THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961172220

ภาพปกโดย ณัฏฐ์ เพ็ญชาติ

#528 65
วันที่ 26 ก.ค. 2551
เลขทะเบียน น 20433
เลขหมู่ ด 1317 ว 2549

หนังสือเล่มนี้เป็นที่รวมความรัก....

ความทรงจำของบุคคลผู้ใกล้ชิดซึ่งได้ร้อยเรียงเป็นลายลักษณ์อักษร

เพื่อรำลึกถึง

"บุคคลอันเป็นที่เคารพรัก" ..... ผู้จากไป

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

“บุคคลอันเป็นที่รัก”

ประวัติ

จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นบุตรคนที่ 2 ของขุนโสภิตบรรณลักษณ์ กับ นางลิ้นจี่ กิตติขจร เกิดเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2454 มีพี่น้องร่วมบิดามารดา จำนวน 7 คน คือ

1. *นางรำพึง พันธุมเสน*
2. *จอมพลถนอม กิตติขจร*
3. *นางสุรภี ชูพินิจ*
4. *นายสนิท กิตติขจร*
5. *นางสายสนม กิตติขจร*
6. *พลตำรวจตรีสง่า กิตติขจร*
7. *นางปราณีต สุคันธวณิช*

จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นผู้ที่รักการเป็นทหารมาตั้งแต่เล็กๆ จนรบเร้าขอให้คุณพ่อตัดเครื่องแบบทหารให้แต่ง และเล่นทำท่าทหารบนถนนหน้าบ้านร่วมกับลูกพี่ลูกน้องซึ่งอยู่ข้างบ้านอีก 2 คน คือ เรืออากาศเอกเกียรติศักดิ์ บุญยะเสนา และพลอากาศโทพิชิต บุญยะเสนา เป็นประจำ จนคุณพ่อเห็นว่าบุตรชายรักการเป็นทหารจริงๆ จึงตัดสินใจส่งท่านเข้า กรุงเทพฯ เพื่อเข้าโรงเรียนนายร้อยทหารบก เมื่อเดือนพฤษภาคม 2463 ท่านจึงได้เข้าเรียนที่โรงเรียนนายร้อยทหารบกตั้งแต่อายุยังไม่เต็ม ๙ ปี ในการเข้าเรียนในโรงเรียนทหารตั้งแต่ยังเด็กทำให้ท่านได้เรียนรู้ทั้งในเรื่องวินัยเบื้องต้น การปฏิบัติตนต่างๆ และการฝึกความอดทนทั้งกายและใจอย่างดีเยี่ยม การได้เรียนในโรงเรียนทหารเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสแต่งเครื่องแบบอันทรงเกียรติ และเมื่อเรียนจบออกมาเป็นนายทหารแล้วท่านก็ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความภาคภูมิ

สมัชชาน้องสมุดแห่งชาติ

หลังจากจบออกมารับราชการเป็นนายร้อยตรีหนุ่ม จะเป็นด้วยบุพเพสันนิวาสหรืออย่างไร ท่านได้มีโอกาสมาพบกับหญิงสาวผู้ซึ่งท่านเคยรู้จักมาตั้งแต่ครั้งยังเด็กเมื่อเข้ามาเรียนที่โรงเรียนนายร้อยในครั้งแรกอีกครั้ง และได้ปักใจรักหญิงสาวผู้นั้นตลอดมาจนลมหายใจสุดท้ายของท่าน หญิงสาวผู้นี้ก็คือ นางสาวจงกล กระบวนยุทธ หรือท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจรนั่นเอง และต่อมาก็ได้ทำการสมรสกับท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร มีบุตรธิดา รวมทั้งสิ้น 8 คน คือ

1. *นางนงนาถ เพ็ญชาติ*
2. *พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร*
3. *ด.ช.จงใจ กิตติขจร (เสียชีวิตตั้งแต่ยังเล็ก)*
4. *คุณหญิงนงนุช จิรพงศ์*
5. *พล.อ.อ.ยุทธพงศ์ กิตติขจร*
6. *ด.ช.ทรงยศ กิตติขจร (เสียชีวิตตั้งแต่ยังเล็ก)*
7. *คุณหญิงทรงสุดา ยอดมณี*
8. *คุณหญิงทรงสมร คชเสนี*

นอกจากนี้ท่านยังรับหลานอีก 2 คน คือ พล.ต.ต.นเรศ คุณวัฒน์ และนรา คุณวัฒน์ ซึ่งเป็นบุตรของน้องสาวของท่านผู้หญิงจงกลมาเลี้ยงดูดุจลูกแท้ๆของท่านเอง

ตั้งแต่ท่านแต่งงานกับท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร ทั้งสองท่านได้เริ่มชีวิตสมรสเช่นเดียวกับนายทหารหนุ่มคนอื่นๆ ที่ต้องรับราชการไปในที่ต่างๆ แต่ท่านก็จะต้องนำครอบครัวของท่านไปด้วยตลอด มีบางครั้งเท่านั้นที่จะต้องอยู่แยกกับครอบครัว คือในระหว่างที่ต้องไปปฏิบัติหน้าที่

ราชการสงครามเท่านั้น ท่านเป็นผู้ที่มีความอดทนและมีระเบียบวินัยมาก แม้แต่ในครอบครัว ท่านก็สอนให้ลูกๆทุกคนมีระเบียบวินัย ท่านทั้งสองครองชีวิตคู่กันด้วยดีมาตลอด ต้องพบทั้งความผิดหวังและความสมหวังสลับกันไป แต่ท่านทั้งสองก็นำพาครอบครัวของท่านให้ ผ่านอุปสรรคทั้งปวงได้ด้วยดี

ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับอย่างเต็มที่จนได้รับการเลื่อนยศสูงขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งถึงยศสูงสุดคือจอมพล และในทางการเมืองท่านก็ได้รับหน้าที่ทางการเมืองมาหลายตำแหน่ง จนถึงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในระยะสุดท้ายท่านต้องประสบมรสุมทางการเมือง และออกไปอยู่ต่างประเทศตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งท่านเทิดทูนเหนือเกล้ามาชั่วชีวิต

ท่านทั้งสองอดทนอยู่อย่างลำบากได้อย่างสงบ เมื่อกลับมาอยู่เมืองไทยในปี 2519 ครอบครัวทั้งหมดก็มาอยู่รวมกันอย่างมีความสุขอีก ทั้งๆที่ทั้งสองท่านก็มีความทุกข์ทางใจอยู่ตลอด เพราะการที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากทางการเมือง แต่ท่านก็ได้ยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธเจ้าทำให้ท่านมีจิตใจสบายขึ้น ท่านเป็นผู้ที่มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์มาโดยตลอด แต่ก็ยังหนีโรคภัยไข้เจ็บไม่พ้น เมื่อท่านอายุ 92 ปี ได้เกิดอาการเส้นโลหิตในสมองแตกต้องเข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลกรุงเทพ โดยต้องทำการผ่าตัดด่วน เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้ารับเป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ตลอดเวลาที่รักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล เป็นเวลาประมาณ 5 เดือน นับเป็น

พระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ แต่ในที่สุด ท่านก็ได้จากพวกเราไปอย่างสงบจากการติดเชื้อในกระแสเลือด ยังความโศกเศร้าให้แก่ทุกคนในครอบครัวอย่างหาที่เปรียบไม่ได้

ตลอดชีวิตของท่าน ท่านได้ปฏิบัติตนอย่างคนที่มีคุณค่าในทุกๆด้าน ซึ่งคนรุ่นหลังๆ สามารถที่จะถือเอาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี

สมบัติทักษิณดรัฐสภา

ฉัตรแก้วกั้นเกศ

มีผัวเหมือนหนึ่งฉัตรแก้วอันกั้นเกศ งามหน้างามเนตรทุกเวลา

เวสสันดรชาดก ทานกัณฑ์

เมื่อถามว่า “สำหรับท่านผู้หญิงแล้วท่านจอมพลคืออะไร” คำตอบที่ได้คือ “ฉัตรแก้วกั้นเกศ” คำจำกัดความสั้นๆ นี้คงเพียงพอที่จะบรรยายถึง "สามีอันเป็นที่รัก" คู่ทุกข์คู่สุข ซึ่งครองชีวิตคู่อย่างมีความสุขเป็นเวลายาวนานถึง ๗๓ ปี แม้บัดนี้ท่านจอมพลจะจากไปแล้ว แต่เชื่อได้ว่าไม่มีแม้เพียงสักวินาทีเดียวที่ท่านจอมพลจะจางหายไปจากใจของท่านผู้หญิง

เรือนหอที่เชียงใหม่

บ้านกลสุข

เปียน ฟิ่ลนอนที่รักของกล

เกไม่เคยจากกันเลยนะคะ ลพเดี๋ยานี้
กลก็ยังทำใจไม่ได้เลยค่ะ อยากจะขอให้พี่ลอยกลก่อน
เราจะได้จากกันไปด้วยกันค่ะ แต่จะพบสัมหรือไม่ไม่
ทราบ กลขอทุกวันขอให้พบพี่ ก็ได้พบพี่หลายครั้งค่ะ
กลไม่อยากไปไหนเลยค่ะ เพราะคิดถึงพี่ แต่อย่างไรก็ตาม
กลก็ยังอยู่กับพี่ที่บ้านของเรา สิ่งทำให้กลมีความสุข ลูก
หลานก็เอาใจกลกันทุกคนค่ะ เหมือนกับว่ารักทุกคน พี่ไม่
ต้องเป็นห่วงกลนะคะ กลคิดว่าพี่ไม่ไปลำบาก เพราะพี่ไม่
เคยทำบาปเลย กลขอลูกทุกคนว่าลูกทุกคนจงรักภักดี
ตัวคุณพ่อ เราอยู่ด้วยกันสามสิบปี เป็นสามีที่ดีมาก
ที่สุดค่ะ มีอะไรต่ออะไรที่กลอยากจะเขียนมากกว่านี้ แต่
ทำใจเขียนต่อไม่ได้

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

กราบพี่ด้วยความรักและคิดถึงมากค่ะ

กลของพี่ค่ะ

จ. ศิริชัย

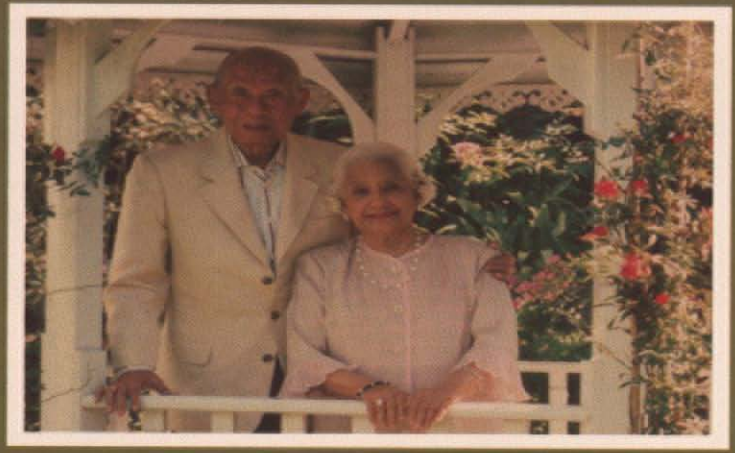

นงนาถ และชำนาญ เพ็ญชาติ
ร.อ.เศรณี และปัญญ์ชลี เพ็ญชาติ
ปวริศา เพ็ญชาติ
นิภานันท์ และวรวัชร ต้นตรานนท์
ณัฐชนา และวลัยพรรณ เพ็ญชาติ
ชาญ เพ็ญชาติ
ณัฏฐ์ เพ็ญชาติ
ณัฐพรรณ เพ็ญชาติ
พ.อ.ณรงค์ และสุภาพร กิตติชจร
พ.อ.เกริกเกียรติ และนัฐฐา กิตติชจร
กนกรส กิตติชจร
กฎเกณฑ์ กิตติชจร
กรภาจ และประพจนีย์ กิตติชจร
กิตติพจน์ กิตติชจร
พ.อ.กิจก้อง และวัลภา กิตติชจร
กรองกาญจน์ และ พ.อ.ม.ล.กุลชาต ดิศกุล
กรกมล ดิศกุล ณ อยุธยา
ดิศพงษ์ ดิศกุล ณ อยุธยา
คุณหญิงนงนุช และ พล.อ.เอื้อม จิรพงศ์
ร.อ.อนุสรณ์ จิรพงศ์
อุษา และบัณฑูร ล่ำซำ
สงกานดา ล่ำซำ
กรพัฒน์ ล่ำซำ
นาถพิชญ์ ล่ำซำ
อัญชลี และกรกฤตย์ ศุขเสงี่ยม
กิตติกัญญา ศุขเสงี่ยม
ชนาภัทร ศุขเสงี่ยม
เอกรัตน์ และพันชม จิรพงศ์
อลิศรา จิรพงศ์

จอมพลถนอม และท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร
พล.อ.อ.ยุทธพงศ์ และทิพยา กิตติขจร
พงศิยา และณัฏฐพงศ์ จันทราทิพย์
พชรพรรณ จันทราทิพย์
ยศวิน จันทราทิพย์
กิตติพงศ์ และกิติมา กิตติขจร
พิลาสินี กิตติขจร
คุณหญิงทรงสุดา และร.ท.ดร.สุวิทย์ ยอดมณี
สุวงศ์ ยอดมณี
พงศ์ศักดิ์ ยอดมณี
ร.ต.จักรา ยอดมณี
คุณหญิงทรงสมร และพล.ร.อ.สุภา คชเสนี
สุปกิจ คชเสนี
รุจิเรศ และอาพัทธ์ วิชิตะกุล
ปวเรศ วิชิตะกุล
เพ็ญสุภา คชเสนี
สาริศา คชเสนี
อาภาสมร และอนิรุทธิ์ มหธร
กรกฤษณ์ มหธร
กนิษฐ์กานดา มหธร
สุภาพิมพ์ คชเสนี

ร่มโพธิ์ร่มไทรของลูก

ต้นฉบับของลูก

วุทธิกาโร อลิงคิตฺวา
จุมปิตวา ปิยะปุตฺตกำ
ราชมจฺจำ สุปติฏฐำ
ปิตุปาทำ นมามิหำ

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมที่แทบเท้าบิดาที่รักบุตรด้วยดี
และคอยสอดส่องบุตรอันเป็นที่รักทุกคนโดยความเสมอภาค

ลูกเกิดมานับว่าเป็นผู้มีบุญมากที่ได้เกิดมาเป็นลูกคนโตของพ่อเมื่อพ่อเพิ่งเป็นนายทหารยศร้อยตรี แม่เล่าว่าพ่อดีใจและเห่อลูกมาก พ่อเลี้ยงลูกเอง ซักผ้าอ้อมเอง อาบน้ำเอง กลางคืนก็ไกวเปลลูกเอง ที่พ่อต้องทำเองเพราะกลัวคนเลี้ยงจะไม่สะอาด แต่เมื่อลูกมีน้อง ๆ ก็เห็นพ่อทำอย่างนี้กับลูกทุกคน พ่อรักลูกเสมอภาคกันทุกคนจริง ๆ

เมื่อลูกอายุ 8 ขวบ พ่อต้องไปเข้าโรงเรียนทหารราบที่จังหวัดลพบุรี พ่อพาครอบครัวไปด้วย ตอนนั้นพ่อมีลูก 4 คน แต่คนที่สามเป็นผู้ชายตายเสียตั้งแต่ยังเล็ก จึงไปกันแค่ 3 คน พร้อมกับพี่เลี้ยงและแม่ครัว เราพักอยู่บ้านพักในค่ายพระนารายณ์มหาราช พ่อชอบทำสวนครัว ที่ปลูกได้ผลดีมากคือมะเขือเทศ มะเขือเทศของท่านลูกใหญ่มาก และไม่ค่อยมีเม็ด แม่จะเก็บลูกสุก ๆ มาฝานให้เราจิ้มเกลือกินบ้าง ให้กินกับผักสลัดบ้าง แต่ความที่พวกเราชอบซุกซนหาของที่ขึ้นเองกิน เช่น ลูกกระทกรกบ้าง ลูกตำลึงบ้าง กลับจากโรงเรียนก็จะเที่ยวเดินสำรวจหาลูกตำลึง ถ้าพบลูกไหนจวนจะสุกก็จะเอากะลาครอบไว้ เพื่อกันไม่ให้นกกิน พ่อสังเกตเห็นหลายครั้งก็ห้ามไม่ให้

กิน ไม่ใช่ว่ากลัวจะท้องเสีย แต่พ่อไม่ชอบให้ไปแย่งอาหารของนก เราก็หยุดกินไปพักหนึ่ง แต่เมื่อเห็นลูกตำลึงก็อยากกินเหลือเกิน ลืมคำสั่งของพ่อ วันหนึ่งพ่อจับได้ถูกเรียกขึ้นไปบนบ้าน จิ๋วไม่โดนทำโทษเพราะยังเด็กมาก พ่อให้เราไปนั่งคอยอยู่ในห้องนอนของท่าน ตัวท่านไปเหลาไม้เรียว ล้างน้ำฟอกสบู่ แล้วจึงเข้ามาเรียกให้เรา 2 คน พี่น้องมานั่งพับเพียบข้างหน้าท่าน และท่านก็สั่งสอนว่า การที่พ่อต้องเฆี่ยนลูก เพราะลูกไม่เชื่อฟังคำสั่งของพ่อ พ่อบอกหลายครั้งแล้วว่าอย่าไปแย่งอาหารของนก ถ้าใครมาแย่งอาหารของเราไปกินหมดแล้วเราจะทำอย่างไร ท่านให้เราพูดตามท่าน ว่าจะไม่แย่งและเอาเปรียบใครเป็นอันขาดแม้แต่สัตว์ แล้วท่านก็เฆี่ยนเราเบา ๆ คนละทีเดียว ลูกจำไม่ลืมสำหรับคำปฏิญาณที่พ่อสอนให้พูด และได้ประพฤติปฏิบัติมาจนทุกวันนี้

เมื่อพ่อย้ายกลับมากรุงเทพ ท่านรับราชการอยู่โรงเรียนนายร้อยทหารบก เรามาพักรวมอยู่กับคุณตา คุณยาย ที่บ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา หลังวัดเทวราชกุญชร แม่คลอดน้องอีก 2 คน คือจิ๊ดและต่อมาอีกคนคือ อ๊อด แม่ต้องเย็บมุ้งหลังใหญ่มากเพื่อให้นอนรวมกันได้ทั้งครอบครัว พวกเราไม่ชอบนอนในห้อง แต่ไปกางมุ้งนอนกันที่ระเบียง เพราะลมจากแม่น้ำพัดเย็นสบายดี ระยะนั้นพ่อต้องไปราชการชายแดน แม่ไปสมัครเป็นอาสากาชาด ระหว่างที่พ่อไม่อยู่นั้นอ๊อดก็เสียชีวิตอีกคนเมื่อมีอายุเพียง 10 เดือน เมื่อพ่อกลับมารู้ว่าลูกตาย และคุณตาเอาไปฝังไว้ที่ข้างกุฏิเจ้าอาวาส พ่อก็ไปขออนุญาตขุดเพื่อดูหน้าลูก ท่านนั่งอยู่จนเช้าจึงทำบุญฝังใหม่ ทำอนุสาวรีย์เป็นรูปปั้นเด็กผู้ชายมือชูธงชาติ แล้วท่านก็กลับไปทำหน้าที่ที่ชายแดน ต่อไปอีกไม่นานก็ได้กลับมากรุงเทพ

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองพวกเราก็ยังอยู่ที่บ้านคุณตาคุณยาย เรามีน้องเพิ่มมาอีกคือจิ๋ม ระยะนั้นเครื่องบินมาทิ้งลูกระเบิดบ่อยมาก ทั้งกลางวันกลางคืน พอได้ยินสัญญาณภัยหรือ

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961172220

ที่เรียกว่า "หวอ" ก็จะรีบลงไปอยู่กันในเรือบรรทุกข้าวที่จอดไว้หน้าบ้าน พวกเราเด็ก ๆ ไม่มีใครกลัวเลย แต่ผู้ใหญ่ ก็จะนั่งสวดมนต์กันจนกว่า "หวอ" หมดภัยจะดังขึ้น จนกระทั่งระเบิดลงที่ตลาดเทเวศน์ เวลากลางวัน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านเรา เราสามารถมองเห็นลูกระเบิดหล่นจากเครื่องบินตามด้วยเสียงระเบิดสนั่นหวั่นไหวจนบ้านสะเทือน คุณตาจึงตัดสินใจให้พวกเราอพยพเข้าไปอยู่ในสวนบางมดกับญาติของคุณยาย คุณยายพาพวกเรามีแม่และลูก 5 คน ตอนนั้นจิ๋มอายุยังไม่ถึงเดือน ลงเรือบรรทุกข้าวใช้เรือยนต์จูงเข้าไปส่งถึงบ้านในสวน แต่พ่อต้องอยู่กับคุณตาที่บ้านกรุงเทพฯ นอกจากวันหยุดท่านจึงไปค้างด้วย แม่ก็หอบมุ้งหลังใหญ่ไปด้วย เพื่อที่เราจะได้นอนรวมกัน มีคุณยายเพิ่มขึ้นมาอีกคน การนอนในมุ้งใหญ่เราก็จัดระเบียบอย่างดี คือพ่อแม่นอนริมสุด และต่อด้วย น้องคนเล็กที่สุด ค่อย ๆ โตขึ้นมา ลูกเองนอนริมสุดอีกข้าง เพื่อช่วยแม่ดูแลน้องด้วย อยู่กรุงเทพก็ไม่กลัวอะไรนอนสบายดี แต่อยู่ที่สวนต้องนอนในบ้านมืด ๆ เรากลัวผีมาก แต่มีคุณยายนอนด้วยจึงจัดให้คุณยายนอนริมสุด อยู่ในสวนสนุกมาก ได้ไปเก็บผลไม้ในสวน ได้กระโดดน้ำเล่นกับหลาน ๆ ของคุณยาย พ่อมาค้างกับเราคืนวันเสาร์และอาทิตย์ เช้าวันจันทร์ท่านต้องออกจากบ้านแต่เช้ามืด เดินผ่านสวนไปไกลกว่าจะถึงถนนเพื่อขึ้นรถไปทำงานที่โรงเรียนนายร้อยถนนราชดำเนิน เราอยู่ที่สวนบางมดไม่นาน โรงเรียนนายร้อยทหารบก ก็ย้ายไปอยู่เพชรบูรณ์ พ่อต้องพาครอบครัวไปด้วย จำได้ว่าต้องนั่งรถไฟจากสถานีหัวลำโพงไปตั้งแต่เช้าไปถึงสถานีตะพานหินหกโมงเย็น ต้องพักโรงแรมหน้าสถานีรถไฟ 1 คืน จึงขึ้นรถบรรทุกทหารเข้าไปจังหวัดเพชรบูรณ์ แม่นั่งอุ้มจิ๋ม กับจี๊ดข้างคนขับ คุณยายพาแต๋ว เล็ก จิ๋วนั่งกะบะข้างท้าย ออกเดินทางแต่เช้ามืด เวลารถขึ้นภูเขาจะเห็นหมอกลอยผ่านเราก็พยายามจะจับหมอกเล่นเป็นประสบการณ์ที่เราไม่มีโอกาสได้พบในกรุงเทพ เราต้องพักอยู่ในเมืองกับญาติของพ่อประมาณหนึ่งอาทิตย์ จึงย้ายเข้าไปอยู่ป่าแดงซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมือง 7 กิโลเมตร พ่อเช่าบ้านไม้ใต้ถุนสูง มีห้องใหญ่อยู่ห้องเดียว หน้าห้องเป็น

ระเบียงพื้นไม้จริงแผ่นใหญ่ มีชานเป็นไม้กระบอก เวลาเดินต้องระวังเพราะไม้จะแยกออกจากกัน ทำให้จี๊ดต้องตกใต้ถุนบ่อย ๆ มาอยู่เพชรบูรณ์ใหม่ ๆ เราต้องช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน เพราะยังหาคนรับใช้ไม่ได้ คนจากกรุงเทพไม่ยอมไปด้วย ตอนนั้นลูกเองก็โตแล้วอายุ 13 ปี เล็กอายุ 11 ปี พอช่วยงานได้แล้ว ลูกเองช่วยแม่ทำกับข้าว ซักผ้า และเลี้ยงน้อง เล็กมีหน้าที่ถูบ้านกับจ่ายตลาด การจ่ายตลาดนั้นต้องเข้าไปจ่ายในเมือง เล็กต้องติดรถไปกับรถจ่ายตลาดของโรงเรียนซึ่งออกจากบ้านตั้งแต่ตีห้า แต่เพราะความที่เป็นเด็กเราจึงไม่รู้สึกว่าลำบาก พ่อแม่ก็คงไม่เดือดร้อนอะไรมาก เพราะครอบครัวเราได้อยู่รวมกัน แม่เป็นคนมีฝีมือในการทำอาหารคาวและอาหารหวาน ฉะนั้นเพื่อนของพ่อที่เป็นอาจารย์โรงเรียนนายร้อยที่ไม่ได้นำครอบครัวไปด้วย จึงขอให้แม่ทำอาหารมื้อเย็นให้ด้วย เท่าที่จำได้แม่นก็มี คุณลุงขุนเสนาทิพย์ คุณลุงพร้อม มัณฑจิตร เป็นนายตำรวจ คุณอานักรบ บิณศรี เป็นนายทหารอากาศ แม่หัดให้ลูก ๆ มวนยาสูบให้พ่อ เผื่อแผ่ให้คุณลุงคุณอาทั้งหลายด้วย แม่เป็นคนใจดีสนุกสนาน พวกนักเรียนนายร้อยมักจะมาแวะเวียนหาอาหารกินเป็นประจำ แม้แต่น้ำดื่มแม่ก็ต้องต้มทิ้งไว้ให้เย็นแล้วใส่น้ำยาอุทัย ใส่ตุ่มไว้หน้าเรือนพวกนักเรียนผ่านไปมาจะได้แวะดื่ม พวกเราจึงได้รู้จักนักเรียนพวกนั้น ซึ่งต่อมาท่านก็ได้เป็นนายทหารมียศสูง ๆ หลายคน กิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งเรา 3 คนพี่น้อง คือแต๋ว เล็ก จิ๋ว ต้องทำคือการส่งปิ่นโตให้พ่อ พ่อต้องออกจากบ้านแต่เช้าเข้าป่าเพื่อไปคุมงานสร้างถนนซึ่งสร้างโดยแรงงานของนักเรียน บางพวกก็สร้างบ้านพัก สร้างโรงนอน โรงเรียน ทุกอย่างสร้างด้วยไม้ไผ่ทั้งสิ้น บางคนทำเหยือกน้ำและถ้วยกินน้ำด้วยไม้ไผ่เป็นชุดมาให้แม่ใช้ บางคนก็แวะมาเล่นกับพวกเราที่บ้าน ตอนเช้าราว 9 โมงเรา 3 คนก็จะหิ้วปิ่นโตอาหารกลางวันไปให้พ่อในป่า เดินไปเล่นไป เก็บผลไม้ป่าบ้าง (เพราะจิ๋วเป็นคนเห็นอะไรกินได้หมด) ดอกไม้ป่าบ้าง ไปตลอดทาง บางวันก็หลงทางทำให้พ่อต้องคอยกินอาหาร แต่พ่อไม่เคยดุพวกเราเลย ขากลับเราไม่ต้องหิ้วปิ่นโตและกล้วยน้ำว้า จึงมือเปล่ากลับบ้าน แต่ไม่เคย

กลับบ้านมือเปล่าเลย เพราะเมื่อเดินผ่านบ้านชาวบ้านซึ่งเขามักปลูกพืชผักต่าง ๆ เขาจะเรียกให้เราไปเก็บผัก เช่นถั่วแปบ ฟักทอง บวบเป็นต้น พวกเขาเห็นเราทุกวันคงจะเอ็นดู และเราก็กราบขอบคุณเขาทุกบ้าน เพราะพ่อแม่สอนไว้ว่ารับของจากใครต้อง กราบขอบคุณเขาไม่ว่าเป็นชาวนาชาวไร่ นักเรียนนายร้อยบางคนก็หาหน่อไม้ หาเห็ดมาให้แม่ทำกับข้าว หาลูกชำมะเลียงลูกหวายมาให้แม่จิ้วกิน ชีวิตที่เพชรบูรณ์เป็นชีวิตที่เรามีความสุขมากอย่างไม่เคยลืม

ต่อมาโรงเรียนนายร้อยก็ย้ายไปอยู่อยุธยา ที่นี่เรายิ่งสนุกใหญ่ เพราะคุณตา คุณยายท่านอยู่ที่นี่ คุณตาท่านทำโรงงานผลิตนมข้นหวาน เพราะระหว่างสงครามไม่มีนมข้นหวานจากต่างประเทศมาขาย ของคุณตาจึงขายดีเป็นเทน้ำเทท่า นมข้นหวานของคุณตา คุณภาพดี ท่านใช้นมวัวสด ไม่ใช้นมควาย ไม่ผสมแป้ง ไม่ผสมน้ำ น้าอึ๊ดน้าชายแท้ ๆ ของพวกเรามีเครื่องมือตรวจนมทุกถังที่เขาเอามาส่งถ้ามีสิ่งแปลกปลอมเมื่อเคี่ยวไปแล้วนมข้นจะเปลี่ยนสีและต้องทิ้ง คุณตาไม่ยอมเอาออกขายเด็ดขาด แต่สำหรับพวกเราเด็ก ๆ กลับชอบเพราะเราจะได้กิน วิธีของเราก็ไม่เหมือนใคร คือเราจะเอามันเทศเผา แล้วเอานมที่เคี่ยวจวนจะได้ที่แล้วราด เราพาเพื่อนนักเรียนมากินกันเป็นประจำทำให้ลูกเองตัวอ้วนมาก พ่อคงจะเห็นว่าชื่อกับรูปร่างของลูกไม่เข้ากันเลย ตอนนั้นลูกชื่อ "แน่งน้อย" แต่ตัวอ้วนกลมหาความแน่งน้อยไม่ได้เลย ท่านจึงตั้งชื่อให้ใหม่ว่า "นงนาถ" เพื่อจะไม่ให้ลูกถูกเพื่อนล้อ พ่อรอบคอบไปเสียทุกสิ่งทุกอย่างจริง ๆ

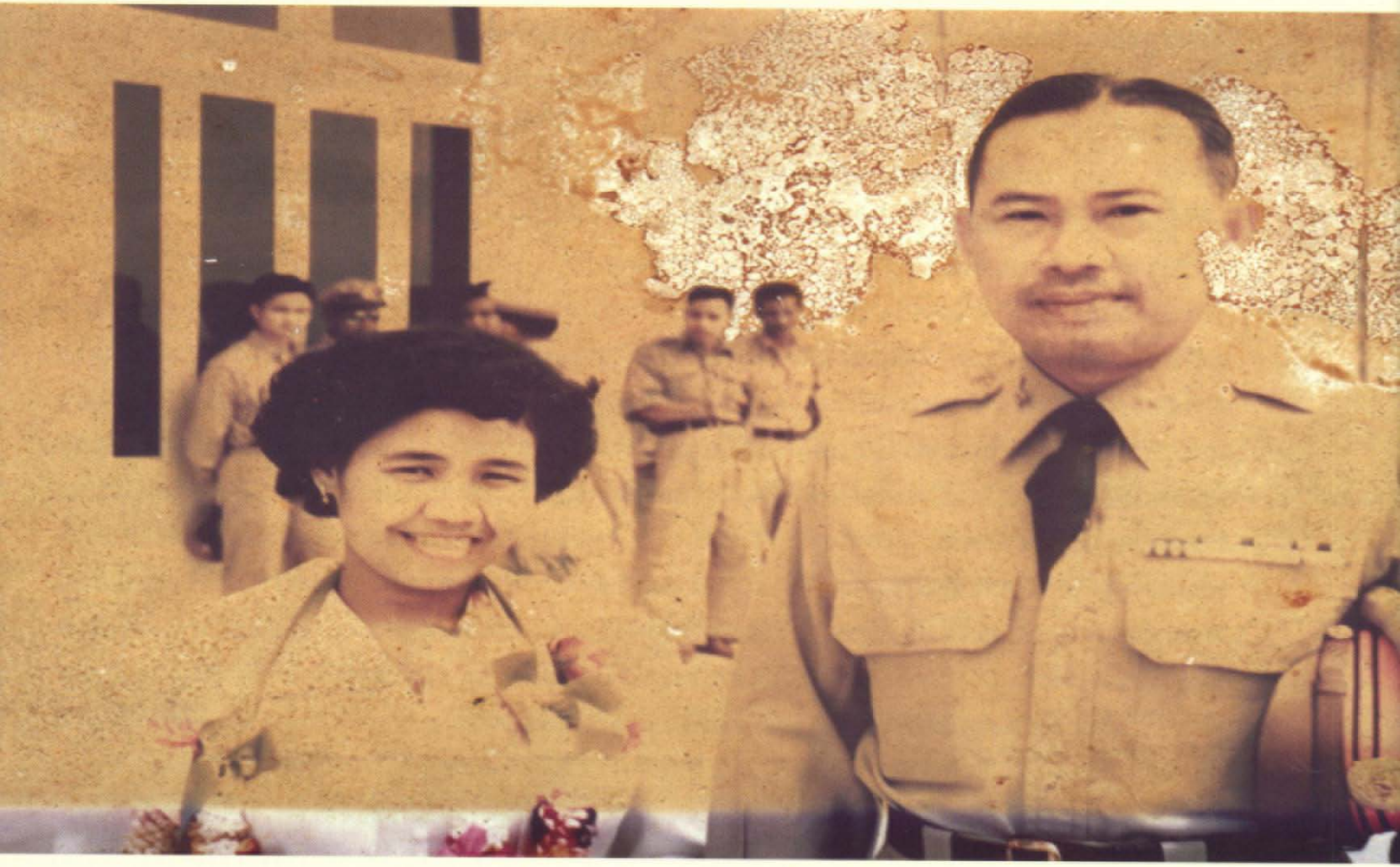

ลูกกับเล็กเรียนหนังสือที่อยุธยาได้ครบปี สงครามก็เลิก พวกเราย้ายกลับมาอยู่บ้านคุณตาที่กรุงเทพ เราได้น้องสาวคนเล็กมาอีกคนหนึ่งคือน้อย น้อยตัวใหญ่มาก พออายุได้สักขวบเดียวก็ตัวโตเกือบเท่าจิ๋ม แม่ชอบแต่งตัวให้น้องสองคนเหมือนกัน คนเห็นก็คิดว่าเป็นลูกแฝด ลูกไม่ค่อยได้ช่วยเลี้ยงน้องคนเล็กมากนัก เพราะพ่อส่งลูกและจิ๋วไปเข้าโรงเรียนประจำตั้งแต่สงครามเลิกใหม่ ๆ ความจริงพ่อคงไม่อยากให้เราสองคนจากครอบครัว แต่พ่อเป็นห่วงว่าเราเป็นลูกผู้หญิง การเดินทางไปโรงเรียนทุกวันไม่สะดวก เพราะบ้านเรารถเข้าไม่ถึง และคุณตาก็สนับสนุนเต็มที่เพราะอยากให้หลานสาวได้เรียนโรงเรียนแหม่มโคล ต่อมาพ่อก็ต้องย้ายไปรับราชการที่ลพบุรีและสระบุรี พ่อเอาน้องสาวคนเล็กสองคนไปด้วย ให้เล็กและจิ๋วอยู่กับคุณตา คุณยาย โรงเรียนปิดเทอมจึงจะได้ไปอยู่กับท่านที่ต่างจังหวัด เวลาลูกโต ๆ ไปอยู่กับพ่อ แม่ก็พาน้องคนเล็กสองคนมาเยี่ยมคุณตา คุณยายที่กรุงเทพ ให้ลูกซึ่งเป็นพี่สาวใหญ่ดูแลน้อง ๆ และเป็นแม่บ้านแทนท่าน พ่อเป็นคนละเอียดละออมาก ทุกเช้าท่านจะสั่งกับข้าว และทำรายการจ่ายตลาดไว้ให้ เมื่อกลับมาจากตลาดลูกต้องทำบัญชีส่งท่าน ส่งเงินที่เหลือคืนทุกบาททุกสตางค์

ได้ทราบว่าเมื่อเกิดวิกฤตการณ์เมือง พ่อต้องไปอยู่ต่างประเทศ คณะกรรมการตรวจเงินได้เข้าไปค้นตู้เซฟที่กระทรวงกลาโหม พบว่าพ่อได้ทำบัญชี "เงินสืบราชการลับ" ว่าใช้ไปในเรื่องอะไรบ้าง ลงบัญชีทุกบาททุกสตางค์ ไม่ได้ใช้เงินในเรื่องส่วนตัวเลย และไม่ใช้เงินราชการลับโดยไม่จำเป็น เพราะนิสัยของพ่อเป็นคนละเอียดในทุก ๆ เรื่อง

ลูกอยู่ใกล้ชิดกับพ่อ ไม่เคยได้ยินพ่อพูดคำหยาบ ไม่เคยด่าว่าใคร ไม่เคยพูดมึงกู ไม่เคยเรียกใครว่า "แก" ไม่เคยเห็นพ่อมีอารมณ์ฉุนเฉียว พ่อเป็นคนพูดน้อย ยิ่งเกิดเหตุการณ์เลวร้ายขึ้น

ในชีวิตท่าน ท่านยิ่งไม่พูด การเมืองผ่านมากี่ยุคกี่สมัย ท่านไม่เคยวิจารณ์หรือออกความเห็นอะไรเลย แม้แต่อยู่กันเองในครอบครัวท่านก็ไม่พูด มีวัดต่างจังหวัดหลายวัดส่งจดหมายถึงท่านขอรับบริจาคเงิน ท่านก็ส่งไปให้ตามกำลังเงินของท่าน โดยไม่เล่าให้ใครฟัง นอกจากคนที่มีหน้าที่ไปส่งเงินธนาณัติให้แก่วัดเหล่านั้นที่จะรู้เรื่องเท่านั้น พ่อเป็นคนไม่ชอบสั่ง ถ้าท่านต้องการของใช้ส่วนตัว เช่น น้ำยาใส่ผม มีดโกนหนวด หลังอาหารกลางวัน ท่านก็จะถามว่า "วันนี้มีใครจะออกไปซื้อของบ้าง ช่วยซื้อ.....ให้พ่อด้วยนะ" ท่านเป็นคนเกรงใจทุก ๆ คน แม้กระทั่งลูกหลานของพ่อเอง

คุณสมบัติที่ลูกเห็นว่ายอดเยี่ยมอย่างยิ่งของพ่อ คือความกตัญญูต่อบุพการี คือคุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยายของลูก ไม่ว่าท่านจะมียศมีตำแหน่งสูงแค่ไหน ในวันหยุดท่านต้องไปรับประทานอาหารกับคุณปู่ คอยตักอาหารใส่ช้อนให้ท่าน คอยบีบนวดให้ท่านเวลาท่านป่วย คุณปู่คุณย่าเรียกท่านว่า "หนู" ฉะนั้นเมื่อพ่อต้องจากบ้านเมืองไประยะหนึ่ง พ่อต้องเดินทางไปอยู่บอสตัน โดยไม่มีเวลาไปกราบลาคุณปู่ อีกสาเหตุหนึ่งคือ ไม่สามารถที่จะบอกเหตุผลของการจากไป เพราะพ่อเป็นคนพูดปดไม่เป็น และเวลานั้นคุณปู่ท่านก็อายุ 90 กว่าปีแล้ว และกำลังป่วยด้วย กลัวท่านจะสะเทือนใจ พอถึงวันเสาร์ซึ่งเป็นวันที่พ่อเคยไปรับประทานอาหารกับคุณปู่ คุณปู่จะถามถึงพ่อ ลูกก็ได้แต่ปลอบท่านว่า พ่อไปราชการต่างประเทศ และท่านก็คอยถามเมื่อไรพ่อจะกลับ เมื่อไรเสร็จราชการ หลายวันเข้าท่านรอแล้วรอเล่าพ่อก็ยังไม่กลับเสียที คุณปู่จึงไม่พูดอีกต่อไป ไม่พูดจนพวกเราคิดว่าท่านพูดไม่ได้ เวลาตื่นท่านก็จะนอนมองนาฬิกา คงจะคอยการกลับมาของลูกชาย เป็นที่น่าเวทนาอย่างยิ่ง ส่วนพ่อเองนั้น เวลาที่ลูกไปเยี่ยมท่านที่บอสตัน ท่านก็ถามถึงปู่ ลูกต้องพูดปดว่าท่านสบายดี จนกระทั่งหลายเดือนผ่านไป อาการของคุณปู่ไม่ดีขึ้น มีแต่ทรงกับทรุด ถ้าท่านต้องจากเราไปในขณะที่พ่อไม่อยู่ วิญญาณของคุณปู่ก็จะไม่เป็นสุขแน่ ๆ ลูกจึงตัดสินใจไปหาพ่อรายงาน

อาการป่วยให้ฟัง พ่อตัดสินใจกลับทันทีไม่เกรงกลัวอะไรเลย เมื่อพ่อกลับถึงกรุงเทพ ท่านไปพักอยู่ที่บ้านลูกซึ่งอยู่ติดกับบ้านคุณปู่ แล้วช่วยกันหามคุณปู่มาที่บ้านลูก คุณปู่เห็นหน้าพ่อท่านก็จับหน้าลูกชาย ลูบหน้าลูบตาพ่อ และท่านยิ้มได้ แต่น่าเสียใจอย่างยิ่งที่พ่ออยู่กับคุณปู่ไม่นาน ก็มีผู้ไม่ประสงค์ดีกับพ่อมาแจ้งให้พ่อไปอยู่ที่ดอนเมือง เพื่อจะส่งพ่อกลับไปอเมริกา ให้พ่อกับแม่ไปพักอยู่บ้านรับรองของกองทัพอากาศหนึ่งคืน วันรุ่งขึ้นก็มีผู้ประสงค์ร้าย(แต่ทำทีว่าประสงค์ดี) มาบอกว่านักศึกษากำลังเดินขบวนมาที่กองทัพอากาศ ให้พ่อและแม่รีบขึ้นเฮลิคอปเตอร์ แล้วเอาไปส่งที่ลพบุรี ลูกก็นั่งไปกับท่านด้วยจนถึง เขาให้ท่านพักอยู่ที่ที่ทำการบินกองทัพบก และบอกให้ลูกกลับโดยเขาเอาเฮลิคอปเตอร์มาส่งถึงกรุงเทพ วันรุ่งขึ้นเขาก็ไปรับท่านที่ลพบุรีมาลงที่ บ.น.6 ดอนเมือง และจะจัดการให้ท่านทั้งสองขึ้นเครื่องบินไปอเมริกา แต่พ่อไม่ยอมไป เพราะท่านห่วงคุณปู่อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งคือท่านไม่มีเงินจะไปอยู่อเมริกาได้ มีการต่อรองกันนาน ในที่สุดพ่อตกลงไปอยู่สิงคโปร์ ซึ่งเขายินดีต้อนรับท่าน แต่ต้องเอาคุณปู่ไปด้วย และให้ไปอยู่ที่สถานทูตไทย คุณยายก็นั่งเครื่องบินไปส่งท่านถึงสิงคโปร์ด้วย จนกระทั่งคุณปู่อาการดีขึ้น โดยได้รับการรักษาดูแลอย่างดีจากหมอที่สิงคโปร์ พอท่านรู้ตัวดีแล้วท่านก็ไม่ยอมอยู่สิงคโปร์อีก จะกลับเมืองไทยพ่อต้องชี้แจงบอกความจริงกับคุณปู่ เมื่อคุณปู่กลับมาอยู่เมืองไทย ท่านก็กลับเป็นเหมือนเดิมอีก คือไม่พูดไม่กิน แต่พ่อก็ยังกลับมาไม่ได้ ก่อนที่พ่อจะไปสิงคโปร์ วันที่กลับมาจากบอสตัน พ่อกราบเรียนคุณปู่ว่าท่านจะบวชให้คุณปู่ ฉะนั้นคุณปู่จะนั่งนับวันรอลูกชายบวช สุดท้ายพ่อก็ได้บวชสมใจที่ตั้งไว้ว่าจะบวชทดแทนคุณบุพการี บวชแล้วท่านก็ได้มาเยี่ยมคุณปู่ทุกวัน นี่แหละคือคุณสมบัติที่ลูกเห็นว่ายอดเยี่ยม ไม่เฉพาะต่อบุพการีเท่านั้น แต่กับบุคคลผู้มีบุญคุณกับท่านด้วย ถึงแม้พ่อจะอายุมากแล้ว ถ้าท่านอ่านหนังสือพิมพ์พบ ว่าใครตาย ถ้าเป็นคนที่ท่านรู้จักท่านจะไปเผาศพโดยที่เจ้าภาพเขาไม่ได้

เชื้อเชิญเพราะเห็นว่า พ่ออายุมากแล้ว ไม่อยากรบกวนท่าน ดูเหมือนว่าท่านมีความสุขที่ได้ไปในงานศพเพื่ออโหสิกรรมแก่ผู้วายชนม์

พ่อเป็นทหารร้อยเปอร์เซนต์ เพราะท่านเข้าโรงเรียนนายร้อยตั้งแต่อายุ 9 ขวบ สมัยนั้นมีนักเรียนนายร้อยเด็กด้วย ท่านได้แต่งชุดนักเรียนนายร้อยตั้งแต่เด็ก ท่านจึงรักชีวิตการเป็นทหารของท่านอย่างยิ่ง ท่านเป็นทหารที่ใจดี มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา มีหิริโอตัปปะ แปลกแต่จริงคือพ่อไม่ถือโทษโกรธใครเลยทั้ง ๆ ที่ท่านผู้ได้ทำงานรับใช้ชาติมาเป็นเวลายาวนาน ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ต้องประสพเคราะห์กรรมอย่างแสนสาหัส ทรัพย์สินถูกยึดหมด ทั้ง ๆ ที่ท่านไม่ได้ทำความผิดอะไรเลย แม้กระนั้นพ่อก็ยังเห็นว่าทุกคนเป็นคนดี แต่ในส่วนลึกของหัวใจลูกรู้ว่าพ่อเสียใจมาก พ่อครุ่นคิดถึงเรื่องบ้านเรือนที่ท่านได้ร่วมกันสร้างมากับแม่ พ่อเคยพูดว่าพ่อเสียใจจริง ๆ ที่ไม่มีอะไรให้ลูก ๆ ที่เป็นสาเหตุที่ท่านคิดจนเส้นโลหิตในสมองแตก ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลกรุงเทพเป็นเวลาเกือบห้าเดือน ครอบครัวของเราแทบจะย้ายไปอยู่โรงพยาบาลกันหมด ลูกหลาน และคุณหมอวิเชียร สุนทรสิริ ซึ่งพ่อแม่ถือเสมือนว่าเป็นลูกชาย ก็ผลัดเปลี่ยนกันเข้าเวรตอนกลางคืน ลูกและจิ๋วรับเวรตอนตีสี่ กลางวันพวกเราทุกคนอยู่กับพ่อตลอดเวลา แม่ก็เข้าเยี่ยมพ่อทุกวันวันละ 3 ครั้ง คือ เช้า บ่าย และกลางคืน โชคดีของพ่อได้คุณหมอและคุณพยาบาลที่แสนดีดูแลอย่างใกล้ชิด ลูกเองพอหกโมงเช้าก็สวดมนต์ ทำวัตรเช้าให้พ่อฟัง ตอนเย็นก็ทำวัตรเย็นและสวดมนต์อีกหลายบท เสร็จแล้วก็ร้องเพลงให้พ่อฟัง ส่วนมากจะร้องเพลงในตอนเช้า จนแม่บอกว่ากลับกันนะ เมื่อลูกเล็ก ๆ พ่อร้องเพลงกล่อมลูก ตอนนี้ลูกร้องกล่อมพ่อ เพลงที่ลูกร้องนั้นมีอยู่เพียงสองเพลง คือ หนึ่งในร้อย ซึ่งลูกเปลี่ยนเนื้อร้องเป็นหนึ่งในล้านคน อีกเพลงหนึ่งคือเพลงกังหันต้องลมที่พ่อชอบ ส่วนตอนเย็นลูก ๆ หลาน ๆ เข้าไปเยี่ยมพ่อ หนิงกับสุวิทย์ก็จะร้องเพลงให้พ่อฟังด้วย ทำให้คลาย

เครียดลงบ้าง พ่อจะรับรู้หรือไม่เราก็ไม่สนใจ สิ่งใดที่ทำแล้วพวกเราคิดว่าทำให้พ่อมีความสุขพวกเราก็จะตั้งใจทำกันอย่างพร้อมเพรียง เพลงกังหันต้องลมนี้ พ่อได้ร้องเป็นครั้งสุดท้ายในวันเกิดแม่เมื่อ 14 มกราคม 2547 เป็นเวลาเพียงสี่วันเท่านั้นเองก่อนที่พ่อจะเข้าโรงพยาบาล สุดท้ายพ่อก็ต้องจากพวกเราไปในวันที่ 16 มิถุนายน 2547 ลูกมั่นใจว่าพ่อต้องไปดีแน่ ๆ พ่อคะ พ่อนอนหลับให้สบายนะคะ ไม่ต้องเป็นห่วงลูก หลาน เหลนของพ่อ เพราะกรรมดีที่พ่อได้ทำไว้ตลอดชีวิต ต้องส่งผลให้พวกเราอยู่กันได้ด้วยความสุขกายสุขใจตลอดไป

แต๋ว

รูปสุดท้าย

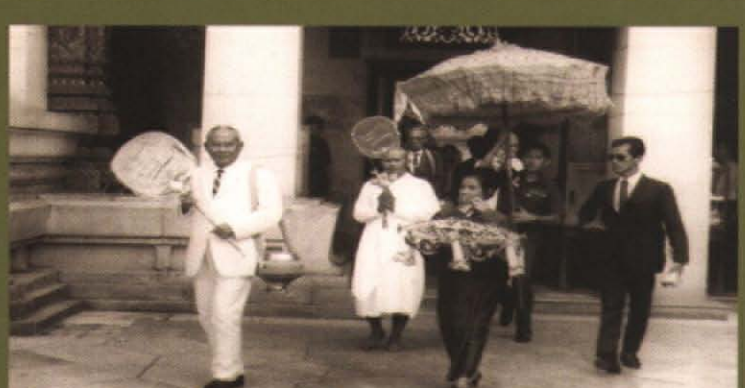

พระของเล็ก

ระลึกถึงคุณพ่อ

ในฐานะที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานตราตติยจุลจอมเกล้าให้ในฐานะเป็นผู้สืบสกุล "กิตติขจร" ต่อจากจอมพลถนอม กิตติขจร คุณพ่อของผม ซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม สำหรับตัวของผมเองนั้น เรื่องพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งที่เราในสกุล "กิตติขจร" เทิดทูนไว้เหนือสิ่งอื่นใด แม้กระทั่งชีวิตก็สามารถสละให้ได้ เมื่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้สืบสกุลด้วยแล้ว ก็ยิ่งจะต้องเทิดทูนและปกป้องพระมหากษัตริย์ไว้ด้วยชีวิต เมื่อผมกลับมาจากการต้องไปอยู่ต่างประเทศเพราะการเมือง และได้รับพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้า ณ สวนจิตรลดา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานความปรานีต่อผมอย่างที่ไม่เคย มีสามัญชนคนใดได้รับมาก่อน ซึ่งทำให้ผมซาบซึ้งถึงพระมหากรุณาธิคุณ ในครั้งนั้นไปจนชั่วชีวิต

การที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นผู้สืบสกุล "กิตติขจร" ต่อจากคุณพ่อนั้น ผมได้คิดพิจารณาแล้วเห็นว่า ความดีที่ทำให้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณในครั้งนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากความดีของผมเลย แต่เกิดจากความดีความชอบที่คุณพ่อได้กระทำมาโดยตลอด ทำให้ความดีเหล่านั้นตกมาถึงผม ซึ่งเป็นบุตรชายคนโตของครอบครัวและมีหน้าที่การงานดี ซึ่งในระหว่างที่ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯนั้น ผมก็รับราชการอยู่ในกองพันที่ 2 กรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ ซึ่งเป็นหน่วยทหารหน่วยหนึ่งที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ใกล้ชิดกับราชวงศ์โดยตลอด การที่จะรักษาหน้าที่ของการเป็นผู้สืบสกุลนั้น ก็คือจะ

ต้องประพฤติ ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อย่างเต็มที่ ซึ่งผมก็ถือปฏิบัติมาจนบัดนี้

ที่ผมกล่าวมาข้างต้นนั้น ก็เพื่อให้เห็นว่าคุณพ่อได้สร้างบุญคุณให้แก่ผมอย่างที่จะหาอะไรมาเปรียบ มิได้

ความสัมพันธ์ของคุณพ่อกับผมนั้น ไม่ค่อยจะเหมือนพี่น้องคนอื่นนัก เริ่มต้นเมื่อผมเกิดนั้นคุณพ่อคุณแม่อาศัยอยู่ในบ้านของคุณตาคุณยาย จากการเล่าเรื่องในอดีตของคุณพ่อ คุณแม่ และคุณตาคุณยาย และญาติสนิทบางคน ซึ่งได้เล่าเรื่องของผมตั้งแต่แรกเกิดให้ฟัง ผมเกิดขึ้นมาในระหว่างที่ครอบครัวกำลังยุ่งวุ่นวายมากมาย เพราะคุณตาต้องถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำบางขวาง ในระหว่างการสืบพยานของศาลทหารในข้อหาร่วมกับขบวนกบฏบวรเดช ซึ่งทำให้คุณพ่อซึ่งรับราชการอยู่ ในขณะนั้นมียศแค่ร้อยโทเท่านั้น ต้องร่วมกับคุณแม่ช่วยดูแลทุกสิ่งทุกอย่างในบ้าน เพราะคุณยายก็มัวแต่ยุ่งที่จะต้องดูแลอาหารการกินและไปเยี่ยมคุณตาแทบทุกวัน ถึงแม้จะเหนื่อยยากอย่างไร คุณพ่อก็ไม่ท้อถอย ยังให้ความรัก ความเอ็นดูลูก ซึ่งขณะนั้นมีอยู่แค่ 2 คน คือพี่แต๋วกับผมเท่านั้น ซึ่งทำให้ผมเติบโตขึ้นมาได้อย่างอบอุ่น หลังจากที่คุณตาพ้นข้อกล่าวหา ศาลทหารกรุงเทพฯ ได้สั่งยกฟ้องคุณตา หลังจากพ้นข้อกล่าวหา คุณตาได้ลาออกจากราชการมาประกอบธุรกิจส่วนตัว ทำให้คุณพ่อคุณแม่มีเวลากับลูกๆ มากขึ้น แต่ตัวผมเองนั้น มีความใกล้ชิดและเป็นที่โปรดปรานของคุณตาคุณยายมาก จนกระทั่ง เรียกคุณตาว่าป๋า และเรียกคุณยายว่าแม่ใหญ่ คุณแม่เล่าให้ฟังว่า ระหว่างนั้น ผมทำตัวเหมือนกับเป็นน้องของคุณพ่อกับคุณแม่ โดยเรียกคุณพ่อว่า คุณถนอม และเรียกคุณแม่ว่า จิ๋ง (ซึ่งคำว่า "จิ๋ง"นั้น ผมก็ไม่ทราบว่ามาจากไหน) ในระหว่างตั้งแต่เกิดจนอายุ 9 ขวบ ผมไปใกล้ชิดกับคุณตาคุณยายมากกว่าคุณพ่อคุณแม่

แต่พออายุได้ 10 ขวบ ผมเรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้น กรุงเทพฯ ถูกเครื่องบินพันธมิตรเข้าทิ้งระเบิดเกือบทุกวัน และบริเวณใกล้ๆ บ้านก็มีการทิ้งระเบิดอยู่เรื่อยๆ เพราะตรงข้ามบ้าน คนละฝั่งแม่น้ำเป็นสถานีรถไฟสายบางบัวทอง และเลยบ้านไปก็มีสะพานพระรามหก ซึ่งทั้ง 2 แห่งนี้เป็นเป้าการทำลายของพันธมิตร มีอยู่ครั้งหนึ่ง พันธมิตรคงจะทิ้งระเบิดสถานีรถไฟสายบางบัวทอง และระเบิดดันพลาดไปตกตลาดเทเวศร์ คนกำลังจ่ายตลาดกัน ตายกันมากมาย

ทางราชการให้ย้ายหน่วยทหารบางหน่วย และโรงเรียนนายร้อยทหารบก ออกนอกกรุงเทพฯ โรงเรียนนายร้อยย้ายไปอยู่ที่ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ตั้งโรงเรียนนายร้อยอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเข้าไปในป่าลึก 7 กิโลเมตร แต่กันดารมาก พอพ้นตัวเมืองออกไปแค่ 2 กิโลเมตร ก็เป็นป่าทึบตลอด มีถนนลูกรังซึ่งฝุ่นหนาประมาณ 1 ฟุต อยู่เพียงสายเดียวที่ใช้เดินทางไปป่าแดง ปัจจุบันเป็นที่ทำการชลประทาน

เมื่อคุณพ่อกลับจากเชียงตุงในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา คุณพ่อกลับมาเป็นอาจารย์โรงเรียนนายร้อยอย่างเดิม มียศเป็น พันตรี ในขณะนั้น คุณพ่อต้องเดินทางไปอยู่เพชรบูรณ์กับโรงเรียนนายร้อย คุณพ่อเอาครอบครัวไปด้วย ตอนนั้นก็มีเพียงพี่แต๋ว ผม จิ๋ว จี๊ด และจิ๋มซึ่งยังนอนเปลอยู่ คุณพ่อไปเช่าบ้านของชาวบ้านอยู่ เจ้าของบ้านชื่อ ตากัด ค่าเช่าบ้านเพียงเดือนละ 10 บาทเท่านั้น (มีเรื่องน่าทึ่งที่ป่าแดง คนพื้นบ้านนั้นอยู่กันอย่างสมถะ ไม่ใช้เงินกัน ทุกบ้านมีของเหมือนๆ กัน ทอผ้า ทุกบ้านทำนา ทำไร่ ตำข้าวกินเอง เลี้ยงไก่ไว้กินไข่ และกินเนื้อกันทุกบ้าน ถ้าบ้านไหนขาดอะไรก็เอาของที่ตนมีไปแลกของที่ขาดมา) ทุกๆ

เดือนเมื่อคุณพ่อเอาค่าเช่าไปให้เจ้าของบ้าน เนื่องจากไม่เคยใช้เงินจึงไม่เคยเห็นเงิน เมื่อได้รับเงินตากัดจะเรียกลูกเมียมา แล้วมานอนส่องดูธนบัตรกัน ถือเป็นของแปลกสำหรับพวกเขา (แต่พอโรงเรียนนายร้อยอยู่นานทำให้ชาวบ้านเริ่มรู้จักใช้เงิน และเริ่มมีการเห็นแก่ตัวเกิดขึ้น เป็นเพราะเนื่องมาจากเงินนั่นเอง

ที่ป่าแดงนี้ทำให้ผมกับคุณพ่อคุณแม่ ใกล้ชิดกันอย่างมากและเห็นอกเห็นใจกัน เนื่องเพราะผมเป็นลูกชายคนโตคนเดียวของครอบครัว จึงต้องรับหน้าที่ที่มากกว่าคนอื่นและเหนื่อยมากกว่าทุกคนในบ้าน การไปอยู่ที่ป่าแดง เพชรบูรณ์ ทำให้ผมมีความใกล้ชิดกับคุณพ่อที่สุด ตอนนั้นหนังสือก็ไม่ได้เรียน กิจวัตรประจำวันมันเริ่มตั้งแต่ ตี 4 ของทุกวัน อยู่ในป่า อาหารการกินจำเป็นต้องไปจับจ่ายในตัวเมือง คุณแม่ต้องทำกับข้าวเองและทำวันละมากๆ เพื่อเลี้ยงคนในครอบครัว แล้วยังต้องเลี้ยงพวกอาจารย์เพื่อนๆ ของคุณพ่อที่ประจำก็มีพวกที่ไม่ได้เอาครอบครัวไป 4 คน แต่บางวันก็มีคนอื่นแวะมากินด้วย และแทบทุกวันก็มีทั้งนักเรียนนายร้อย และนักเรียนเตรียมนายร้อย แวะเข้าคุยด้วยมาและอยู่กินข้าวด้วย ซึ่งมีเป็นประจำเกือบทุกวัน เฉลี่ยแล้วคุณแม่ต้องทำอาหารเลี้ยงคนไม่ต่ำกว่า 10-15 คน ทุกวัน กับข้าวกับปลาในป่ามันก็ไม่ค่อยจะมีอะไร นอกจากผักหญ้าที่เก็บเอาในป่า พวกเนื้อปลาจะมีบ้างก็เฉพาะที่ชาวบ้านนำมาขาย ซึ่งไม่มีทุกวัน ทำให้เราต้องไปจ่ายในเมือง และหน้าที่ไปจ่ายกับข้าวก็ตกอยู่กับผม ผมต้องตื่นนอนตี 4 ทุกเช้า แต่งตัวเสร็จก็ต้องไปนั่งรอรถจ่ายกับข้าวของโรงเรียนนายร้อย ซึ่งจะผ่านมาที่หน้าบ้านของเราประมาณ ตี 5 ขออาศัยรถเขาเข้าไปตลาดในเมือง และเมื่อซื้อกับข้าวเสร็จก็รอรถเขากลับ ซึ่งทุกวันเขาจะออกจากตลาดในเมืองประมาณ 08.00 น. จะถึงป่าแดงประมาณ 09.00 น. ถึงบ้านแล้ว ผมมีเวลาพักนิดหน่อย เล่นกับเด็กๆ ชาวบ้านบ้าง ถ้าวันไหนเป็นวันหยุด

ก็เดินไปคุยเล่นแถวที่พักของนักเรียนนายร้อย พอ 11.00 น. ก็ต้องรีบกลับบ้าน รอเอาอาหารกลางวันไปส่งคุณพ่อ พอคุณแม่ทำอาหารกลางวันให้คุณพ่อเสร็จ ผมก็มีหน้าที่เอาอาหารกลางวันไปให้คุณพ่อในที่คุณพ่อทำงาน คุณพ่อได้รับมอบจากผบ.โรงเรียนนายร้อยให้เป็นผู้ควบคุมการตัดถนน ในบริเวณที่ตั้งเป็นโรงเรียนนายร้อยชั่วคราว ตอนเริ่มต้นก็พอทำเนา เพราะเริ่มทำจากข้างนอกออกไปก่อน ยิ่งนานวันเข้า ถนนยิ่งยาวลึกเข้าไปในป่า นั่นก็หมายความว่าผมต้องเดินไกลขึ้นเรื่อยๆ เพราะเราไม่มีรถแม้แต่จักรยานก็ไม่มี คุณพ่อเองก็ต้องเดินไปทำงาน ผมเอาข้าวกลางวันไปส่งก็ต้องเดิน วันแรกๆ ก็เดินทั้งไปและกลับจากบ้านไม่เกิน 3 ก.ม. ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ยิ่งลึกเข้าไป ระยะทางก็ยิ่งไกลขึ้นเรื่อยๆ บางแห่งต้องใช้เวลาเดินไปกลับถึง 2 ชั่วโมงก็มี บางวันเดินไปคนเดียว หลงป่าเสียก็บ่อย คุณพ่อก็ต้องรอกินข้าวกลางวันช้าหน่อย เคยมีอยู่ครั้งหนึ่ง จะเข้าไปทางที่เป็นที่ตั้งโรงเรียนนายร้อยเทคนิค ซึ่งเข้าไปลึกมาก เป็นทางเดินเล็กๆ สองข้างทางเป็นป่าทึบ มีหมาลายตัวหนึ่งหากินอยู่แถวนั้น ผมเห็นเข้าคิดว่าเป็นเสือ วิ่งหนีเสียปิ่นโตอาหารหกเหลืออาหารนิดเดียว น้ำแกงไม่มีเหลือ เสียเวลาวิ่งหนีวนเวียนอยู่ในป่าอีกเกือบชั่วโมง พอไปถึงคุณพ่อก็เอาข้าวที่เหลือติดปิ่นโตให้คุณพ่อกิน ตัวเองก็ต้องอด กลับมากินที่บ้าน วันนั้นกว่าจะกลับถึงบ้านก็เข้าไปบ่ายสามโมงเพราะที่ที่คุณพ่อทำงานอยู่ ปกติจะใช้เวลาเดินไปกลับประมาณ 2 ชั่วโมง แต่วันนั้นวิ่งหนีเสือ (หมา) เสียเวลาไปอีกเกือบชั่วโมง หลงป่าต้องหาทางกลับเข้าทางเก่าให้ได้ แต่ก็ยังดีที่คุณพ่อไม่โมโหหิว ยิ่งพอทราบเรื่องว่าวิ่งหนีเสือ (หมา) คุณพ่อก็ขำ และรู้สึกว่าสีหน้าคุณพ่อสงสารผมพอสมควร หลังจากส่งอาหารกลางวันให้คุณพ่อแล้ว ตอนบ่ายๆก็ออกไปกับเด็กๆชาวบ้านหาของป่ากัน ได้พวกมะเขือส้ม ผักต่างๆซึ่งมีขึ้นตามธรรมชาติในป่า ป่าแถบนั้น มีมะเขือส้ม และถั่วแปบมากที่สุด ไม่มีเจ้าของ คงจะเกิดขึ้นเพราะนกมาขี้เอาไว้ เก็บของได้ก็กลับบ้านเอาไปให้แม่ทำกับข้าวตอนกลางคืน วันไหนไม่เที่ยว

ไปนอนคุยตามเต็นท์ของนักเรียนนายร้อย ก็จะไปกับพวกเด็กชาวบ้าน ซึ่งพวกเขาจะออกไปหาจักจั่นมาคั่วกินกัน ผมก็เลยกินจักจั่นเป็นตั้งแต่บัดนั้น บางครั้งก็ไปขุดดินโป่งมาปั้นเป็นแท่งตากแห้ง ผมทดลองกินดูบ้างมันมีรสมันๆ เค็มๆ นิดหน่อย ถ้าอดอาหารจริงๆใช้กินรองท้องได้แน่

อยู่ในป่าแดง ลำบากก็ลำบาก เหนื่อยก็เหนื่อย แต่เรายังเด็กอยู่ก็เห็นเป็นเรื่องสนุกไปหมด บางคืนไม่ได้ไปเที่ยวชนกับเด็กชาวบ้าน ก็ติดตามพวกนักเรียนนายร้อย เขาหนีไปรำวงกัน ที่ป่าแดง หลังจากชาวบ้านดำข้าวกันเสร็จหนุ่มๆ สาวๆ ก็จะเล่นรำวงกัน พวกนักเรียนนายร้อยก็หลบออกจากเต็นท์กันไปร่วมรำวงกับชาวบ้าน เป็นที่สนุกสนานกัน เป็นการคลายความเครียดของพวกนักเรียนนายร้อย ซึ่งเราเด็กๆ ก็พลอยสนุกไปกับเขาด้วย

มีเรื่องแปลกที่ว่า ใช้ชีวิตอยู่ในป่ากันนี่ ทำให้เรามีความเคยชินกับหลายๆ เรื่อง ยกตัวอย่างเช่นนาฬิกา ตอนที่อยู่ป่าแดงนั้น คนที่มีนาฬิกาใส่ ในบ้านเราก็มีคุณพ่อเท่านั้น แต่พวกเรารู้เวลากันได้ ผมคิดว่าดูจากธรรมชาติและคาดคะเนเอง แต่ก็ค่อนข้างตรงเวลา โดยเฉพาะตัวผมเองจะรู้เวลาว่าควรจะกลับบ้านนอนประมาณสามทุ่ม พอกลับถึงบ้านดูนาฬิกาของคุณพ่อ ก็สามทุ่มทุกทีจะช้าจะเร็วบ้างก็นิดหน่อย โดยเฉพาะผมต้องตื่นตั้งแต่ตีสี่ เพื่อแต่งตัวออกไปนั่งคอยรถเข้าไปจ่ายตลาดในเมือง ผมสามารถตื่นได้ตรงเวลาทุกวันโดยไม่ต้องมีนาฬิกาปลุก แต่ก็มีบางครั้งเหมือนกัน คุณแม่เล่าให้ฟังว่ามีอยู่วันหนึ่ง ทุกคนยังไม่ได้นอนกัน แต่วันนั้นผมไม่ได้ออกไปเที่ยวไหนก็เลยเข้านอนแต่หัวค่ำ พอประมาณสามทุ่มผมก็ลุกขึ้นมาอาบน้ำล้างหน้า แต่งตัวคว้าหมวกและย่ามคู่กาย ออกไปนั่งคอยอยู่ริมถนน คุณแม่ถามว่าจะไปไหน ผมบอกว่าจะไปจ่ายตลาด คุณแม่

บอกว่านี่มันเพิ่งสามทุ่มเท่านั้น ก็เลยเป็นเรื่องเฮฮากันไป คงเป็นเพราะนอนแต่หัวค่ำและจิตใจมันพะวงกับงานในตอนเช้าที่ทำเป็นประจำอยู่

ระยะเวลาที่อยู่ป่าแดงนั้น เป็นระยะเวลาที่ผม ได้อยู่ใกล้ชิดกับครอบครัว โดยเฉพาะคุณพ่อได้มีโอกาสรับใช้สนองคุณพ่อ มากมายพอสมควร ซึ่งเมื่อนึกถึงแล้วก็เป็นเรื่องที่ผมภูมิใจมาก จากการได้ทำงานให้กับครอบครัวในครั้งนั้น นอกจากจะทำให้ผมได้ใช้เวลาใกล้ชิดกับครอบครัวมากแล้วยังทำให้ผมได้รับประสบการณ์ ในการดำรงชีพในป่ามาจากป่าแดงมากมาย ซึ่งผมสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างดีเมื่อผมมารับราชการในหน่วยทหารพลร่ม ซึ่งต้องเข้าไปทำงานในป่าบ่อยๆ

เราอยู่ป่าแดงกันจนลืมวันเวลาลืมสิ่งต่างๆภายนอก จนคุณยายกับน้าอึ๊ด ขึ้นไปเยี่ยมพวกเราและคุณยายบอกว่าจะต้องเอาผมกับพี่แต๋วไปเข้าโรงเรียน เพราะโรงเรียนเขาเปิดเรียนกันไปนานแล้ว ผมกับพี่แต๋วจึงกลับมาพร้อมกับคุณยายซึ่งขณะนั้นอยู่ที่อยุธยา คุณยายเที่ยวตระเวนฝากผมกับพี่แต๋วเข้าโรงเรียน พี่แต๋วโชคดีได้เข้าเรียนในโรงเรียนจอมสุรางค์ ส่วนผมนั้นคุณยายพยายามจะให้เข้าเรียน ในโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย แต่ทางโรงเรียนไม่ยอมรับเพราะโรงเรียนเขาเปิดเรียนกันไปนานแล้ว เลยต้องไปเข้าเรียนที่โรงเรียนอยุธยานุสรณ์ ซึ่งก็ดีพอๆกับโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยนั้นแหละ เพียงแต่โรงเรียนอยุธยานุสรณ์ระยะนั้นเป็นโรงเรียนราษฎร์เท่านั้น บ้านเราที่อยุธยาเป็นโรงงานทำนมข้น ซึ่งคุณตาผลิตนมข้นขาย เพราะในระหว่างสงครามนมข้นจากต่างประเทศไม่มี โรงงานของคุณตา จึงขายดีมาก โรงงานของคุณตาอยู่ตำบลหัวแหลม แต่โรงเรียนของพี่แต๋วและผมอยู่หัวรอ ก็เลยไม่พ้นต้องเดินทางไกลกันอีก ผมและพี่แต๋วต้องเดินทั้งไปและกลับทุกวัน ระยะทางก็ประมาณ 4 กิโลเมตร แต่เราก็ไม่ค่อยเดือดร้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขากลับ ผมมักจะแวะเก็บพุทรา

ในวังโบราณกินเกือบทุกวัน ก็เลยเพลินไม่ค่อยรู้สึกเหนื่อยในการเดิน พอกลับถึงบ้านก็ได้เวลาเขาหยุดกวนนมข้น ผมก็เข้าไปในโรงงานขูดนมข้นที่ติดก้นถังกิน ซึ่งนมติดก้นถังนี้รสชาติอร่อยมาก คงจะจากนมก้นถังนี่แหละที่ทำให้ผมมีสุขภาพดีตลอด มาอยู่อยุธยานี้ดีหน่อย มีหน้าที่ไปโรงเรียนอย่างเดียว งานอื่นไม่ต้องทำ เพราะโรงงานนมข้นของคุณตามีคนงานหลายคน กลับจากโรงเรียนจึงมีเวลามาก ก็เล่นกับเด็กๆ แถวใกล้บ้าน ที่หัวแหลมนี้มีทหารราบกองพันที่ 54 ประจำอยู่ ตลาดหัวแหลมจึงคึกคักจนถึงกลางคืน ไม่เงียบเหมือนในปัจจุบัน

อยู่อยุธยาได้ระยะหนึ่ง โรงเรียนนายร้อยก็ย้ายตามมาอยู่ที่อยุธยา บรรดานักเรียนนายร้อย แยกย้ายกันเข้าพักตามวัด โรงเรียนนายร้อยอยู่วัดหน้าพระเมรุ โรงเรียนเทคนิคอยู่วัดท่าการ้อง คุณพ่อคุณแม่ ยายจิ๋ว และจี๊ด ซึ่งยังเล็กอยู่มาก ก็มาอยู่ที่อยุธยาด้วย ผมก็ได้อยู่ใกล้ชิดกับครอบครัวอีกครั้งหนึ่ง แม่ใหญ่เอายายจิ๋วไปฝากเข้าโรงเรียนสตรีอยุธยานุสรณ์ และกองพันทหารมีเด็กไปโรงเรียนมาก คุณพ่อเลยฝากกับผู้บังคับกองพันขอฝากพี่แต๋วกับยายจิ๋วขึ้นเกวียนของทหารไปโรงเรียนด้วย ทั้งพี่แต๋ว ยายจิ๋วเลยไม่ต้องเดินไปโรงเรียน แต่ผมยังคงเดินตามเดิม พอคุณแม่เข้าที่เข้าทางเรียบร้อย คุณแม่ก็เริ่มทำขนมกินกันเองในบ้าน ไม่จำเป็นต้องซื้อ ก็ทำขนมหลายอย่าง แต่ที่ทำประจำคือกระหรี่พัฟ ซึ่งผมก็ช่วยคุณแม่ทำด้วย จนผมสามารถปั้นกระหรี่พัฟได้สวยมาก ผมเห็นมีนักเรียนนายร้อยมาก ถ้าเอากระหรี่พัฟไปขายก็คงจะขายดี และเป็นรายได้เข้าบ้านด้วย จึงขอให้คุณแม่ทำเพิ่ม พอกลับจากโรงเรียนก็หิ้วตะกร้าใส่กระหรี่พับไปขาย กระหรี่พัฟนี่แหละ ที่ทำให้ผมได้รู้จักกับบิดาของคุณทวิช กลิ่นประทุม เพราะแกเดินขายล็อตเตอรี่อยู่ด้วยจนบางวันแกก็ตามมาขายล็อตเตอรี่ถึงบ้านเรา

พอสงครามเลิก โรงเรียนนายร้อยย้ายกลับกรุงเทพฯ คุณพ่อคุณแม่ก็ต้องย้ายกลับกรุงเทพฯ เผอิญผมต้องย้ายออกจากโรงเรียนอยุธยานุสรณ์ ตอนกลางปี ไม่รู้จะไปเรียนต่อที่ไหน จะไปเรียนสวนกุหลาบเลย เขาก็เปิดเทอมกันหมดแล้ว จึงต้องไปเข้าเรียนที่โรงเรียนเซ็นคาเบรียล พอสอบไล่ปีนั้น ผมไม่มีสิทธิ์สอบ เพราะเวลาเรียนไม่พอ เลยต้องเรียนซ้ำชั้นอีก จึงไปเรียนต่อที่สวนกุหลาบวิทยาลัย จี๊ดเข้าเรียนชั้นป.1 ที่โรงเรียนเซ็นคาเบรียล พอผมออกมา จี๊ดก็ออกมาด้วย แล้วไปเรียนต่อชั้นประถมที่โรงเรียนเทเวศร์ศึกษา ส่วนพี่แต๋วกับจิ๋วไปเข้าโรงเรียนประจำที่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย

ระหว่างที่ครอบครัวอยู่ที่วัดเทวราชกุญชรนั้น วันหยุดพี่แต๋วกับคุณแม่ช่วยกันทำขนมกินกันในบ้าน ความที่เคยเดินขายกระหรี่พัฟที่อยุธยามา และเป็นการช่วยหาค่าใช้จ่ายในบ้านด้วย เลยให้คุณแม่กับพี่แต๋วทำกระหรี่พับอีก และผมก็เอาไปขาย เริ่มต้นขายแถวๆบ้าน ขายดีก็เลยให้ทำมากขึ้น ขายแถวๆบ้านชักไม่ค่อยดี ก็เลยออกไปขายไกลไปอีก และเป็นเพราะอยากออกไปเที่ยวเล่นด้วย ก็ขายไกลไปเรื่อยๆ ยิ่งตอนโรงเรียนหยุดเทอม ก็จะไปไกลมาก เวลามีว่าวที่สนามหลวง ความอยากไปดูว่าวก็เลยเดินขายขนมนี้ ทำให้ผมรู้จักกับคนมาก ตั้งแต่วัดเทวราชกุญชร จนถึงบางลำภูรู้จักทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ยังมีเรื่องขำจากประสบการณ์การขายขนมนี้มีอยู่ครั้งหนึ่งตอนนั้นผมมีลูกแล้ว ผมเป็นพันตรีเมียผมไปซื้อของบางลำภู เอาลูกชาย 2 คนไปด้วย แม่ค้าแถวนั้นก็รู้จักเมียผม มีคนแก่สองคนผัวเมียนั่งขายล๊อตเตอรี่อยู่แถวนั้น พอแกรู้จากแม่ค้าแถวนั้นว่าติ๋วเป็นเมียผม แกก็เรียกเปเป้ลูกชายของผมเข้าไปหา และให้ล๊อตเตอรี่มาหนึ่งใบ แม่ติ๋วก็ปฏิเสธว่าไม่ซื้อ ผัวเมียแก่ทั้งสองคนบอกให้หลานฟรีๆฉันรู้จักพ่อเขา เคยมาเดินขาย

ขนมแถวนี้ตอนเด็กๆ นี่แหละคือความกว้างขวางของผมที่ได้มาจากการเดินขายขนม การเดินเร่ขายขนมนี้ ผมเห็นว่ามีประโยชน์มากคือ 1. ได้เงิน 2. ได้ประสบการณ์ 3. ได้รู้จักคนมากขึ้น ระหว่างที่ครอบครัวอยู่กับป้า และแม่ใหญ่ที่บ้านวัดเทวราชกุญชรนั้น ป้ามีกิจการหลายอย่างเช่น ค้าหมูชำแหละ ป้ามีเขียงหมูหลายแห่งที่เทเวศร์ ที่ตลาดเก่า วันเสาร์อาทิตย์ผมชอบไปอยู่ที่เขียงหมูตลาดเก่าบ่อยๆ ทำให้ผมได้รู้จักกับลูกหลานพ่อค้าจีนที่นั่นหลายคน มีทั้งเด็กดีและนักเลง ก็เลยได้ประโยชน์กับผมเมื่อผมรับราชการ แม่ใหญ่เคยไปตั้งร้านขายกาแฟที่ท่าเตียน ผมก็ไปช่วยที่ร้าน ก็ทำให้ผมได้รู้จักคนที่นั่นอีก ทำให้ผมเข้าไปร่วมทำกิจการเดินเรือจากท่าเตียนไปอยุธยาอยู่หลายปี ในระหว่างที่ผมรับราชการและในเวลาเดียวกัน ป้าเป็นเอเยนต์เหล้า ผมก็ติดเรือไปรับเหล้า บ้างเป็นครั้งคราว ได้เห็นเขาขายเหล้าปลีกกัน ก็ลองขอเอาเหล้าจากป้ามาเปิดขายปลีกที่บ้าน บ้าง ก็ได้ผลดีแต่พอเรียนสูงขึ้นเวลาไม่ค่อยมีก็เลยต้องเลิก ที่จริงจากประสบการณ์ของผม ผมน่าจะเป็นพ่อค้ามากกว่ารับราชการ แต่ความผูกพันทางทหารมีมากกว่า ผมก็เลยต้องเป็นทหาร

ขณะที่อยู่บ้านป้าและแม่ใหญ่ที่วัดเทวราชกุญชร ก็มีโอกาสได้รับใช้คุณพ่อมากพอสมควร เช่นดูแลเอาเครื่องแบบชุดใหญ่ๆ ของคุณพ่อไปส่งซักซึ่งต้องเดินจากในวัดไปที่สี่เสา เพราะร้านซักรีดอยู่ที่นั่น ทุกๆเย็น พอคุณพ่อกลับจากทำงาน ผมมีหน้าที่เอารองเท้าของคุณพ่อมาทำความสะอาดและขัดให้เป็นเงา ซึ่งประสบการณ์อันนี้ ทำให้ผมต้องขัดรองเท้าของผมเอง จนทุกวันนี้ เพราะใครขัดให้ก็ไม่ถูกใจผม ในระหว่างอยู่ต่างประเทศยังเก็บรองเท้าของลูกๆ มาขัดให้หมด เพราะพวกเขาไม่ค่อยจะขัดกัน ขัดรองเท้ายังง่ายมาก ถ้าวันไหนคุณพ่อจะต้องแต่งเต็มยศคาดกระบี่ ซึ่งสมัยนั้น นายทหารจะต้องแต่งเครื่องแบบคาดกระบี่สัปดาห์ละครั้ง คือ แต่งเครื่องแบบชุดสี

ขี้ม้าคอตั้ง กระดุม 7 เม็ด คือ หน้าอก 7 เม็ด กระเป๋าบนและล่าง 4 เม็ด อินธนูอีก 2 เม็ด และขัดแซมบราวน์ให้มัน ขัดปุ่มโลหะที่แซมบราวน์ ซึ่งยากที่สุดเพราะจะให้ยาขัดหนังไปเปื้อนปุ่มโลหะก็ไม่ได้ และจะให้ยาขัดโลหะ (บรัสโซ) ไปเปื้อนหนังก็ไม่ได้ ซึ่งนี่เป็นงานที่ยาก เหนื่อยพอสมควร แต่ผมก็ทำได้อย่างดีและเคยชิน จนเป็นเรื่องง่ายสำหรับผม ตอนที่คุณพ่อกำลังแต่งตัว ถ้าผมอยู่บ้าน ผมจะต้องไปยืนดูเป็นประจำ ถ้าคุณพ่อไม่ตำหนิงานที่เราทำให้ก็ดีใจและดูไปก็คิดไปว่าคุณพ่อแต่งเครื่องอย่างนั้นแล้วดูเท่ห์ สมาร์ทมาก คิดว่าวันหนึ่งข้างหน้าเราจะแต่งเครื่องแบบนั้นบ้าง แต่ก็ไม่มีโอกาส ผมได้เข้ารับราชการเป็นทหารก็จริง แต่มาถึงสมัยผมเขาเลิกใช้สายสะพาย (แซมบราวน์) เสียแล้ว

ก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา ที่บ้านของป้าและแม่ใหญ่ ที่วัดเทวราชกุญชรนั้นนอกจากป้ามีกิจการหลายอย่างดังที่กล่าวมาแล้ว ป้าและแม่ใหญ่ยังมีกิจการทำไม้หมอนรถไฟที่ประจวบคีรีขันธ์ กิจการค้าถ่านจากสุพรรณบุรี ซึ่งกิจการเหล่านั้นทำกันมาตั้งแต่คุณป้าลาออกจากราชการใหม่ๆ ซึ่งขณะนั้น ผมยังไม่รู้ความ แต่คุณยายหรือแม่ใหญ่เล่าให้ฟัง พอผมรู้ความ คุณป้าก็มีกิจการทำ กุนเชียง หมูหยอง หมูแผ่น หมูตั้ง ซึ่งป้ามีตาแป๊ะ เป็นคนจีนมาจากเมืองจีน เป็นญาติกับ เจ้าจิงทง จับกังเก่าแก่ของป้ามาเป็นคนปรุง พวกเรายังเรียนอยู่ชั้นประถม แต่พอจะช่วยงานกันได้แล้ว ในวันหยุดพวกเราจะช่วยกันยัดไส้กุ๊นเชียง ซึ่งป้าให้ค่าจ้างเส้นละ 10 สตางค์ แต่ละครั้งเราจะได้รางวัลกันประมาณ 1 บาท เพราะทำกันได้ประมาณคนละ 10 เส้น 1 บาท สมัยนั้นก็ประมาณ 100 สมัยนี้ ต่อจากกิจการหมูหยองก็มาทำนมข้น และต่อมาขยายเป็นโรงงานใหญ่ที่อยุธยา เมื่อเลิกสงคราม เศรษฐกิจของประเทศทรุดหนัก ของจากต่างประเทศเข้ามาตีตลาดของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นมข้นของต่างประเทศเข้ามาขายอีก ซึ่งคนไทยก็นิยมของ

นอกมากกว่าของไทย อยู่แล้ว กิจการนมข้นของคุณตาก็ต้องเลิกไป กิจการหมูชำแหละก็เลิกไป ห้องแถวที่ตลาดเก่าก็เซ้งไป ต่อมากิจการเหล้าก็เลิกไป คุณตาหันมาทำกิจการด้านเหมืองแร่ ทำแร่ยิบซั่ม และคุณตาร่วมกับบริษัทอีกหลายแห่ง คุณพ่อก็เป็นอาจารย์อยู่โรงเรียนนายร้อย และขี่จักรยานไปทำงานทุกวัน เย็นกลับมาผมก็มีหน้าที่เช็ดรถให้ทุกวัน

ต่อมามีเหตุการณ์ทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับครอบครัวเราอีก เกิดการรัฐประหารเพราะเศรษฐกิจของประเทศทรุดหนัก คุณพ่อก็เป็นคนหนึ่งในคณะรัฐประหาร ในคืนวันรัฐประหารประมาณสี่ทุ่ม มีเสียงปืนดังขึ้น ทุกคนในบ้านตื่นหมด แต่คุณพ่อไม่กลับบ้าน คุณตาหรือป๋าบอกว่า นั่นตาหนอมทำงานแล้ว ทุกคนไม่ต้องเป็นห่วง ก่อนร่วมทำรัฐประหาร คุณพ่อปิดเป็นความลับ ไม่บอกให้ใครรู้เลยแม้แต่คุณแม่ แต่ก่อนวันรัฐประหาร 1 วัน คุณพ่อได้บอกกับคุณตาไว้ขอฝากครอบครัวด้วย หากการรัฐประหารผิดพลาด คุณพ่ออาจตายหรือถูกจับได้ ซึ่งป๋าก็เก็บความลับไว้ได้ดีมากจนคืนที่คณะรัฐประหารทำงาน ป๋าจึงบอกให้ทุกคนรู้ ตอนนั้นผมเรียนชั้น ม. 5 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เมื่อรัฐประหารเสร็จ คุณพ่อถูกย้ายไปเป็นผู้บังคับการจังหวัดทหารบกลพบุรี ต้องย้ายไปอยู่ลพบุรี พี่แต๋ว ผม จิ๋ว จี๊ด คงเรียนอยู่ที่กรุงเทพฯ พี่แต๋วกับจิ๋วอยู่ประจำโรงเรียนวัฒนา ซึ่งผมมีหน้าที่ไปเยี่ยมและไปรับกลับบ้านในวันหยุด ที่บ้านผมต้องดูแลจี๊ดซึ่งเพิ่งจะเรียนชั้นประถมที่โรงเรียนเทเวศร์ศึกษา คุณพ่อได้เลื่อนยศเป็นพันเอก คุณพ่อคุณแม่เอาจิ๋มกับน้อยซึ่งยังเล็กมากไปอยู่ด้วย ต่อมาคุณพ่อย้ายมาเป็นผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ มาอยู่ที่สระบุรี ซึ่งผมอยู่ม. 6 ต่อมาในปี 2492 คุณพ่อย้ายมาเป็นผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ อยู่ที่เชิงสะพานเกษะโกมล ผมจึงย้ายจากบ้านป๋าและแม่ใหญ่ไปอยู่กับคุณพ่อ ตอนนั้น ผมไปสอบเข้าโรงเรียนเตรียมนายร้อย รุ่น 11 แต่ได้แค่เป็นตัวสำรอง

คนที่ 4 ไม่ได้เข้าเรียน และไม่ได้แจ้งเรียนต่อที่สวนกุหลาบ เลยต้องไปเรียนที่โรงเรียนวัฒนศิลป์ที่ประตูน้ำ 1 ปี และในปีต่อมาก็สอบเข้าเรียนในโรงเรียนเตรียมนายร้อยรุ่น 12 ได้ เรียนไปจนกระทั่งขึ้นนักเรียนนายร้อยชั้น 1 เป็นนักเรียนนายร้อยหลักสูตรใหม่รุ่นที่ 5 หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า จปร. 5 เรียนไปได้ครึ่งปี คุณพ่อคงเห็นใจพี่แต๋วที่ต้องไปอยู่อังกฤษคนเดียว และพี่แต๋วกับผมเป็นพี่น้องที่ใกล้ชิดกันมาก ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมามากกว่าพี่น้องคนอื่นๆ คุณพ่อเลยส่งให้ผมไปเรียนที่โรงเรียนนายร้อยแซนด์เฮิร์ส ประเทศอังกฤษ เพื่อได้มีโอกาสไปอยู่ใกล้พี่แต๋ว ระหว่างเรียนอยู่ที่อังกฤษก็ติดต่อกับพี่แต๋วได้อย่างใกล้ชิด ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2498 จึงจบออกเป็นทหาร ทางกองทัพบกส่งให้ไปเรียนหลักสูตรผู้บังคับหมวดทหารราบและพลร่มที่ Ft. Benning, GA. สหรัฐอเมริกา เมื่อจบแล้วกลับมาประเทศไทย ทางกองทัพบกบรรจุให้ไปประจำกองพันพลร่มที่ป่าหวาย ก่อนที่จะเข้าไปปฏิบัติราชการในกองพันพลร่ม ต้องไปเข้าเรียนหลักสูตรจู่โจมที่ เอราวัณ ก่อน 2 เดือน จบหลักสูตรแล้ว กลับไปทำงานป่าหวาย ในตำแหน่ง ปอ. 3 กองร้อยจู่โจมที่ 4 ทำงานได้ประมาณ 1 เดือน กองทัพบกก็ส่งให้ไปเรียน ผบ. ร้อย และ Ranger ที่ Ft. Benning, GA. สหรัฐอเมริกาอีก ใช้เวลาประมาณ 10 เดือน เมื่อกลับมาก็ทำงานอยู่ที่ป่าหวายเรื่อยมา ในระหว่างนั้นคุณพ่อเป็นแม่ทัพภาคที่ 1 ในตอนแรกๆ ของการรับราชการไม่ค่อยได้เข้ากรุงเทพฯ และไม่ค่อยได้พบคุณพ่อ เพราะกองพันพลร่มป่าหวายรบพิเศษต้องเข้าปฏิบัติการในป่าบ่อยๆ ไปแต่ละครั้งก็ใช้เวลานานออกจากป่าที่หนึ่ง

ในเดือนพฤษภาคม 2501 ผมได้เข้าพิธีสมรสพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับผู้หญิงที่ผมได้มองไว้ตั้งแต่ต่างคนต่างเป็นเด็ก แต่ผมแก่กว่าเมียผม 7 ปี ผู้ใหญ่ของเราทั้งสองคนรักใคร่กันมากตั้งแต่คุณพ่อทั้งสองบ้านเป็นร้อยโทด้วยกัน สมัยอยู่ลพบุรี พอคุณพ่อทั้งสอง

3 5 '88

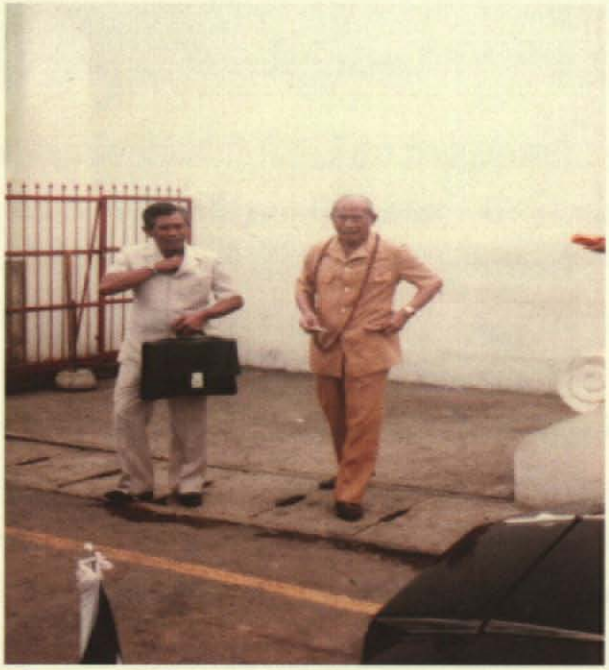

คนเข้ามารับราชการในกรุงเทพฯ คุณพ่อทั้งสองก็ทำงานร่วมกันคุณแม่ทั้งสองบ้านก็ไปมาหาสู่กันทุกวัน ส่วนใหญ่คุณแม่ของเมียผมจะพาลูกๆ มาเล่นอยู่ที่บ้านผม พวกลูกๆ จึงใกล้ชิดกัน ผมให้ความเอ็นดูกับเมียผมตอนยังเด็กๆ เป็นพิเศษ และเมียผมขณะนั้นก็สนิทกับผมเป็นพิเศษ พอผมจบเป็นนายทหารก็ขอให้คุณแม่พูดหมั้นหมายไว้ก่อน เพราะผมยังจะต้องเดินทางไปเรียนต่อที่อเมริกาอีก เมื่อเรียนจบหมดแล้ว ก็ให้คุณแม่ไปขอ ตอนนั้น เมียผมเขาจบ High School จาก Zimla, อินเดีย กำลังจะไปเรียนต่ออังกฤษ ในปี 2501 เราจึงได้เข้าพิธีแต่งงานกัน ในขณะนั้น คนที่ไม่ค่อยชอบเราก็พากันพูดว่า เราแต่งงานกันเพื่อการเมือง ความจริงเรารักชอบพอกันมาก่อนไม่ต่ำกว่า 10 ปี ก่อนจะแต่งงาน คือรักกันมาตั้งแต่เด็กๆ เมื่อแต่งงานแล้วผมก็ไปอยู่บ้านภรรยาผม ที่บ้านสวนพุดตาล เลยไม่ค่อยได้อยู่รับใช้คุณพ่อ ต่อมาทางโรงเรียน จปร. ขาดนายทหารที่จะทำหน้าที่นายทหารประจำกอง (ผบ.หมวด) และทางโรงเรียน จปร. ต้องการได้นายทหารที่เป็นศิษย์เก่า จปร. หลักสูตรใหม่ที่จบ Airbourne & Ranger มา และสามารถฝึก Honour Guard ให้นักเรียนนายร้อยได้ ซึ่งขณะนั้นในกองทัพบกมีผมคนเดียว ในปี 2501 ทางโรงเรียน จปร. จึงขอยืมตัวผมมาทำหน้าที่ ผบ.หมวด ในโรงเรียน จปร. และให้มาเล่นรักบี้ในทีมสโมสร ทบ. ด้วย ในปีนั้น ทั้งโรงเรียน ผมทำหน้าที่ฝึกนักเรียนอยู่คนเดียว จนในปี 2502 จึงมีนายทหารย้ายเข้ามาอีก ผมจึงค่อยเบาลงหน่อย ในขณะนั้นในทางราชการไม่ค่อยได้รับใช้คุณพ่อเพราะโรงเรียนนายร้อยกับทัพภาคที่ 1 ไม่ค่อยมีอะไรติดต่อกัน จากนั้นผมได้ไปราชการสงครามเกาหลี ก็ได้ติดต่อกับคุณพ่อทางจดหมายเท่านั้น เป็นเวลา 13 เดือน เมื่อกลับมาก็ไปเป็นผู้บังคับกองร้อยในกองพันที่ 2 กรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ ก็ได้เข้ามาอยู่ใกล้คุณพ่ออีกครั้งหนึ่ง

ต่อไปผมคงต้องขอย่อเรื่องนิดหน่อย เพราะถ้าจะเขียนกันเต็มที่ 100 หน้ากระดาษก็คงไม่จบอยู่ที่ ร. 1 พัน 2 รอ. ได้เพียง 2 ปี ก็ต้องไปเรียนหลักสูตรชั้นนายพันที่ศูนย์การทหารราบ ลพบุรีจบจากหลักสูตรชั้นนายพัน ก็ไปสอบเข้าโรงเรียนเสธ.ทบ. และสอบได้เข้าเรียนในโรงเรียนเสธ.ทบ.หลักสูตรหลักประจำชุด 42 เมื่อใช้เวลาเรียนในโรงเรียนเสธ.ทบ. ที่สวนสนประดิพัทธิจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 1 ปี เมื่อจบจากโรงเรียนเสธ.ทบ. ได้รับการบรรจุเป็นรองผบ.ร. 11 พัน 2 รอ. ในปี 2512 กองทัพบกได้มีคำสั่งให้ ร. 11 รอ. นำกำลังเข้าไปปฏิบัติการกวาดล้าง ผ.ก.ค. ในเขตอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ขณะนั้น ผมดำรงตำแหน่ง ผบ.ร. 11 พัน 2 รอ. และรักษาการ ผบ.ร. 11 รอ. ผมได้นำกำลัง ร. 11 รอ. เข้าปฏิบัติการตามคำสั่ง เข้าปฏิบัติการกวาดล้าง ผกค. ในเขตอำเภอกุยบุรี ใช้เวลา 6 เดือน ก็สามารถกวาดล้าง ผกค.ได้หมด เมื่อย้ายเข้าที่ตั้งปกติ ผมได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นรองผบ.ร. 11 รอ. และในเดือนพ.ย. 2514 มีการปฏิวัติเกิดขึ้น ผมถูกเรียกตัวเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในกองบัญชาการคณะปฏิวัติ ในตำแหน่งผช. เลขาธิการฝ่ายความมั่นคง ผมถึงได้มีโอกาสเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ราชการกับคุณพ่ออย่างใกล้ชิด หลังจากการเปิดสภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว ผมต้องรับตำแหน่งรองเลขาธิการคณะกรรมการติดตามผลการปฏิบัติราชการ (ก.ต.ป.)อีกตำแหน่งหนึ่ง ในปี 2515 ร. 11 รอ. ได้รับคำสั่งให้เข้าทำการกวาดล้าง ผกค.ในบริเวณหินร่องกล้า จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งในระยะแรกๆ ผมยังดำรงตำแหน่ง รองผบ.ร. 11 รอ. ผมจึงสามารถทำงานในสองหน้าที่ได้ดี แต่ต้องวิ่งขึ้นวิ่งล่องบ่อยที่สุด ในระยะนี้ ผมได้รับใช้คุณพ่อทั้งทางส่วนตัวและทางราชการมากที่สุด ถึงแม้จะเหนื่อยแสนเหนื่อย แต่ก็จำเป็นต้องทำเพื่อให้ได้ผลงานที่ดี แต่ก็เริ่มเป็นที่อิจฉาของคนอื่นมาก ต่อมาในปี 2515 นั้น พ.อ. (พิเศษ) ยุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค (ยศในขณะนั้น) ต้องไปปฏิบัติหน้าที่ราชการสงคราม ณ ประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม (เวียดนามใต้) ผมจึงได้เลื่อนขึ้นเป็น ผบ.ร. 11 รอ. ในปี 2515 ซึ่งทำให้

ผมต้องเหนื่อยมากขึ้นเพราะต้องทำงานสองแห่งในเวลาเดียวกัน ต้องวิ่งขึ้นล่องระหว่างกรุงเทพฯ และหล่มสักตลอด แต่ผมจะใช้เวลาส่วนใหญ่ที่หล่มสักเพราะการเข้าทำการกวาดล้าง ผกค. ที่หินร่องกล้านั้นหนักมากมีการสูญเสียกำลังพลแทบทุกวัน พื้นที่ปฏิบัติการทุรกันดารมาก ร. 11 พัน 2 รอ. ภายใต้การนำของ พ.ท.นิยม ศันสนาคม ผบ.ร. 11 พัน 2 รอ. (ยศในขณะนั้น) เราอยู่ปฏิบัติการที่ภูหินร่องกล้าประมาณ 11 เดือน ก็ส่งมอบพื้นที่ให้ ร. 4 ตามคำสั่งของกองทัพบก ร. 11 รอ. กลับเข้าหน่วยปกติ ผมจึงค่อยยังชั่วไม่ต้องวิ่งขึ้นวิ่งล่องอีก แต่ก็ได้รับหน้าที่พิเศษขึ้นมาอีกตำแหน่งหนึ่ง คือ หัวหน้านายทหารปฏิบัติการพิเศษของทำเนียบรัฐบาล จึงทำให้ผมต้องทำงานทั้ง 3 ตำแหน่ง คือ ผบ.ร. 11 รอ. รองเลขาธิการ ก.ต.ป. ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น ปปป. และหัวหน้านายทหารปฏิบัติการพิเศษสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ผมก็ทำงานได้เต็มที่ ถึงแม้ว่าจะต้องเหนื่อยหน่อย แต่ผมก็ถือเสียว่าเป็นการทำงานให้คุณพ่อซึ่งมีความรับผิดชอบต่อประเทศในฐานะนายกรัฐมนตรีจนกระทั่งมีเหตุการณ์ 14 ต.ค. 16 เกิดขึ้น และจากเหตุการณ์นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงต้องการให้เหตุการณ์สงบโดยเร็ว จึงทรงขอให้พวกเราพ่อลูกและพ่อตาของผมออกไปพักผ่อนต่างประเทศชั่วคราว เมื่อเหตุการณ์สงบเรียบร้อยแล้วจึงค่อยกลับมา ทำให้เราพ่อลูกต้องอยู่ห่างกันอีก คุณพ่อ คุณแม่ ไปอยู่อเมริกา ผมไปอยู่เยอรมัน พ่อตาผมไปอยู่ไทเป ซึ่งก็เป็นที่พอใจของผู้มีอำนาจในขณะนั้น พอเราออกนอกประเทศ ก็มีการแต่งตั้งให้เป็น "ทรราชย์" ทันที

มีกลุ่มบุคคลพยายามเขียนบทความบิดเบือนเหตุการณ์ 14 ต.ค. 16 จากขาวเป็นดำ และพยายามที่จะใช้เป็นหนังสือประวัติศาสตร์ ซึ่งทางเราและผู้ที่มีจิตใจเป็นกลาง ก็พยายามเขียนบทความตอบโต้และชี้แจงสิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ ให้คนได้ทราบกัน และพยายามขอให้สังคายนาประวัติ

ศาสตร์เสียให้ถูกต้องแต่ก็ไม่สำเร็จ ก็ต้องเห็นใจเด็กรุ่นใหม่ที่จะต้องเรียนประวัติศาสตร์ไทยอย่างผิดๆ กันไป

เมื่อเรากลับมาอยู่ประเทศไทย หลังจากที่ต้องไปอยู่ต่างประเทศเสียนาน เราก็อยู่กันอย่างสงบคุณพ่อก็หาความสุขจากการอ่านหนังสือ ออกไปเที่ยวต่างจังหวัดบ้าง ซึ่งผมก็พยายามดูแลรับใช้ท่านอย่างใกล้ชิด คุณพ่อก็มีสุขภาพดีเรื่อยมา จนวันที่ 19 มกราคม 2547 คุณพ่อก็มีอาการหน้ามืดในตอนเช้าคุณแม่รีบติดต่อให้รถพยาบาลมารับไปโรงพยาบาล พวกเราลูกๆ ทุกคนก็ตามไปดูแลกันทุกคน ทางคณะแพทย์ที่โรงพยาบาลกรุงเทพ เห็นว่าจะ ต้องผ่าตัดสมองเพื่อเอาเลือดคั่งออก พวกเราก็ยินยอมให้ดำเนินการได้ การผ่าตัดต้องใช้เวลาถึง 8 ชั่วโมงจึงเสร็จและคุณพ่อปลอดภัย แต่ก็ต้องอยู่รักษาตัวในห้องไอซียู ซึ่งครั้งนี้ทำให้ผมมีโอกาสได้รับใช้คุณพ่ออย่างใกล้ชิด โดยการเข้าไปเฝ้าคุณพ่อทุกวันและบางคืนก็ผลัดกับพี่ๆ น้องๆ นอนเฝ้าคุณพ่อด้วย อาการของคุณพ่อดีขึ้นโดยลำดับ แพทย์ที่ดูแลอยู่เห็นว่าอาการคุณพ่อดีแล้ว และอยู่ในห้องไอซียูมานานมากแล้ว เกรงว่าจะติดเชื้อ จึงให้คุณพ่อย้ายขึ้นไปอยู่ห้องคนไข้พิเศษบนชั้น 15 อยู่ได้เพียง 2 วันอาการของคุณพ่อไม่ค่อยดี มีการอาเจียนบ่อยๆ แพทย์จึงลงมติกัน ว่าให้ย้ายกลับเข้าห้องไอซียูอีก และเมื่อตรวจละเอียดแล้วจึงพบว่าคุณพ่อติดเชื้อ แพทย์ก็ช่วยกันแก้ไขอย่างเต็มที่ ถึงขนาดต้องสั่งยาด่วนมาจากสิงคโปร์ แต่ก็ยังไม่สามารถช่วยชีวิตคุณพ่อได้ เวลาประมาณ 22 นาฬิกาเศษ คุณพ่อก็จากไปอย่างสงบ

มีเกร็ดนิดหน่อยก่อนที่คุณพ่อจะสิ้นลม ปกติระหว่างที่ป่วยอยู่คุณพ่อจะนอนท่ามือทั้งสองวางอยู่ที่หน้าอกตลอดเวลา พวกเราพยายามดึงออกกันก็ไม่สำเร็จ แต่เวลาคุณแม่ไปคุยด้วยก็จะยอมให้จับมือเอาไว้ พอคุณแม่ออกมาก็เอามือไปไว้ที่เดิม แต่ในคืนวันที่จะจากไป คุณพ่อเอาแขนลง

มาแนบชิดข้างตัว นิ้วเหยียดตรงทั้งสองข้าง ขาเหยียดตรง เท้าชิดกัน เหมือนท่าตรงของทหาร ผมคิดว่าก่อนจะสิ้นลมคุณพ่อคงจะนึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทำท่าตรงทั้งๆ ที่นอนอยู่เพื่อถวายบังคมลา ผมได้ชี้ให้ทุกคนดูกันหมด แม้แต่แพทย์และพยาบาลที่เฝ้าอยู่ก็เห็นกันทุกคน

ในการจากไปของคุณพ่อนี้ ผมก็เสียใจอย่างสุดซึ้ง แต่ก็ถึงเวลาของคุณพ่อแล้วที่ใช้ชีวิตมาถึง 93 ปี ซึ่งก็เป็นเรื่องแปลกที่คุณพ่อจากไปเมื่ออายุเท่ากับคุณปู่พอดี ถึงแม้คุณพ่อจะจากผมไปแล้ว แต่ความรู้สึกของผมยังรู้สึกว่าคุณพ่ออยู่กับผมตลอดเวลา เพียงแต่ผมไม่อาจจะเห็นตัวท่านเท่านั้น

การป่วยของคุณพ่อจนกระทั่งท่านจากไป ยิ่งทำให้ผมจะต้องรัก ห่วงแหนและเคารพบูชาองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมากขึ้นกว่าเดิมไปอีก แม้ชีวิตของผมเองและลูกเมียของผมก็ยอมสละให้ได้เพื่อทดแทนพระมหากรุณาธิคุณใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เพราะตั้งแต่คุณพ่อป่วยจนสิ้นชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับเอาไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ตลอด ซึ่งพระมหากรุณาธิคุณครั้งนี้จะตรึงตราและประทับอยู่ในจิตใจของผม ตลอดจนคุณแม่และพี่น้องทุกคนไปจนชีวิตจะหาไม่

เล็ก

บรรทัดฐานของจิ๋ว

ยอดคุณพ่อของลูก

ความทรงจำที่ประทับใจลูกไม่รู้ลืม เกี่ยวกับตัวตนที่สุดแสนประเสริฐของคุณพ่อของหนู ถ้าจะเขียนบรรยายเป็นตัวหนังสือ ก็จะต้องเขียนเป็นร้อยเป็นพันหน้า เพราะเป็นความทรงจำที่มากมายเหลือเกิน ทุกภาพทุกตอนจะอยู่ในหัวใจของหนูตลอดกาล

เวลาพวกเราทำความผิด และพ่อต้องการจะลงโทษ ด้วยการตี ไม้เรียวที่จะใช้ตีพวกเรา พ่อจะต้องล้างน้ำฟอกสบู่ จนแน่ใจว่าสะอาด ไม่มีเสี้ยนหนามที่จะทำให้ลูกเจ็บเกินไป หรือมีเสี้ยนไปที่มแทงเนื้อลูก กว่าจะแล้วเสร็จกรรมวิธีของไม้ที่จะใช้ตีพ่อของหนูก็หายโมโห และพวกลูก ๆ ก็วิ่งหนีกันไปหมดแล้ว

พ่อเป็นผู้ดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบรอบคอบตลอดมา ทั้งในหน้าที่การงานและชีวิตประจำวัน ดูแลสุขภาพร่างกายอย่างดีตื่นเช้ามาท่านจะใช้เวลา 20 นาที บริหารร่างกายก่อนอาบน้ำและรับประทานอาหารเช้า ทุกๆ วันอาหารเช้าของท่านต้องเป็นเวลา 9 โมงเช้า อาหารกลางวัน12.30 น. (เที่ยงครึ่ง) และอาหารเย็นต้องเป็นเวลา 8.00 น. (สองทุ่ม) ต้องตั้งอาหารสำหรับท่านเป็นเวลาดังนี้ทุกๆ วัน นอกจากวันที่ท่านต้องไปงานเลี้ยงรับประทานอาหารนอกบ้าน ถ้าไม่ใช่เวลาดังกล่าวท่านจะไม่ยอมเข้าโต๊ะอาหารเลย พ่อเป็นผู้ที่มีความประณีตในการแต่งตัวให้ถูกต้องกาลเทศะ ต้องดูเนี๊ยบอยู่เสมอ แม้เมื่อเวลาอยู่บ้านหรือเวลาไปพักผ่อนท่องเที่ยวต่างประเทศหรือต่างจังหวัด พ่อจะต้องสวมเสื้อสีประจำวัน จนพวกเราพูดกันว่าถ้าอยากรู้ว่าเป็นวันอะไร ก็ขอให้ดูสีเสื้อที่พ่อสวมในวันนั้น ภาพความทรงจำเหล่านี้ พวกเราทุกๆ คนไม่เคยลืมเลือน

พ่อของหนูไม่เคยแสดงความหยาบคายกับใคร ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือการกระทำ ถ้าพ่อดุว่าใครว่า "ไอ้บ้า" หมายถึงท่านโกรธคน ๆ นั้นมากที่สุด และคำ ๆ นั้น คือ คำหยาบที่สุดที่พ่อจะใช้ว่ากล่าว คนเลวทรามต่ำช้าที่ทำความผิดและทำให้พ่อไม่พอใจ พ่อเป็นสุภาพบุรุษเกินร้อยกับทั่วทุกคน

แม้ว่าพ่อของหนูจะได้รับความอยุติธรรมในทางการเมืองจนต้องจากบ้านไปอยู่ต่างบ้านต่างเมือง ก็ไม่เคยกล่าวว่าใคร ถือเป็นชะตากรรมที่พ่อยอมรับอย่างชายชาติทหาร โดยที่พ่อไม่เคยทำความผิดอย่างที่ถูกกล่าวหาเลยทั้งสิ้น

หนูขอตั้งจิตอธิษฐาน เกิดชาติหน้าฉันใด ขอให้หนูเกิดเป็นลูกของพ่ออีกทุกๆ ชาติตลอดกาล ขอกราบแทบเท้าพ่อด้วยความอาลัยรักอย่างสุดซึ้ง ขอให้ดวงวิญญาณที่สุดแสนประเสริฐของพ่อสุดรักสุดบูชาของลูกๆ ทุกคน จงไปสู่สุขคติภพ มีความสุขสงบในภพสวรรค์ชั่วนิจนิรันดร์

ลูกจิ๋ว

ร่มโพธิร่มไทรของจี๊ด

ระหว่างที่คุณพ่อเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลกรุงเทพฯ พวกเราก็ได้ไปเฝ้าดูอาการของคุณพ่อกันทุกวัน ผมเองก็ไปแทบทุกวันยกเว้นเมื่อติดธุระอื่นจริงๆ วันไหนที่ผมเฝ้าอาการคุณพ่อช่วงดึกๆ ไม่มีคนอื่นนอกจากพยาบาลที่เข้าเวรอีกหนึ่งคน ผมนั่งมองคุณพ่อแล้วก็คิดถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างคุณพ่อกับผมซึ่งมีมากมาย แต่จะบอกเล่าถึงเพียงเล็กน้อย

เมื่อผมเล็กๆ ครอบครัวเราพักอยู่กับคุณตาคุณยายที่บ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าวัดเทวราชกุญชร สี่เสาเทเวศน์ คุณพ่อเป็นคนชอบออกกำลังกายโดยการวิดพื้น คุณพ่อวิดพื้นได้ครั้งละหลายสิบที หลายครั้งที่ผมเห็นคุณพ่อวิดพื้น ผมก็จะปีนขึ้นไปบนหลังคุณพ่อ คุณพ่อก็จะวิดพื้นต่อไปเรื่อยๆ แสดงให้เห็นว่าคุณพ่อเป็นคนแข็งแรงมากๆ ผมและพี่เล็กเคยเรียนที่โรงเรียนเซ็นต์คาเบรียลอยู่ระยะหนึ่ง ทุกวันคุณพ่อจะไปส่งผมกับพี่เล็กที่โรงเรียนโดยรถจักรยานสองล้อ โดยให้ผมนั่งที่คานข้างหน้าและพี่เล็กนั่งที่นั่งข้างหลัง ถนนจากบ้านเทเวศร์ถึงสี่เสาเวลานั้นค่อนข้างขรุขระ คุณพ่อต้องขี่รถด้วยความยากลำบาก คุณพ่อส่งลูกแล้วก็ขี่จักรยานต่อไปทำงานที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ตอนเย็นคุณพ่อก็มายืนพร้อมจักรยานเพื่อรอรับลูกกลับบ้าน

ถึงแม้ว่าจะยังมีเหตุการณ์อื่นๆ อีกมาก แต่ผมจะบอกเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับทางการเมืองในบางเหตุการณ์ เมื่อครั้งปฏิวัติ 17 พฤศจิกายน 2514 คณะปฏิวัติใช้บก.สูงสุดส่วนหน้าที่สนามเสือป่าเป็นกองบัญชาการ การประชุมคณะปฏิวัติใช้ห้องทำงานของคุณพ่อเป็นห้องประชุม ห้องทำงานของคุณพ่อก็ไม่ใหญ่นักต้องเอาชุดรับแขกออกไป แล้วเอาโต๊ะยาวมาตั้งเพื่อใช้นั่งประชุมกัน ทางเข้าห้องประชุมมีทางเดียวและตรงประตูมีที่ว่างแคบๆ คุณพ่อให้ผมเอาเก้าอี้มาตั้งนั่งตรงนั้นโดยผมมีหน้าที่รับคำสั่งจากสมาชิกคณะปฏิวัติทุกคนให้นำเอกสารและคำสั่งต่างๆ ออกไป

ส่งให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และรับเอกสารต่างๆ จากนอกห้องเข้าไปให้สมาชิกคณะปฏิวัติ บุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกคณะปฏิวัติห้ามเข้าเด็ดขาด แม้ในตอนต้นๆ พล.อ.กฤษณ์ สีวะรา ซึ่งเป็นเลขาธิการคณะปฏิวัติก็ต้องจดบันทึกการประชุมเอง ต่อมาเมื่อการประชุมมีเรื่องมากขึ้น พล.อ.กฤษณ์ฯ จดบันทึกประชุมไม่ทันจึงขออนุญาตให้ พล.ท.ประจวบ สุนทรางกูร (ยศขณะนั้น) เข้าไปช่วยจดบันทึกการประชุม และต่อมาจะต้องมีการแถลงข่าวการประชุมคณะปฏิวัติ พลเอกกฤษณ์ จึงขออนุญาตนำ พล.ท.เฉลิมชัย จารุวัตร เข้าไปเป็นผู้จดหัวข้อที่จะแถลงข่าวแก่สื่อมวลชน ผมได้มีโอกาสเห็นมีโอกาสได้ยินการประชุมของคณะปฏิวัติในเรื่องสำคัญๆ หลายเรื่องที่มีการพิจารณากันอย่างเคร่งเครียด เช่นเรื่องการซื้อหัวรถจักรดีเซล การพิจารณาขุดคลองที่คอคอดกระ การพิจารณาการสร้างสนามบินหนองงูเห่า เป็นต้น แต่ เหตุการณ์ที่สร้างความตกใจให้แก่สมาชิกคณะปฏิวัติและผมก็คือ การพิจารณาต่ออายุราชการให้แก่ผู้มีอำนาจคนหนึ่ง ก่อนหน้านั้นหลายเดือนคุณพ่อได้รับหนังสือร้องเรียนจากหน่วยงานและบุคคลต่างๆ ร้องเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของท่านผู้นี้เข้ามามากมาย คุณพ่อไม่ได้เชื่อตามหนังสือร้องเรียนเสียทีเดียว จึงได้ให้หน่วยงานและบุคคลที่คุณพ่อไว้ใจ ทำการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงอย่างลับๆ ซึ่งผลของการสืบสวนก็ปรากฏว่าส่วนใหญ่เป็นจริงตามหนังสือร้องเรียน ก่อนหน้าจะถึงวันพิจารณาการต่ออายุราชการ ได้มีการซื้อรถยนต์ BMW 3 คัน โดยผู้มีอำนาจท่านนั้น แล้วโอนทะเบียนให้กับผู้ใหญ่ในคณะปฏิวัติ 3 ท่าน เพื่อให้ช่วยสนับสนุนในการพิจารณาต่ออายุราชการ ครั้นวาระพิจารณาต่ออายุราชการมาถึง คุณพ่อขอให้พล.ท.ประจวบฯ และพล.ท.เฉลิมชัยฯ ซึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกคณะปฏิวัติออกนอกห้องประชุมชั่วคราว พอเริ่มประชุม คุณพ่อก็พูดในสิ่งที่ทำให้ทุกคนตกใจ ซึ่งผมยังจำได้แม่นยำ คุณพ่อพูดว่า "เรื่องนี้ไม่ต้องพิจารณามาก ผมได้รับหนังสือร้องเรียนจากหน่วยงานและบุคคลที่น่าเชื่อถือได้จำนวนมาก และผมได้ให้หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของผม

ตรวจสอบอย่างละเอียดแล้ว ผมไม่อาจพิจารณาต่ออายุให้คุณ..ได้ ฉะนั้นใครที่ได้รับรถ BMW ของเขามาแล้วให้เอาไปคืนเขาซะ" สิ้นคำพูดของคุณพ่อทุกคนในห้องเงียบกริบ ต่อจากนั้นคุณพ่อก็สั่งปิดการประชุม สำหรับผมเมื่อเห็นเหตุการณ์ ได้ยินคุณพ่อพูดและได้สังเกตเห็นสีหน้าของผู้ใหญ่บางท่านแล้ว รู้สึกวิตกกังวลเป็นอย่างยิ่ง และคิดในใจว่าคงจะมีเหตุการณ์ไม่ดีเกิดขึ้นกับคุณพ่อในภายหน้า แล้วมันก็เกิดขึ้นจริงๆ

หลังจากคุณพ่อคุณแม่เดินทางไปอยู่บอสตันระยะหนึ่งคุณพ่อก็ได้กลับเข้ามาประเทศไทยเมื่อ 19 ธันวาคม 2517 โดยวันแรกได้เข้าพักที่บ้านรับรองของทางทหารอากาศที่ดอนเมือง วันรุ่งขึ้นได้ย้ายไปพักในศูนย์การบินทหารบก ลพบุรี พักได้คืนเดียวก็ได้รับข่าวจากทางรัฐบาลให้ย้ายกลับมาดอนเมือง ทางเราก็คิดว่าจะให้กลับมาพักที่บ้านรับรองทหารอากาศ แต่พอลงจากเฮลิคอปเตอร์คุณพ่อก็ถูกเชิญให้เข้าไปในห้องรับแขกเล็กๆ ของหน่วยบิน ส่วนคุณแม่ก็แยกไปพักอยู่อีกห้องหนึ่ง ผมจึงเข้าไปอยู่กับคุณพ่อสองคน สักครู่ พล.อ.....(ไม่อยากเอ่ยชื่อและเขาก็เสียชีวิตไปนานแล้ว) พล.อ.เสริม ณ นคร และพล.อ.โชติ หิรัญญัตฐิติ ก็เดินทางมาพบคุณพ่อ โดยมาแจ้งว่ารัฐบาลขอให้คุณพ่อเดินทางออกนอกประเทศทันที โดยสั่งให้เครื่องบินของสายการบินแอร์สยามซึ่งกำลังจะเดินทางไปฮาวายคอยอยู่แล้ว ให้คุณพ่อและคุณแม่ไปขึ้นเครื่องบินเดี๋ยวนี้ คุณพ่อได้ยินเช่นนั้นก็ตอบว่า "ผมไม่ไป ถ้าจะบังคับให้ผมไปก็ยิงผมทิ้งเสียตรงนี้" พอคุณพ่อพูดเช่นนั้น พล.อ.....ก็ลุกขึ้นยืนแล้วฉุดแขนคุณพ่อให้ลุกขึ้นพร้อมกับพูดว่า "ถ้าพูดกันดีๆ ไม่รู้เรื่องก็ต้องบังคับกัน" ท่ามกลางความตกใจของพล.อ.เสริมฯ พล.อ.โชติฯ และผม ผมจึงถลันลุกขึ้นยืนและผลักพล.อ.....กระเด็นออกไปแล้วตะโกนถามเขาไปว่า "ทำไมทำกับพ่อผมอย่างนี้" แล้วผมก็ขอให้ทุกคนนั่งลงและผมขอเสนอความเห็นบ้าง ผมเสนอว่าการที่จะให้คุณพ่อเดินทางออก

ไปฮาวายทันทีคงเป็นไปไม่ได้ และเหตุผลที่คุณพ่อเดินทางกลับมาครั้งนี้ก็เพราะเป็นห่วงคุณปู่ซึ่งกำลังป่วยอยู่ ฉะนั้นผมจึงขอเสนอโดยที่ผมเองก็ยังไม่เคยได้ปรึกษากับคุณพ่อมาก่อนเลยว่า เพื่อให้ต้องประสงค์ด้วยกันทั้งสองฝ่ายโดยคุณพ่อจะออกไปอยู่ต่างประเทศชั่วคราว แต่จะไปอย่างไกลแค่ประเทศสิงคโปร์เท่านั้น โดยมีข้อแม้คือ

1. ให้กองทัพอากาศจัดเครื่องบินพิเศษไปส่ง
2. ให้คุณพ่อได้นำคุณปู่ไปรักษาตัวด้วย โดยให้ทางการจัดแพทย์และพยาบาลพร้อมเครื่องมือแพทย์ไปส่ง
3. จัดให้คุณพ่อคุณแม่และคุณปู่พักที่สถานเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศสิงคโปร์
4. เมื่อเหตุการณ์สงบลงระยะหนึ่งแล้วให้คุณพ่อกลับประเทศไทยได้

เมื่อพล.อ.เสริมฯ ได้ฟังข้อเสนอของผมแล้ว โดยที่ไม่ฟังความเห็นของพล.อ.....ได้เรียนถามคุณพ่อว่า "ท่านตกลงไหมครับ" ซึ่งคุณพ่อก็พยักหน้าตอบตกลง พล.อ.เสริมฯ จึงรีบออกไปต่อโทรศัพท์ถึงพล.อ.กฤษณ์ฯ พูดกันสักครู่ก็กลับเข้ามาบอกว่าทางรัฐบาลตกลงตามข้อเสนอของผมทุกอย่าง และได้มีการสั่งการให้หน่วยที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามนั้นทันที ซึ่งผมก็ได้เดินทางไปส่งคุณพ่อคุณแม่ถึงประเทศสิงคโปร์ด้วย

เมื่อคุณพ่อกลับมาประเทศไทยแล้วบวชที่วัดบวรนิเวศน์วรวิหาร ผมและเพื่อนๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทหารและนายตำรวจ ก็ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปอยู่กับหลวงพ่อตามแต่ใครจะว่างเมื่อใด ขณะนั้นผมรับราชการอยู่ที่กองบินยุทธการ เสนาธิการกองบินยุทธการพูดกับผมว่า "ยุทธพงศ์ ถ้าคุณจะไปรับใช้ปรนนิบัติหลวงพ่อก็ลาราชการเสียให้ถูกต้อง" ซึ่งผมก็ได้ทำหนังสือลากิจต่อผู้บัญชาการกองบินยุทธการ และท่านผู้บัญชาการกองบินยุทธการก็กรุณาอนุญาตให้ผม

MOET

ลาได้ เช้าวันหนึ่งหลวงพ่อออกบิณฑบาต ผมซึ่งแต่งกายพลเรือนก็ได้เดินตามหลวงพ่อ มีช่างภาพหนังสือพิมพ์หลายคนเดินตามถ่ายรูป แล้วในวันรุ่งขึ้นก็มีภาพหลวงพ่อเดินบิณฑบาตโดยมีผมเดินตามอยู่ข้างหลัง คอลัมนิสต์ของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งเขียนวิจารณ์ผมทันที ว่าปฏิบัติตนไม่เหมาะสมเป็นนายทหารสัญญาบัตร ไปเดินตามพระบิณฑบาต ใช้เวลาราชการไปทำกิจการส่วนตัว ผมจึงเขียนจดหมายชี้แจงกลับไปว่า ประการแรกผมได้ลาราชการเรียบร้อยแล้ว ประการที่สองผมแต่งกายพลเรือนมิได้แต่งเครื่องแบบทหาร ประการที่สามพระที่เดินบิณฑบาตอยู่นั้นเป็นบิดาบังเกิดเกล้าของผม ถึงแม้ผมเป็นนายทหารจะมียศสูงเพียงใดก็ตาม ผมก็พร้อมที่จะเดินตามปรนนิบัติท่านอย่างเต็มที่ ผมบอกคอลัมนิสต์ผู้นั้นไปด้วยว่า ถ้าเขามีใจเป็นธรรมก็ขอให้ลงจดหมายของผมในคอลัมน์ของเขาด้วย ซึ่งคอลัมนิสต์ผู้นั้นก็มีใจเป็นธรรมพอสมควร ลงจดหมายผมทั้งฉบับโดยไม่ตัดทอนและวิจารณ์ต่อใดๆ ในวันรุ่งขึ้นเลย

ผมนั่งเฝ้ามองคุณพ่อที่โรงพยาบาลกรุงเทพฯ แล้วคิดถึงเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งมีมากเหลือเกิน แต่สำหรับหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพของคุณพ่อครั้งนี้ คงจะยาวเกินไปที่จะเขียนถึงทั้งหมด

จี๊ด

สวนศิพย์

คนชาติไทย ในดวงใจ

" เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง ควรตึกนึกถึงชาติศาสนา
ไม่ควรให้เสียทีที่เกิดมา ในหมู่ประชาชาวไทย
แม้ใครสั่งสอนศิโรรักษ์ตัว จะมัวนอนนิ่งอยู่ไฉน
ควรคุ้มร้อนอกร้อนใจ เพื่อให้พี่น้องร่วมท้องคน
ชาติใดไร้รักสมัครสมาน จะทำการสิ่งใดก็ไร้ผล
แม้ชาติย่อยยับสับสน มุดดดดา:ชุรอยู่อย่างไร

ใครมาเป็นข้าเข้าครองเมือง ควรต้องยังตันขันใส
เลี้ยวเจ็บเยี่ยงเป็นต่ำกว่าไป ตามวิสัยเชิงเชิน ผู้เป็นนาย
เกาะเห็นแก่หน้าค่าชื่อ จะยืนยืดพงศ์พันธุ์ไม่อับอาย
ไทยจะต้องเหลือยากลำบากกาย ไทยจะวายหรือทั้งโลกา

เพราะคนนั้นชอบกันสงวนศักดิ์ ร่วมรักร่วมชาติศาสนา
ยอมตายไม่เสียดายชีวา เพื่อรักษาอิสระคณะไทย
สมานสามัคคีให้มีอยู่ จะสู้ศึกสิ้นชีวาตาย
ควรคิดคำนึงจงใจ เป็นไทยจนสิ้นดินฟ้า "

17/9 ม.7 ถนนสุขาประชาสรรค์ 2 ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120 โทร : 0-2583-4540-2, 0-2583-3748 แฟกซ์ : 0-2583-3746
17/9 M.7 Sukhaprachasan 2, Bangpood, Pakkred, Nonthaburi 11120 TEL : 0-2583-4540-2, 0-2583-3748 FAX : 0-2583-3746

สวนกฤษย์

ขอสัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มาทูนเทิดไว้
เหนือเกล้าเกศ "คนสยาม ในดวงใจ"

..... ลอมพอก กลอม กิตติคุณ ..... ลอมพอกผู้เฒ่า
ดุกเข่าลงเหนือแผ่นดินไทย สองมือประคองเทิดไว้
ที่อ ของชาติไทย ขึ้นเหนือกระหม่อมลอมขวัญ .....

ชาติ พระบวรพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์
ที่อ ดวงจิตดวงใจ ของท่าน

น่านฟ้า น่านน้ำ แผ่นดินไทยนั้น ไม่มีวัน
ยอมให้เป็นดินแดนสาบแผ่นธุลี

แต่ในสมรภูมิชีวิต ยังมีอีกภูมิสงสารอันยิ่งใหญ่
สุดรู้ที่เริ่มต้น และสุดปลาย ..... สัตว์โลกยังขืนชื่อว่ามีการเกิด
ก็ต้องตายหน้ากันไป สู่ความแก่ เจ็บ ตาย ..... สมรภูมินี้
เป็นของมันของใคร ..... ยาวนานสุดละประมาณได้ ตลอดสิ้น
อนันตกาล

17/9 ม.7 ถนนสุขาประชาสรรค์ 2 ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120 โทร : 0-2583-4540-2, 0-2583-3748 แฟกซ์ : 0-2583-3746
17/9 M.7 Sukhaprachasan 2, Bangpood, Pakkred, Nonthaburi 11120 TEL : 0-2583-4540-2, 0-2583-3748 FAX : 0-2583-3746

เหมือนข้อกำหนด สุดสิ้นสัญญาสามัญชน ละประมาณ
สังขารชีวิตขับเคลื่อนไปโดยการทำงาน กฎแห่งกรรมมีผล
ปฏิกูลสงสาร ให้หมุนสลับซับซ้อนยืดยาวนาน หว่าเที่ยงแท้
คงแน่นุดิงธรรม

ภาพผู้สถานการณ์ พุทธศักราช ๒๕๑๖ ..... ตรึงตรัน
ภาพของชนกู้ชาติศึก ผู้ซึ่งแม้นศึกเลี่ยงได้ แม้มดแมลง
ไม่เคยอยากที่จะเป็นอันตราย ..... ศึกเข้าสู่สยาม .....
เอากายเข้าขับป้องแห่งกรุงเทพมหานครฯ ดอกสิ้นดอกหนอย
ทุกข์เวทนากล้าศึก ไม่ลืม ไม่มีเสียงหัก กุมสติ และ
เสียสละอย่างยิ่ง มั่นใจยืนหยัดมาได้ ปิดปาก แน่นหนัง
เหมือนแผ่นศิลา ความจงรักภักดีสิ้นฟ้า แม่นยะธรณี
ไม่มีวันเปลี่ยนแปลง เย่อโหยหาท่านทิพ

ภาพคำ "ศึกแต่" ... "ผู้" ... ร่วมกระทำได้ ...
ด้วยมีหลักจิตหลักใจ และตั้ง อภัยทานเป็นพุทธบูชา

17/9 ม.7 ถนนสุขาประชาสรรค์ 2 ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120 โทร : 0-2583-4540-2, 0-2583-3748 แฟกซ์ : 0-2583-3746
17/9 M.7 Sukhaprachasan 2, Bangpood, Pakkred, Nonthaburi 11120 TEL : 0-2583-4540-2, 0-2583-3748 FAX : 0-2583-3746

สวนกิพย์

ขอมพุดผู้เฒ่าชาบซึ้งบูชา ซึ่งมหาพระราชกิพนธ์นี้
ดุดน้ำศิพจีระโลมดวงใจ.

" ไม่เสียแผ่นดินยังถิ่นไทยชาติชาตา
ไม่เสียดายชีวา ถ้าสิ้นไป "

" โลกมนุษย์ย่อมจะสิ้นว่าสิ้นแน่
เพราะมีผู้ไม่ยอมแพ้แม้ถูกหยัน
คงยืนหยัดสู้ไปให้ชีพประลัย
ยอมอาสัญ ก็เพราะปองเกียรติของไทย "

ขอมพุดกนอม กิตติพร ผู้มาแล้วในโลกนี้
มาสร้าง อยู่สร้าง แล้วไปสร้าง สร้างงามบนเส้นทางสายเอก
สืบสืพระ มหาพุทธศาสนา ปกป้องคุ้มครอง เป็นหลักชัย

17/9 ม.7 ถนนสุขาประชาสรรค์ 2 ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120 โทร : 0-2583-4540-2, 0-2583-3748 แฟกซ์ : 0-2583-3746
17/9 M.7 Sukhaprachasan 2, Bangpood, Pakkred, Nonthaburi 11120 TEL : 0-2583-4540-2, 0-2583-3748 FAX : 0-2583-3746

สวนทิพย์

สุดท้ายนี้ขออัญเชิญ บทพระราชนิพนธ์ในองค์
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช
มาเตือนใจไว้เพื่อความสิริมงคล แก่ดวงวิญญาณ ของ
ท่านขุนศึกผู้เฒ่า ธรมพล ถนอม กิตติขจร

"สุขุมาลโดยชาติเชื้อ เผ่าพันธุ์
กายกอมวลลักษณ์อัน เลิศผจง
ไตรทวารประพฤติสิ่งสงฆ์ สิ่งชอบ ควรนา
เลิศดงบวรชนห้อม ท่านนั้น สุขุมาล ๆ "

ขอกราบลงแทบเท้าดวงวิญญาณ "ขุนศึกวีรชนดวงใจ"
ด้วยความรักความภูมิใจและเคารพอย่างสูง

ลูกสะใภ้ของคุณพ่อ
ทิพยา กิตติขจร

วันศุกร์ที่ ๗ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๙
ปากเกร็ด นนทบุรี

17/9 ม.7 ถนนสุขาประชาสรรค์ 2 ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120 โทร : 0-2583-4540-2, 0-2583-3748 แฟกซ์ : 0-2583-3746
17/9 M.7 Sukhaprachasan 2, Bangpood, Pakkred, Nonthaburi 11120 TEL : 0-2583-4540-2, 0-2583-3748 FAX : 0-2583-3746

หาไม่ได้อีกแล้วในโลกนี้ .... จิ๋ม

ใส่บาตรปีใหม่ที่สนามหลวง พ.ศ. 250

ไปวัดที่สุโขทัย พ.ศ. 2497

ที่บราซิล พ.ศ. 251

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงม้าเสด็จมาทรงเยี่ยมที่บ้านถกลสุข พ.ศ. 2509

แต่งงาน พ.ศ. 2512

พ่อแม่และพี่ๆไปส่งตอนไปเรียนต่อ

ตั้งแต่จำความได้ จิ๋มก็จำได้ว่าติดพ่อมาก แม่และพี่ ๆ เล่าให้ฟังว่าจิ๋มงอแง บางครั้งร้องไห้ไม่ยอมหยุด จนพ่อกลับมาอุ้มหรือไม่ก็ต้องอุ้มไปหาพ่อ จึงจะหยุดร้อง จิ๋มจำได้ติดตาติดใจว่าพ่อช่วยแม่เลี้ยงลูกเองเสมอ พ่อช่วยอาบน้ำแต่งตัว ป้อนข้าวให้พวกเราเวลาที่กลับมาจากทำงาน โดยไม่เคยเกี่ยงงานว่า งานเหล่านี้เป็นเรื่องของแม่หรือผู้หญิง จิ๋มว่าพ่อสมัยใหม่และเป็นประชาธิปไตยมากจริง ๆ พอเราเข้าโรงเรียน ซึ่งอยู่ในบริเวณกรมทหารที่พ่อเป็นผู้บังคับการอยู่ บางครั้งจิ๋มกับน้อยก็แอบไปหาพ่อที่ทำงาน ไปนั่งเล่นกันอยู่ใต้โต๊ะทำงานพ่อ พ่อก็ต้องหอบเราทั้งสองกลับไปส่งโรงเรียน แล้วก็สอนดี ๆ ไม่เคยดีเราเลย พอเราโตพอจะรู้ภาษาและเรียนหนังสือจริง ๆ จัง ๆ แล้ว พ่อก็เอาใจใส่ดูแลสอนการบ้านให้เรา ตรวจดูสมุดพกของเราและเซ็นความเห็นของผู้ปกครองเองทุกครั้ง

พ่อและแม่ส่งเสริมให้เราเรียนภาษาเป็นพิเศษทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส มีครูฝรั่งเศสมาสอนถึงบ้าน พ่อสนับสนุนให้เรียนดนตรี จิ๋มเรียนปิอาโน ส่วนน้อยเรียนไวโอลิน เราเรียนกันจนสามารถเล่น โชแปง บีโธเฟ่น ชูเบิร์ต และโจฮัน สเตราส์ ได้หลายเพลง แต่ภายหลังที่คุณครูผู้สอนเสียชีวิตไป ขณะที่จิ๋มกำลังจะเข้าเรียนมหาวิทยาลัย ไม่มีเวลาซ้อม การเรียนดนตรีก็เลยยุติลง โดยปริยาย พ่อบ่นเสมอว่าเราน่าจะเล่นดนตรีกันต่อ เพราะท่านชอบฟังเพลงเก่า ๆ มาก โดยเฉพาะ เพลงกังหันต้องลม

ครอบครัวของเราเป็นครอบครัวที่อบอุ่นและมีเวลาให้กันเสมอมา จนกระทั่ง มีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงในบ้านเมือง ซึ่งทำให้สถานะของพ่อเปลี่ยนไปอย่างมาก นั่นก็คือ เหตุการณ์หลังจากที่มีการปฏิวัติรัฐประหารในปี 2500

หลังจากการปฏิวัติแล้ว ฯพณฯ นายพจน์ สารสิน ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งพ่อก็ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีกลาโหมในรัฐบาลชุดนี้ ต่อมาเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปแล้ว พรรคชาติสังคมได้เสียงข้างมาก ในที่สุดก็ได้มีการประกาศ ที่ทำให้พวกเราแปลกใจกันทั้งครอบครัว นั่นคือการประกาศให้พ่อเป็นนายกรัฐมนตรี

ชีวิตความเป็นอยู่ของลูกสาวนายกฯ นั้น จิ๋มเห็นว่าไม่ได้มีอะไรเปลี่ยนแปลงจากเดิมเลย เรายังเป็นเด็กที่ต้องไปเรียน ต้องตั้งใจเรียนให้ดีที่สุดอย่างไรก็เป็นอย่างนั้นต่อไป เพียงแต่พ่อผู้เป็นที่ปรึกษาใหญ่ของเรามีงานยุ่งยิ่งกว่าเดิม จนไม่มีเวลาให้พวกเราเต็มที่อย่างแต่ก่อน อย่างไรก็ตามตอนเย็น ๆ พ่อก็ยังกลับมาพูดคุยซักถามเราเรื่องเรียนและยังเซ็นสมุดพกให้เราทุกครั้ง

ไม่ถึงปีพ่อก็กราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี วันที่พ่อลาออกนั้น พอกลับมาบ้านตอนค่ำ หลังจากรับประทานอาหารแล้วก็เดินเอามือโอบกอดจิ๋มและน้อยคนละข้าง เดินยิ้มไปรอบ ๆ บ้านอย่างอารมณ์ดี เพราะการที่เคยเป็นนายกฯ มาก่อนแล้วกลับมาเป็นรองนายกฯ คงจะทำให้พ่อสบายใจขึ้นมาก เพราะไม่ต้อง "ขึ้นเขียง" อยู่ตลอดเวลา

พ่อมีความชอบเกี่ยวกับงานออกแบบมานานแล้ว โดยเฉพาะในเรื่องแผนที่และการดูแปลนต่าง ๆ นอกจากจะชอบดูแปลนแล้ว ท่านยังชอบต่อเติมบ้าน บ้านถกลสุข ถนนระนอง 2 ของเรา ซึ่งสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2494 เป็นบ้านชั้นครึ่งพอลูกๆโตขึ้นห้องไม่พออยู่ พ่อก็เลยออกแบบและปรึกษาหารือกับวิศวกร ต่อเติมจนในที่สุดกลายเป็นบ้านสองชั้นที่สบายน่าอยู่

เวลาที่พ่อจะต่อบ้านทีไรก็มักจะถามจิ๋มว่าจะทำอย่างนั้นดีไหม อย่างนี้ดีไหม จิ๋มก็เลยคิดว่า ถ้าเรียนทางนี้เสียเลยรู้แล้วรู้รอดไป อาจจะให้ความเห็นได้ดีกว่านี้ ก็เลยตัดสินใจว่าจะสอบเข้าสถาปัตย์ฯ จุฬาฯ จิ๋มว่าพ่อคงสมใจที่จิ๋มสอบเข้าจุฬาฯ ได้

ปลายปี 2506 นั้น มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นอีก คือ วันที่ 8 ธันวาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประธานสภาเข้าเฝ้า รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้พ่อเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สอง

พ่อแม่มีความจงรักภักดีต่อองค์พระประมุข และสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่งเสมอมา และอบรมสั่งสอนพวกเราให้มีความจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์มาแต่เล็กแต่น้อย

พ่อทำงานสนองพระมหากรุณาธิคุณอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย เพื่อพัฒนาประเทศและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วประเทศ

จิ๋มเคยโมโหเมื่ออ่านพบในหนังสือเล่มหนึ่งว่า รัฐบาลสมัยพ่อคงหวังจะสร้างสถิติจึงสร้างถนนหนทาง สร้างเขื่อนเป็นการใหญ่ ไปถามพ่อภายหลัง ท่านตอบว่า

"ใครเขาว่าอะไรก็ช่างเขา เราก็ตั้งใจทำงานของเรา พ่ออยากจะพัฒนาชนบทให้เจริญขึ้น พ่ออยู่ต่างจังหวัดมาก่อน รู้ว่าลำบากกันอย่างไรบ้าง และต้องการอะไร เราก็ต้องพยายามทำให้ได้สิ่งนั้น พ่ออยากให้คนในต่างจังหวัดมีชีวิตที่สะดวกสบาย มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เวลาลูกไปต่างจังหวัดกับพ่อก็เห็นแล้วไม่ใช่หรือว่า บางจังหวัดยังลำบากกันมาก เราก็ต้องเร่งการพัฒนาตัดถนนหนทางไปให้เขา เขาจะได้มีโอกาสพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของเขา"

จิ๋มได้ติดสอยห้อยตามพ่อและแม่ไปทั้งต่างประเทศและต่างจังหวัดเรื่อย ๆ ตามแต่จะมีโอกาส จนกระทั่งแต่งงาน

การแต่งงานเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในชีวิต แต่การต้องเดินทางจากบ้านไปเป็นเวลานานเพื่อไปเรียนต่อ ยิ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ขึ้นไปอีก ก่อนออกเดินทางจิ๋มมีความรู้สึกที่บอกไม่ถูก คืนนั้นจึงขอไปนอนกับพ่อแม่ หลับได้สบาย คงจะเป็นเพราะความเคยชินที่มีมาแต่เล็กแต่น้อย

ตอนเล็กๆ นั้น จิ๋มกับน้อยนอนกลางระหว่างพ่อกับแม่เป็นประจำ ตั้งแต่เมื่อไรก็ไม่ทราบ เพราะจำความได้ก็นอนกลางแล้ว พ่อแม่ก็กอดเราจนหลับคนละคน เรารู้สึกอบอุ่นมาก จนอายุราว 8 – 9 ขวบ จึงแยกมานอนกับพี่ ๆ แต่เราก็ยังกลับไปนอนเล่นกับท่านเสมอ จิ๋มจึงรู้สึกใจหายมากที่จะต้องจากพ่อแม่ไปไกลเป็นครั้งแรก จนอดร้องไห้ไม่ได้ เมื่อไปถึงอเมริกายุ่งกับการหาที่พักและเริ่มเรียนหนังสือ แต่ตอนเย็นก็คิดถึงท่านมากทุกคืน

จิ๋มเขียนจดหมายถึงพ่อแม่บ่อย ๆ พอได้รับจดหมายตอบก็ดีใจ อ่านแล้วอ่านอีกหลายตลบ

ในเดือนสิงหาคม 2514 พ่ออายุครบ 5 รอบ หรือที่เรียกว่า "แซยิด" ผู้ร่วมงาน ตลอดจนลูกศิษย์ลูกหาของพ่อ ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ได้ร่วมกันจัดงานขึ้นที่บ้านเชิงสะพานเกษะโกมล พ่อมีความสุขมากในท่ามกลางญาติสนิทมิตรสหายและลูกหลานของตนเองและของผู้ใกล้ชิด

ธรรมดาพ่อเป็นคนรักเด็กมาแต่ไหนแต่ไร ไม่เพียงแต่รักและดูแลลูกของตนเองเท่านั้น แต่พ่อยังห่วงใยลูกเต้าของคนอื่นเขาทั่วไปหมด ไม่ว่าจะเป็นลูกเต้าเหล่าใคร เรียกว่าเป็นเยาวชนพ่อก็ห่วงใยไปเสียทั้งนั้น จนยอมเสียเงินส่วนตัวเป็นสปอนเซอร์ละครสอนใจเยาวชนทางโทรทัศน์

เมื่อได้ปริญญาโทจากฮาร์วาร์ดแล้ว พ่อแนะนำว่าจิ๋มน่าจะกลับมาสอนผังเมือง เผื่อจะช่วยแก้ปัญหาความแออัดในกรุงเทพฯได้บ้างไม่มากก็น้อย จิ๋มจึงได้ไปสอบเป็นอาจารย์ที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขณะที่อยู่จุฬาฯ นั้น จิ๋มก็ได้ข่าวคราวการเคลื่อนไหว และการประท้วงของนิสิตนักศึกษาบ่อย ๆ จึงอยากให้พ่อลาออกให้สิ้นเรื่องสิ้นราว แต่พ่อบอกว่า พ่อต้องรับผิดชอบ ต้องให้มีรัฐธรรมนูญเรียบร้อยเสียก่อน และเมื่อมีการเลือกตั้งใหม่ มีผู้มาแทน พ่อก็จะวางมือทางการเมืองโดยเด็ดขาด

มหาสารคาม ชายา: พฤษภ

๔ กันยายน ๒๕๑๖

ลิ้นลูกรัก

วันนี้ว้าเหงาเหลือทนกลับรถจากวัดเพราะ ไอ้ปี่เล่น
แอะมีแก้วหายไปตัวหนึ่ง พี่ปี่ชี้ชวนให้ดูเรื่องเสียหลายหมด
แต่เช้าเพื่อนำมาให้ลิ้น วลหมดเวลาไม่มีเวลาไปสั่งน่ะ
แอะแม่ให้รีบมาตามคำสั่ง เลยลืมไปสั่งทุกอย่าง
น่ะสิ่งแอะว่าหมดนี้ขึ้นชื่อว่าลืมหมดเลยนะลิ้นเพราะ
ป่วยลืมนี้มาก เมื่อวันแล้วก็ลืมหลายอย่างมาก
เมื่อหยิบขึ้นได้ก็เพิ่งเอาขึ้นมาวันแอะว่าไม่มีอะไรลืมอีกแล้ว
ว่าไป น่ะรู้สึกอ้วนขึ้นนี้ก็เพราะมาเที่ยวบ้านนี่แหละ
แอะเพื่อนเพื่อนทุกคนก็ชอบลิ้นไปหมด ปี่แก้วก็ปี่แก้ว
พอเปิดตลาดวันนี้ ก็ขายดีมากมายแอะอยู่ช่วยเขาขาย แอะ
ช่วยเขาขายเขาก็ว่าเราใจดีบ้าง ไหนเลยพวกเขาขี้เหนียวปี่แก้ว
เขาว่าแอะดูเหมือนลูกใครไม่ได้ แอะแม่ก็ไม่ได้ตามทำ
ตามทางบ้านๆ นี้แอะเล่นปะไปขายแต่เช้าเพื่อเอาตังมาแจก
ป้อมๆแอะเล่นคนช่วยแจกเงินให้ลิ้นให้เล่นต่อไปอีกต่อไป
น่ะขาดไม่ได้ลิ้นนะแอะนี่ขาดลิ้นไม่ได้จริงๆ แอะก็ลืมลิ้นไว้
แอะต้องรีบกลับไปหาแม่ก่อนเสร็จ น่ะแม่ขาดลมมาหาพวกเรา
เขาใจหายจากกันเหมือนอยู่เสมอ ขอให้ลายพาไปสอบได้ด้วยนะ
ลงนี้ตามรูปรอยรักสุดหวังเวลานี้อยู่ในต่างประเทศนี้

รักแอะลิ้นจุ๊บๆ

ตาแม่

ก. สุภาพ

วันเกิดพ่อ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2516

พ่ออุทิศตนให้กับการทำงานเพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเพื่อนร่วมชาติดีขึ้นทุกวิถีทาง แต่แล้วก็เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ท่านต้องเสียใจและผิดหวังอย่างใหญ่หลวงในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ในที่สุดเพื่อให้เหตุการณ์วุ่นวายในบ้านเมืองยุติโดยเร็วที่สุด พ่อก็ลาออกจากทุกตำแหน่ง แล้วในวันที่ 16 ตุลาคม ก็ได้เดินทางไปสหรัฐอเมริกา

คืนวันนั้น ลูกหลานเข้าไปลาพ่อแม่ทีละคนด้วยน้ำตา เนื่องจากเราเป็นครอบครัวที่รักใคร่ใกล้ชิดกันมาก ไม่เคยจากกันอย่างชนิดที่ไม่ทราบว่าจะได้กลับมาเจอกันอีกเมื่อใด

ระหว่างการเดินทาง พ่อแม่เงียบมาก ท่านไม่บ่น ไม่ว่า ไม่โทษอะไรใครเลย แต่ในดวงตาของท่านเท่านั้น ที่บอกว่าท่านชอกช้ำเพียงไร

ระหว่างเดินทาง หนูใหญ่ หนูก้อง มีส่วนคลี่คลายความตึงเครียดไปได้มาก เรามัวแต่วุ่นวายกับพ่อหนูทั้งสองซึ่งซนตามภาษาเด็ก จนแทบจะไม่มีเวลาคิดอะไรมากนัก

วันธรรมดาพ่อและแม่ช่วยเลี้ยงหลานสองคน เวลาที่คุณเปี๊ยดและจิ๋มทำความสะอาดบ้านหรือซักเสื้อผ้า ใหญ่ ก้องชอบปีนขึ้นไปนั่งอยู่บนตักคุณตา 2 ข้าง คุณตาก็อ่านหนังสือหรือเล่าเรื่องในการ์ตูนให้หลานฟัง เวลาไปข้างนอกก็ช่วยเข็นรถให้หลาน ความซนของหลานทั้งสองทำให้ท่านเพลิน ๆ ไปบ้าง

พ่อและแม่พยายามทำใจ ท่านทั้งสองสวดมนต์วันละนานๆ และมักใช้เวลาส่วนใหญ่ในการอ่านหนังสือทุกประเภท หรือดูโทรทัศน์รายการต่างๆ บางวันคุณเปี๊ยดและจิ๋มก็ชวนท่านนั่งรถออกไปนอกเมือง เอาอาหารกลางวันง่ายๆ ไปรับประทานตามสวนสาธารณะหรือป่าข้างทางที่มีที่ให้ทำ "ปิคนิค" เพื่อให้เพลิดเพลินกับธรรมชาติ วันสุดสัปดาห์ตุ๋มกับจอย มาจากโรงเรียนก็ไปด้วยกัน ทำให้สดชื่นขึ้น แต่พอถึงเวลากลางคืน เมื่อพ่อจอมยุ่งเล็ก ๆ ทั้งสองหลับไปแล้ว ความเงียบเข้าครอบงำ ผู้ใหญ่ทั้งหลายก็ตกอยู่ในความคิดของแต่ละคน บางครั้งก็เห็นพ่อนั่ง

เมืองบอสตันในฤดูใบไม้ร่วง พ.ศ. 2517

ไปเที่ยวนอกเมืองบอสตัน

เหม่อลอย ดวงตาเจ็บช้ำ แม่เป็นคู่ชีวิตที่ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน แม่ไม่เคยห่างพ่อเลย คอยชวนพ่อพูดคุย หยอกล้อให้อารมณ์ดี บางคืนไม่มีเรื่องจะคุยกันแล้ว ก็ชวนพ่อเล่นรัมมี่กันสองคนเพื่อคลายเครียด เล่นไปอย่างนั้นเอง ไม่ได้ต้องการที่จะเอาแพ้เอาชนะกัน

ระหว่างอยู่บอสตันเราก็สุขบ้างทุกข์บ้างเช่นนี้ ปัญหาใหญ่ของเราก็คือ เรื่องค่าใช้จ่าย เพราะเราไม่มีเงินฝากอยู่ในต่างประเทศเลย เงินทองทางเมืองไทยก็ไม่ได้มีมากมาย คุณเปี๊ยดก็ลางานโดยไม่รับเงินเดือน ต้องอาศัยเงินจากคุณพ่ออุดมที่ส่งไปให้ใช้ แม้เราจะต้องประหยัด แต่เราก็ไม่ยอมแต่งตัวซอมซ่อให้เสียภาพพจน์อดีตนายกรัฐมนตรีเมืองไทย

เราไปอยู่สหรัฐได้เพียง 2 อาทิตย์กว่า ก็ได้ข่าวสะเทือนใจอีกว่า รัฐบาลได้ถูกกดดันจากกลุ่มคนบางกลุ่มให้รับทรัพย์สินของพ่อแม่ ท่านสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีเป็นนักกฎหมายและเป็นตุลาการมาเกือบตลอดชีวิตจึงไม่อยากคล้อยตามต่อกฎหมายฉบับนี้ที่จะยึดทรัพย์สินของบุคคลโดยไม่มีการสอบสวนทวนความให้แน่ชัดเสียก่อน เพราะเป็นการขัดต่อสิทธิเสรีภาพและทรัพย์สินของบุคคล แต่ในที่สุดก็ถูกบีบให้ใช้มาตรา 17 ยึดทรัพย์ โดยไม่มีการพิสูจน์อย่างไรเลย

ทันทีที่รู้ข่าวจากเมืองไทย พ่อก็อึ้งไป วันนั้นทั้งวันท่านแทบจะไม่พูดไม่จากับใครเลย ดวงหน้าหมองคล้ำอย่างเห็นได้ชัด

ตลอดชีวิตของพ่อ พ่อถือว่าความซื่อสัตย์สุจริตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นสิ่งที่พ่อเกลียดที่สุด พ่อทุ่มเทแรงกายแรงใจทุกอย่างทำงานเพื่อประเทศชาติ แล้วพ่อกลับได้รับผลตอบแทนเช่นนี้ จิ๋มเข้าใจได้ดีในตอนนั้นเองว่า คำว่า "หัวใจสลาย" นั้นเป็นอย่างไร

เหมือนกับเคราะห์ซ้ำกรรมซัด พ่อต้องเจ็บช้ำน้ำใจเพราะข่าวที่ได้รับจากเมืองไทยอย่างมากแล้ว ท่านยังต้องเจ็บปวดที่กายด้วย

หลังจากได้ข่าวเรื่องทรัพย์สินทางเมืองไทย พ่อก็ไม่พูดไม่จามากขึ้น ท่านหาอะไรต่ออะไรทำ ไม่ว่าจะเป็นการอ่านหนังสือหรือทำอะไรๆด้วยตนเอง ตอนนั้นเราย้ายมาอยู่อพาร์ทเมนต์แห่งที่ 3 แล้ว ต้องจัดบ้าน แต่งบ้านใหม่ ซึ่งเราต่างก็คิดว่าอาจจะช่วยให้พ่อไม่ค่อยมีเวลาว่าง ทำให้ไม่มีโอกาสคิดมากในเรื่องที่เราไม่สามารถจะแก้ไขในขณะนั้นได้ ธรรมดาพ่อชอบภาพเขียนอยู่แล้ว จึงซื้อภาพเขียนมาติดข้างฝา มีอยู่ภาพหนึ่งพ่อปีนเก้าอี้ขึ้นไปตอกที่แขวนโดยไม่มีใครเห็น เกิดพลาดเก้าอี้ล้ม ท่านจึงตกลงมาสีข้างกระแทกกับเก้าอี้ ปวดขึ้นเรื่อยๆ แต่ท่านก็อดทนมากไม่ยอมไปโรงพยาบาลบอกว่าไม่เป็นอะไรมาก เราจึงแอบตามหมอมาตรวจที่บ้าน ปรากฏว่ากระดูกซี่โครงเดาะไป 3 ซี่ ต้องเข้าเฝือกอ่อน และไม่ให้กระทบกระเทือน ออกไปข้างนอกไม่ได้หลายวันทีเดียว

จิ๋มสงสารพ่อเหลือที่จะกล่าว พ่อต้องทั้งทุกข์กายและทุกข์ใจ แต่ท่านก็อดทนอย่างน่าอัศจรรย์ ท่านไม่ปริปากเลยแม้แต่น้อย เวลาที่เจ็บหรือปวดขึ้นมาท่านก็นิ่วหน้าเท่านั้น จิ๋มยังคิดว่าหากเจ็บปวดแทนท่านได้ ก็อยากจะเจ็บแทนท่านเหลือเกิน

เราอยู่บอสตันได้ปีเศษ จนกระทั่งพี่แต๋วไปเยี่ยมตอนปลายปี 2517 และมีข่าวไม่ดีอีกข่าวหนึ่งไปบอกพ่อว่า คุณปู่ซึ่งขณะนั้นอายุเกือบ 90 แล้ว ได้มีอาการป่วยน่าวิตกมาก ท่านถามถึงพ่อบ่อยๆ เนื่องจากตอนที่พ่อเดินทางออกจากประเทศนั้นพ่อไม่ได้เรียนให้ท่านทราบ เพราะเกรงว่าจะตกใจจนเป็นอะไรไป

พ่อเป็นห่วงคุณปู่มากจึงตัดสินใจเดินทางกลับ เพราะประการหนึ่งต้องการที่จะมาปรนนิบัติคุณปู่ก่อนที่จะถึงวาระสุดท้ายของท่าน และสองก็เพราะพ่อแน่ใจว่าท่านไม่ได้ทำสิ่งใดผิด ในฐานะประชาชนชาวไทยย่อมมีสิทธิ์ที่จะเดินทางเข้าออกประเทศได้

แต่การกลับมาสู่เมืองไทยครั้งนั้นของพ่อ ไม่เป็นที่พอใจของหลาย ๆ คน จึงได้มีคำสั่งให้นำพ่อและแม่กลับออกไปอเมริกาอีก จิ๋มไม่เข้าใจเหมือนกันว่าหัวจิตหัวใจของคนพวกนั้นทำด้วยอะไร

ในสวนจีน

สวนนกที่สิงคโปร์ พ.ศ. 2518

ที่สวนกุหลาบหน้าบ้าน พ.ศ. 2522

คานาดา พ.ศ. 2539

จึงสามารถทำร้ายจิตใจคนที่ไม่ได้ทำความผิดและเป็นคนที่เคยทำประโยชน์ให้ประเทศชาติมาก่อนได้มากมายขนาดนั้น

พี่จี๊ดเห็นเหตุการณ์ไม่ดี จึงรีบเสนอให้รัฐบาลจัดเครื่องบินของกองทัพอากาศไปส่งพ่อ และคุณปู่ที่สิงคโปร์

คุณเปี๊ยดและจิ๋มได้พาหนูใหญ่หนูก้องติดตามไปด้วย เราตั้งใจไว้แล้วว่าตราบใดที่พ่อแม่ยังไม่ได้กลับเมืองไทย เราก็จะอยู่ด้วยตลอด ไปไหนไปด้วยกัน ท่านได้กลับเมื่อใด เราจึงจะกลับ

ที่สนามบินสิงคโปร์ อธิบดีกรมพิธีการทูตสิงคโปร์ได้คอยรับอยู่พร้อมกับท่านเอกอัครราชทูตไทย จำนง พหุลรัตน์ และคุณกัลยา ภริยาของท่าน

เมื่อถึงทำเนียบแล้วก็ได้รับดอกไม้ ซึ่งท่านนายกรัฐมนตรี ลีกวนยู และภรรยา ส่งมาให้พ่อแม่ และคุณปู่ รัฐบาลสิงคโปร์ให้พ่ออยู่ในสิงคโปร์ได้โดยไม่มีกำหนดเวลา และไม่จำกัดจำนวนผู้ที่ไปอยู่ด้วย ซึ่งนับว่าเป็นกรณีพิเศษ เพราะตามปกติสิงคโปร์จะเข้มงวดในเรื่องคนต่างชาติที่เข้าไปอยู่มาก ความเป็นอยู่ของเราที่สิงคโปร์ก็คล้ายคลึงกับที่อเมริกา แต่มีปัญหาที่ค่าเช่าอพาร์ตเม้นท์แพงกว่ามาก

ท่านปลัดกระทรวงกลาโหมสิงคโปร์ ชื่อ มิสเตอร์นาธาน กับอธิบดีกรมตำรวจ ชื่อมิสเตอร์ตัน เต็ก คิม ก็มาพบปะกับพ่อและคุณเปี๊ยดเสมอ

บางครั้งมิสเตอร์นาธานก็นัดคุณเปี๊ยดออกไปดื่มกาแฟ และคุยกันที่ร้านแถว ๆ อพาร์ตเม้นท์ เขาเล่าว่า

"การที่ท่านนายกฯ ลีกวนยู และรัฐบาลสิงคโปร์ยินดีต้อนรับท่านจอมพลฯ ตั้งแต่แรก ก็เพราะเรารู้ดีว่าท่านเป็นคนซื่อสัตย์ และท่านทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติมามาก เราจึงรู้สึกเห็นใจมากที่ต้องมาเผชิญชะตากรรมเช่นนี้"

ภายหลัง ฯพณฯ นายเอส อาร์ นาธานได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดีของสิงคโปร์ถึง 2 สมัย จนถึงปัจจุบันนี้

ความเป็นอยู่ของพวกเราที่สิงคโปร์ แม้จะมีความสะดวกสบายพอสมควร แต่เราก็อดคิดถึงบ้านไม่ได้ พ่อและแม่ทำใจได้ดีกว่าเรา เพราะท่านมีธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว อีกประการหนึ่ง จิ๋มคิดว่าผู้ใหญ่มักจะทำใจได้ดีกว่าพวกเราซึ่งขณะนั้นยังหนุ่มสาวอยู่

พ่อแม่ผ่านทุกข์สุขมามากแล้วจึงทำใจได้ สุขภาพของท่านทั้งสองจึงแข็งแรง ไม่เจ็บไม่ป่วย ซึ่งนับเป็นโชคอันหนึ่งของพวกเรา

พ่อเข้าถึงธรรมะมาก ท่านให้อภัยทุกคนหมด ไม่ว่าใครจะทำอะไรกับท่านไว้บ้าง ท่านก็ไม่โกรธเคือง ท่านกลับสงสารเขาเสียอีก เพราะท่านคิดว่าใครทำกรรมสิ่งใดไว้ ไม่ว่าชาตินี้หรือชาติไหน ก็ได้รับผลกรรมนั้นไปเอง

ในที่สุดพ่อก็กลับมาอุปสมบทตามที่สัญญาไว้กับคุณปู่ และใช้ชีวิตอย่างสงบในบ้านเกิดเมืองนอน

พ่อใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายกับครอบครัวใหญ่ท่ามกลางลูก หลาน เหลน ท่านชอบอยู่บ้านมากที่สุด แต่บางครั้งพวกลูก ๆ ก็ชวนพ่อแม่เดินทางไปต่างจังหวัด เพื่อพักผ่อนและเปลี่ยนบรรยากาศบ้าง พ่อไม่ค่อยชอบไปไหนที่ต้องไปพักโรงแรม เพราะเป็นการสิ้นเปลือง แม้ลูกหลานจะช่วยออกเงินให้ ท่านก็ไม่ค่อยชอบนัก ท่านชอบไปต่างจังหวัด ที่ลูกหรือหลานมีบ้านพักอยู่แล้วมากกว่า เช่น หัวหิน ปากช่อง หรือเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองที่พ่อแม่แต่งงานกัน

ส่วนในกรุงเทพนั้น พ่อไม่ค่อยชอบไปไหน ๆ ข้างนอก กว่าจะชวนไปไหนได้นี่ยากเย็นมาก เพราะท่านมีความสุขกับการอยู่บ้านอย่างสงบ ๆ มากกว่า ชอบอ่านหนังสือ ดูทีวีหรือเล่นไพ่กับลูกหลานเพื่อให้คลายเครียดและช่วยให้สมองไม่ฝ่อตามที่แพทย์แนะนำ พ่อชอบรับประทานอาหารที่บ้านซึ่งท่านบอกว่าอร่อยกว่าอาหารที่อื่น

วันเกิดจิ๋ม ธันวาคม พ.ศ. 2545

คืนส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ 2546

วันเกิดพ่อ 11 ส.ค. 2546

วันเกิดจิ๋มอายุ 60 ธันวาคม พ.ศ. 2546

งานที่พ่อมักจะไปด้วยความเต็มใจก็คือ งานศพของคนรู้จัก แม้บางคนจะเคยคิดไม่ดีกับท่านมาก่อน ท่านก็อโหสิกรรมให้หมดทุกคน ส่วนงานที่ท่านไม่เคยขาดเลยก็คือ งานที่เกี่ยวกับทหารทั้งหลาย และวันที่พ่อถือว่าเป็นวันที่สำคัญยิ่งกว่าวันใด ๆ ก็คือ วันชาติ ซึ่งเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาและวันฉัตรมงคล พ่อจะขาดการไปถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้เป็นอันขาดเป็นประจำทุกปี แม้จะอายุ 90 กว่าแล้วท่านก็ยังไป

ปลายเดือนพฤศจิกายน 2546 คุณเปี๊ยด จิ๋ม และหุ้นส่วน จัดงานเปิดตัวบ้านเรือนมณีถนนพหลโยธิน พ่อไปเดินดูบ้านตัวอย่าง อย่างอารมณ์ดี ท่านเอามือลูบหัวจิ๋มแล้วก็บอกว่า "ได้ใช้ความรู้เสียที" ท่านคงดีใจที่ไม่เสียหลายที่ส่งให้ลูกสาวคนนี้เรียนอยู่หลายปี แม้จะมาเริ่มต้นเอาเมื่ออายุ 60 แล้วก็ตาม

วันเฉลิมพระชนมพรรษา 2546 พ่อไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพร ทั้งในพระบรมมหาราชวัง และในพิธีสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ ซึ่งเป็นการถวายพระพรครั้งสุดท้าย

ต่อมาวันที่ 17 ธันวาคม 2546 เป็นวันที่จิ๋มมีอายุครบ 60 ปี ในวันนั้นพ่อให้พรจิ๋มแต่เช้าแล้วก็ร่วมทำบุญเลี้ยงพระเพลด้วยที่บ้าน ตอนค่ำก็ยังไปร่วมงานที่ดุสิตธานี ที่คุณเปี๊ยดและลูก ๆ ช่วยกันจัดให้ ทุกคนยังชื่นชมว่าพ่อยังแข็งแรงเหลือเกิน ท่านอยู่จนกระทั่งงานเลิกเมื่อเกือบห้าทุ่ม หน้าตาของท่านยิ้มแย้มแจ่มใสและทักทายผู้คนที่เข้าไปหาท่านเป็นอย่างดี จิ๋มมีความสุขมาก ที่ดูเหมือนพ่อก็มีความสุขเช่นกันในวันนั้น

วันที่ 14 มกราคม พ่อร้องเพลงกังหันต้องลม และบัวขาว เป็นของขวัญวันเกิดให้แม่ พอถึงวันที่ 16 มกราคม 2547 วันเกิดของเอกและตุ๋ย พ่อก็ยังไปทานอาหารค่ำกับเราที่ร้านอาหารซึ่งอยู่ใกล้บ้าน ท่านรับประทานได้มาก แล้วก็ชมว่าอาหารอร่อย เราไม่นึกเลยว่า หลังจากนั้นอีกเพียง 3 วัน ท่านก็ล้มป่วยลงอย่างกะทันหัน พี่แต๋ว จิ๋มและน้อยนั่งในรถพยาบาลไปยังโรงพยาบาล

กรุงเทพ ขณะนั้น พ่อยังพูดได้ ถามท่านว่าปวดศีรษะหรือส่วนใดไหม ท่านก็บอกว่าไม่ แต่แขนขาไม่มีแรงเลย

พ่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวงอีกครั้งในบั้นปลายชีวิตของท่าน โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้พ่อเป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ตลอดเวลา 5 เดือน จวบจนวาระสุดท้ายของท่าน

ในความรู้สึกของจิ๋ม

พ่อเป็นข้าแผ่นดินที่แสนจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์
พ่อเป็นลูกที่แสนกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา
พ่อเป็นสามีที่แสนรักและซื่อสัตย์ต่อภริยา
พ่อเป็นพี่และน้องที่แสนดีของพี่น้อง
พ่อเป็นลูกศิษย์ที่แสนกตัญญูต่อครูบาอาจารย์
พ่อเป็นอาจารย์ที่แสนหวังดีต่อศิษย์
พ่อเป็นนายที่แสนเมตตาต่อลูกน้องและผู้น้อย
พ่อเป็นลูกน้องที่แสนซื่อสัตย์ต่อเจ้านาย
พ่อเป็นเพื่อนที่แสนดีของมิตรสหาย
พ่อเป็นศัตรูที่แสนสงบของคนที่ตั้งตนเป็นศัตรู
พ่อเป็นผู้บริหารที่แสนเอาใจใส่ต่อทุกข์สุขของประชาชน
พ่อเป็นปู่และตาที่แสนดีกับหลาน
พ่อเป็นทวดที่แสนใจดีกับเหลน
พ่อเป็นพ่อแสนประเสริฐที่สุดในโลก

เชียงใต้

คุณเปี๊ยดพูดอยู่เสมอเป็นเวลานานแล้วว่า **พ่อเป็นบุคคลตัวอย่างที่หาไม่ได้อีกแล้วในโลกนี้**

แม้ว่าพ่อจะจากลูกไปปีกว่าแล้ว
แต่ไม่มีวันไหนเลยที่ลูกจะไม่คิดถึงพ่อด้วยความรักอาลัยอย่างที่สุด
พ่ออยู่ในดวงใจของลูกตลอดกาล

ลูกจิ๋ม

ที่บ้านเรือนมณี พฤศจิกายน 2546

พ่อของฉัน...
ยากที่จะมีใครเหมือน...
หาไม่ได้อีกแล้ว....น้อย

เช้าวันจันทร์ที่ 19 มกราคม 2547 ฉันกำลังแต่งตัวเพื่อไปส่งเบย์ หลานชายที่โรงเรียนจิตรลดา หนิงมาตามบอกว่า คุณตาหกล้ม ฉันตกใจมากรีบไปดูพ่อ เพราะคิดว่าท่านอาจจะสะดุดล้มแล้วไปฟาดกับอะไรได้ แต่พอขึ้นไปถึงในห้องท่าน เห็นพ่อนั่งอยู่บนเตียงเล็กที่อยู่ปลายเตียงใหญ่ ซึ่งแม่ใช้นอนเล่น ฉันถามแม่ได้ความว่าพ่อไม่ได้ล้ม ตื่นขึ้นมาเช้าวันนั้นยังนอนคุยกับแม่ตั้งนาน แต่พอท่านลุกจากเตียงเพื่อจะเข้าห้องน้ำ ก้าวลงจากเตียงท่านก็ทรุดลงไปบนพื้น ศีรษะหรือร่างกายส่วนใดไม่ได้ไปฟาดกับอะไรเลย แต่ขาท่านไม่มีแรงไปเฉยๆ แม่พยายามช่วยท่านลุกขึ้นก็ไม่ไหว จึงเรียกเด็กๆ ข้างล่างขึ้นไปช่วยพยุงท่านลุก และไปนั่งที่เตียง พ่อคงจะรู้สึกชาที่ขาที่ไม่มีแรง บอกให้เด็กเอาน้ำมันหลวงพ่อที่ใช้ประจำมาทา ท่านยังสั่งให้ถูแรงๆ และให้ทาตรงนั้นตรงนี้สักพักท่านอยากจะถ่ายปัสสาวะ ตั้งท่าจะลุกขึ้น ก็ลุกและเดินไม่ไหวแล้ว เราจึงช่วยกันพยุงท่านเข้าห้องน้ำ แม่จัดการให้ท่านถ่ายปัสสาวะ แล้วก็กลับออกมานอนในห้องนอน ฉันเห็นท่าทางไม่ค่อยดี จึงโทรศัพท์ติดต่อกับคุณหมอวิเชียร แจ้งอาการให้ทราบ และคิดว่าคงจะต้องพาพ่อไปโรงพยาบาล ที่แรกจะไปโรงพยาบาลพญาไท 2 เพราะคุณหมอวิเชียรอยู่ที่นั่นแล้วก็ขอให้รถพยาบาลของโรงพยาบาลมารับ แต่คุณหมอวิเชียรกลับมีความเห็นว่า เมื่อ 2 ปีก่อนหน้านั้น พ่อเคยมีอาการทางสมองครั้งหนึ่ง และได้ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลกรุงเทพ โดยมีคณะหมอที่ดูแลอยู่หลายท่าน ครั้งนั้นท่านพักอยู่ที่โรงพยาบาล 2-3 วัน ก็หายเป็นปกติและกลับบ้านได้ คุณหมอได้ทำการเอ็กซ์เรย์สมองโดยคอมพิวเตอร์ ผลออกมาคุณหมอบอกว่า เนื้อสมองของพ่อยังดีมากสำหรับคนอายุ 90 อย่างท่าน ดีกว่าคนหนุ่มๆ หลายคนเสียอีก แต่คราวนี้ฉันคิดว่าไม่ใช่เรื่องเล็กเสียแล้วเพราะขาท่านไม่มีแรงเลย แต่ท่านก็ยังรู้ตัวดี พูดได้ตลอด จนกระทั่งรถพยาบาลของโรงพยาบาลพญาไทมาถึง คุณหมอวิเชียรโทรศัพท์บอกให้ไปที่โรงพยาบาลกรุงเทพเลย เพราะทีมหมอที่เคยดูแลพ่ออยู่ทั้งทางด้านสมองคือ พันตำรวจตรี นายแพทย์ดามพันธ์

นิลายนต์ และแพทย์ทางหัวใจคือ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ นิธิ มหานนท์ รวมทั้งศัลยพทย์ทางสมอง คือ นายแพทย์นันทศักดิ์ ทิศาวิภาต ก็พร้อมอยู่ เผื่อจะต้องผ่าตัดฉุกเฉิน

ฉันกับจิ๋ม และพี่แต๋วนั่งไปในรถพยาบาลกับพ่อด้วย ส่วนแม่นั่งรถอีกคันหนึ่งตามไป วันนั้นเป็นเช้าวันจันทร์ ซึ่งรถติดมาก เนื่องจากเป็นเวลาที่คนออกไปทำงานกัน รถของเราติดไปเกือบตลอดทาง แม้แต่บนทางด่วน เมื่อลงจากทางด่วนก็ยังติดไฟแดงอีกนาน จนฉันต้องโทรศัพท์ติดต่อ จส 100 ขอให้ช่วยแจ้งตำรวจเปิดทางให้รถพยาบาลไปก่อน และยังแจ้งไปที่โรงพยาบาลกรุงเทพด้วย ท่านผู้ตรวจการ พันตำรวจโทหญิงแจ่มจันทร์ เหลืองสนิท ได้ช่วยประสานกับทางตำรวจจราจรให้อีกทางหนึ่ง ตอนที่อยู่ในรถพ่อก็ยังพูดได้ ถามว่าเราจะไปไหนกัน เมื่อถึงโรงพยาบาลคุณหมอทุกคนรออยู่พร้อม และนำคุณพ่อเข้าห้องฉุกเฉิน คุณหมอบอกว่าถึงโรงพยาบาลได้ไม่นานพ่อก็หมดสติ

พ่อถูกนำตัวไปเอ็กซ์เรย์สมอง ปรากฏว่ามีเส้นเลือดแตก และมีเลือดคั่งในสมองด้านขวา คงต้องทำการผ่าตัด หมอได้แจ้งให้แม่และพวกเราทราบว่า ถ้าผ่าตัดทันที เอาเลือดที่ไปกดสมองออกอาจจะทำให้อาการดีขึ้นได้ เราจึงตกลงให้ผ่า การผ่าตัดต้องใช้เวลาหลายชั่วโมง กว่าจะเสร็จก็ค่ำ ทุกคนรออยู่ที่หน้าห้องผ่าตัดตลอดเวลา จนพ่อออกมา และเข้าพักในห้อง ICU ที่ชั้น 4

ส่วนแม่ ทางโรงพยาบาลจัดห้องพักบนชั้น 15 ซึ่งเป็นชั้นสำหรับแขกพิเศษของทางโรงพยาบาลส่วนมากจะเป็นสมาชิก Life Privilege ที่มาใช้บริการของโรงพยาบาลเป็นประจำ แม่พักอยู่ที่ชั้น 15 ตลอดเวลา มีพี่แต๋วกับพี่จิ๋วนอนอยู่ด้วย พร้อมพยาบาลและอำนวยกับอ้วนที่คอยดูแลแม่ การอยู่ที่โรงพยาบาลตลอดเวลาทำให้แม่เข้าไปเยี่ยมพ่อได้บ่อยๆ พ่อกับแม่อยู่ด้วยกันมาตลอด 70 กว่าปี แทบไม่เคยจากกันเลย ฉะนั้น การที่แม่ได้อยู่ใกล้ๆ อย่างนั้น ถึงแม้จะไม่ได้เข้าไป อยู่ในห้อง ICU ตลอดเวลา อย่างน้อยพ่อก็คงรู้สึกได้ว่าแม่ไม่ได้ทิ้งไปไหน

ตลอดระยะเวลา 5 เดือนที่พ่อต้องอยู่โรงพยาบาล เราได้รับความสะดวกสบายซึ่งทางโรงพยาบาลกรุงเทพจัดให้ทุกอย่าง แม่และเราลูกหลานทุกคนต้องขอบคุณผู้บริหารเจ้าหน้าที่ทุกระดับชั้นและพนักงานของโรงพยาบาลทุกคนมา ณ ที่นี้ด้วย

เราทุกคนรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงรับพ่อไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ล้นเกล้าฯ ทั้ง 2 พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานดอกไม้และของเยี่ยมให้แก่พ่อด้วย พระราชวงศ์ทุกพระองค์ก็ได้พระราชทานดอกไม้เยี่ยมโดยเฉพาะพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ได้เสด็จไปทรงเยี่ยมพ่อในห้อง ICU หลายครั้ง

ตอนที่ไปโรงพยาบาลใหม่ๆ ฉันก็ใจเสียที่พ่อต้องผ่าตัดสมอง และท่านก็ไม่รู้สึกตัวเลย แต่พออยู่ๆ ไปอาการก็ค่อยๆ ดีขึ้นทีละเล็กทีละน้อย ทำให้แม่และลูกๆ หลานๆ เกิดมีความหวังขึ้น เราทุกคนเฝ้าดูอาการพ่ออย่างใกล้ชิดทุกวัน ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เราก็คิด

ว่าท่านคงได้กลับไปอยู่กับเราที่บ้านในไม่ช้า แม้ว่าอาจจะเดินไม่ได้เนื่องจากเส้นเลือดที่แตกเป็นเส้นสำคัญทางด้านขวา ซึ่งทำให้ร่างกายทางด้านซ้ายของพ่อขยับไม่ได้ แต่อย่างน้อยเราก็มีความหวังว่าท่านอาจจะตื่นขึ้นมารับรู้ความเป็นไปต่างๆ ได้บ้าง อย่างน้อยให้ท่านได้เห็นว่า แม่และลูกๆ หลานๆ ก็อยู่กับท่านตลอดเวลา และก็เป็นเช่นนั้นจริงๆคือพ่อลืมตาและมองทุกคนที่เข้าไปในห้อง เวลาพูดอะไรด้วยท่านก็แสดงอาการตอบรับให้เห็นโดยการสั่นหน้า หรือบางครั้งก็เลิกคิ้วขึ้น พอได้ยินเสียงคนเปิดประตูเข้าไป ก็มองไปที่ประตู แต่สายตาที่พ่อมองดูแม่ เวลาที่ไปยืนหรือนั่งข้างเตียงท่าน ฉันเห็นทีไรก็ต้องแอบร้องไห้ทุกที มีอยู่วันหนึ่งที่แม่และลูกทั้ง 6 คนเข้าไปพร้อมกันและถ่ายรูปด้วยกัน ยังรู้สึกว่าวันนั้นหน้าตาพ่อมีความสุขมาก บางวันมีคนที่คุ้นเคยเข้าไปเยี่ยม พอถามว่าจำได้ไหม พ่อก็พยักหน้าและยิ้มด้วย คุณหมอทางสมองแนะนำให้ทำบรรยากาศในห้อง ICU ให้เหมือนบ้าน โดยให้มีสิ่งที่คุ้นตา พ่อจะได้มีความสุขเราเลยเอารูปถ่ายครอบครัวรูปใหญ่ที่ถ่ายครั้งหลังสุดในวันเกิดอายุครบ 91 ปีของพ่อไปติดไว้บนฝาผนังปลายเตียง เวลาไขเตียงตั้งขึ้นพ่อจะได้เห็นรูปแม่ และลูก หลาน เหลน บางทีเราชี้ไปที่คนนั้นคนนี้ แล้วถามว่าจำได้ไหม พ่อก็จะยิ้มแล้วก็ยักคิ้ว คงจะจำได้เหมือนกัน หมอทางกายภาพบำบัด มาดูทุกวัน และจัดให้เจ้าหน้าที่มาทำกายภาพให้ทุกวันๆ ละ 2 ครั้ง เริ่มตั้งแต่บริหารแขน ขา ไขเตียงให้ท่านนั่งบนเตียงได้นานๆ ต่อจากนั้นก็ให้ลงมานั่งบนเก้าอี้ข้างเตียง มีใครต่อใครมาคุยด้วยบ้าง ตอนหลังหมอให้พ่อยืนตั้งตรงบนเตียงพิเศษ โดยมีสายคาดเอวยึดไว้ ท่านก็ยืนได้ ฉันยังถ่ายรูปเอาไว้ หมอบอกว่าน่าจะลองออกจากห้อง ICU ได้ อาการอื่นๆ ของพ่อก็ดีขึ้นจนไม่ต้องใส่เครื่องช่วยหายใจและออกซิเจนแล้ว หมอก็อนุญาตให้พ่อออกจากห้อง ICU เพื่อไปพักบนห้องชั้น 15 วันนั้น เหลนเล็กๆ ที่ไม่มีโอกาสเข้าไปเยี่ยมคุณทวดในห้อง ICU ได้มีโอกาสพบท่าน โดยเฉพาะติตี้ ลูกสาวคนเล็กของหน่อย ลูกสาวฉัน ซึ่งเกิดเมื่อวันที่ 5 มีนาคม ปีนั้น ก็ได้พบกับคุณทวดผู้ชายเป็นครั้งแรก และ

ครั้งเดียว เพราะพ่อได้ขึ้นไปอยู่บนห้องชั้น 15 ได้คืนเดียว ก็ต้องกลับลงไปอยู่ในห้อง ICU อีก เพราะท่านเกิดอาเจียนออกมา หมอเลยไม่ไว้ใจให้กลับเข้าไปอยู่ในห้อง ICU หลังจากนั้นอาการท่านก็ทรงๆ ทรุดๆ จนในที่สุดท่านก็จากพวกเราไปจนได้ ในคืนวันที่ 16 มิถุนายน 2547 ตอน 4 ทุ่มเศษ (ฉันเพิ่งรู้ตอนหลังว่า พยาบาลที่ดูแลพ่อหลายคนแอบร้องไห้กันตั้งนานแล้ว เพราะรู้ว่าไม่มีทางที่จะยื้อท่านไว้ได้อีก แต่ก็ไม่มีใครกล้าพูด) เราพาพ่อกลับบ้านในคืนนั้นเลย โดยรถของโรงพยาบาลกรุงเทพ แม่กับจิ๊ด นั่งมากับพ่อ มีบอย พยาบาลที่อยู่ด้วยคืนนั้นมาด้วย ฉันนั่งข้างหน้ากับคุณปุ๊ก พยาบาลในห้อง ICU น้องๆ พยาบาลในห้อง ICU หลายคนที่ไม่ได้เข้าเวรในคืนนั้นก็มาอยู่คอยส่งด้วย พอถึงบ้านฉันก็บอกพ่อว่าเรากลับบ้านกันแล้ว ขอให้พ่อนอนให้สบาย คืนนั้นทั้งแม่และลูกๆ ทุกคนนอนเฝ้าพ่ออยู่ข้างล่างในห้องรับแขกใหญ่

ตอนนี้เราตั้งพ่อไว้ที่ห้องกระจกข้างล่าง ซึ่งเป็นห้องที่ท่านเคยอยู่ส่วนใหญ่ในตอนกลางวัน ท่านจะทานอาหารกลางวันที่ห้องนี้ แล้วก็นั่งดูทีวี อ่านหนังสือ บางทีก็เขียนหนังสือไปจนค่ำ โดยมีลูกหลานเหลนอยู่ด้วยใครมาหาก็จะมาที่ห้องนี้ เราคิดว่าจะให้ท่านกลับมาอยู่ที่ห้องนี้ หลังจากที่ท่านกลับจากโรงพยาบาล ได้ทำห้องน้ำเล็กๆ ให้ท่าน เตรียมเครื่องไม้เครื่องมือทางการแพทย์ แม้กระทั่งทางลาด เพื่อเข็นรถจากห้องลงไปที่สนาม เพราะพ่อชอบออกไปนั่งดูต้นไม้ที่สนาม แต่แล้วความหวังของเราก็ต้องสลายไปหมด อย่างไรก็ตามอย่างน้อยเราก็ได้พาท่านกลับมาอยู่บ้าน ซึ่งท่านก็คงพอใจ เรามีความรู้สึกว่า พ่อยังอยู่กับพวกเราเสมอ ทุกๆวัน ลูกๆ หลานๆ เหลนๆ ก็จะเข้าไปกราบท่าน โดยเฉพาะตัวฉันเองมีอะไรก็ต้องไปหาพ่อ ไปคุยด้วยบ่อยๆ จำได้ว่าคืนก่อนวันปีใหม่ หลังจากขึ้นไปกราบสวัสดีปีใหม่กับแม่แล้ว ฉันก็ลงมานั่งร้องไห้กับพ่ออยู่นาน คิดถึงพ่อเหลือเกิน

ตั้งแต่เล็กๆ ฉันกับจิ๋มติดพ่อแม่มาก อาจเป็นเพราะเป็นลูกคู่เล็ก พ่อแม่ไปไหนก็มักจะพาเราไปด้วยจนแม้แต่ไปโรงเรียนก็ยังหนีไปหาพ่อ เพราะโรงเรียนอยู่ใกล้กับที่ทำงานของพ่อ ตอนพ่อย้ายไปอยู่สระบุรีกับลพบุรีก็เอาฉันกับจิ๋มไปด้วย ส่วนพี่ๆ อยู่เรียนที่กรุงเทพฯ พ่อดูแลเราอย่างใกล้ชิด ช่วยแม่ทำทุกอย่างให้เราแม้แต่อาบน้ำแต่งตัว ฉันกับจิ๋มนั้น ตั้งแต่เล็กจนโตเป็นสาว พ่อเป็นคนตัดผมให้ตลอด เรียนหนังสือพ่อก็จะเป็นคนเซ็นสมุดพกให้ทุกที พ่อชอบกอด ชอบหอมลูก แม้แต่โตแล้ว จนแต่งงานก็ยังหอมกันอยู่ แม่เล่าว่าตอนที่คุณสุภามาขอฉัน พ่อนอนไม่หลับไปหลายคืน ฉันเองก็เพิ่งจะรู้ แต่ตอนนั้นคุณสุภาก็เป็นผู้ใหญ่มากแล้ว พ่อก็คงคิดว่าคุณสุภาคงดูแลฉันได้ จึงไม่ขัดข้องอะไร

วันที่ฉันแต่งงาน พ่อแม่ไปส่งตัว ก่อนออกจากห้องหอ พ่อกอดฉัน ฉันร้องไห้เสียเป็นวรรคเป็นเวร ไม่รู้เรื่องอะไร อันที่จริงก็ไม่ได้จากกันไปไหนไกล เพราะเรือนหอของฉันก็อยู่ใกล้บ้านนิดเดียว และฉันกับคุณสุภาก็เดินมาทานข้าวเย็นที่บ้านเกือบทุกวัน

ฉันแอบภูมิใจที่คนชอบบอกว่าฉันหน้าเหมือนพ่อ แล้วเลยคิดเข้าข้างตัวเอง ว่านิสัยก็คงเหมือนกันด้วยฉันจึงมีความรู้สึกผูกพันกับพ่อมาก (กับแม่ก็เหมือนกันค่ะ) พ่อเองก็คงรักฉันมากๆ (พี่ๆ ทั้งหลายคงไม่ว่า) เวลาเป็นอะไรมักจะเรียกฉันเสมอ ซึ่งเป็นสิ่งที่ฉันดีใจที่สุดในชีวิตที่ได้ทดแทนพระคุณท่านอยู่ตลอด จนนาทีสุดท้าย

พ่อเป็นคนที่มีความเมตตามาก ไม่ว่ากับลูกหลานหรือคนอื่น เวลาไปไหนหรือออกไปทานอาหารนอกบ้าน พ่อจะต้องถามว่าคนรถ คนติดตาม (สมัยเป็นนายกฯ) ทานอาหารกันที่ไหน

ถ้าเอาหลานเหลนไปด้วย ก็จะคอยถามว่าพี่เลี้ยงทานอาหารกันหรือยัง ไม่ถามเปล่า แต่จะดูให้เห็นเลยว่าพวกพี่เลี้ยงมีอาหารทานกันแล้ว กับสัตว์พ่อก็มีความเมตตาไปทั่ว ไม่ว่าจะเลี้ยงไว้หรือไม่ได้เลี้ยง ถ้าเห็นสัตว์บาดเจ็บจะต้องให้คนไปเอามาดูแลรักษา ยิ่งถ้าเป็นสัตว์เลี้ยงของเราเองก็ยิ่งเอ็นดู ฉันเคยเลี้ยงสุนัขตัวหนึ่ง เป็นสุนัขพันธุ์ Golden Retriever ชื่อชามูตัวใหญ่มาก และมันติดหน่า ลูกสาวของฉันมาก เวลาหน่าไปทานอาหารที่บ้านคุณตาคุณยาย เจ้าชามูจะตามไปด้วย คนที่บ้านใหญ่ไม่ค่อยชอบให้ชามูเข้าไปในบ้าน เพราะมันยุ่ง บางทีขนก็ร่วงบนพรมเยอะแยะ เจ้าชามูจึงมักถูกไล่ให้ไปไกลๆ คน แต่พ่อมักจะเอาผักหรือผลไม้ไปให้มันกิน บางวัน พอคนทานอาหารกันเสร็จพ่อก็จะหยิบผักในจาน เอากระดาษห่อแล้วเอาไปวางให้ชามู บางครั้งแม้แต่ผลไม้ในจานของท่านเอง ที่ยังทานอยู่ ก็ยังอุตส่าห์แบ่งไปให้มัน แมวที่เข้ามาในบ้านโดยไม่ได้เลี้ยงไว้ พ่อก็ไม่ให้ใครตี บางทีก็เอาอาหารไปให้กิน มีบางตัวหน้าตาผิวพรรณดียิ่งให้กินบ่อยจนมีอยู่ตอนหนึ่ง ในบ้านเรามีแมวที่ไม่ได้เลี้ยงอยู่ถึง 30-40 ตัว จนแม่ต้องให้คนในบ้านช่วยกันจับไปฝากพระที่อยุธยา และถวายเงินเป็นค่าอาหารทุกเดือน

พ่อมีกิจวัตรประจำวันที่ค่อนข้างเป็นเวลา และเหมือนกันทุกวัน ถ้าไม่มีนัด หรือมีงานที่จะต้องออกไปข้างนอก พ่อจะตื่นเวลา 7 โมงเช้า พอลุกเข้าห้องน้ำ แปรงฟัน ล้างหน้าแล้วก็จะดื่มน้ำ 2 แก้ว แล้วก็เริ่มออกกำลัง แต่ก่อน พ่อออกกำลัง โดยการถีบจักรยานอยู่กับที่ เป็นเวลา 20 นาที แต่ตอนหลังต้องเลิก เพราะมีอาการปวดหลังและเข่า จึงหันมาใช้วิธีออกกำลังมือเปล่า การออกกำลังของพ่อก็มีแบบจีน คือการแกว่งแขนและกำหนดลมหายใจ ตามคำแนะนำของซินแส ซึ่งดูแลพ่อกับแม่มานานหลายสิบปีแล้ว ตั้งแต่สมัยคุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย เลยมาถึงพ่อกับแม่ และตอนนี้ ดูถึงลูกๆ หลานๆ รวมทั้งตัวฉันเองด้วย ซินแสคนนี้มีวิธีตรวจโดย

การ "แมะ" คือการจับชีพจรเพียงอย่างเดียว ก็สามารถบอกได้ว่าคนไหน เป็นโรคอะไรที่ไหน ซึ่งเราเคยตรวจดูกับแพทย์แผนปัจจุบัน ก็มักจะตรงกันอย่างน่าประหลาด นอกจากนั้น พ่อยังทำกายบริหารตามท่าที่หมอทางกายภาพบำบัดแนะนำให้ คือการบริหารสำหรับช่วยเรื่องกระดูกที่คอ ซึ่งพ่อเคยมีปัญหามาตั้งแต่ยังทำงานอยู่ คือมีหินปูนจับ ทำให้ท่านมือชา ยังมีการบริหารอีกอย่างหนึ่ง ที่หนุ่มๆ หลายคนต้องอายพ่อ คือการวิดพื้นซึ่งพ่อเคยทำถึง 20 ครั้ง และทำเป็นประจำทุกวัน จนกระทั่งอายุ 80 กว่า แม่ต้องขอร้องให้ลดลงเรื่อยๆ จนตอนหลังขอให้เลิกเลย เพราะกลัวว่าจะหนักเกินไป

พอออกกำลังเสร็จสักครู่ ก็จะอาบน้ำ แต่งตัวเสร็จแล้วก็จะนั่งเก้าอี้ตัวโปรด ดูทีวี หรืออ่านหนังสือ คอยจน 8 โมงครึ่งก็จะรับประทานอาหารเช้า เสร็จแล้ว เข้าห้องน้ำอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็กลับมานั่งดูทีวีต่อจนประมาณ 10 โมงครึ่ง ก็เข้าห้องพระ สวดมนต์ แล้วกลับเข้าห้องนอน รอจนเวลาประมาณเที่ยงครึ่ง ก็จะลงไปทานอาหารกลางวัน ซึ่งก็จะมีพวกเรา ลูก หลาน มาร่วมทานด้วยทุกวัน มากบ้าง น้อยบ้าง แล้วแต่ใครจะว่าง บางวันว่างพร้อมกันหมด ก็จะมากันเยอะ จนโต๊ะเต็ม ไม่มีที่นั่ง ยิ่งถ้าเป็นวันหยุด ก็จะมีทั้งลูก หลาน เหลนมากันเต็ม อบอุ่นดี

พอทานอาหารกลางวันเสร็จ พ่อ แม่ก็จะนั่งอยู่ในห้องกระจก ข้างล่าง ซึ่งเป็นห้องรวมที่สมาชิกจะมาอยู่กันตรงนั้น พ่อก็จะอ่านหนังสือ ดูทีวี บางทีก็เขียนหนังสือ คนชอบมาให้พ่อเขียนคำไว้อาลัยให้เวลาที่มีเพื่อนฝูง หรือคนใกล้ชิดคุ้นเคยเสียชีวิต ซึ่งท่านก็ยินดี และมักจะเขียนด้วยตัวเอง ซึ่งพวกเราก็ว่าดี ทำให้ท่านได้ใช้สมองอยู่เรื่อยๆ พ่อ แม่จะอยู่ในห้องกระจกนี้ตลอดบ่าย พอเย็นหน่อย ถ้าอากาศดี ก็จะออกไปเดินเล่นหรือลงไปนั่งทานน้ำชาที่สนามหน้าบ้าน พ่อเป็น

คนชอบปลูกไม้ผล แต่แม่ชอบปลูกไม้ดอก แต่ทั้งสองท่านก็ได้ออกไปชื่นชมกับต้นไม้ ทั้งผลและดอกที่ท่านปลูกไว้เอง บางทีก็มีเหลนตัวเล็กๆ มาวิ่งเล่นอยู่รอบๆ ถึงแม้จะทำเสียงดังบ้างคุณทวดก็ไม่เคยรำคาญ หรือบ่นเลย ตอนเย็น ก่อนอาบน้ำ พ่อจะบริหารร่างกายอีกครั้งหนึ่ง นั่งพักจนหายเหนื่อยจึงอาบน้ำ สองทุ่มทานข้าว ต่อจากนั้น ก็ดูทีวี หรืออ่านหนังสือบ้าง จนห้าทุ่มพ่อเข้าห้องพระอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็เข้านอน

พ่อเป็นคนมีระเบียบ และชอบทำอะไรเองทุกอย่าง โดยเฉพาะการแต่งตัว พ่อจะจัดเสื้อผ้าเอง ฉะนั้นทุกวันก่อนจะอาบน้ำ พ่อจะเตรียมเสื้อผ้ามาวางไว้ ตั้งแต่เสื้อชั้นใน กางเกงใน เสื้อตัวนอก เข็มขัด ผ้าเช็ดหน้าและแน่นอน จะเป็นที่รู้กันว่า พ่อ แม่ของฉันจะแต่งตัวสีตามวันทุกวัน จนใครๆ พูดกันว่า ถ้ามาพบพ่อ แม่วันไหนก็จะรู้ทันทีว่าวันนั้นเป็นวันอะไร พ่อฉันเป็นคนที่ใส่เสื้อสีต่างๆ (บางครั้งก็กางเกงด้วย)ได้ไม่น่าเกลียดเลย ไม่ว่าจะเป็นสีเหลือง ชมพู เขียว แสด ฟ้า ม่วง หรือแม้แต่สีแดง ซึ่งพ่อมักจะใช้สีแดงเลือดหมู พ่อก็ยังใส่ได้ ชุดนอนของพ่อก็จะเป็นสีตามวันทุกวันเหมือนกัน การเตรียมเสื้อผ้านี้ ถ้าเป็นเสื้อที่ใส่ทุกวันก็ยังไม่กระไรนัก แต่บางครั้งมีงานที่จะต้องแต่งเครื่องแบบทหาร พ่อจะใส่อินทนู และติดเครื่องหมาย และเข็มต่างๆ ด้วยตัวเอง จะต้องเล็งดูว่าทุกอย่างติดตรงแล้ว จะเอียงนิดก็ไม่ได้ ถ้าเป็นเครื่องแบบทหารชุดเล็กก็ไม่เป็นไร แต่เวลามีงานพระราชพิธีซึ่งพ่อจะไปเฝ้าฯ ก็จะต้องแต่งเต็มยศ ซึ่งมีเครื่องประกอบมากมาย พ่อก็มักจะเตรียมไว้ล่วงหน้า โดยการหยิบ สายสะพาย เหรียญตรา และเครื่องหมายต่างๆ ไว้ มีอยู่วันหนึ่ง พ่อหายไป หากันทั่วบ้าน ก็ไม่เจอ ปรากฏว่าไปอยู่ในห้องแต่งตัว ฉันเปิดประตูเข้าไป เห็นพ่อปีนขึ้นไปยืนอยู่บนบันไดขั้นบนสุด เพื่อขึ้นไปหยิบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่เก็บไว้บนหลังตู้ ฉันเห็นเท่านั้นก็ใจหาย รีบเข้าไปจับตัวลงมา เพราะการขึ้นบันไดไปหยิบของใน

ที่สูงอย่างนั้นต้องมีคนคอยรับอยู่ข้างล่าง แต่พ่อก็ไม่เรียกใครมาช่วยเลย ท่านอาจจะเห็นว่าทุกคนมีภาระหน้าที่ทำกันทั้งนั้น ก็เลยไม่อยากกวนใคร

พักหลังนี้ พ่อไม่ค่อยพูด ใครคุยอะไรกันพ่อก็มักจะฟังอย่างเดียว แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าพ่อไม่คิด ฉันคิดว่าพ่อต้องคิดถึงสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวท่าน และครอบครัว แล้วก็คงเป็นห่วงลูก หลาน เหลน ว่าในอนาคตจะเป็นอยู่กันอย่างไร พ่อเป็นคนเข้มแข็ง และอดทนเป็นที่สุด ไม่อยากแสดงให้ใครเห็นว่าท่านมีความรู้สึกอย่างไร แม้แต่เวลาที่ไม่สบายก็ไม่ค่อยบอกใคร พยายามรักษาตัวเอง โดยการหายาทานบ้าง บางทีก็เอายามาทาตรงนั้นตรงนี้ พวกเราต้องคอยสังเกตเอาเองว่าพ่อไม่สบาย เป็นอะไรหรือเปล่า ซึ่งบางครั้งก็บอก บางครั้งก็ไม่บอก นอกจากจะเป็นมากจริงๆ จนทนไม่ไหว มีอยู่ครั้งหนึ่ง พ่อให้คนไปตามฉันที่บ้าน พอฉันมาหาพ่อก็บอกว่าพ่อเป็นอะไรก็ไม่รู้ ฉันจับตัวพ่อ ตัวท่านร้อนมาก และสั่นไปหมด จนฉันต้องกอดท่านไว้ แล้วก็รีบให้คนตามหมอ ปรากฏว่าพ่อไข้สูงมาก และมีอาการปอดบวม เลยต้องรีบพาไปโรงพยาบาลตำรวจ หมอให้นอนโรงพยาบาลอยู่หลายวัน

การที่พ่อไม่ค่อยพูด กลับเป็นอันตรายแก่ตัวท่านเอง ความรู้สึกอัดอั้นทั้งหลายก็สะสมมากขึ้นทุกวันเลยทำให้เส้นเลือดในสมองแตก อาการของท่านตอนแรก อยู่ในขั้นวิกฤตมาก แต่ด้วยความสามารถของแพทย์และพยาบาลโรงพยาบาลกรุงเทพ ทำให้อาการของท่านกระเตื้องขึ้นทีละเล็กละน้อย จนเรามีความหวังว่าท่านจะได้กลับบ้าน ฉันคิดว่าพ่อรับรู้ทุกอย่างที่ท่านได้เห็นและได้ยิน สงสารที่ท่านพูดไม่ได้ ทั้งแม่ และลูก หลาน เหลนทุกคน พยายามทำทุกอย่างให้ท่านมีความสุข ไม่ว่าจะเป็นการคุยเรื่องต่างๆ และร้องเพลงให้ฟัง ชวนดูทีวี รายการที่ท่านเคยชอบ การที่ได้เห็นทุกๆ คนที่เคยอยู่รอบตัว คงทำให้ท่านเป็นสุขใจได้บ้าง ถ้าไม่เป็นเพราะเกิด

ติดเชื้อในกระแสเลือด พ่อก็คงจะอยู่กับเราได้อีกนาน แต่นั่นก็คงเป็นเพราะพรหมลิขิต ที่กำหนดมาให้ท่านได้อยู่กับเราเพียงแค่นี้ ถ้าเกิดชาติหน้าฉันใด หนูขอให้เราได้อยู่กันพร้อมหน้า พ่อ แม่ ลูก หลาน เหลน เช่นในชาตินี้ ตลอดไปนะคะพ่อ

จากลูกคนเล็กที่คิดถึงพ่ออยู่ทุกวันทุกคืน

น้อย

พ่อที่น่ารักของเรศ และ แดง

คุณพ่อเป็นคนซื่อสัตย์ มัธยัสถ์ สุภาพอ่อนน้อม อ่อนโยน ถ่อมตนไม่ถือตัว พูดจาทักทายกับคนได้ทั่วไป พวกเราไม่เคยได้ยินคุณพ่อโกรธหรือพูดเสียงดังๆ เลย ได้แต่ยิ้มๆ (ยิ้มสยาม) และเป็นผู้ที่รักครอบครัวมาก ชอบให้ลูกหลาน เหลน มาอยู่กันพร้อมหน้า จะนั่งมองดูแล้วยิ้มอย่างมีความสุข และนอนหลับได้สนิท

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีความจงรัก ภักดีต่อชาติ ศาสนา และสถาบันกษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง และจะสอนให้ลูกหลานให้สำนึกในพระคุณของสถาบันทั้งสามตลอดมา

คุณพ่อ ให้ความรัก เราสองคนพี่น้อง เท่า ๆ กับลูกทุกคน ตั้งแต่เล็กจนโต การสูญเสียคุณพ่อ โดยไม่ได้คาดคิดครั้งนี้ทำให้พวกเราเสียใจ จนไม่อาจบรรยายได้ เรารู้ว่า "คุณแม่" คือผู้ที่คุณพ่อรัก และห่วงใยยิ่ง เราทั้งสองขอสัญญาว่าจะเป็นตัวแทนคุณพ่อ ดูแลเอาใจใส่คุณแม่ ให้ดีที่สุด ให้เหมือนดังที่คุณพ่อเคยทำมาแล้วในอดีต ขอให้คุณพ่ออย่าได้เป็นห่วงเลย

รักและคิดถึงคุณพ่อมากๆ

เรศ–แต๋ว

แดง

โต

ต่อ

คุณปู่ คุณตา คือ.....

ชายชาติทหารที่ไม่มีวันตาย ... ตุ๋ม

และความอบอุ่น ... หนิง

"OLD SOLDIERS NEVER DIE, THEY JUST FADE AWAY"
คำกล่าวอำลาชีวิตทหารของ นายพล DOUGLAS McARTHUR

เท่าที่ผมจำได้ครั้งแรกที่เห็นหน้าคุณตา คงจะอายุประมาณ 3 ขวบ และสิ่งที่ผมจำได้แม่นที่สุดครั้งนั้นก็คือดาวทองบนบ่าของท่านที่ระยิบระยับไปหมด มันเป็นความทรงจำที่ผมไม่มีวันลืมเพราะอยากมีดาวเยอะๆ อย่างคุณตาบ้าง ผมชอบเครื่องแบบสีเขียวขี้ม้าของท่าน รองเท้าบู๊ตที่มันแผล็บ เครื่องหมายทองเหลืองต่างๆ บนอกท่าน มันช่างสง่างามเหลือเกินสำหรับเด็กผู้ชายวัย 3 ขวบ ความรักเครื่องแบบ รักสี รักความเป็นทหาร เป็นสิ่งที่ผมต้องการสูงสุดเมื่อผมโตขึ้น คุณตาคือ ROLE MODEL ของผม

การเป็นหลานคนแรกทำให้ผมได้รับการสนใจเป็นพิเศษจากคุณตาและคุณยาย นับว่าผมโชคดีมากที่มีคุณตาและคุณยายอย่างท่านทั้งสอง ความอบอุ่นและห่วงใยมันช่างมากมายมหาศาลซึ่งผมเพิ่งมารู้ว่ามันมีค่าสำหรับผมมากแค่ไหนก็ตอนที่ถูกส่งไปเรียนเมืองนอก ที่นั้นมันทำให้ผมเรียนรู้ถึงคำว่า "อบอุ่น" คืออะไร อยู่ประเทศไทยเราเป็นหลานนายก ไปไหนมีคนดูแลเอาใจตลอดไม่ต้องดิ้นรน และห่วงอะไรทั้งสิ้นในชีวิต มีพี่เลี้ยงบริวารคอยดูแลอย่างใกล้ชิด พอไปอยู่โรงเรียนประจำที่ BOSTON ไม่มีใครสนใจว่าผมเป็นหลานใคร มาจากที่ไหน จะรวยจะจนไม่มีความหมาย ที่โรงเรียนผมก็เป็นแค่เด็กหัวดำจากประเทศที่พวกเค้าไม่รู้ด้วยซ้ำว่าอยู่ตรงไหนของโลก ทันทีทันใดนั้นความอบอุ่นกลับกลายเป็นสิ่งที่มีค่าและเป็นสิ่งที่ผมต้องการมากที่สุด จากที่ไม่เคยเห็นค่าของมันเลยเมื่อตอนที่อยู่เมืองไทย เวลาที่อยู่คนเดียวและคนเดียวจริงๆ เพราะไม่มีเด็กไทยคนอื่นเลยในโรงเรียนนี้ทำให้เรานึกถึงความสุขต่างๆ ที่เคยมีเวลาอยู่กับคุณตาคุณยาย โดยเฉพาะวันที่ญาติๆ

ทุกคนไปส่งที่สนามบินดอนเมือง วันนั้นคือวันสุดท้ายที่ผมได้สัมผัสกับความอบอุ่นจากครอบครัว คุณตามาส่งผมถึงบันไดเครื่องบิน ก่อนที่ผมจะก้าวขึ้นบันไดและโบกมืออำลาประเทศไทยและความรักความอบอุ่นและความห่วงใยไปอีกยาวนาน

ครั้งแรกที่ไป ยังไม่ร้องไห้ ถึงแม้อายุแค่ 9 ขวบ เพราะยังไม่รู้ว่าจะต้องไปผจญกับอะไรในโลกใหม่ เวลาผ่านไปเกือบสองปีที่ไม่ได้กลับบ้านเลย มันเหงาเสียจนยากที่จะอธิบาย ร้องไห้จนไม่มีน้ำตาเหลือที่จะร้องออก เพราะคิดถึงบ้านมาก วันหนึ่งขณะที่กำลังเรียนอยู่ในห้องเรียน มีครูมาตามให้ไปพบอาจารย์ใหญ่ด่วน เราคิดว่าคงไปทำอะไรผิดอย่างมหันต์แน่เพราะตามธรรมดาอาจารย์ใหญ่จะไม่เรียกพบใครง่ายๆ ทั้งกลัวทั้งตกใจ ผมค่อยๆ เคาะประตูห้องของอาจารย์ใหญ่ ก่อนจะแง้มเข้าไป ก็เตรียมใจไว้แล้วว่าอะไรจะเกิดก็ต้องเกิด พอเห็นหน้าคุณยายนั่งอยู่ในห้องรับแขกของอาจารย์ใหญ่เท่านั้นละผมก็โผเข้ากอดคุณยาย อยากจะร้องไห้ด้วยความดีใจ แต่ก็ไม่กล้าเพราะว่าอยู่ต่อหน้าอาจารย์ คุณยายเล่าว่าคุณตามาเยือนประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการ และตอนนี้อยู่ที่ NEW YORK เพื่อไปเข้าร่วมประชุมที่ตึก UN และคุณยายมารับไปหาคุณตาก่อนที่จะไป WASHINGTON D.C. ในฐานะแขกรับเชิญของประธานาธิบดี LYNDON JOHNSON ในชีวิตของการอยู่ต่างประเทศของผมกว่า 15 ปี วันที่คุณยายไปรับผมที่โรงเรียนถือว่าเป็นวันที่ผมมีความสุขที่สุด มากกว่าวันรับปริญญาตรี และปริญญาโท หรือแม้กระทั่งวันที่กลับมาประเทศไทยเป็นการถาวร ผมตื่นเต้นมากตอนที่ได้นั่งเครื่องบิน Air Force One จาก New York มา WASHINGTON D.C. และต่อ HELICOPTER มาลงที่สนามหน้า WHITE HOUSE เพื่อเข้าพบประธานาธิบดี JOHNSON โดยเฉพาะตอนที่คุณตายืนกับประธานาธิบดี JOHNSON เพื่อรับความเคารพจากกองเกียรติยศ มันเป็นภาพที่น่าประทับใจ และภูมิใจที่สุด

ผมได้มีโอกาสเข้าไปวิ่งเล่นใน WHITE HOUSE และจับมือกับท่านประธานาธิบดี JOHNSON รัฐบาลสหรัฐได้จัดให้เราพักที่ BLAIR'S HOUSE ซึ่งเป็นบ้านรับรองแขกระดับประเทศของเขา ผมกับคุณยายได้นอนบนเตียงที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นเตียงนอนของท่านประธานาธิบดี LINCOLN ผมตื่นเต้นมากแต่ก็กลัวว่าเจ้าของเตียงเขาจะมาเยี่ยมเหมือนกัน คุณตาในสายตาของผมดูเป็น STATESMAN ที่สมบูรณ์แบบจริง ๆ ท่านดูสง่ามากไม่ว่าในชุดสูทหรือชุด BLACK TIE อกผายไหล่ผึ่ง สมเป็นชายชาติทหารไม่น้อยหน้าฝรั่งที่แม้ตัวใหญ่กว่าท่านแต่ลงพุงบ้าง หัวล้านบ้าง หรือยืนหลังโก่ง ไม่ SMART เหมือนคุณตาผมสักคน

ช่วงหนึ่งอาทิตย์ที่ผมได้อยู่กับคุณตา และคุณยาย มันเป็นช่วงที่ผมมีความสุขที่สุดใน 11 ปีที่ผมเกิดมา หลังจากขาดความอบอุ่นเกือบ 2 ปี และไม่ได้เจอญาติพี่น้องเลย เหมือนคนมีชีวิตแต่ไม่มีจิตใจ พอเราได้กลับเข้ามาในอ้อมอกของคนที่เรารักอีกครั้ง ทุกวินาทีที่เราอยู่กับเขา มันช่างมีค่าเหลือเกิน ผมนอนกับคุณตาและคุณยายตลอด 7 วันที่อยู่กับท่าน ทุกขณะที่กำลัง ENJOY กับความสุขนี้ ลึก ๆ ในใจเราก็เริ่มคิดถึงวันที่เราจะต้องจากท่านอีก มันเป็นทั้งสุขและทุกข์ที่ยากเกินกว่าคำบรรยายได้ เมื่อวันนั้นมาถึงผมรู้สึกแย่ที่สุดเหมือนตายแล้วเกิดใหม่แล้วต้องกลับตายอีก ผมไปส่งท่านทั้งสองที่เครื่อง HELICOPTER ที่จะพาไป ANDREW AIRPORT เพื่อขึ้นเครื่องต่อไป น้ำตาเริ่มไหลตั้งแต่ลงจากรถ มือจับมือคุณยายไว้แน่น คุณตาเดินล่วงหน้าไปก่อนกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐที่มาส่งท่านที่เครื่อง ผมไม่อยากปล่อยมือคุณยายเลย คุณตาก้มลงมาหอมแก้มที่เปียกไปด้วยน้ำตาจนท่านหน้าเปียกไปด้วย คุณยายให้ผ้าเช็ดหน้าไว้เช็ดน้ำตา แต่ผมก็ไม่ได้เช็ดได้แต่กำมันไว้ในที่สุดก็ต้องปล่อยมือคุณยาย เพราะเครื่องกำลังจะขึ้น น้าโด่งเพื่อนสนิทของน้าจิ๊ดที่เรียนอยู่ที่ BOSTON คอยดึงผมให้ออกห่างจาก HELICOPTER เพราะใบพัดมันเริ่มหมุนเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ผมยืน

ดูจนเครื่องขึ้นลับหายไปในท้องฟ้าเหมือนกับว่าจิตใจและวิญญาณมันได้บินออกจากร่างตามไปด้วย น้าโด่งโอบไหล่ผมและพาเดินกลับไปขึ้นรถเพื่อไปขึ้นเครื่องบินกลับ BOSTON

หลังจากนั้นมาทุกปีที่ผมกลับมาเมืองไทยตอนหยุดพักร้อนผมจะต้องไปนอนกับคุณตาคุณยายก่อนจะกลับไปเรียนต่อ และทุกครั้งที่ผมกลับคุณตาก็จะมาส่งผมถึงเครื่องบิน ไม่เคยที่จะไม่มาเอง บางครั้งมาแทบไม่ทันต้องใช้รถตำรวจนำขบวนมาเพราะเพิ่งเสร็จจากงานราชการ ครั้งสุดท้าย ก่อนเกิดเหตุ 14 ตุลา ผมจำได้แม่น ท่านมาในเครื่องแบบจอมพล เพราะเพิ่งเสร็จจากงานของกองทัพ และเป็นครั้งแรกที่ท่านขึ้นไปบนเครื่องและเดินไปส่งผมถึงที่นั่ง ผมรู้สึกปลาบปลื้มมากที่คุณตาอุตส่าห์มาส่งผมถึงขนาดนี้ FLIGHT นี้เป็นเที่ยวบินของสายการบิน PHILLIPINES AIRLINES และมีลูกของประธานาธิบดี MARCOS อยู่ในเครื่องด้วย เพราะเขาจะไปเรียนที่ BOSTON เหมือนกัน แต่เขานั่งอยู่ชั้นหนึ่งพร้อม BODYGUARDS และคนติดตามอีก 4 คน พวก AIR HOSTESS ยังกระซิบกันเลยว่าทำไมหลานนายกไทยไม่มีคนติดตามเลยแถมยังนั่ง ECONOMY CLASS อีกต่างหาก ก่อนที่ท่านจะกลับลงจากเครื่องท่านก็หอมแก้มผมเหมือนกับที่ท่านเคยทำมาตั้งแต่ผมเกิด ผมรู้สึกภูมิใจจริง ๆ ที่มีคุณตาอย่างท่าน ไม่ใช่เพราะท่านเป็นนายกรัฐมนตรี หรือเป็นจอมพลของกองทัพ แต่เพราะท่านเป็นคุณตาที่ทำหน้าที่ของตา ต่อหลานได้อย่างไม่มีที่ติ สำหรับคุณตาผม หน้าที่การงานจะต้องไม่มาก่อนหน้าที่ของผู้นำครอบครัว ท่านเป็นตัวอย่างให้เราเห็นถึงคำว่า "รับผิดชอบต่อครอบครัว"

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลา คุณตาได้เดินทางมาอยู่ที่ BOSTON และเป็นช่วงที่ผมได้ใกล้ชิดกับท่านมากๆ เพราะไม่มีหลานคนอื่นนอกจากผม จอย ใหญ่ และก้อง คุณตาได้ไปร่วมใน

การรับประกาศนียบัตรของผมจาก PHILLIPS EXETER ACADEMY ท่านดูมีความสุขที่ไม่ต้องมาแบกภาระทางการเมืองอีกต่อไป แต่ลึกๆ ท่านเต็มไปด้วยความทุกข์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ก็พยายามที่ไม่แสดงออกเมื่ออยู่ต่อหน้าลูกๆ หลานๆ คำว่า PROUD คือคำอธิบายที่ดีที่สุดสำหรับคุณตาผม มาดของผู้นำและของนายทหารยังคงอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ใส่เครื่องแบบจอมพลแต่ตัวยังตรง อกผาย ไหล่ผึ่งเหมือนเดิม เราเดินทางไปเมืองต่างๆ แถบ EAST COAST ของสหรัฐและข้ามไปถึงประเทศ CANADA นับว่าเป็นช่วงที่ผมเดินทางมากที่สุด แต่ก็ไม่เหนื่อยเพราะเราทุกคนทำเพื่อคุณตา ตอนกลางคืนเราก็ผลัดกันเล่นไพ่รัมมี่กับคุณตาคุณยาย ถึงแม้บางคืนง่วงมากเพราะเล่นจนดึก แต่พวกเราก็รู้ว่าท่านนอนไม่หลับ เพราะทุกข์ข้างใน เราก็จะเล่นกับท่านจนท่านง่วงนอนและเลิกเล่นในที่สุด ผมและจอยก็พยายามทำทุกอย่างเพื่อให้คุณตามีความสุขกับสถานภาพที่เราเป็นอยู่ เพราะอพาร์ทเม้นท์ผมมันแค่ห้องนอนเดียวแต่เราอยู่กันถึง 9 คน พอคุณตาย้ายไปอยู่ SINGAPORE ผมก็ไม่มีโอกาสได้พบท่านบ่อย เพราะยังเรียนอยู่ที่สหรัฐแต่ก็แวะไปเยี่ยมท่านทุกครั้งที่กลับเมืองไทย

หลังจากที่คุณตากลับมาอยู่ที่เมืองไทยอีกครั้งผมก็จบการศึกษาจาก BOSTON และเข้ารับราชการทหารทันที วันที่ผมติดยศร้อยโทผมขอผู้บังคับบัญชาผมว่า จะอนุญาตให้คุณตาผมติดยศแทนท่านเจ้ากรมได้ไหม ท่านก็ตอบว่าสมควรที่สุด เพราะเป็นถึงจอมพลและมีศักดิ์เป็นอาจารย์ท่านที่โรงเรียนนายร้อย ถือว่าอาวุโสกว่า คุณตาอุตส่าห์แต่งชุดจอมพลมาติดยศให้ผม ท่านก็ปลื้มที่หลานชายคนโตเป็นทหารรับใช้ชาติ เจริญรอยตามบรรพบุรุษของตระกูล ผมเองก็ปลื้มเป็นที่สุดเพราะทหารคนอื่นเขาไม่มีจอมพลมาติดยศให้อีกแล้วในประเทศไทย

เป็นทหารอยู่ 5 ปี แล้วก็ออกมาเป็นนักธุรกิจเพื่อช่วยคุณพ่อทำงาน แต่ทำอยู่กับท่านไม่เท่าไรท่านก็จากไปเสียก่อน เมื่อไม่มีคุณพ่อ ธุรกิจจึงขาดผู้นำ ผมเลยเสนอให้คุณตามาเป็นประธานของบริษัทแทน คุณตาทำหน้าที่ของประธานได้อย่างไม่มีขาดตกบกพร่อง ถึงแม้ว่าอายุท่านก็มากโขอยู่แล้ว ทุกอาทิตย์ท่านจะต้องไปตรวจตึก ชำนาญ เพ็ญชาติ และไปเป็นประธานในการประชุมกรรมการ และประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัท สหโมเสคอุตสาหกรรม จำกัด (มหาชน) อย่างไม่เคยขาดกว่า 12 ปีที่ท่านปฏิบัติหน้าที่นี้อย่างสมบูรณ์แบบ ในงานวันเกิดคุณยายไม่กี่วันก่อนที่ท่านจะเส้นเลือดในสมองแตก ท่านยังคุยกับผมเรื่องบริษัท สหโมเสคฯ และวันที่จะนัดประชุมผู้ถือหุ้นประจำปีท่านทำหน้าที่ประธานจนถึงวาระสุดท้ายของท่าน เพราะท่านเป็นคนที่มีความรับผิดชอบในหน้าที่สูง

ทุกวันนี้เวลาผมเดินเข้าไปในห้องทำงานของท่านที่ตึก ชำนาญ เพ็ญชาติ ผมยังเห็นภาพของคุณตาในเครื่องแบบทหาร ก้มลงมาหอมแก้มทั้งสองข้างแล้วก็ลูบหัวเบาๆ ความสง่า ความเป็นชายชาติทหาร ความเป็นผู้นำของครอบครัว มันคงอยู่ในความทรงจำของผมตลอดไป

สำหรับผม เนื้อเพลงพระราชนิพนธ์ ของรัชกาลที่ 6 "เกียรติศักดิ์ทหารเสือ" เป็นคำอธิบายถึงคุณตาผม จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ดีที่สุด

"มโน มอบพระผู้เสวยสวรรค์ แขนมอบถวายทรงธรรม์ เทิดหล้า ดวงใจมอบเมียขวัญและแม่ เกียรติศักดิ์รักของข้ามอบไว้แก่ตน"

คุณตาครับ ลูก หลาน เหลน โหลน ทุกคน จะไม่มีวันลืมท่านครับ

ตุ๋ม

เมื่อพี่ตุ่มบอกว่าจะพาไปพบครอบครัวพี่ตุ่ม หนิงยังกล้าๆ กลัวๆ คิดอยู่ในใจว่า ครอบครัวพี่ตุ่มเค้าจะชอบเรามั้ย จะเต็มใจต้อนรับเรามั้ย คิดไปต่างๆ นาๆ จนวันนั้นมาถึงซึ่งเป็นวันส่งท้ายปีเก่าของปี 2524 หนิงจำได้ว่าทุกๆคนน่ารักและเป็นกันเองกับเรามาก เราก็เลยไม่ขัดเขิน และได้เล่นอีเลคโทนร้องเพลง โดยมีน้า ๆ น้องๆ ร่วมร้องกันด้วย จนใกล้เที่ยงคืน เราจึงไปลากลับบ้าน จำได้ว่าคุณตาคุณยายยิ้มแย้มแจ่มใสถามเราว่า จะกลับอย่างไร บ้านอยู่ไกลไหม ด้วยความเป็นห่วง ทำให้เรารู้สึกว่าท่านทั้งสองไม่เห็นจะน่ากลัวเลย แต่เป็นผู้ใหญ่ที่อบอุ่นและน่ารักมาก หลังจากนั้นไม่นานคุณตาคุณยายได้กรุณาเป็นเจ้าภาพให้พี่ตุ่มไปหมั้นหนิงที่บ้านคุณตาเปล่งของหนิง และสวมมงคลให้เราในวันรดน้ำสังข์ที่บ้านถกลสุข (เราเป็นหลานคู่แรกที่แต่งงาน) ในคืนเดียวกันนั้นยังมาที่บ้านวัฒนา เพื่อทำพิธีส่งตัวให้เรา ท่านปูที่นอนให้เราและได้ให้โอวาทกับเราทั้งสอง ก่อนกลับก็ได้มอบพระพุทธรูปให้เราไว้บูชาเพื่อเป็นสิริมงคล ซึ่งเราได้นำไปบูชาที่หิ้งพระจวบจนทุกวันนี้

เมื่อหนิงคลอดหนูแหวน คุณตาคุณยายได้กรุณามาเยี่ยมที่โรงพยาบาลสมิติเวช และเมื่อหนูแหวนครบ 1 เดือน เรามีพิธีทำขวัญเดือน คุณตาก็ได้มาขลิบผมให้หนูแหวน หนูแหวนเป็นเหลนคนแรกของครอบครัวจึงมีความสนิทสนมกับคุณชวดทั้งสอง เพราะเรามักจะหาเวลาไปเยี่ยมท่านสม่ำเสมอ

ตลอดเวลาที่ผ่านมาคุณตาคุณยายให้ความเมตตากับหนิงและครอบครัวของหนิงมาก ท่านได้กรุณามาร่วมในงานวันเกิดคุณตาเปล่งของหนิง เป็นเจ้าภาพแต่งงานให้น้องสาวหนิง และในอีกหลายๆ โอกาส ความกรุณาของคุณตานั้นหนิงไม่เคยลืม ท่านจะให้ความเมตตาเราเสมือน

หลานสาวของท่านคนหนึ่งไม่ใช่หลานสะใภ้ หนิงได้มีโอกาสเดินทางไปกับคุณตาคุณยายหลายครั้งอยู่เหมือนกัน แต่ละครั้งก็มีอะไรที่น่าประทับใจทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นในประเทศไทย เช่น เชียงใหม่ ตาก หัวหิน หรือ ต่างประเทศ เช่น ออสเตรเลีย สิงค์โปร์ และประเทศทางแถบยุโรป หากไม่ได้ ร่วมเดินทางไปด้วย ท่านจะมีของฝากให้เราตลอด ไม่ว่าจะเป็นเสื้อกันหนาว หรือชุดนอนสวย ๆ เรายังมาคิดว่าเราเป็นเพียงหลานสะใภ้ แต่ท่านทั้งสองก็ยังกรุณานึกถึง

ชีวิตคู่ทุกคู่ต้องมีปัญหาบ้างไม่มากก็น้อย คู่ของเราก็เช่นกัน ใช่ว่าจะราบรื่นไปเสียทุกอย่าง บางครั้งบางคราก็จะมีคลื่นลมมาทำให้เสียศูนย์ไปบ้างเหมือนกัน แต่เราทั้งคู่ก็ฝ่าฟันมาได้ เพราะเรามีคุณตาคุณยายเป็นแบบอย่างที่ดีงาม เมื่อมีปัญหาอะไร เราจะใช้สติในการแก้ปัญหา ท่านทั้งสองก็จะคอยถามไถ่และเป็นกำลังใจให้เสมอ ไปๆมาๆจะเข้าข้างหลานสะใภ้อย่างเราด้วยซ้ำ ไม่เห็นจะเคยเข้าข้างหลานชายเลย ทำให้คู่ของเราอยู่กันมาจะ 24 ปีแล้วค่ะ ลบคำสบประมาทของใครหลายๆคนที่คิดว่าคู่เราจะไปกันไม่รอด และเรายังรู้สึกผูกพันและรักกันมากขึ้นทุกวันอีกด้วย (ไม่ได้โม้นะคะ) หลายคนเคยพูดว่าหนิงโชคดีที่ได้มาแต่งงานกับพี่ตุ่ม (โชคดีตรงไหนน้า!) ความจริงต้องพูดว่าหนิงโชคดีที่ได้มาร่วมสกุลเป็นหลานสะใภ้คุณตาคุณยายและเป็นลูกสะใภ้พ่อแอ๊ดแม่แต๋วต่างหาก

ความเมตตาของคุณตาที่มีต่อหนิงมีอีกมากมาย แต่ที่หนิงจำได้แม่นครั้งหนึ่งหนิงไม่สบายนอนพักอยู่ที่บ้าน คุณตาได้กรุณาปีนบันได 4 ชั้น ขึ้นมาเยี่ยมหนิงที่บ้านวัฒนา ถามไถ่อาการด้วยความเป็นห่วง ท่านไม่จำเป็นต้องมาเยี่ยมเองเลย แค่ถามไถ่อาการทางโทรศัพท์ หรือฝากใครมาเยี่ยมเราก็ดีใจแล้ว แต่ท่านก็อุตส่าห์มาด้วยตัวเอง

หนิงได้มีโอกาสตอบแทนคุณตา ก็เช่นในวันสำคัญต่างๆ เช่นวันเกิดหรือวันครบรอบแต่งงานของท่าน เราก็จะช่วยจัดเรื่องการแสดง ร้องเพลง เล่นดนตรี สร้างความบันเทิงให้กับงาน แน่นอนว่าเพลงที่จะขาดไม่ได้คือกังหันต้องลม และบัวขาว คุณตาเองยังร่วมร้องกับเราด้วย เมื่อทุกคนสนุกคุณตาคุณยายก็พลอยสนุกและมีความสุขไปด้วย แม้เมื่ออยู่ในห้อง ICU หนิงก็ยังตามมา Entertain ร้องเพลงเดี่ยวบ้าง ประสานเสียงบ้างร่วมกับน้องๆ และน้าๆ ให้คุณตาฟัง (ไม่ทราบคุณตาจะหนวกหูหรือเปล่าคะ) แต่เรารู้สึกมีความสุขที่ได้ทำอะไรให้ท่านแม้เป็นเพียงสิ่งเล็กๆ น้อยๆ

การจากไปของคุณตาทำให้เราทุกคนอาลัยอย่างที่สุด แต่เราทุกคนก็คงต้องเข้มแข็งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนในฐานะ หลาน เหลน ให้ได้ดีที่สุดต่อไป และด้วยคุณงามความดีที่คุณตาได้ทำมาตลอดชีวิตของท่าน หนิงมั่นใจว่าท่านจะได้ไปในที่ๆ ดีที่สุด

แม้ในวันนี้ไม่มีคุณตา แต่เรายังมีความทรงจำที่งดงามของท่านอยู่ในใจของพวกเราทุกคนตลอดไป

ด้วยความเคารพรักและคิดถึงคุณตามากค่ะ

หนิง (หลานสะใภ้คนโต)

ผู้รู้จักให้อภัย ... จอย

จอยอยู่โรงเรียนประจำตั้งแต่ชั้นอนุบาล ได้กลับบ้านเฉพาะเสาร์อาทิตย์ ถึงกระนั้นต้องมากราบคุณตาทุกครั้ง คุณตาสอนสั่งเรื่องต่างๆกับจอยมากมาย ไม่ว่าเรื่องหน้าที่ความมานะอดทน การแสวงหาความรู้ พอจอยย้ายจากโรงเรียนประจำมาอยู่โรงเรียนไปมา จอยได้มีโอกาสอยู่กับคุณตาใกล้ชิดกว่าเดิม เริ่มเข้าใจถึงหน้าที่ ความรับผิดชอบที่คุณตามีต่อประเทศชาติประชาชน และสถาบันพระมหากษัตริย์มากขึ้น จอยเห็นใจคุณตามาก ในภาระที่ท่านต้องแบกรับ

จอยไปเรียนต่อเมืองนอก ขณะเรียนอยู่ที่ St. Albans School ที่ Washington, D.C. ผู้ใหญ่ที่จอยเคารพได้แจ้งให้จอยทราบว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เมืองไทย และคุณตา คุณยาย น้าสุวิทย์ น้าจิ๋มกับลูกๆ กำลังเดินทางมา Boston จอยจึงไปรอรับท่านที่ Logan International Airport พร้อมพี่ตุ่มตามรายละเอียดที่มี ทางออกผู้โดยสารค่อนข้างคึกคักเพราะมีช่างภาพนักข่าวของ Major Networks รออยู่หนาตา จอยและพี่ตุ่มรออยู่จนกระทั่งผู้โดยสารออกมาหมดรวมทั้งลูกเรือ แปลกใจว่าไม่พบคุณตา คุณยาย น้าๆ และน้องๆ เลย ไม่รู้จะทำอย่างไร ได้แต่นั่ง Taxi กลับ เมื่อถึง Apartment ของพี่ตุ่มจึงใจชื้นเมื่อพบท่านที่ Lobby ของ Apartment

ในช่วงแรกๆ ที่คุณตาอยู่ที่ Boston นั้น จอยเดินทางไปมาระหว่าง Washington, D.C. กับ Boston เกือบทุกอาทิตย์ ตอนนั้นค่าเครื่องบิน (Shuttle) ประมาณ 39 เหรียญถือว่าแพง บางทีก็นั่งรถไฟซึ่งถูกกว่าแต่ใช้เวลาเดินทางมากกว่า 9 ถึง 10 เท่า ทำให้ไม่สามารถใช้เวลาอยู่กับคุณตาที่ Boston ได้นานเท่าที่ควร ตลอดเวลาที่คุณตาอยู่ที่ Boston จอยพยายามกลับมาหาคุณตาทุกอาทิตย์ Long Weekends และ Semester Breaks

คุณตาชอบให้พาไปเที่ยวชมเมืองต่างๆ รอบ New England และ แถบ Eastern Canada กับทั้งเมืองเล็กเมืองน้อยใน Cape Cod ที่ฝังใจคงเป็น Hyannis Port คุณตาจะเลือกเวลาว่าช่วงไหนจอยและพี่ตุ้มหยุด Long Weekends, Summer Breaks ว่าจะไปไกลหรือไปใกล้ ก่อนเดินทางคุณตาจะอ่านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองต่างเหล่านี้โดยละเอียด และจะบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ๆ ไปขณะเดินทางเสมอ ตลอดเวลานั้นน้าสุวิทย์และน้าจิ๋มมีภาระมาก เนื่องจากต้องคอยติดตามเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่เมืองไทย และดูแลคุณตาคุณยาย กับใหญ่และก้องซึ่งยังเล็กอยู่ จอยจึงเข้าไปช่วยน้าๆ ในการรับใช้คุณตาในเรื่องใดๆ และทุกๆ อย่างเท่าที่จอยทำได้

ใกล้ Christmas ปี 1974 คุณตา คุณยายและป้าแต๋วตัดสินใจเดินทางกลับไปเมืองไทย เนื่องจากคุณทวด พ่อของคุณตาป่วยมาก จอยเห็นว่าผู้เดินทางกลับมีแต่คุณตาผู้เดียวที่เป็นผู้ชายและมีอายุมากแล้ว ถ้าเผื่อมีอะไรไม่ดีเกิดขึ้นอย่างน้อยก็มีจอยที่คอยรับใช้ จอยจึงอาสากลับมาด้วย มาถึงเมืองไทยได้ 3-4 วัน คุณตาก็ต้องย้ายไป Singapore อีก ส่วนจอยไม่ได้ไปส่งคุณตาถึง Singapore ต้องกลับไปโรงเรียนเลย หลังจากนั้นทุกๆ Summer จอยจะกลับมากราบคุณตาที่ Singapore หาโอกาสรับใช้ท่าน เนื่องจาก Singapore ใกล้กับเมืองไทย ท่านจึงมีลูกหลานลูกน้อง คนสนิท เดินทางไปมาหาสู่เป็นประจำ จึงทำให้ท่านไม่ว้าเหว่เสมือนอยู่ที่ Boston แต่ถึงกระนั้นก็ไม่เหมือนได้กลับไปอยู่แผ่นดินไทย จบจาก St. Albans จอยเรียนต่อที่ Tufts University ที่ Medford/Boston ขณะที่เรียนอยู่ที่ Tufts นั้น จอยดูข่าวต่างประเทศทางทีวีอยู่ที่บ้าน เห็นคุณตาได้อุปสมบทแล้ว เดินทางกลับเมืองไทย จอยดีใจมากว่าในที่สุดคุณตา ได้กลับบ้านเกิด หลังจากไปใช้ชีวิตในต่างประเทศหลายปี

เมื่อเรียนปริญญาตรีจบ จอยกลับมาเมืองไทยรับราชการทหารเกือบหกปีที่กองการต่างประเทศ กรมข่าวทหารบก แล้วกลับไปเรียนต่อปริญญาโทที่ Fletcher School of Law and Diplomacy ได้ Master of Arts in Law and Diplomacy ขณะที่เรียนปีสุดท้าย คุณตาเดินทางกลับไปเยี่ยมจอยและน้องๆ ต่อมาอาจารย์ที่ปรึกษาหาทุนให้จอยเรียนต่ออีกแต่จอยขอเลื่อนไว้ก่อน เนื่องจากอยากกลับมาทำงานที่เมืองไทย

ไม่มีช่วงไหนในชีวิตที่จอยได้ใกล้ชิดกับคุณตาเหมือนตอนคุณตาอยู่ที่ Boston จอย มีโอกาสได้รับใช้คุณตาในสิ่งใดๆ ก็ตามที่ท่านต้องการในยามยาก ถึงไม่มากมายหรือยาวนานเหมือนกับลูกหลานคนอื่น จอยก็ปลาบปลื้มใจที่ได้มีโอกาสนั้น สิ่งต่างๆ ที่คุณตาได้สอนสั่งจอยตั้งแต่จำความได้จนเติบใหญ่ จอยจะรำลึกไว้เสมอ

จอยภูมิใจมากเป็นอย่างยิ่งที่ได้เกิดเป็นหลานของคุณตา

จอย

ทุกสิ่งทุกอย่าง . . . ตุ้ม

ตุ้มเชื่อว่าความทรงจำเกี่ยวกับคุณตา (คุณปู่) ของหลาน ๆ ทุกคน เป็นสิ่งที่มีค่ามากที่สุดสิ่งหนึ่งในชีวิตของพวกเรา แต่ละคนอาจมีช่วงเวลาและโอกาสแตกต่างกันบ้าง แม้กระนั้นความเป็นคุณตา (คุณปู่) ที่เราเคารพรักยิ่ง และจดจำได้เสมอคงไม่แตกต่างกัน ถ้าจะให้เล่าถึงความทรงจำทั้งหมดเกี่ยวกับคุณตา ก็คงจะมีมากจนไม่รู้จบ ดังนั้นเราคงจะสามารถเล่าได้เพียงบางส่วนเสี้ยวในความทรงจำของแต่ละคนเท่านั้น

สำหรับตุ้มซึ่งเป็นหลานรุ่นโต และเป็นหลานผู้หญิงคนแรก ได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ทั้งในช่วงที่คุณตามีตำแหน่งทางการเมืองและทหาร รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในช่วงหลัง แต่สิ่งเหล่านั้นไม่ได้มีผลต่อความเป็นตัวตนที่แท้จริงของคุณตาเลย ท่านยังคงเป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมและจริยธรรมอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

ตุ้มจำได้ว่า เมื่อยังเป็นเด็ก คุณตามีงานมาก เวลาเราเข้าไปหาเพื่อกราบสวัสดี ท่านจะหอมแก้มทุกครั้ง เวลาเย็นส่วนใหญ่ท่านจะกลับมารับประทานอาหารเย็นที่บ้าน หลังจากนั้นท่านก็ยังต้องทำงานต่อในห้องทำงานของท่านอีกจนดึกทุกวัน ก่อนนอนเมื่อพวกเราเข้าไปกราบท่านอีกครั้ง ท่านก็จะหอมแก้มเราอีก แม้เมื่อโตขึ้นจนเรียนจบมหาวิทยาลัย ได้ทำงาน และแต่งงานมีลูกแล้ว ท่านก็ยังคงรักและเอ็นดูเราไม่แตกต่างจากเดิม

ในระหว่างที่คุณตาดำรงตำแหน่งทางการเมืองช่วงแรก ๆ ตุ้มยังเด็กมาก แต่ก็ได้รับรู้ว่างานที่คุณตาทำมีความสำคัญ และในบางครั้งตุ้มก็ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมเล็ก ๆ น้อย ๆ ในการจัดงานต้อนรับบุคคลสำคัญจากต่างประเทศ โดยการรำละครในงานเลี้ยงรับรอง จำได้ว่า ครั้ง

หนึ่งเป็นการรำไทย (เคยรำเป็นพม่าด้วย) ต้องแต่งตัวนานมาก ซึ่งในการแต่งชุดละครสมัยนั้นต้องใช้ด้ายเย็บชุดให้พอดีกับตัวระหว่างแต่งเลย ใส่แล้วถอดไม่ได้จนกว่าจะรำเสร็จเพราะต้องตัดด้ายออกทีละเปลาะ และใส่ชฎาซึ่งหนักมากสำหรับเด็กอายุ 5-6 ขวบ ตอนนั้นตุ้มไม่ทราบหรอกว่าบุคคลผู้มาเป็นแขกเหล่านั้นเป็นใคร มีความสำคัญอย่างไร ในความคิดของเด็กหญิงอายุเพียงแค่นั้น มีเพียงความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในหน้าที่การงานของคุณตาที่เคารพรักยิ่ง แม้จะเป็นเพียงหน้าที่เล็ก ๆ ของเด็กหญิงเล็ก ๆ คนหนึ่งก็ตาม

ตุ้มภูมิใจเสมอที่ได้มีโอกาสรับใช้คุณตาตามกำลังที่ทำได้ ตอนอยู่สิงคโปร์ ท่านอ้วนขึ้นจากเดิม ทำให้เอวกางเกงที่เคยใส่คับไปหมดทุกตัว ตุ้มซึ่งในขณะนั้นยังเรียนอยู่ในระดับมัธยมปลาย มีความสามารถพอเย็บผ้าได้ จึงได้ทำหน้าที่แก้ไขเอวกางเกงให้ใหญ่ขึ้น ให้ท่านหลายตัว โดยการเย็บด้วยมือ นับเป็นครั้งแรกที่ตุ้มได้มีโอกาสใช้วิชาการฝีมือที่เรียนมาจากโรงเรียนให้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริง

คุณตาเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก ท่านส่งเสริมและให้กำลังใจหลานๆ ให้มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียนอย่างสม่ำเสมอ เมื่อตุ้มเรียนจบจาก The Fletcher School of Law and Diplomacy ในสหรัฐอเมริกา และทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขารัฐศาสตร์ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเสร็จ ได้รับปริญญาโท 2 ใบ ในปีเดียวกัน ท่านดีใจมาก ทำให้ตุ้ม (ซึ่งก่อนหน้านี้เกือบจะเลิกทำวิทยานิพนธ์ที่จุฬาฯ ไปเลย) ระลึกไว้ในใจนับแต่นั้นมาว่าจะทำหน้าที่การงานของตนให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความมานะพยายาม แม้มีอุปสรรคและรู้สึกท้อแท้ก็ต้องมีกำลังใจที่จะทำต่อไป ความพยายามนั้นไม่สูญเปล่าแน่นอน

เมื่อตุ้มแต่งงานและมีลูกแล้ว คุณตาก็ได้ให้ความรักความเมตตามาถึงพี่ปั้น และลูก ๆ ของเราซึ่งเป็นเหลนของท่านด้วย หนูดา พัฒน์ และอ๊อตโต้ แม้จะไม่ได้อยู่ใกล้ชิดคุณชวดมาก เพราะบ้านอยู่ไกล แต่ทุกคนก็เคารพรักและจดจำคุณชวดได้ดี ทุกคนบอกว่า คุณชวดใจดี ยิ้มและหอมพวกเขาทุกครั้งที่ไปหา เมื่อหนูดาและพัฒน์ไปเรียนต่างประเทศ ทำให้ตุ้มต้องเดินทางไปต่างประเทศบ่อย ๆ เวลาไปลาคุณตา ท่านก็จะสั่งเสมอว่า ไม่ต้องซื้ออะไรมาฝากท่าน ท่านไม่ต้องการสิ่งใด และขอให้เดินทางโดยสวัสดิภาพเท่านั้น

ต้นเดือนมกราคม 2547 พี่ปั้นได้ไปกราบคุณตาเพื่อลาอุปสมบท ท่านตั้งใจว่าจะเดินทางมาร่วมงานอุปสมบทที่วัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี ในวันที่ 17 มกราคม 2547 ด้วยตัวท่านเอง แต่พี่ปั้น น้า ๆ และตุ้ม เกรงว่าท่านจะต้องเดินทางไกลและเหนื่อยเกินไป จึงได้กราบเรียนยับยั้งท่านไว้ และท่านก็ได้เมตตาเขียนจดหมายพร้อมส่งหนังสือให้จ้อนนำมาถวายพระ ตุ้มเดาว่า จดหมายฉบับนี้ อาจจะเป็นจดหมายฉบับสุดท้ายที่ท่านเขียนด้วยลายมือของท่านเอง ซึ่งลงวันที่ 17 มกราคม 2547 ก่อนที่ท่านจะเข้าโรงพยาบาลในวันที่ 19 มกราคม 2547 เพียง 2 วัน ความรักความเมตตาที่ท่านมีให้เสมอมานี้เป็นสิ่งที่พี่ปั้น ตุ้ม และลูก ๆ ของเราจะจดจำไว้ไม่ลืมเลือน

ที่ ศธ ๐๕๐๕/ว ๑๕๑๖

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๗ ถนนพญาไท
เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

๒๓ มกราคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความร่วมมือ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ด้วยสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการ
พัฒนาบุคลากรสายสนับสนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔ ขึ้น
เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่บุคลากรสายสนับสนุนการวิจัย
ในการปฏิบัติงานวิจัยในอนาคต

ในการนี้ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอความร่วมมือ
จากท่านในการเป็นวิทยากรบรรยายในหัวข้อ "การบริหารจัดการงานวิจัย"
ในวันพุธที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. ณ ห้องประชุม
สถาบันวิทยบริการ ชั้น ๑๗ อาคารจามจุรี ๙ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความร่วมมือด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.ประสาท ศีลาน้อย)
ผู้อำนวยการ

ทุกคนที่ใกล้ชิดกับคุณตาจะทราบดีว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณา ยุติธรรม ซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีความสุภาพสำรวม และมีความพอเพียงเป็นอย่างยิ่ง เหนือสิ่งอื่นใด ท่านมีความจงรักภักดีในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างสูงสุด ไม่ว่าจะเกิดความผันแปรในสถานการณ์ใด ๆ ก็ไม่อาจสั่นคลอนความเป็นตัวตนที่แท้จริงของท่านได้ ตุ้มเชื่อว่า เราทุกคนภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นลูกหลานของท่าน หากชาติภพมีจริง ตุ้มก็จะขอเกิดเป็นหลานของคุณตาทุกชาติไป

สุดท้ายนี้ ตุ้มขอตั้งจิตอธิษฐาน ด้วยคุณความดี ความรักความเมตตาที่ท่านมีให้ทุกคน ตลอดจนบุญกุศลที่ท่านได้สร้างมา จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณตาประสบสุขสงบในสัมปรายภพด้วยเถิด

กราบเท้าคุณตาด้วยความเคารพรักและอาลัยยิ่ง

ตุ้ม

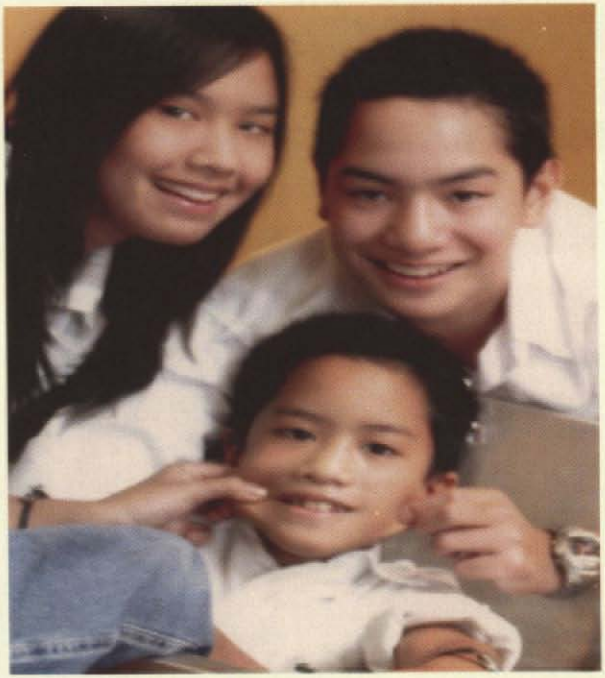

วันที่หนูทราบว่าคุณทวดเสียแล้ว หนูยังอยู่ที่ต่างประเทศกำลังเตรียมตัวไปตั้งแคมป์ในป่า วันรุ่งขึ้นหนูลืมโทรศัพท์มือถือไว้ในห้องนอน พอกลับมาจากไปรับเต้นท์กับเพื่อนๆ หนูเห็น missed calls จากคุณแม่ หนูรู้ทันทีว่าจะต้องมีอะไรเกิดขึ้นแน่นอน หนูรีบโทรกลับทันที ระหว่างที่หนูรอให้คุณแม่รับโทรศัพท์ หัวใจหนูเต้นแรงมาก แรงราวกับว่ามันกำลังเต้นอยู่ในหัวหนู พอคุณแม่บอกหนูว่าคุณทวดเสียแล้ว และกำลังเฝ้ารออยู่ที่โรงพยาบาล หนูอยากกลับบ้านทันที ไม่อยากไปเดินป่ากับเพื่อนๆ ไม่อยากทำอะไรทั้งสิ้น หนูรู้สึกเหมือนต้องอยู่ตรงนั้นเป็นครั้งสุดท้ายกับคุณทวดผู้ชาย หนูเสียใจอย่างหนักที่หนูไม่ได้อยู่ตรงนั้นตอนที่คุณทวดจากเราไป

พอหนูกลับมาเมืองไทยช่วงปิดเทอมฤดูร้อนนั้น หนูกลับมาคนเดียวเพราะคุณแม่ต้องรอน้องพัฒน์ที่ปิดเทอมช้ากว่าอยู่ที่เมืองนอก คุณพ่อเป็นคนพาหนูไปที่งานศพที่บ้านระนอง พอหนูเดินเข้ามาในบ้าน หนูไม่เคยเห็นบ้านระนองในแบบนี้มาก่อน ทุกคนแต่งชุดดำ ธรรมดาแล้วบ้านระนองจะเต็มไปด้วยสีสดใส แต่ว่าครั้งนี้หนูเห็นได้ชัดว่า ตอนนี้บ้านนี้ได้เสียบุคคลคนหนึ่งที่สำคัญที่สุด คนที่ทำให้ทุกคนมีความสุขไป หนูเดินไปกราบคุณทวดที่โกฏ ห้องที่โกฏอยู่นั้นเปลี่ยนไป ครั้งก่อนที่หนูมาห้องนี้คือห้องทานอาหาร ห้องดูทีวี ห้องที่ทุกคนเคยมาใช้เวลาร่วมกัน และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นห้องที่คุณทวดผู้ชายชอบนั่งอยู่บนเก้าอี้ตัวโปรด นั่นเป็นภาพที่ชัดมากในหัวหนูและหนูก็คิดถึงมันมากด้วย แต่หนูรู้ว่าภาพนั้นจะอยู่ในใจหนูตลอดและจะไม่มีวันเลือนรางหรือจากไปไหน

หนูดา

ตอนที่คุณชวดยังมีชีวิตอยู่ ผมไม่ได้ใกล้ชิดกับคุณชวดเป็นพิเศษ ผมไม่ได้ไปพบท่านบ่อยมาก แต่ได้พบเวลามีงานที่บ้านท่าน และเวลาที่จะมาแถวนั้นอยู่แล้ว

ถึงแม้จะไม่ได้พบท่านบ่อยๆ แต่ทุกครั้งที่พบผมก็สังเกตว่าท่านจะยิ้มแย้มอยู่ทุกครั้ง รอยยิ้มของท่านถึงแม้จะไม่ค่อยชัดเจนนักในบางโอกาส แต่มันก็ไม่เคยไม่อยู่บนใบหน้าของท่านเลย การที่รู้ว่าท่านมีความสุขเวลาไปหา ผมก็รู้สึกมีความสุขไปด้วย

ปกติผมจะเป็นคนกลัวผี และการที่จะต้องเข้าใกล้ศพ แต่เมื่อรู้ว่าคุณชวดได้จากไปแล้วตอนที่ผมยังอยู่ต่างประเทศ และได้กลับมาไหว้ท่านความกลัวที่ได้เข้าใกล้ก็ไม่มีเหลืออยู่เลย เพราะว่าได้อยู่ใกล้กับท่านผมก็รู้สึกดีแล้ว

พัฒน์

เมื่อผมทราบว่าคุณทวดเสียแล้วผมก็เสียใจมาก เพราะว่าผมรู้สึกว่ามีใครสักคนหายไปในครอบครัว ผมเสียใจที่ได้อยู่กับคุณทวดแค่ 7 ปี แต่ผมก็ดีใจที่มีทวดอย่างคุณทวด

อ๊อตโต

โป้งอยากเป็นเหมือนคุณปู่แต่ก็เป็นไปไม่ได้ โป้งได้อ่านหนังสือที่คุณปู่เขียนเกี่ยวกับตัวท่านและได้ฟังท่านเล่าเกี่ยวกับชีวิตของท่านที่ผ่านมาแล้วรู้สึกสนุก โดยเฉพาะการได้รับการฝึกให้เป็นทหารมหาดเล็กตั้งแต่ยังเด็ก อยากเป็นบ้าง คุณปู่เป็นนายทหารที่มีความเป็นระเบียบมากเรียกได้ว่าท่านเป็นทหารอาชีพโดยแท้ โป้งอยากทำให้ได้เหมือนท่าน แต่เป็นไปได้ยากมาก ไม่ค่อยจะใกล้เคียงเลย แต่สิ่งที่ทำได้คือปฏิบัติตามที่คุณปู่สอนไว้

คุณปู่ครับ โป้งจะเล่าเรื่องเกี่ยวกับคุณปู่ให้เหลนทั้งสองคนฟังเพื่อที่เขาจะได้รับทราบ และจะได้ช่วยกันเชิดชู และทำชื่อเสียงให้กับวงศ์ตระกูลเหมือนอย่างที่คุณชวดของเขาได้ทำมาตลอดชีวิตของท่าน

อาลัยรัก คุณปู่/คุณชวด
หลาน โป้ง น้อง
เหลน หนึ่ง เนม

คนดี ...ต่อย

คุณตากับต๋อย

ตั้งแต่เกิดมาคุณตาก็เริ่มมีบทบาทในชีวิตด้วยการตั้งชื่อว่า "ต๋อย" ชื่อจริงว่า "นิภานันท์" พอต๋อยโตขึ้นเริ่มมีปัญญารู้จักพจนานุกรม ต๋อยก็เปิดดูแล้วแปลเอาเองว่าชื่อนิภานันท์แปลว่า สนุก รื่นเริง ยินดีเสมอ เสียดายไม่เคยถามคุณตาเลยว่าอะไรเป็นแรงบันดาลใจให้คุณตาตั้งชื่อนี้ เพราะตอนเกิดใหม่ๆ ก็คงไม่ได้นอนหัวเราะ ฮ่า ฮ่า ฮ่า คงจะดูเป็นเด็ก "จ๋อง ๆ" ดู "ต๊อกต๋อย" คุณตาเลยสงสารตั้งชื่อให้แบบนี้จะได้สนุกสนานรื่นเริงเสมอ

สมัยเป็นเด็กน้อย สิ่งที่จำได้เกี่ยวกับคุณตาก็คือเวลาไปสวัสดี คุณตาก็จะหอมแก้มซ้ายขวาแล้วบอกว่า "สวัสดีจ้ะ" ตอนนั้นคุณตาเป็นนายกฯ เห็นคุณตาเมื่อไรไม่ว่าจะอยู่บ้านหรือไปต่างจังหวัดก็จะมีกองหนังสือต้องเซ็นต์เป็นตั้งๆ พวกเราหลานๆ มักไม่ค่อยได้คุยอะไรกับคุณตามากนักเพราะที่บ้านเรามีคนเยอะแยะมากมาย คุณตาต้องทำงาน ต้องรับแขกตลอด แต่ถ้าวันไหนว่าง มีช่างมาตัดผม พวกหลานผู้ชายก็จะวิ่งวุ่นเพราะคุณตาจะเกณฑ์หลานชายทั้งหมดมานั่งเรียงแถวตัดผมให้หมด คุณตาไม่ชอบให้ผู้ชายไว้ผมยาว หลานผู้หญิงก็จะโดนห้ามนุ่งกระโปรงสั้น แต่กางเกงขาสั้นไม่เคยห้าม เรื่องนี้ก็เสียดายเหมือนกันที่ไม่เคยถามเหตุผล ก็ในเมื่อมันสั้นเหมือนกันทำไมห้ามอย่างไม่ห้ามอย่าง

อีกเรื่องที่จำได้แม่นคือ คุณตาจะมีช็อคโกแล็ตไว้ในตู้เย็นส่วนตัวของคุณตาเสมอ คุณตาจะไม่แจกให้เด็กๆ แต่ถ้าไปขอก็จะให้ จนครั้งหนึ่งเราก็จัดการกินช็อคโกแล็ตหมดตู้เย็น คุณตาคงเคืองเล็กน้อยแต่ก็ได้แต่บ่นว่า "พวกนี้กินของตาหมดเลย"

สมัย "14 ตุลา" ตอนนั้นต๋อยเรียนอยู่ชั้น ม.ศ.2 อยู่โรงเรียนราชินี ผ่านสนามหลวงทุกวัน เห็นคนชุมนุมกันมากขึ้นๆทุกวันก็ได้แต่บอกคุณพ่อคุณแม่ว่าคนเยอะนะ ตอนนั้นถ้าโตกว่านี้คงได้เข้าไปอยู่ในที่ชุมนุมด้วย แล้วคงมีเรื่องเล่าให้คุณตาฟังบ้าง

แล้วก็ถึงวันที่คุณตาต้องเดินทางไปบอสตัน ก่อนไปคุณตาเรียกลูกหลานไปกอดและหอมแก้มทีละคน ต๋อยจำได้ว่าเห็นคุณตาน้ำตาซึมแต่ก็ไม่มีใครร้องไห้ฟูมฟายอะไร ตอนคุณตาอยู่บอสตันต๋อยไม่ได้ไปหาเลยไม่มีใครพาไป ทำให้ต๋อยหงุดหงิดมาก แล้วเช้าตรู่วันหนึ่งคุณตา คุณยายมาหอมแก้มปลุก ต๋อยดีใจมากแต่ไม่นานทุกคนก็หายไปจากบ้านหมด แล้วคุณตาก็ไปอยู่สิงคโปร์ ตอนอยู่สิงคโปร์ดีหน่อย ต๋อยได้ไปหาคุณตาหลายหน เวลาไปเรา 3 คน พี่ตุ้ม ต๋อย และหนูนิดก็จะได้นอนหน้าเตียงคุณตา

พอคุณตามาบวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศน์ ต๋อยได้ไปกราบคุณตาทุกเย็น จำได้ว่าคุณตาเป็นพระที่ผ่องใสเหลือเกิน เวลาไปกราบคุณตาก็จะยิ้มๆ ไม่ได้คุยอะไร มีแต่ท่านเจ้าคุณวัชระคุยด้วยประจำ

ต๋อยเข้าจุฬาฯ หลังเหตุการณ์ 16 ตุลาคม 2519 ไม่นานพอเข้าคณะนิติศาสตร์ ก็ได้รับการต้อนรับด้วยสายตาแปลกๆ จากพี่ๆ บางส่วน บางครั้งก็โดนล้อมวง แต่ส่วนมากเค้าจะชี้ชวนกันดูว่าคนนี้ไง ต๋อยก็ได้แต่ยิ้มแล้วบอกว่าคนนี้ค่ะ "ต๋อย" ต๋อยไม่เคยกลัว ไม่เคยอาย และไม่เคยเสียใจเลยซักนิดที่ต๋อยเป็นหลานคุณตาแล้วโดนแบบนี้ ต๋อยมองหน้าทุกคนได้เต็มตาเพราะต๋อยเชื่อมั่นในคุณงามความดี ความซื่อสัตย์สุจริตของคุณตา ต๋อยไม่เคยตอบโต้ใคร เพราะเข้าใจว่าพวก

เค้าคงเสียใจที่มีเพื่อนพ้อง ญาติ พี่น้องเสียชีวิต หรือบางคนก็ต้องหนีเข้าป่า เค้าก็เหมาเอาว่าคุณตาเป็นต้นเหตุ พอเวลาผ่านไปเรื่องราวต่างๆ เปิดเผยมากขึ้นผู้คนก็จะเข้าใจเอง

ตอนไปเรียนอเมริกา คุณตาก็อุตส่าห์ไปเยี่ยม ไปนอนในอพาร์ตเมนท์รูหนู อัดกันแน่นเลย ครั้งนั้นน่าจะเป็นครั้งแรกและครั้งเดียวที่ต๋อยได้ทำอาหารให้คุณตาทาน ไม่อยากคุยเลยว่าได้รับคำชมถ้วนหน้า ว่า อร่อย.....ขอบอก

เมื่อต๋อยย้ายไปอยู่เชียงใหม่กับวรวัชร คุณตาก็ไปเยี่ยมเสมอ คุณตาชอบบ้านแม่แฝกที่เชียงใหม่มาก ชวนไปเมื่อไรไม่เคยอิดเอื้อนเลย คุณตาชอบทานอาหารเมือง ชอบดูต้นผลไม้ ภาพที่จำได้ติดตาก็คือเวลาหน้าลำไย หลังทานอาหารเสร็จคุณตาก็จะเปิดหน้าต่างห้องนอนเก็บลำไย 2-3 ช่อมาเป็นของหวาน ท่าทางมีความสุขมาก

อีกเรื่องหนึ่งที่คุณตาชอบก็คือนั่งรถเที่ยวดูถนนตัดใหม่ ชอบดูแปลนสร้างบ้าน ต่อเติมบ้าน ดูการก่อสร้าง ต๋อยเลยสร้างบ้านเล็กบ้านน้อยเอาไว้ให้คุณตาคุมก่อสร้างจะได้ไม่เบื่อ หลังล่าสุดคุณตาถามว่าจะสร้างให้ใครอยู่ ต๋อยบอกว่าจะเอาไว้ให้คุณตาอยู่เวลาขี้เกียจขึ้นบันได จำได้ว่าคุณตายิ้มแล้วลูบหัวต๋อย เสียดายเหลือเกินที่คุณตายังไม่ได้ไปอยู่เลย แต่ต๋อยเชื่อว่าป่านนี้คุณตาคงไปดูแล้วใช่ไหมคะ

เราไปเที่ยวกันบ่อยครั้ง เราเรียกทัวร์ของเราว่า "เตาะแตะทัวร์" เนื่องจากลูกทัวร์ ล้วนแต่ผู้สูงอายุทั้งนั้น ไปเที่ยวต่างจังหวัดบ้าง ไปต่างประเทศบ้าง แม้ว่าจะเหนื่อยและปวดเศียรเวียน

เกล้าบ้าง แต่ต๋อยก็มีความสุขที่ได้พาลูกทัวร์สูงอายุไปเที่ยว รายการเที่ยวครั้งสุดท้ายที่ได้พาคุณตาไปคือเที่ยว ดอยอินทนนท์-แม่แจ่ม ครั้งนั้นเราไปนอนบนดอยอากาศหนาว ตอนเย็นๆเอาเสื่อออกมาปูนั่งเล่น นอนเล่นกันอยู่หน้าบ้านพักป่าไม้ ตั้งเตาทำอาหารกันอยู่หน้าบ้าน คุณตายังเดินขึ้นไปไหว้พระธาตุ 2 องค์ บนดอยได้อย่างสบาย ตอนไปพักที่สวนป่าแม่แจ่มก็ยังไปขึ้นบ้านบนต้นไม้จน เจ้าหน้าที่ล้อว่าต้องจดเอาไว้ว่าคนอายุ 90 กว่ายังขึ้นบ้านหลังนี้ได้ นึกย้อนกลับไปแล้วยังมีความสุขและสนุกอยู่เลย ไม่อยากจะเชื่อว่าไม่มีวันเวลาแบบนั้นอีกแล้ว

กลับจากไปเที่ยวประมาณ 2 เดือน คุณตาก็เข้าโรงพยาบาล ตลอดเวลาที่อยู่ใน ICU พวกเราจะคอยเปลี่ยนเวรกันอยู่กับคุณตา เป็นเวลาที่ต๋อยได้อยู่กับคุณตามากที่สุด ต๋อยจะเล่าเรื่องต่างๆ เล่าข่าวสารบ้านเมือง บางคืนคุณตาไม่หลับเลย คุยจนไม่รู้จะคุยอะไร เปิด TV ปิด TVเปิดเพลง คุณตาก็ไม่หลับ ไม่รู้จะทำอย่างไร เลยต้องร้องเพลงให้คุณตาฟัง แล้วคุณตาคงทนฟังเสียงต๋อยไม่ไหว เลยต้องหลับ เป็นเวลา 5 เดือนที่ต๋อยได้คุยกับคุณตามากกว่าเวลา 40 กว่าปี ที่ผ่านมารวมกัน เสียดายแต่ว่าเป็นการคุยข้างเดียว คุณตาเล่าอะไรให้ฟังไม่ได้แต่ก็พยักหน้า ส่ายหน้า ตอบคำถามต๋อยได้ คิดแล้วก็โมโหตัวเองว่าตอนคุณตายังสบายดีอยู่ทำไมไม่คุยกับคุณตาเยอะๆ

คุณตาจากไปแล้วแต่สุภาพบุรุษ ร่างสมาร์ท แต่งตัวเนี้ยบที่สุดไม่ว่าจะอยู่ในชุดทางการ ลำลอง จนกระทั่งชุดนอน เป็นผู้ชายคนเดียวที่ต๋อยเห็นว่าแต่งชุดสีชมพูทั้งชุด ตั้งแต่เสื้อ กางเกง เข็มขัด และรองเท้าได้หล่อจริงๆ เป็นผู้มีระเบียบวินัยสูงมาก ใจดีและอ่อนโยนเสมอ เป็นผู้ที่หอมต๋อยทุกครั้งที่เจอหน้าแม้ว่าบางวัน ต๋อยจะเหม็นฉิ่ง สุภาพบุรุษท่านนี้....คุณตาของต๋อย คุณตายังอยู่ในใจของต๋อยเสมอ ต๋อยแน่ใจว่าคุณตาคงจะไปอยู่ในที่ๆดีที่สุดเพราะคุณตาเป็น "คนดี" จริงๆ แต่

อย่างไรก็ตามต๋อยเชื่อว่าคุณตายังคงอยู่ใกล้ๆ คอยดูแลเราเพราะคุณตารักเรา ต๋อยดีใจและภูมิใจที่สุดที่ได้เกิดมาเป็นหลานคุณตา ค่ะ คิดถึงคุณตาเหลือเกิน

กราบเท้าคุณตาด้วยความรักและเคารพอย่างสูง

ต๋อย

ผมมีโอกาสพบกับคุณตาครั้งแรกๆ ตอนเรียนอยู่จุฬาฯ คุณตาต่างจากที่ผมคาดไว้มาก คุณตาดูสุภาพ อ่อนโยน ดูใจดี และไม่ค่อยพูด และเมื่อคุณตาไปเยี่ยมต๋อย ที่เมืองเซ็นต์หลุย อเมริกา ผมได้มีโอกาสขับรถแวนพาคุณตาและครอบครัวไปในที่ต่างๆ ดูคุณตาก็เป็นผู้ใหญ่ที่ค่อนข้างจะเรียบง่าย ไม่ถือตัว

หลังจากที่ต๋อยย้ายไปอยู่เชียงใหม่ คุณตาก็ขึ้นไปเยี่ยมหลายครั้ง บางปีเรามีงานลอยกระทงริมน้ำปิงที่บ้านแม่แฝก ต๋อยจะเตรียมเสื้อม่อฮ่อมไว้ให้คุณตาใส่ตอนงานขันโตก คุณตาอยู่ที่เชียงใหม่ดูจะมีความสุขมาก ทานอาหารได้แยะ เวลาคุณตาไปในที่ต่างๆ ก็จะมีผู้คนทั่วไป โดยเฉพาะที่มีอายุจะเข้ามาสวัสดี ทักทายโดยตลอด ซึ่งคุณตาก็ยิ้มแย้มทักทายด้วยทุกครั้งไป

ครอบครัวคุณตาเป็นครอบครัวใหญ่ เวลาพบหน้าตากันก็ร่วม 50-60 คน ในตอนแรก ๆ ก็ไม่ค่อยจะคุ้นเคยเท่าไร แต่พอไปซักพักก็มีความรู้สึกอบอุ่น เวลาใครไม่อยู่ก็คอยถามถึง และคุณตาเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดูแล ถึงสารทุกข์สุขดิบของทุกคน ในวันเกิดคุณตา ทุกๆปี ตอนอาหารเย็น ซึ่งเป็นการทานข้าวกันในระหว่างครอบครัว คนใกล้ชิด เพื่อนสนิทของลูกๆ หลานๆ เหลนๆ คุณตาจะต้องให้โอวาททุกครั้ง โดยตักเตือนสั่งสอนให้พวกเราทุกคนรักกัน สามัคคีกัน ตลอดจนดูแลช่วยเหลือซึ่งกัน

คุณตาให้ความกรุณากับผมมาก เช่นเมื่อผมมีโอกาสเปิดศูนย์การค้าใหม่ คุณตาก็ให้เกียรติเป็นประธานเปิด ตลอดจนเมื่อคุณแม่ และอาเตีย ไม่สบาย คุณตาได้ไปเยี่ยม และได้ไปเป็นประธานในพิธีศพทั้ง 2 ท่านที่เชียงใหม่ ซึ่งทางผมและครอบครัวรู้สึกขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

คุณตาที่ผมรู้จัก เป็นผู้ใหญ่ที่น่าเคารพนับถือ แต่งตัวดี เดินตัวตรง ยืนส้นเท้าชิด มีระเบียบวินัย ตรงเวลา มีสง่าราศี มีความยิ้มแย้ม พูดน้อย รักสถาบัน ความทรงจำดีเลิศ ไม่โทษคนอื่น ชอบอ่านหนังสือ ดูแลสุขภาพ และรักครอบครัว *ผมขอให้คุณตาไปสู่สุคติภพด้วยครับ*

ด้วยความเคารพรักอย่างสูง

วรวัชร

HERO ในดวงใจ

...นิด

Hero ในดวงใจของนิด

นิดเป็นหลานคนที่ ๖ ของคุณตาคุณยาย ในช่วงที่นิดเกิด คุณตาอยู่ในตำแหน่งสูงสุด มีคนมากหน้าหลายตาเดินเข้าออก " บ้านระนอง " ของเราทั้งวัน แต่ไม่มีใครสนใจหลานผู้หญิงที่เพิ่งเกิดมาติดๆกันกับพี่ต๋อยลูกสาวของป้าแต๋วเท่าไรนัก เพราะคุณตาคุณยายมีหลานชายหญิงถึง ๕ คนแล้ว นิดเองเป็นเด็กที่ตอนเกิดมาตัวค่อนข้างเล็กกว่าคนอื่น (คุณพ่อถึงได้ตั้งชื่อว่า "นิด") ไม่มีอะไรโดดเด่นในตัวนอกจากแก้มสองข้างที่ป่องผิดปกติจนใครๆมักจะทักว่า ถูกตัวอะไรต่อยจนแก้มบวม ผิวพรรณก็ธรรมดา ไม่อ้วนขาวหน้าตาจิ้มลิ้มเหมือนพี่ตุ้มซึ่งเป็นหลานผู้หญิงคนแรกที่ใครๆก็ผลัดกันขออุ้มเพราะความน่ารัก คุณแม่เล่าว่า เคยอุ้มนิดมา "บ้านระนอง" แต่ไม่มีใครสนใจก็เลยอุ้มกลับบ้านในกรมทหาร พอโตมาหน่อย นิดยิ่งชอบทำหน้าบึ้ง แก้มก็ยิ่งป่อง จึงไม่ค่อยมีใครอยากมาเล่นด้วย ยิ่งมีคนชอบมาล้อ หน้าก็ยิ่งหงิก นิดมีนิสัยขี้ใจน้อย เอะอะอะไรก็ร้องไห้และ ร้องไม่ยอมหยุด จนใครๆไม่อยากเข้าใกล้และชอบเรียกนิดว่า "แม่วิไลวรรณ" (ตามชื่อดาราสมัยนั้นที่มีแต่บทร้องไห้ในหนังทุกเรื่อง) แต่เท่าที่จำได้ (เพราะเคยเห็นในรูป และฟิล์มหนังที่คุณพ่อถ่ายเก็บไว้) ว่าคุณตาไม่เคยเบื่อนิดเหมือนคนอื่นๆและหาโอกาสมาอุ้มและเล่นกับนิดอยู่บ่อยๆ ทั้งที่คุณตาก็มีภารกิจตั้งมากมาย

ตอนเด็กๆ พวกเราหลานๆผู้หญิงรุ่นโต (พี่ตุ้ม พี่ต๋อย และนิด) ได้มีโอกาสช่วยงานคุณตาอยู่เหมือนกัน เพราะที่บ้านต้องต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองบ่อยๆ เราจึงมีหน้าที่รำละครโชว์แขกเป็นประจำทุกปีตั้งแต่นิดอายุแค่ ๓ ขวบ คุณยายจะจัดการให้เราไปเรียนรำละครที่โรงเรียนนาฏศิลป์สัมพันธ์ทุกวันเสาร์ แม้เราจะขี้เกียจเรียนบ้างตามประสาเด็ก (ถึงขนาดปีนต้นไม้หนีไปหลบบนหลังคา

เมื่อถึงเวลาไปเรียนรำละคร จนน้าแดงซึ่งเป็นผู้ควบคุมเด็กๆต้องสั่งให้คนตามหาตัวกันทั่วบ้าน) แต่เราก็ภูมิใจทุกครั้งที่มีโอกาสได้ช่วยงานคุณตาบ้าง แม้จะเป็นเพียงส่วนน้อยนิดก็ตาม

ในช่วงวิกฤติของครอบครัวเรา ตอนนั้นนิดอายุแค่ ๑๒ - ๑๓ ปี แต่รู้สึกสงสารและเห็นใจคุณตาคุณยายมาก เราเป็นเด็กก็ไม่สามารถช่วยอะไรได้ นอกจากเป็นกำลังใจให้ ช่วงปิดเทอมใหญ่พวกเราก็ยกโขยงกันไปบอสตันเพื่อไปเยี่ยมและอยู่ดูแลคุณตาคุณยายและไปเป็นกำลังใจให้ท่านทั้งสองคลายความเหงาได้บ้าง วันๆก็ช่วยทำงานบ้านและช่วยดูแลน้องๆ (ลูกๆของน้าจิ๋มและน้าน้อย) ที่ยังเล็กมาก Apartmentที่นั่นขนาดค่อนข้างเล็ก เราจึงอยู่กันอย่างแออัด เวลานอนก็ปูที่นอนกันเต็มพื้นจนแทบไม่มีทางเดิน ไม่ได้ใหญ่โตหรูหราอย่างที่คนอื่นคิด แต่แม้เราจะลำบากสักแค่ไหน เราก็รู้สึกอบอุ่นและมีความสุขมากที่ได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดคุณตาคุณยาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลานั้น

นิดยังจำได้ว่า ช่วงเวลาที่อยู่ที่ Boston นิดเริ่มเป็นสาว มีสิวเม็ดแรกที่จมูก ตอนนั้นเราไม่มียารักษาสิว คุณตาเลยทำหน้าที่เป็นหมอใหญ่ แนะนำให้ทายาหม่อง คุณตาบอกให้นิดทาทุกวันจนสิวยุบลง แต่ที่นิดได้เพิ่มขึ้นมา คือ รอยจุดดำๆที่จมูก และยังคงมีอยู่จนถึงทุกวันนี้ แต่นิดไม่เคยเสียใจและไม่คิดที่จะไปกำจัดมันออกเลย เพราะเห็นมันครั้งใดก็ทำให้คิดถึงคุณตาและประทับใจที่คุณตาเอาใจใส่หลานๆทุกคนอย่างทั่วถึงแม้ว่าคุณตาจะมีหลานถึง ๒๒ คนก็ตาม ความเอาใจใส่ของคุณตา บางครั้งจะออกแนวดุๆหน่อย เพราะคุณตาเป็นผู้ชายที่เนี้ยบและค่อนข้างมีระเบียบมาก ดูจากสายตาเข้มๆถ้าเห็นหลานผู้หญิงใส่กระโปรงสั้นเหนือเข่า หรือเห็นหลานผู้ชายไว้ผมยาวจนเกินไป (เรื่องนี้หน่องคงจะรู้ดีกว่าใครๆ) ความเที่ยงตรงและความมีระเบียบของ

คุณตาเห็นได้จากอีกหลายกรณี เช่น ในชีวิตประจำวันของคุณตา เวลาคุณตาสั่งอาหารให้คนครัวที่บ้านทำ ก็จะใช้เวลาค่อนข้างนาน เพราะอาหารแต่ละอย่างที่คุณตาสั่งจะต้องไม่มีเนื้อสัตว์ซ้ำชนิดกันเลย แยกแม้กระทั่งสัตว์บก สัตว์น้ำ หรือสัตว์ปีก ส่วนเรื่องการจัดบ้าน คุณตาจะคอยเลื่อนโต๊ะ เก้าอี้ ตู้ เตียงให้ตรง ไม่เอียงแม้แต่องศาเดียว เรื่องนี้หลานผู้ชายที่ซนๆย่อมตระหนักดี

เมื่อหลานๆโตขึ้นจนเรียนจบปริญญาตรี คุณตาคุณยายคือบุคคลที่เราอยากที่จะให้ร่วมยินดีกับความสำเร็จของเรามากที่สุดเพราะท่านเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของเราทุกคน ท่านทั้งสองได้อบรมสั่งสอนให้เราเห็นความสำคัญของการเรียนเป็นอันดับหนึ่งในชีวิตเสมอมา พวกเราที่จบจากจุฬาฯ เมื่อรับปริญญาแล้วก็จะกลับมาถ่ายรูปกับคุณตาคุณยายที่บ้านกันทุกคน และเมื่อเรามีโอกาสได้ไปเรียนต่อที่อเมริกาพร้อมๆกัน (พี่ตุ้ม นิดและตั้มเรียนที่ Boston ส่วนพี่ต๋อยเรียนที่ St.Louis) คุณตาคุณยายก็จะหาโอกาสเดินทางไปเยี่ยมพวกเราและอยู่กับเรานานๆ พร้อมกับพาเราไปเที่ยวสถานที่ต่างๆ เช่น พาเราไปเยี่ยมพี่ต๋อยที่ St. Louis และพากันยกโขยงไปเที่ยวที่ Niagara Falls กันอีกด้วย ต่อมาเมื่อพวกเราเรียนจบ ทำงานและพร้อมที่จะแต่งงานมีครอบครัว คุณตาก็ได้กรุณาเป็นเจ้าภาพงานแต่งงานและสวมมงคลให้เราทุกคน ทำให้เรารู้สึกยินดี ภูมิใจและหวังว่า ชีวิตสมรสของเราจะมีความสุขอยู่ยั่งยืนนานเหมือนกับคู่ของคุณตาคุณยายซึ่งใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุขถึง ๗๓ ปี

ความเมตตาเอาใจใส่และความปรานีของคุณตาเผื่อแผ่ให้เราจนถึงรุ่นเหลน ลูกๆของนิด (ไมน์เป็นเหลนอันดับที่ ๘ และแมนเป็นเหลนอันดับที่ ๑๑) ก็ได้มีโอกาสให้คุณตาตัดผมไฟให้เมื่ออายุครบ ๑ เดือน ตอนนี้ไมน์ลูกสาวของนิดโตพอที่จะจดจำเรื่องราวต่างๆเกี่ยวกับคุณชวดผู้ชาย

ได้มากมาย เพราะมีโอกาสใกล้ชิดพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เวลาที่เราไปเที่ยวต่างจังหวัดพร้อมกันทั้งครอบครัว

คุณตาเป็น Hero ในดวงใจของพวกเราทุกคน คุณตาจะสอนให้เราเห็นคุณค่าของการศึกษา การตั้งใจทำงาน ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดชอบในหน้าที่การงานและชีวิตส่วนตัว นิดดีใจและภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นหลานคนหนึ่งของคุณตา และได้มีโอกาสตอบแทนพระคุณของคุณตาไม่มากก็น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงชีวิตสุดท้ายของคุณตา นิดได้มีโอกาสช่วยดูแลคุณตาในห้องไอซียูที่โรงพยาบาลกรุงเทพ โดยผลัดเวรกับลูกหลานคนอื่นๆ อีกหลายคน พวกเราเต็มใจที่ได้มีโอกาสตอบแทนพระคุณของคุณตาตราบจนวาระสุดท้าย

นิดยังมีความทรงจำเกี่ยวกับคุณตาอีกมากมายเกินกว่าจะบรรยายได้หมด ซึ่งความทรงจำเหล่านี้ทำให้นิดรู้สึกรักและคิดถึงคุณตาอย่างเหลือเกิน คุณตาเหนื่อยล้ามามากแล้ว นิดขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายช่วยนำพาคุณตาของนิดไปสู่ภพที่ดีงามและสงบสุขตลอดไป คุณตาไม่ต้องเป็นห่วงคุณยายนะคะ นิดและลูกหลานทุกคนสัญญาว่า จะช่วยกันดูแลคุณยายอย่างดีที่สุดให้คุณยายมีความสุข สบายทั้งกายและใจตลอดไปค่ะ

กราบลาคุณตาด้วยความอาลัยรักและคิดถึงมากค่ะ

นิด

ในสภาวะสังคมและการดำเนินชีวิตที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลง การแข่งขันชิงดีชิงเด่นที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ ทำให้เราต้องมีสติที่จะแสวงหาจุดยืนที่เข้มแข็งและมั่นคงให้กับตัวเอง ผมรู้สึกว่าตนเองโชคดีที่ได้มีโอกาสเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวของคุณตา ซึ่งผมถือว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่าและเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดที่ผมเคยประสบ คุณตาดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย แบ่งปันความรัก ความเอื้ออาทรในครอบครัว มีระเบียบแบบแผน เสมอต้นเสมอปลายที่ยากจะหาได้ในบุคคลทั่วไปในสังคมทุกวันนี้ ปัจจัยเหล่านี้เป็นเพียงเกล็ดเล็กๆน้อยๆที่คุณตาได้ให้เราไว้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน

และนั่นคือคุณตาที่เราควรจดจำ ผู้ซึ่งเป็นผู้นำ ผู้เสียสละ ผู้หนึ่งที่นำพาให้ประเทศของเราเจริญรุ่งเรืองจวบจนเท่าทุกวันนี้

ขอให้ดวงวิญญาณของคุณตาอยู่ในภพที่สงบสุขตลอดไป

ด้วยความเคารพรักและอาลัย

บี๋

คุณปู่ของเป้

คิดถึงคุณปู่

ตั้งแต่เป้จำความได้คุณปู่ไม่เคยดุหรือว่าเป้เลย คุณปู่เป็นคนเจ้าระเบียบมาก ทำให้หลานๆ ไม่กล้าซนเวลาอยู่กับคุณปู่ แต่รู้ตัวดีว่าเป็นเด็กซนมาก เวลามาเล่นที่บ้านระนองกับพี่โป้งและเป็ก เราจะชวนกันทำของแตกพังหลายอย่างแต่คุณปู่ไม่เคยดุ เพียงแต่บอกว่าอย่าซนมากนัก คุณปู่จะไม่ค่อยโกรธหรือดุลูกหลานแต่คุณปู่จะทำตัวให้เรารู้ว่าคุณปู่ไม่ชอบที่เราทำหรือโกรธเรา ตอนเด็กๆเป้ไม่ค่อยได้อยู่ใกล้คุณปู่มากเพราะเป้อยู่กับคุณตา แต่พอโตขึ้นได้อยู่กับคุณปู่มากขึ้น และได้มีโอกาสรับใช้คุณปู่หลายครั้ง เป้คิดว่าเป้โชคดีที่ได้ขับรถพาคุณปู่ไปเที่ยวเวลาคุณปู่มาหาเป้ที่เมืองนอก ตอนนั้นเป้แต่งงานแล้วที่ Boston อ้อยซึ่งคุณปู่รู้จักดี รู้จักก่อนเป้ซะอีก คุณปู่รักอ้อยเหมือนหลานจริงๆ ก่อนที่เป้จะเจออ้อยเสียอีก คุณปู่เลยเห็นด้วยกับการแต่งงานของเป้กับอ้อย และเราก็มีโอกาสรับใช้คุณปู่ที่ Boston ด้วยกัน ถ้าอยู่เมืองไทยคงไม่มีโอกาสเพราะคุณปู่คงเรียกคนรถมากกว่า สองสามปีก่อนคุณปู่เสีย เป้ได้ใกล้ชิดคุณปู่มากขึ้นเพราะเป้มาช่วยงานอาจิ๋ม เลยต้องมาอยู่บ้านระนองทุกวัน เป้เลยได้มีโอกาสดูแลคุณปู่มากขึ้น ซึ่งทำให้เป้แน่ใจว่าคุณปู่รักเป้แน่ เพราะคุณปู่จะเรียกให้เป้ช่วยทำโน่นทำนี่ จะคุยด้วยทุกครั้งที่เห็นหน้ากัน คุณปู่เป็นคนที่ว่าถ้าโกรธใครแล้วจะไม่ค่อยพูดด้วยเลยแทบจะไม่มองหน้าเลยด้วยซ้ำ ทุกคนที่รู้จักคุณปู่ดีจะรู้ว่าเวลาคุณปู่โกรธจะเงียบขรึมและจะไม่พูดคุยกับใครเลย ถ้าคุณปู่ดุว่าเราแปลว่าไม่โกรธมาก แต่ถ้าเงียบและไม่สนใจ เราทำผิดหรือทำอะไรไม่ดีรู้ไว้เถอะนั่นแหละคุณปู่กำลังโกรธมาก

เป้รักและคิดถึงคุณปู่มากจะเขียนหนังสือเป็นเล่มๆ อธิบายความรู้สึกของเป้ต่อคุณปู่ไม่หมด แต่เป้ก็มีความสุขและโชคดีที่ได้มาเป็นหลานของคุณปู่ และโชคดีที่ได้มาดูแลคุณปู่ทดแทนความรักที่คุณปู่มีต่อเป้ คุณปู่คอยที่จะสอนให้ลูกหลานเป็นคนดีและรักกันมากๆ คำสอนและความรักที่

คุณปู่ให้เป้ไว้นั้น มีค่ามากกว่าแก้วแหวนเงินทองเสียอีก เป้จะไม่มีวันลืมคุณปู่เลย ชาติหน้ามีจริงเป้ขอเกิดมาเป็นหลานคุณปู่อีกนะครับ

เป้

คุณปู่.... คุณตาที่เคารพ

คุณปู่.....ท่านเป็นทั้งคุณปู่และคุณตาสำหรับดิฉัน ดิฉันเรียกท่านว่าคุณตามาตั้งแต่อายุ 10 ขวบตามนิด(หลานตาของท่าน ดิฉันและนิดเป็นเพื่อนที่ราชินีบนมาตั้งแต่เด็กๆ) พอดิฉันอายุ 24 ปีท่านให้ดิฉันเปลี่ยนมาเรียกท่านใหม่ให้ถูกต้องตามสถานภาพครอบครัว ด้วยดิฉันได้เข้าพิธีหมั้นกับ(เป้)หลานปู่ของท่านที่เมืองไทย และในปีต่อมาดิฉันได้แต่งงานกับเป้ที่บอสตัน ท่านได้ส่งจดหมายมาอวยพรเราทั้งสองและได้เดินทางไปเยี่ยมในเวลาต่อมา ที่นั่นทำให้ดิฉันมีโอกาสได้ทำหน้าที่หลานสะใภ้ ได้รับใช้ท่านเช่น ขับรถให้ท่าน..... ขณะที่ดิฉันเรียนจบใหม่ๆได้ไปทำงานที่ร้านอาหารญี่ปุ่นในเมืองบอสตัน เมื่อแรกเกรงว่าจะทำให้เสียชื่อเสียงท่านที่มาทำงานหาเงินเองแบบนี้ แต่เมื่อท่านทราบกลับชมเชยและเห็นว่าเป็นสิ่งดีที่รู้จักทำงานและไม่ทำให้เสียหาย เพราะดิฉันทำหน้าที่แคชเชียร์เก็บเงินลูกค้าในร้านและ รับออร์เดอร์ส่งถึงบ้าน(delivery)ได้ใช้ภาษาได้หาประสบการณ์การทำงาน ซึ่งท่านเองเคยไปทานอาหารที่ร้านนี้ตั้งแต่สมัยที่ท่านเคยมาพำนักอยู่ที่บอสตัน แถมการทำงานของดิฉันทำให้ได้ส่วนลดอีกด้วย นอกจากนั้นในวันหยุดดิฉันยังได้มีโอกาสทำกับข้าว(บางอย่าง)ให้ท่าน ดิฉันจำได้ว่าขณะที่ตำส้มตำและกำลังหาคนช่วยชิมโดยร้องหาอาสาสมัครอยู่ แต่ไม่มีใครกล้าชิม ด้วยคงไม่แน่ใจในฝีมือดิฉัน แต่ดิฉันได้ยินเสียงจากท่านว่า "มาตาชิมเอง" ดิฉันรู้สึกประทับใจมากเมื่อได้ยินท่านพูดขึ้นมาเช่นนั้น ที่ประทับใจเนื่องจากคิดว่าท่านคงให้กำลังใจเราว่าเรารู้จักทำ และท่านยังได้ถือโอกาสบอกว่า "เรียกตาไม่ได้แล้ว ต้องเรียกว่าปู่แทน" ดิฉันทราบดีว่าท่านเป็นผู้ที่รักความถูกต้องในทุกสิ่งอย่าง โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย ดิฉันจำได้ว่าหากดิฉันใช้ภาษาไทยผิดเช่น พูดว่า "ตกกะใจ" นิดจะบอกว่านี่ถ้าคุณตาได้ยินเธอจะต้องถูกดุ เพราะท่านจะให้พูดเสียใหม่ว่า "ตกใจ" ประตูห้องต่างๆเมื่อเปิดแล้วก็ต้องปิดให้เรียบร้อย เก้าอี้ต้องวางให้ตรง เมื่อสมัยเด็กๆดิฉันมีโอกาสได้ใกล้ชิดกับท่านในฐานะเพื่อน

ของหลานท่านซึ่งขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเกือบทุกครั้งที่บ้านระนองมีงาน ดิฉันมีโอกาสไปร่วมงานด้วย จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองทำให้ดิฉันไม่ได้พบท่าน มาได้พบท่านอีกครั้งหนึ่งเมื่อท่านได้กลับมาพำนักที่เมืองไทย และได้พบบ่อยครั้งขึ้นเมื่อ ดิฉันมีเหลนชวดชื่อ "เอเอ้" ให้ท่าน เสียดายที่ เอเอ้ลูกชายได้รู้จักกับคุณชวดเป็นเวลาเพียง 8 ปีเท่านั้น คุณชวดก็จากเขาไปโดยไม่มีวันกลับ แม้จะเป็นช่วงเวลาอันน้อยนิดที่ได้รู้จักคุณชวดแต่เขาก็จำชวดได้แม่นยำ ทุกครั้งที่ดิฉันนำอัลบั้มรูปถ่ายมาเปิดดู ก็จะมีรูปชวดมากมาย ด้วยความที่ ดิฉันเป็นคนชอบถ่ายรูป ดิฉันจะมีรูปภาพของท่านในทุกโอกาสที่ดิฉันได้ไปร่วมงานด้วย โดยเฉพาะรูปสุดท้ายที่ได้ ถ่ายกับท่าน ดิฉันนัดให้เป้(หลานปู่) พาลูกมาถ่ายรูปหลังกลับจากโรงเรียนในวันที่3 ธันวาคม 2546 เพราะวันนั้นเป็นวันสวนสนาม จริงๆ ตั้งใจไว้หลายปีก่อน แต่ก็ไม่พร้อมสักทีประกอบกับลูกไม่ชอบถ่ายรูป ทำให้พลาดมาหลายหน จนวันนั้นดิฉันย้ำว่าต้องถ่ายให้ได้ และเห็นว่าท่านเริ่มอายุมากแล้วนานๆท่านจะใส่ชุดเต็มยศ เผอิญวันนั้นเอเอ้แต่งชุดเต็มยศด้วยคือชุดลูกเสือเลยไม่อิดเอื้อนที่จะไปถ่ายรูปกับชวด ทำให้ลูกเสือน้อยวัย 7 ขวบได้มีภาพกับคุณชวดวัย 90 ปีในชุดจอมพล

ในฐานะที่ดิฉันเป็นคนนอก(ครอบครัว)มาก่อน ได้รู้จักท่านจากสื่อฯต่างๆ ได้ยินแต่เรื่องไม่น่ายินดีทางการเมือง ปัจจุบันดิฉันได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ดิฉันสามารถยืนยันได้ว่าท่านเป็นผู้นำตัวอย่างจริงๆ ดูได้จากการที่เป็นผู้นำที่ดีของครอบครัว ท่านสอนลูกหลานท่านให้เป็นคนดี มีเมตตาทุกคน โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาท่านจะสนับสนุนให้หลานได้เรียนสูงๆ ท่านอยากให้ลูกหลานใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องและมีความสามารถทางภาษาต่างประเทศด้วย ดิฉันรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวท่านมาเป็นเวลา 20 ปีแล้ว ดิฉันจะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ ได้ใกล้ชิด ได้พบเห็นเกี่ยวกับคุณปู่มาตั้งแต่เด็กๆถ่ายทอดให้แก่คนทั่วไปได้รู้จักท่านในอีกด้านและจะ

พยายามอบรมสั่งสอนเหลนเอเอ้ของท่านให้เป็นคนดีของสังคมและประเทศชาติสืบไป ขอดวงวิญญาณของคุณปู่จงสู่สุคติ สวรรค์ชั้นฟ้า เฝ้าดูเราหลานเหลนให้สบาย เราทั้งสามขอเกิดมาเป็นหลานเหลนของท่านอีกในชาติหน้า

ด้วยความเคารพรักอย่างสูง

ประพจนีย์ (อ้อย)

ผู้อดทนของพวกเรา ... จ้อน

คุณตา...เป็นตัวแทนของความ "รักครอบครัว"
คุณตา...เป็นตัวแทนของความ "ซื่อสัตย์"
คุณตา...เป็นตัวแทนของความ "สุขุม"
คุณตา...เป็นตัวแทนของความ "ใจดี"
คุณตา...เป็นตัวแทนของความ "มั่นคง"
คุณตา...เป็นตัวแทนของความ "อดทน"
คุณตา...เป็นตัวแทนของความ "สามัคคี"

และคุณตาเป็นคนที่ทำให้เราเป็นคนดีจนทุกวันนี้ตราบเท่าทุกวันนี้ และตลอดไป

จ้อน และแคท

86 1 15

ผู้นำของผม ... ตั๋ม

ผู้นำของผม

ผมโชคดีที่ได้มีโอกาสทำงานใกล้ชิดกับคุณตาอยู่ช่วงหนึ่ง ผมถือว่าท่านเป็นผู้นำองค์กรที่เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับการบริหารงานของผม ท่านเคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำรัฐบาลในยุคที่ประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงสุดสมัยหนึ่ง ขณะเดียวกันก็เป็นช่วงที่ประเทศต้องเผชิญกับปัญหารุนแรงต่างๆเช่น การแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคอินโดจีน หรือ การพุ่งขึ้นของราคาน้ำมันดิบเนื่องมาจากสงครามอิรักกับอิหร่าน

หลายๆอย่างที่ผมได้มีโอกาสเรียนรู้จากท่าน ทั้งที่ทำงานและที่บ้าน(ซึ่งท่านก็เป็นผู้นำของครอบครัวที่มีสมาชิกมากถึงเจ็ดสิบกว่าคน) ทำให้ผมทราบว่าการเป็นผู้นำที่ดีนั้นควรมีคุณสมบติดังนี้

- มองการณ์ไกล: เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำ ที่สามารถกำหนดได้ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร โดยอาศัยพื้นฐานความจริง (Facts) และพิจารณาถึงความต้องการ (Needs) เพื่อทำให้การดำเนินงาน (Actions) ไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้ หลายปีที่คุณตาดำรงตำแหน่งประธานกรรมการกลุ่มบริษัท สหโมเสคอุตสาหกรรม จำกัด (มหาชน) ท่านจะสอบถามและให้คำแนะนำคณะกรรมการเสมอเกี่ยวกับแผนงานของบริษัทฯ โดยเฉพาะแผนการลงทุนระยะยาว

- มีการตัดสินใจที่เด็ดขาดและรับผิดชอบในการกระทำ: ผู้นำที่มีความเชื่อมั่นในหลักการและเป้าหมายจะมีขั้นตอนที่รัดกุมในการตัดสินใจ ที่ประกอบด้วยการหาข้อมูล การประมวลผลข้อมูล และการประเมิน ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น มีการติดตามผลเพื่อนำไปแก้ไขพัฒนา

ปรับปรุงต่อไป ขณะเดียวกันผู้นำองค์กรสูงสุดต้องมีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำ ไม่ว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น จะประสพผลสำเร็จหรือผิดพลาด ต้องมุ่งมั่นที่จะดำเนินการต่อไป หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพื่อให้องค์กรดีขึ้น ผมเชื่อว่าการที่คุณตาเป็นทั้งผู้นำกองทัพและนายกรัฐมนตรีร่วม 10 ปี ย่อมต้องมีคุณสมบัติข้อนี้เด่นชัด

- มีระเบียบวินัยและเคารพในตัวเอง: ผู้นำองค์กรต้องเป็นต้นแบบในการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ด้วยความที่คุณตารักการเป็นทหารมาก ท่านจะมีวินัยในการดำเนินชีวิต ทุกวันพุธท่านจะมาทำงานที่ อาคาร ชำนาญ เพ็ญชาติ ด้วยชุดสากล และกลับตรงเวลาทุกครั้ง พนักงานจะซึมซับถึงวัฒนธรรมการตรงต่อเวลา การแต่งกายที่สุภาพ และ การรักษาระเบียบวินัย โดยไม่ต้องจัดฝึกอบรม

- เอาใจใส่บุคคลากร: แม้ว่าขณะนั้นท่านจะมีอายุ 80 กว่า ท่านยังเดินทางไปโรงงานที่สระบุรีเป็นครั้งคราว ทุกครั้งท่านจะเดินตรวจเยี่ยมในโรงงาน และไต่ถามทุกข์สุขของพนักงาน จึงทำให้ผมเรียนรู้ว่า ผู้นำที่ดีต้องมีความสมดุลกันทั้งพระเดช และ พระคุณ ความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อผู้ใต้บังคับบัญชา จะสร้างให้เกิดความผูกพันต่อองค์กร สำหรับในครอบครัวนั้นแม้จะมีสมาชิกมาก ท่านจะคอยถามถึงทุกๆคนจนกระทั่งถึงรุ่นเหลนเล็กๆเสมอ

- ซื่อสัตย์: ผู้นำที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์ คุณตาจะหมั่นสั่งสอนลูก หลาน เหลน ทุกๆคนให้มีความซื่อสัตย์ทั้งต่อตัวเองและผู้อื่น ท่านได้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างมาตลอด พวกเราทุกคนทราบดีว่า คุณตามีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มากเพียงใด

ยังมีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่ผมได้เรียนรู้จากคุณตา แต่ไม่สามารถเขียนบรรยายออกมาได้ ผมคิดว่าสมาชิกทุกๆคนในครอบครัวรวมทั้งทุกๆท่านที่ได้มีโอกาสรู้จักคุณตา คงเห็น

ด้วยกับสิ่งที่ผมเขียนมา ท่านที่เคยได้ยินหรือรับรู้เรื่องราวอื่นๆโดยที่ไม่ได้สัมผัสตัวตนของคุณตาอาจมองภาพที่แตกต่างออกไป ซึ่งคุณตาไม่เคยออกมาชี้แจงตอบโต้ใดๆ เพราะท่านประสงค์ให้เรื่องทั้งหมดจบไปพร้อมกับตัวท่าน

ผมมีความเชื่ออย่างแรงกล้าว่าคุณความดีที่คุณตาตั้งใจทำมาตลอดชีวิต จะนำพาท่านไปสู่ภพแห่งความสงบอย่างแน่นอน

ตั๋ม และแอน

สุภาพบุรุษ . . . เป๊ก

คุณปู่ที่เคารพรัก

ภาพของคุณปู่ตั้งแต่ผมยังเป็นเด็กจนบัดนี้ผมโตเป็นนายทหารยังเหมือนเดิม ภาพที่ปรากฏอยู่ในจิตสำนึกของผมคือ คุณปู่เป็นชายผู้สูงอายุที่ Smart เรียบร้อย และจะมีรอยยิ้มให้หลานๆ เสมอ ตอนผมเป็นเด็กคุณปู่จะสอนเสมอๆ ว่า เราต้องเป็นคนเรียบร้อย มีระเบียบ และไม่หยิ่งยโส ตอนผมเป็นเด็กไม่ได้สนใจสิ่งที่คุณปู่สอนซักเท่าไร เพราะมัวแต่จะเล่น จะซนอย่างเดียว ซึ่งคุณปู่ก็ยังสอนผมจนผมโตเป็นนายทหารและแต่งงานแล้ว แม้ว่าตุ่มภรรยาของผมจะได้สัมผัสกับคุณปู่เป็นระยะเวลาสั้นๆ แต่ตุ่มก็มีความรู้สึกต่อคุณปู่ไม่ต่างไปกว่าผม ตุ่มรักและเคารพคุณปู่เท่าๆ กับที่ผมรักและเคารพคุณปู่ ผมอยากจะระบายความรู้สึกของผมและตุ่มที่มีต่อคุณปู่ แต่ถ้าเขียนจริงๆ ผมคงต้องเขียนเป็นหนังสือเป็นเล่ม เพราะความรู้สึกของผมต่อคุณปู่มันมีมากเหลือเกิน

สุดท้ายนี้ผมพูดได้อย่างเดียวว่า "คุณปู่จะอยู่ในใจและจิตสำนึกของผมตลอดชีวิตชัยของผม"

เป๊กและตุ่ม

พอ.กิจก้อง- วัลลภา กิตติขจร

ชายในฝัน ... แป๊ก

คุณปู่....สูงใหญ่..ใจดี..ยิ้มละไมอยู่เสมอ
คุณปู่....ปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอ เช้า...ค่ำ
คุณปู่....เข้มแข็ง...อดทน...อดกลั้น
คุณปู่....รักเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐ
คุณปู่....สุภาพ...อ่อนโยน..นุ่มนวลกับทุกคน
คุณปู่....มีระเบียบ...ละเอียดลออในทุกเรื่อง...มาก
คุณปู่....ยืนตรงเสมอ...กริยางดงามมีสง่าเสมอ...แม้เวลาอยู่ลำพัง
คุณปู่....รับผิดชอบและเอาใจใส่ในหน้าที่ของตนครบถ้วนทุกด้าน
คุณปู่....เป็นลูก..สามี..พ่อ..ปู่..ทวด ที่ประเสริฐ
คุณปู่....ซื่อสัตย์..ซื่อตรง..มั่นคงที่สุด
คุณปู่....ผู้ชายที่เหลือเชื่อ
คุณปู่....ผู้ชายที่หายากยิ่ง...ชายในอุดมคติ
คุณปู่....อีด

สิ่งเหล่านี้คือภาพที่คงอยู่ในความทรงจำของแป๊กตลอดมา ความที่คุณปู่เป็นคนมีระเบียบวินัยมากในทุกเรื่องทำเอาพวกเราซอบโอดครวญกันอยู่เสมอ (จริงๆ ก็โอดครวญไปอย่างนั้นเองละค่ะ) คุณปู่มักจะคอยเตือนพวกเราอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าเรื่องการวางตัว การพูดจา การใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องเวลาเราพูดไม่ถูก เช่น เวลาเราพูดย่อๆ อย่างคำว่า "เอง" คุณปู่จะให้ใช้เต็มๆ ว่า "เท่านั้นเอง" คุณปู่จะเอาใจใส่ลูกหลานจนถึงรุ่นเหลนในทุกเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องการศึกษา การ

ทำงาน คุณปู่จะคอยถามพวกเราอยู่เสมอ จะคอยติคอยชมอยู่ตลอดเวลา เวลาใครทำดีคุณปู่ก็จะชื่นชม แต่ถึงจะเข้มงวดอย่างไรคุณปู่ก็ไม่ค่อยจะดุแรงๆ เลยสักครั้ง ถ้าใครโดนดุแสดงว่าแย่แล้วจริงๆ

ความมีระเบียบของคุณปู่และการปฏิบัติตัวของคุณปู่เป็นตัวอย่างที่พวกเราเห็นจนชินตาชินใจ และสิ่งเหล่านี้พวกเราต่างก็ซึมซับเอาไว้มากบ้างน้อยบ้างโดยไม่รู้ตัว อย่างวันก่อน รูปภาพในห้องฟ้า(ห้องกินข้าว)เอียง พี่ต่อยเข้ามาเห็น เขาก็เดินไปจับให้ตรง ซึ่งเมื่อก่อนพวกเราแอบขำคุณปู่กัน คุณปู่ประพฤติตนอยู่ในศีลในธรรม อยู่ในความถูกต้อง ตั้งมั่นในความดี เป็นตัวอย่างให้พวกเราและสอนพวกเราเสมอในเรื่องของความรักสามัคคีกันและความดีงามจะทำให้เราอยู่รอดปลอดภัย ก็มีบ้างที่พวกเราบางคนออกนอกทางไปบ้าง แต่พวกเราพี่ๆ น้องๆ ก็ช่วยกันดึงๆ กันไว้ให้กลับมาอยู่ในเส้นทางที่งดงาม นี่คือสิ่งหนึ่งที่พวกเราประสบความสำเร็จตามที่คุณปู่อบรมเราเสมอมา ถึงแม้ในยุคปัจจุบันผู้คนมักไม่ค่อยคำนึงถึงเกียรติและศักดิ์ศรีนัก มักจะบอกว่าเกียรติกินไม่ได้ แต่สำหรับพวกเราแล้วเกียรติและศักดิ์ศรีทำให้พวกเราอยู่รอดปลอดภัยตราบทุกวันนี้

สิ่งที่ประจักษ์แก่ใจของพวกเราและผู้ที่มีโอกาสใกล้ชิดครอบครัวของเราประทับใจกันมากคือความรักและความมั่นคงของคุณปู่ที่มีต่อคุณย่า เวลาคุณปู่สอนพวกเราหลานผู้หญิง คุณปู่มักจะยกคุณย่าเป็นตัวอย่างเสมอ มีอยู่ครั้งหนึ่งที่เราไปเที่ยวเกาะสมุยกัน เมื่อปี พ.ศ. 2524 เรานั่งเรือออกไปเที่ยวเกาะกัน แป๊กนั่งข้างๆ คุณปู่บนดาดฟ้าเรือ คุณปู่ยังเอามือมาลูบแก้มแป๊กแล้วบอกว่า "ไม่แต่งหน้าจัดน่ะดีแล้ว ดูคุณย่าสิ ไม่ต้องแต่งก็สวยเสมอ" ในสายตาคุณปู่ คุณย่าสวยที่สุด ดีที่สุด ผลงานชิ้นยอดของคุณปู่ คุณย่าคือการสร้างครอบครัวที่แข็งแรงให้กับพวกเรา ครอบครัวของเรามีความอบอุ่น มั่นคงแข็งแรง ทำให้พวกเราประสบความสำเร็จรวมกันเป็นหนึ่งเดียวมาจนทุกวันนี้

แม้ว่าจะมีการทะเลาะกันบ้าง เถียงกันบ้าง ตามประสาครอบครัวใหญ่ แต่ที่สุดแล้วเวลาที่ใครคนใดคนหนึ่งประสบปัญหาทุกคนจะร่วมแรงร่วมใจกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเสมอ ขณะนี้ไม่ว่าคุณปู่จะอยู่ที่ไหน แป๊กเชื่อว่าคุณปู่ก็คงเฝ้าคอยดูแลพวกเราอยู่เช่นเดิม

รัก

แป๊ก

ร่มไทรเย็น ... หน่อง

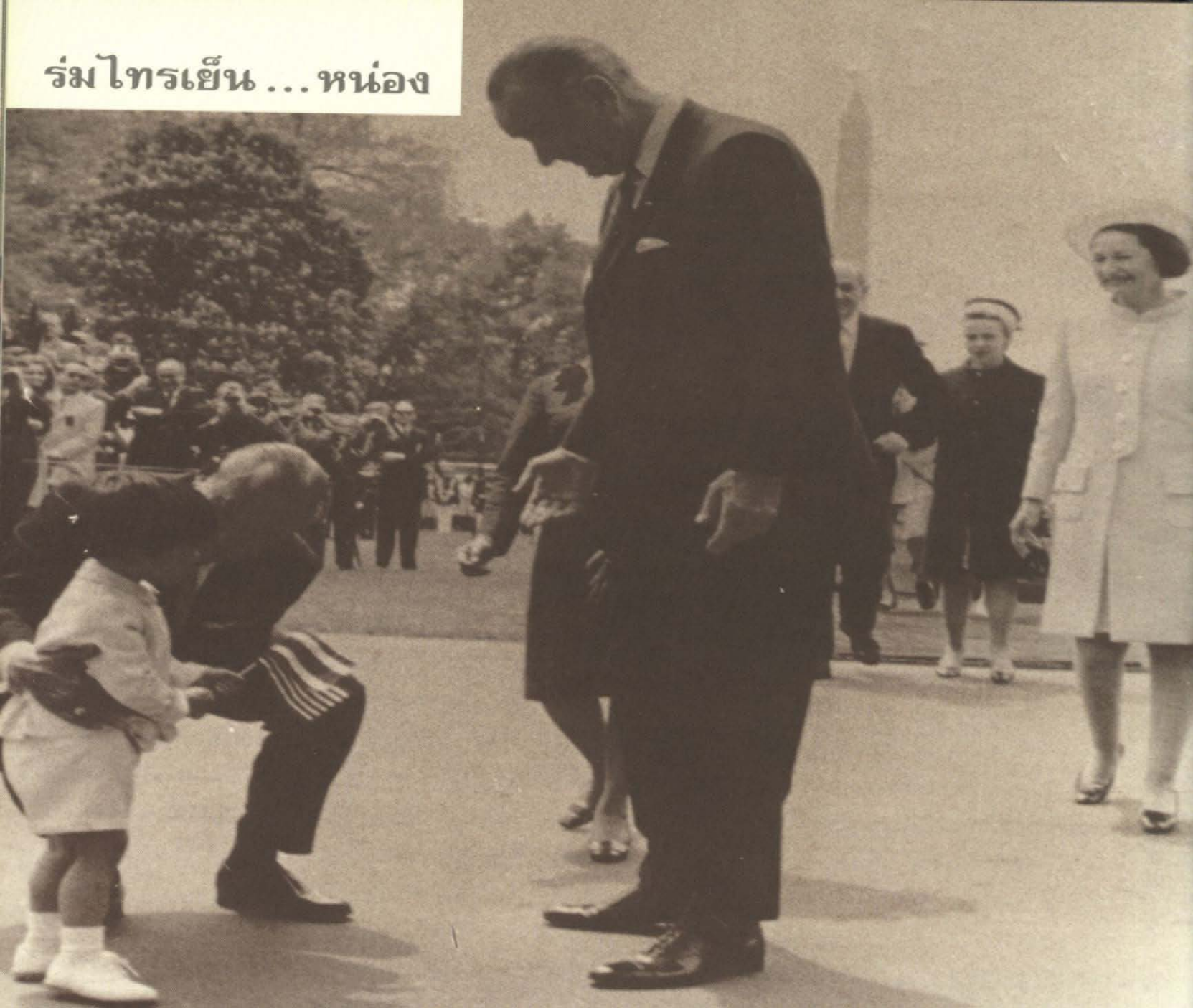

ได้อยู่รวม ร่วมคืนวัน อันอบอุ่น
นับเป็นบุญ ล้ำเลิศ เกิดเป็นหลาน
ของคุณตา ผู้อารี แสนเบิกบาน
อยู่ในบ้าน ถกลสุข สุขกายใจ

ตั้งแต่เด็ก เรื่อยมา คุณตาสอน
ให้สังวร เรื่องเรียนนั้น สำคัญไฉน
เตือนให้จำ ย้ำกล่าว ทุกคราวไป
ทั้งอวยชัย ให้เรียน อ่านเขียนดี

เรื่องระเบียบ วินัย ให้เคร่งครัด
ผมเผ้าตัด ให้หน้าตา มีราศี
เครื่องแต่งกาย ให้เรียบหรู ดูเข้าที
รองเท้าดี ต้องขัดเงา ให้วาวแวว

จัดสิ่งของ ต้องดูแล ให้แน่ชัด
ต้องเคร่งครัด จัดวาง ให้ตรงแถว
ดูอีกที ให้แน่ใจ ไม่ผิดแนว
ตรวจตราแล้ว ถูกใจ จึงได้การ

บางครั้งคราว หลานคิด ผิดระเบียบ
เพราะหาเปรียบ ได้เป็น เช่นทหาร
ตาสอนสั่ง ฟังอยู่ ไม่รู้งาน
จึงบ่นหลาน ด้วยมิเป็น เช่นหวังปอง

เอ๊อ...ทำมั้ย ไว้ผมยาว ไม่เข้าท่า
เอ๊อ...ทำมั้ย หนวดเคราหนา หน้าตาหมอง
เอ๊อ...ทำมั้ย แต่งกาย ไม่ชวนมอง
เอ๊อ...ทำมั้ย ให้ต้อง เตือนหลายที

ด้วยหลานเป็น ศิลปิน ไม่ชินกฎ
คุณตาโปรด ให้อภัย อย่าหน่ายหนี
คำสั่งสอน คุณตาเลิศ ประเสริฐมี
จะมุ่งทำ ความดี ตามที่ฟัง

จงทำดี มีศีลธรรม ถือความสัตย์
เป็นบัญญัติ สอนใจ ให้รุ่นหลัง
ถกลเกียรติ ชาติไทย ให้โด่งดัง
เทิดบัลลังก์ เชิดชู พระภูบาล

นรชาติ *มิอาจอยู่* *คู่ดินฟ้า*
จวบเวลา *คุณตาถึง* *ซึ่งสังขาร*
เคยเป็นดั่ง *ร่มไทรเย็น* *อยู่เป็นนาน*
บัดนี้บ้าน *ถกลสุข* *ทุกข์อาลัย*

คิดถึงวัน *ก่อนเก่า* *เราหรรษา*
ภาพคุณตา *ที่ยิ้มแย้ม* *สุขแจ่มใส*
จะจดจำ *ย้ำเตือน* *มิเลือนไป*
ถนอมไว้ *ในใจหลาน* *นิรันดร*

หน่อง
สุปกิจ คชเสนี

คุณตาของหนิง

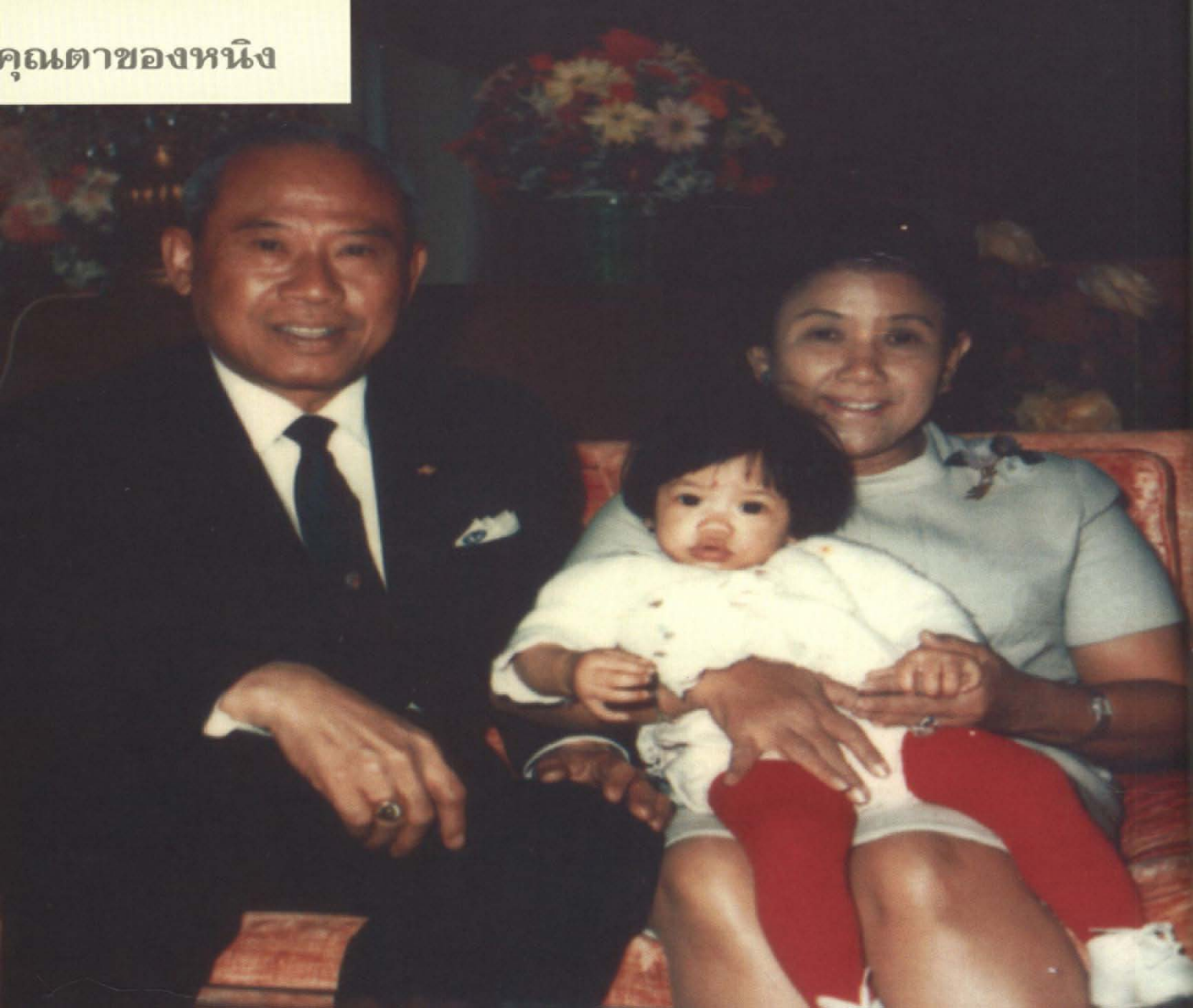

เวลาประมาณ 8 นาฬิกา วันที่ 19 มกราคม 2547 หนิงกำลังทานอาหารเช้า เตรียมตัวจะไปทำงาน ได้รับโทรศัพท์จากอำนวย โทรมาบอกว่าคุณยายให้ตามคุณแม่ไปดูคุณตา เพราะคุณตาหกล้ม

หนิงได้ฟังจากน้ำเสียงของอำนวยไม่แสดงอาการตื่นเต้น ก็เลยคิดว่าคงไม่มีอะไรรุนแรง พอเรียนให้คุณแม่ทราบ คุณแม่ก็รีบไปทันที หลังจากทานอาหารเช้าเสร็จแล้วยังมีเวลาก่อนออกไปทำงาน หนิงก็เลยคิดว่าน่าจะไปเยี่ยมคุณตาเสียก่อน ไม่นึกเลยว่านั่นจะเป็นครั้งสุดท้ายที่หนิงได้พบกับคุณตาในสภาพที่ปกติ

ขึ้นไปถึงบนห้องคุณตา หนิงพบคุณตานั่งอยู่บนเตียง คุณยายเล่าให้ฟังว่าคุณตาตื่นนอนได้สักพัก ก็จะลุกขึ้นไปเข้าห้องน้ำ แต่พอลุกขึ้นเหมือนขาไม่มีแรงก็เลยล้มลง โชคดีที่ศีรษะไม่ได้ไปฟาดอะไรเข้าและไม่มีอาการบาดเจ็บใดๆ ตั้งแต่ตื่นขึ้นมาคุณตายังไม่ได้ปัสสาวะ คุณยายเลยเอาที่รองปัสสาวะมาให้ แต่คุณตาเป็นคนขี้อายเลยไม่ยอมถ่าย คุณแม่ หนิง และอำนวย จึงช่วยกันพยุงคุณตาไปเข้าห้องน้ำ ตอนนั้นสังเกตเห็นว่าขาข้างซ้ายของคุณตาลากกับพื้น หนิงไม่มีความรู้ทางการแพทย์เลยไม่ทราบว่านั่นเป็นอาการทางสมอง เป็นอาการของเส้นเลือดในสมองข้างขวาแตก

พอคุณตาเข้าห้องน้ำแล้วหนิงเลยออกมาจากห้อง สักพักทราบว่าทางบ้านได้เรียกรถพยาบาลมารับคุณตาไปสังเกตอาการที่โรงพยาบาล หนิงก็วางใจว่าคุณตาจะได้อยู่ในมือของหมอแล้ว คงไม่น่าเป็นห่วงนัก นอกจากนั้นคุณตาก็มีคุณแม่ ป้าๆ และคนอื่นๆ ดูแลเยอะแล้ว

หนิงไปทำงานจนกระทั่งเวลาพักกลางวัน หลังจากทานอาหารเสร็จก็เดินไปธุระที่ธนาคารแถวๆ เทเวศน์ ระหว่างทางที่เดินไปหน่าโทรมา บอกว่าอาการป่วยของคุณตาเกิดจากเส้นเลือดในสมองแตก หนิงได้ฟังก็ตกใจมากเพราะเท่าที่เห็นคุณตาในตอนเช้าไม่นึกว่าจะเป็นอะไรร้ายแรง ตอนนั้นใจหาย หัวหมุนติ้วไปหมด ใจเริ่มไม่ดี แต่ก็เดินไปถึงธนาคาร ตอนที่กำลังอยู่ที่เคาเตอร์ธนาคาร หน่าโทรมาอีก คราวนี้หน่าร้องไห้ บอกว่าคุณตาไม่รู้สึกตัวแล้วและถูกนำตัวเข้าห้องผ่าตัด หนิงตกใจมาก ฟุบตัวลงร้องไห้ไปตรงนั้นเลย เสร็จธุระจากธนาคารหนิงรีบกลับไปที่ทำงานเก็บของ ขอลางานไปที่โรงพยาบาลทันที

หลังจากคุณตาผ่าตัดเสร็จ หนิงยังไม่กล้าเข้าไปเยี่ยมคุณตาในห้อง กลัวว่าจะเอาเชื้อโรคเข้าไปแล้วทำให้เกิดติดเชื้อ จนกระทั่งคุณหมอหลายท่านยืนยันว่าไม่มีอันตรายอะไร จน 2 วันหลังจากที่คุณตาผ่าตัดหนิงถึงได้เข้าไปเยี่ยมคุณตาในห้อง ตอนนั้นคุณตายังไม่รู้สึกตัวเลย

พอคุณตารู้สึกตัว ทุกคนก็ดีใจและมีความหวังว่าคุณตาจะหายกลับเป็นปกติ หรืออย่างน้อยก็สามารถกลับไปอยู่ที่บ้านกับเราได้เหมือนเดิม

ระหว่างที่คุณตายังอยู่ที่โรงพยาบาล คุณยาย และพวกลุงๆ ป้าๆ และคุณแม่ได้ไปอยู่กับคุณตาทุกวัน ส่วนลูกหลานก็เวียนกันไปไม่ขาด เพราะคุณตาเคยชินและมีความสุขกับการมีลูกหลานเหลนอยู่ใกล้ๆ เสียดายที่หนูแอม เบย์ หนูนวล และหนูตั้ง ยังเล็กมาก เลยไม่มีโอกาสได้เข้าไปเยี่ยมคุณตาในห้อง ICU แต่คุณแม่ก็เอารูปถ่ายของเด็กๆ ให้คุณตาดู และเอาเทปเสียงของเด็กๆ

เปิดให้คุณตาฟังด้วย หนิงก็พยายามไปอยู่เป็นเพื่อนคุณตาทุกวัน ยกเว้นเวลาที่มีธุระ หรือวันที่ไปค้างที่บ้านคุณแม่ตั้ม หรือเวลาที่หนิงไม่สบายถึงไม่ได้ไป

ก่อนหน้าวันที่ 16 มิถุนายน 2547 หนิงเป็นหวัดเสียหลายวัน และมีอาการเวียนศีรษะจากโรคประสาทหูอักเสบทำให้ไม่ค่อยได้ไปเยี่ยมคุณตา ช่วงนั้นเห็นพวกผู้ใหญ่เครียดกัน บอกว่าคุณตาอาการไม่ค่อยดี มีอาการติดเชื้อ แต่พอวันที่ 16 มิถุนายน 2547 คุณแม่บอกว่าให้ทุกคนมาที่โรงพยาบาล ถึงแม้ว่าหนิงเป็นหวัดก็ให้ไป ตอนหนิงไปถึงทีแรกก็ยังไม่กล้าเข้าไปห้องคุณตาเพราะยังไม่หายหวัด แต่พวกผู้ใหญ่บอกให้เข้าไป หนิงถึงทราบว่าก่อนหน้านั้นหัวใจคุณตาหยุดเต้นไปแล้ว 1 ครั้ง แต่พยาบาลได้ปั๊มหัวใจขึ้นมา ตอนนั้นเรายังมีหวังจากปาฏิหาริย์ของยาฉีดที่ต้องไปซื้อไกลถึงสิงคโปร์ หลังจากคุณตาได้ยา พวกเราก็อุ่นใจขึ้นนิดหน่อย และรอคอยด้วยความหวังว่ายาจะทำให้คุณตามีอาการดีขึ้น ก็ขึ้นไปทานอาหารที่บนห้องชั้น 15 พอกลับลงมาที่ห้องคุณตา ม่านห้องคุณตาปิดอยู่ หนิงมองลอดม่านเข้าไปเห็นพยาบาลกำลังปั๊มหัวใจของคุณตาอีกแล้ว ในที่สุดปาฏิหาริย์นั้นก็ไม่มี คุณตาได้จากพวกเราไปในคืนวันนั้น

ถึงแม้ตอนนี้คุณตาจะจากพวกเราไปแล้ว แต่ความรัก ความเคารพที่หนิงมีต่อคุณตาและความทรงจำดีๆ เกี่ยวกับคุณตาจะอยู่กับหนิงตลอดไป

ในความทรงจำของหนิง คุณตาเป็นสุภาพบุรุษที่รักครอบครัวเป็นที่สุด เวลาเราไปเที่ยวต่างจังหวัด หนิงเห็นภาพคุณตาเดินจูงมือกับคุณยายเสมอ คุณตาเป็นสามี เป็นพ่อ เป็นคุณปู่ คุณตา

คุณทวดที่ประเสริฐสุด คุณตาเป็นคนที่สุภาพอ่อนโยน ตั้งแต่เกิดมาหนิงไม่เคยเห็นคุณตาพูดคำหยาบเลยแม้แต่ครั้งเดียว คุณตาและคุณยายมีความสุขกับการอยู่ใกล้ชิดกับลูกหลาน เวลาเราเดินทางไปเที่ยวต่างจังหวัดจึงมักต้องไปด้วยกันเป็นรถบัสใหญ่ 1-2 คัน หรือรถตู้เป็นขบวนยาว

คุณตาเป็นผู้ที่ถวายความจงรักภักดีแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกๆ พระองค์มากที่สุดท่านหนึ่ง เนื่องจากคุณตาเป็นนายทหารที่ได้ผ่านพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยามาแล้ว เมื่อก่อนคุณตาไปร่วมในงานพระราชพิธีทุกงาน ไม่เคยขาด ถึงแม้ตอนที่คุณตามีอายุมากแล้วและมีปัญหาเรื่องการเข้าห้องน้ำ จนกระทั่งคุณตามาล้มป่วยลงถึงไม่มีโอกาสไปร่วมงานพระราชพิธีต่างๆ ได้อีก หนิงยังมีความปลื้มปิติเป็นที่สุดที่ได้ยินข่าวเล่าต่อกันมาว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีกระแสพระราชดำรัสชมคุณตาในหลายๆ โอกาส

พวกเราลูกๆ บ้านแม่น้อยเกิดและโตมาในบ้านถกลสุข เลยได้มีโอกาสใกล้ชิดคุณตาคุณยายมาตลอด ยกเว้นตอนที่คุณตา คุณยายจำเป็นต้องไปอยู่ต่างประเทศ เราจึงต้องแยกจากกัน แต่คุณแม่ก็พาพวกเราไปเยี่ยมคุณตา คุณยายที่อเมริกาและสิงคโปร์ทุกๆ วันหยุดปิดเทอม

ตอนเด็กๆ พวกเราลูกบ้านแม่น้อยกับบ้านป้าจิ๋ม ต้องไปทานอาหารเย็นพร้อมกับคุณตาคุณยายที่บ้านใหญ่ทุกวัน โดยเด็กๆ ปูผ้าทานอาหารกับพื้น พอทานอาหารเสร็จ เวลาที่พวกเรารอคอยก็มาถึง คุณตาจะเรียกพวกเราทีละคนมารับแจก ซอคโกแลตให้ทานหลังอาหารคนละ 1 ชิ้น

คุณตาเป็นคนเงียบ แต่ความเคลื่อนไหวต่างๆ ของลูกหลานอยู่ในสายตาของคุณตาเสมอ อย่างเช่นตอนเด็กๆ พวกเราเล่นกัน ชอบเรียกใหญ่ ก้องว่า "ไอ้ใหญ่" "ไอ้ก้อง" คุณตาได้ยินเข้าก็จะดุว่า "ทำไมถึงไปเรียกน้อง "ไอ้" หรือเวลาที่พวกเราเล่นซ่อนหา แต่เราเรียกว่า "ซ่อนแอบ" คุณตาก็คอยบอกว่า เค้าเรียกว่า "ซ่อนหา" ไม่ใช่ "ซ่อนแอบ" ถ้า "ซ่อนแอบ" แล้วใครจะเป็นคนหาล่ะ

เบย์ก็โชคดีที่ได้มีโอกาสได้ใกล้ชิดคุณตา คุณยายมากหน่อยเพราะหนิงต้องฝากเบย์ให้คุณแม่ดูแลเวลาหนิงไปทำงาน คุณแม่มักจะพาเบย์ไปเล่นไปอยู่เป็นเพื่อนคุณตา คุณยายที่บ้านใหญ่ หลังทานอาหารเย็นคุณแม่ก็มักจะพาเบย์ขึ้นไปเล่นบนห้องคุณตาคุณยาย คุณตาชอบให้พวกเราดูแลลูกด้วยตัวเองเหมือนกับที่คุณตาเคยปฏิบัติมา บางครั้งหนิงมาอยู่เป็นเพื่อนคุณตา คุณยายที่บ้านใหญ่ โดยทิ้งให้เบย์อยู่ที่บ้านกับพี่เลี้ยง ถ้าคุณตาทราบก็จะบอกให้กลับบ้านไปดูแลลูก เมื่อก่อนเวลาหนิงกราบสวัสดีคุณตา ทั้งตอนมาและตอนลากลับ คุณตาก็จะหอมแก้มหนิงทุกครั้ง แต่ตั้งแต่หนิงมีลูก คุณตาก็ไม่หอมหนิงอีกเลย หอมแต่เบย์คนเดียว แต่หนิงก็ดีใจที่คุณตารักและเอ็นดูเบย์มาก

ตอนนี้คุณตาไม่ได้อยู่กับพวกเราแล้ว แต่หนิงเชื่อว่าคุณตาได้ไปอยู่ในที่ที่ดี เพราะคุณตาเป็นผู้ที่ทำกรรมดี ทำบุญกุศลมามาก หนิงดีใจ และภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นหลานคุณตา หวังว่าเกิดมาชาติหน้าชาติใดคงจะได้เกิดมาเป็นหลานคุณตาอีกค่ะ

หนิง

เมื่อผมแต่งงานกับหนิง ก็ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านถกลสุข ในครอบครัวที่ใหญ่และอบอุ่น ตลอดระยะเวลา 7 ปีที่ผ่านมา ผมได้สัมผัสถึงความเมตตาที่คุณตามีต่อทุกคนรอบข้าง ซึ่งคนภายนอกอาจไม่สามารถรับรู้ได้ ความเป็นคนที่รักครอบครัว ความเป็นสุภาพบุรุษ ความสุภาพอ่อนโยน นับเป็นแบบอย่างที่ดีที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อความสุขในครอบครัวต่อไป

ผมภูมิใจที่ได้เป็นหลานเขยคนหนึ่งของคุณตาครับ

ตั้ม

อนุสาวรีย์แห่งความเสียสละ ... เจี๊ยบ โต้ง ไก่แก้ว

กราบเท้าคุณปู่

จะแน่วแน่แก้ไขในสิ่งผิด *จะรักชาติจนชีวิตเป็นผุยผง*
จะยอมตายหมายให้เกียรติดำรง *จะปิดทองหลังองค์พระปฏิมา*

ขออัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ "ความฝันอันสูงสุด" บางตอน เป็นบทเริ่มในโอกาสที่จะได้ระลึกในพระคุณของ "คุณปู่" ในครั้งนี้

หากจะต้องบรรยายถึงความรัก ความผูกพันที่ "คุณปู่" มีต่อหลานๆ และจากที่หลานให้ความเคารพรักใน "คุณปู่" นั้น ก็คงจะเขียนได้ไม่มีหมด แต่เนื่องจาก "คุณปู่" เป็น "ต้นแบบ" ที่ดี สมควรเอาเป็นเยี่ยงอย่างในหลายๆ ด้านที่จะสามารถนำมายึดปฏิบัติได้เพื่อเป็นมงคลของชีวิต เช่น

ความกตัญญู คือแบบอย่างที่เด่นชัดและน่ายกย่อง ภาพที่คุณปู่ดูแลปรนนิบัติคุณทวดอย่างดี เป็นความทรงจำที่หลานจะยึดถือปฏิบัติเพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิตต่อไป

ความอดทน แม้ท่านจะพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองและการทหารแล้วก็ตาม บางครั้งเมื่อต้องออกงานพระราชพิธี หรืองานพิธีต่างๆ โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับการทหารนั้น ท่านจะต้องยืนร่วมอยู่ในพิธีท่ามกลางแสงแดดเป็นเวลานานๆ เป็นเรื่องที่ยากสำหรับคนในวัย

เก้าสิบอย่างท่านจะพึงกระทำได้ แต่ภาพที่พวกเราเห็นท่านยังคงสงบนิ่ง อดทน สมเป็นชายชาติทหารโดยแท้

ความจงรักภักดี เป็นข้อที่ท่านให้ความสำคัญสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ สมกับที่ท่านได้ถวายสัตย์ปฏิญาณตนในฐานะทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ โดยท่านถือปฏิบัติตลอดมาจวบจนวาระสุดท้ายของชีวิตท่าน

พวกเรา "ภูมิใจ" ที่ได้เกิดมาเป็นหลานของ "ปูชนียบุคคล จอมพลนักการทหาร" ผู้ซึ่งทำคุณประโยชน์ไว้แก่ประเทศชาตินานัปการ ตลอดชีวิตของ "คุณปู่" ได้สร้างสมแต่ความดีแก่กองทัพ แก่สังคมและชาติบ้านเมือง มีความจงรักภักดีต่อพระบรมวงศานุวงศ์อย่างเปี่ยมล้น ได้ทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนาด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่น หลานขอกราบแทบเท้า "ดวงวิญญาณ" ของ "คุณปู่" และให้สัญญาว่าจะยึดถือแนวทางที่กล่าวถึงในเบื้องต้น และจะยึดถือคุณธรรมที่ "คุณปู่" ปลูกฝังหลานๆ เสมอมาตั้งแต่ยังเล็กๆ "คุณปู่" เป็นตัวอย่างที่ประเสริฐของความเป็นสุภาพบุรุษ ความเสียสละ และยึดมั่นในมโนธรรม เมตตาธรรม และความยุติธรรม จึงขอให้ผลแห่งความดีที่ "คุณปู่" ได้กระทำมาโดยตลอด จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ "คุณปู่" เสวยสุข ณ สรวงสวรรค์ และ "คุณปู่" จะสถิตย์อยู่ในดวงใจของหลานทุกๆ คนตลอดไป

สุดท้ายนี้ ขออัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ “เกียรติศักดิ์ทหารเสือ” บางตอนมาประดับไว้เพื่อเป็นเกียรติแก่ดวงวิญญาณของคุณปู่ สืบไป

มโนมอบพระผู้เสวยสวรรค์ *แขนมอบถวายทรงธรรม์เทิดหล้า*
ดวงใจมอบเมียขวัญและแม่ *เกียรติศักดิ์รักข้ามอบไว้แก่ตัว*

กราบแทบเท้าด้วยความเคารพรัก

พงศิยา–ณัฏฐพงศ์ จันทราทิพย์
กิตติพงศ์–กิติมา กิตติขจร
พิลาสินี กิตติขจร

คนดีที่สุดในโลก ... หน่า

คิดถึงคุณตา

ฉันเกิดมาในครอบครัวที่อบอุ่น ครอบครัวของเรา คุณพ่อ คุณแม่ พวกเรา 5 คน พี่น้องอาศัยอยู่ในบ้าน ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันกับบ้านของคุณตาคุณยาย ภายในรั้วเดียวกันยังมีบ้านของป้าจิ๋ม อาเปี๊ยด ป้าจิ๋ว และเรือนไทยใต้ถุนสูง (ซึ่งคุณยายให้คนยกบ้านเก่าของท่านมาจากอยุธยา) ซึ่งเป็นที่ๆ คุณชวดผู้ชาย คุณชวดผู้หญิงอาศัยอยู่ ภายในบริเวณบ้านของเรานับๆ ดูก็มีคนถึง 4 ชั่วอายุคนอาศัยอยู่ด้วยกัน ฉันมีทั้งคุณพ่อคุณแม่ คุณลุงคุณป้า คุณน้าคุณอา ลูกพี่ลูกน้องอีกมากมาย ซึ่งถ้าไม่อยู่ในบริเวณเดียวกัน ก็อยู่ใกล้ๆ กันเช่นป้าแต๋ว ลุงเล็ก ป้าเล็ก และยายหนม ซึ่งก็ไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ และที่สำคัญยังมีคุณตาคุณยาย และคุณชวดทั้งสองท่านอยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของบ้านเราอีกด้วย

ชีวิตในวัยเด็กของฉันช่างมีความสุขเสียจริงๆ

ในตอนนั้นเป็นยุคที่หนังไทยกำลังเฟื่องฟูมาก จะเรียกว่าเป็นยุคทองของหนังไทยก็ว่าได้ดาราดังๆตอนนั้นก็มี สมบัติ- อรัญญา , มิตร-เพชรา , ยอดชาย-ภาวนา

พวกเด็กๆ ซึ่งก็คือพวกเราหลานคุณตาคุณยายนั่นแหละ โดยปกติแล้วพวกเราจะไม่ได้ออกไปไหนนอกบ้าน ในวันหยุดก็จะเล่นกันอยู่ในบริเวณบ้าน ว่ายน้ำ วิ่งเล่นกันในสนามหรือ เล่นซ่อนหา โดยมีพวกลูกๆ ของคนในบ้านอีกหลายคนเป็นเพื่อนเล่นด้วย

กลับมาเรื่องหนังไทยก่อน จำได้ว่า ตอนนั้นหนังไทยดังๆ มีหลายเรื่อง อย่างเช่น สุดหัวใจเกาะสวาทหาดสวรรค์ ผู้กองยอดรัก หลานสาวคุณหญิง ลูกสาวนายพล พูดถึงสองเรื่องหลังแล้วจำได้ว่า พวกพี่ๆ คุยกันว่า พวกนี้เว่อร์ดี นางเอกเป็นหลานสาวคุณหญิง เป็นลูกสาวนายพลแล้วทำตัวเบ่ง วางก้ามใหญ่โตเหลือเกิน ท่าของ "นายพล" ในเรื่องก็ดูดุ มีอำนาจ น่าเกรงขามอะไรขนาดนั้น ไม่เห็นเหมือน "คุณตา" ของพวกเราเลย ใหญ่กว่านายพลซะอีก ก็ตอนที่ฉันเกิด

คุณตาของฉันมียศเป็นจอมพลแล้ว แล้วยังเป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยซะอีก (ซึ่งจริงๆ ตอนนั้นฉันก็ไม่รู้มากนักว่า นายกรัฐมนตรี แปลว่าอะไร) แต่คุณตาของพวกเรา ไม่เห็นมีท่าทีเหมือนในหนังเลย คุณตาใจดีไม่เคยดุพวกเราเลย และคุณตาก็รักพวกเรามากมาก ทุกครั้งที่มีคนถามว่า "ตอนนี้ท่านมีหลานกี่คนแล้ว" คุณตาจะตอบและยิ้มกว้างทุกครั้ง

ตลอดเวลา 30 กว่าปีที่ผ่านมา คุณตาเป็นเหมือนพ่อคนที่ 2 ของฉัน ถึงคุณตาจะมีงานยุ่งอยู่เสมอ แต่ท่านก็มักจะมีเวลาให้กับพวกเราด้วย ถึงจะไม่ใกล้ชิดขนาดป้อนข้าวป้อนน้ำให้ แต่ท่านก็ยังคอยสอน คอยเตือนในสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ ฉันจำได้ว่าเวลาฟังพวกเราเด็กๆ คุยกัน ท่านจะคอยแก้เสมอเวลาที่เราใช้ภาษา หรือพูดจาไม่ถูกต้อง

"พูดให้ชัดๆ ป.ปลาตากลม ไม่ใช่ ป.ปา ตา กม" !!!

นึกดูซิคะ ท่านคอยเอาใจใส่แก้ไขให้เราตั้งแต่ตัวเล็กๆ หัดท่อง ก.ไก่ ข.ไข่เลย

ยังมีอีก เวลาที่พวกเราเล่น ***"ซ่อนแอบ"*** กัน ท่านก็จะบอกว่า ***"พูดอย่างนั้นไม่ได้ เค้าต้องเรียกซ่อนหา ซ่อนแอบแล้วใครจะหาล่ะ"*** หรือเวลาพูดว่า ***"เอง"*** เช่น ***"5 บาทเอง"*** คุณตาก็จะแก้ว่า ***"พูดไม่ถูก ต้องพูดว่า 5 บาทเท่านั้นเอง"***

ส่วนเรื่องการประหยัดมัธยัสถ์นั้น คุณตาก็มักจะทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลานอยู่เสมอ จนในบางครั้งก็ทำให้ท่านต้องเจ็บตัวได้

ฉันจำได้ว่า วันหนึ่งในช่วงปิดเทอม พวกเราแก๊งเด็กๆ ตกลงกันว่าจะเล่น "ซ่อนหา" เพราะวันนั้นเป็นวันที่อากาศร้อนมาก เราตกลงจะเล่นกันในบ้าน ซึ่งก็หมายความว่า ห้ามออกไปแอบบริเวณนอกบ้าน คือไปที่สนาม หรือบริเวณเฉลียงหน้าบ้าน เมื่อถึงเวลาที่พวกฉันแอบ ฉันกับพี่หนิงวิ่งจี๋ขึ้นไปบนห้องนอนคุณตาคุณยายพร้อมกัน ในห้องไม่มีใครอยู่ เพราะปกติตอนกลางวันคุณตาคุณยายจะอยู่ในห้องนั่งเล่นข้างล่าง แล้วจะขึ้นมาข้างบนหลังจาก 6 โมงเย็นไปแล้ว

พี่หนิงกับฉันมองกวาดไปรอบๆ ห้องอย่างคุ้นเคย ก็พวกเรารู้จักทุกซอกทุกมุมของบ้านหลังนี้ แล้วเราก็ตัดสินใจตรงกันอีก.... "ห้องแต่งตัว"...

ถัดจากห้องนอนของคุณตาคุณยาย มีห้องเล็กๆ อยู่อีกห้องหนึ่ง ซึ่งคุณตาใช้เป็นห้องเก็บเสื้อผ้า เครื่องแบบทหาร หมวก และสิ่งของต่างๆ พวกเราเรียกห้องนี้ว่า "ห้องแต่งตัว" ห้องแต่งตัวเป็นห้องที่ค่อนข้างมืด เหมาะแก่การแอบ แล้วเวลา "พวกที่หา" มาหาเรา พี่หนิงกับฉันจะได้มีโอกาสกระโดดออกมา "แปะ" ก่อนที่จะโดนโป้งได้

เราสองคนเอื้อมมือไปที่จับประตูแล้วบิด ผลักเข้าไปเต็มแรง

โป๊ก..... พี่หนิงกับฉันตกใจ เสียงคนร้องโอยออกมา แล้วตามด้วยเสียงแบบดุนิดๆ "เฮ้อ อ อ อ อ...ตานอนอยู่" เราสองคนไม่ได้รู้สึกกลัวเลยสักนิด แต่รู้สึกผิดหน่อยๆ และสงสารคุณตาที่ต้องเจ็บตัว

ทำไมท่านถึงไปอยู่ที่นั่นเหรอคะ?

วันนั้น คุณตาอยากนอนพักตอนกลางวัน แต่อยากจะประหยัดและไม่ต้องการเปิดแอร์ในห้องนอนใหญ่ คุณตาเลยไปเปิดแอร์นอนอยู่คนเดียวในห้องแต่งตัวเล็ก โดยนอนกับพื้นแล้วหันศีรษะมาทางด้านประตู แล้วด้วยความที่ห้องแต่งตัวของท่านไม่ได้มีขนาดใหญ่โตมากนัก เวลาที่เราสองคนผลักประตูเข้าไป จึงกระแทกชนเข้ากับศีรษะของท่านเต็มแรง ลองนึกดูซิคะ คนที่กำลังนอนหลับสบาย แล้วอยู่ดีๆเจอแบบนี้

ยังไม่จบเท่านั้น หลังจากพึมพำ "ขอโทษค่ะ ขอโทษค่ะ" ไปแล้ว พวกเรา 2 คนก็ตัดสินใจวิ่งไปแอบกันที่หลังเตียงนอนคุณตาคุณยาย ก็เราสองคนตัวเล็กนิดเดียว จึงสามารถหลบอยู่หลังพนักของเตียงนอนได้สบายๆ

"ห นิ ง ง ง ..... ห น่ า า า า า ....."

เสียงพี่ๆ อีกฝ่าย คือ พี่ตั๋มกับพี่หน่อง ใกล้เข้ามา "คนอื่นเขาโดนโป้งกันหมดแล้ว เหลืออยู่ 2 คนเท่านั้นแล้วนะ ออกมาจากที่ซ่อนซะเถอะ เสียงประตูเปิดขึ้น !!! นั่นไง ... ช่างใจตรงกันเหลือเกิน ฉันแอบมอง เห็นพี่หน่องกับพี่ตั๋มเดินย่องเข้ามาในห้อง ทำท่าบุ้ยใบ้ชี้เข้าไปในห้องแต่งตัว !!!!!

พี่หนิงกับฉันหันมามองหน้ากันแล้วหัวเราะคิก

ใจนึงก็อยากจะออกไปห้ามพี่ๆ ไม่ให้เปิดประตูเข้าไป แต่อีกใจนึงก็ไม่อยากถูกหาตัวเจอ แต่ไม่แน่.. บางทีคุณตาอาจจะเอ็ดตะโรไล่สองคนนั้น ออกไปโดยที่ไม่สามารถมาหาพวกเราพบก็เป็นได้ ยังไม่ทันไร.....

โป๊ก คราวนี้เสียงโอ๊ยของคุณตาดังขึ้นกว่าเดิมมาก คุณตาคงจะเจ็บและตกใจเอาเรื่องเชียวละค่ะ แล้วในที่สุดพี่หนิงกับฉันก็กลั้นหัวเราะไม่อยู่ เสียงเราดังขึ้นมาจากหลังเตียง เราสองคนถูกโป้งจนได้ แต่วันนั้น "หลานๆ จอมพล" ทั้ง 4 คนที่ทำเรื่อง ก็ไม่มีใครโดนดุสักคน

ตั้งแต่เล็กจนโต ฉันไม่เคยเห็นคุณตาดุว่าใครจริงๆ เลย ถ้าไม่พอใจอะไรคุณตาก็จะเงียบ พวกเราเด็กๆ อาจจะโดนดุบ้างก็ต่อเมื่อทำเสียงดังเอะอะเอ็ดตะโร วิ่งเล่นกันในบ้าน แต่ภาพนายทหาร หน้าตาดุดัน ท่าทาง "โหดมือฮิทธิพล" แบบในหนังไทยไม่ใช่คุณตาของฉันแน่

ขนาดตอนนั้นพวกเราพี่น้อง 5 คนทำเสียแสบ ท่านยังนั่งเงียบไม่ว่าอะไร วันนั้น ขณะที่คุณตานั่งดูทีวี และกำลังรับประทาน Escargots (หอยทากที่อยู่ในเปลือกอบกับกระเทียมและเนย

แบบฝรั่งเศส) โดยมีพวกเรา 5 คนพี่น้องนั่งรายล้อมอยู่ที่พื้น ท่านคงทราบว่าพวกเราคงอยากทานบ้าง ก็เล่นมองจ้องตาเป็นมันอย่างนั้น ท่านก็เลยส่งจานมาให้ ถามว่า "ทานไหม" แล้วท่านก็หันไปดูทีวีต่อ ฉันจำได้ว่าพวกเราดีใจ พี่หน่องรีบจัดแจงนับดูว่ามีหอยเหลือกี่ตัว .... 10 ตัวพอดี.... ก็ครอบครัวเราเป็นครอบครัวประชาธิปไตยนี่คะ ตกลงเรา 5 คนพี่น้องได้ทานกันคนละ 2 ตัว (คุณตาทานไป 2 ตัว) พอเสร็จเรียบร้อย พี่หน่องหยิบจานวางไว้บนโต๊ะตามเดิม

สักพักฉันเห็นนิ่มก้มหน้างุดอมยิ้ม พร้อมกับสะกิดฉันให้หันไปดูคุณตา ฉันพูดไม่ออก หันไปกลั้นหัวเราะกับพี่ๆ น้องๆ คุณตาท่านหยิบหอยขึ้นมาพลิกดูทีละตัว ทีละตัว จนหมด ท่านถึงได้ทราบว่า ไม่มี Escargot เหลืออยู่ซักตัวเดียว วันนั้น ความใจดีของท่านทำให้ท่านต้องอดทานของโปรดไป แต่ท่านก็ไม่ได้ว่าอะไร

เมื่อฉันโตขึ้นจนมีหนูนวลแล้ว คุณตาก็ยังคอยเป็นห่วงและคอยดูแลความทุกข์สุขของทุกๆ คนอยู่นั่นเอง ซึ่งนี่ก็รวมไปถึงคนที่อาศัยอยู่ในบ้าน และคนที่ไม่ใช่ลูกหลานของท่านด้วย ทุกๆ ครั้งที่ครอบครัวใหญ่ของเราไปทานอาหารนอกบ้าน คุณตาจะเรียกฉันเข้าไปถามเสมอว่า "พี่เลี้ยงลูกเค้าทานอะไรกันหรือยัง"

1 ปีกว่าๆหลังจากที่คุณตาได้จากพวกเราไป ทำให้ฉันได้คิดอะไรหลายๆ อย่าง ตลอดเวลาตั้งแต่เล็กจนโต ท่านได้เป็นเสมือนเสาหลักของครอบครัวของเรา (ฉันหมายถึง คุณตาคุณยาย ลูกๆ ของท่านอีก 6 คน รวมทั้ง เขยและสะใภ้ หลานๆ 22 คน และเขยสะใภ้ รวมถึงเหลนอีก 20 คน) ท่านเป็นจุดศูนย์กลาง เป็นศูนย์รวมของครอบครัว รวมพวกเราไว้ด้วยกัน ทุกๆ วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันเกิดคุณตา วันเกิดคุณยาย วันครบรอบแต่งงาน และวันสำคัญต่างๆทางพุทธศาสนาพวกเราจะมารวมตัวกันพร้อมหน้าพร้อมตา และทุกครั้งคุณตาก็จะให้โอวาทกับพวกเรานอกเหนือจากการปฏิบัติตนเป็นคนดี ประพฤติทำในสิ่งที่ดีที่ชอบตามหลักพุทธศาสนา ขยันหมั่น

เพียรในการทำงาน และขยันในการศึกษาหาความรู้แล้ว สิ่งที่ท่านจะเน้นเสมอก็คือ ความรักและความสามัคคีกันในหมู่ญาติพี่น้อง

สำหรับฉันแล้ว ฉันได้แต่หวังว่า คุณตาของฉันจะจากพวกเราไปด้วยจิตใจที่สงบอย่างน้อยๆ ท่านคงจะทราบว่า พวกเรายังรักและสามัคคีกัน ไม่ทอดทิ้งกัน ตลอดเวลา 5 เดือนที่ท่านนอนอยู่ในห้อง ICU โรงพยาบาลกรุงเทพ ฉันสามารถพูดได้เลยว่า คุณตาไม่เคยถูกทอดทิ้งให้อยู่คนเดียวเลย คุณยายย้ายไปนอนอยู่ที่โรงพยาบาลพร้อมกันกับท่าน และพวกเราทุกคนก็ผลัดเปลี่ยนกันไปอยู่เป็นเพื่อนคุณตาทั้งกลางวันและกลางคืน ไปคุยกับท่าน ไปร้องเพลงและไปอ่านหนังสือให้ท่านฟังในห้อง ICU แม้แต่ตัวฉันเอง ยังเอาซอด้วงไปเล่นเพลงที่ท่านชอบ เช่น เพลงลาวดวงเดือน เพลงเขมรไทรโยก เพลงแสนคำนึง ให้ท่านฟังด้วย ฉันคิดว่านี่เป็นเพียงสิ่งน้อยนิดที่พวกเราสามารถทำให้แก่ท่านได้ เพราะตัวฉันเองคงไม่สามารถทดแทนบุญคุณของท่านที่มีต่อตัวฉันได้.... มีหลายๆ ครั้งที่คนเข้ามาทำดีกับฉัน โดยที่ไม่ได้หวังอะไรตอบแทน แต่เป็นเพียงเพราะทราบว่า "ฉันเป็นหลานของท่าน"

ฉันเพิ่งจะเข้าใจว่า การสูญเสียบุคคลสำคัญ บุคคลอันเป็นที่รักในชีวิตไป การที่ต้องยอมรับว่าคนๆนั้น ไม่ได้อยู่กับเราอีกแล้ว เป็นสิ่งที่เจ็บปวด และทำให้ฉันเป็นทุกข์เสียจริงๆ

วันหนึ่ง ท่านชยสาโรฯ มาเทศน์ที่บ้านในงานสวดพระอภิธรรมของคุณตา ฉันไปนั่งคุยกับท่าน เล่าให้ท่านฟังว่า อยากให้เกิด Armageddon ขึ้นจริงๆ แบบไม่ต้องรู้ตัวกันเลย จะได้ไม่ต้องมีการเสียใจ ไม่มีความทุกข์ แล้วก็เลยถูกท่านดุมาว่า ฉันคงไม่ได้ฟังที่ท่านเทศน์เลย..... หลักของพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ต้องยอมรับสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย .....

ฉันได้แต่ตอบท่านไปว่า "ฟังค่ะ แต่ยังทำใจไม่ได้ คงจะยังอีกนาน"

สำหรับตอนนี้.....คิดถึงคุณตาค่ะ..... หน่า

คนใจดี ... หน่อย

แม้เวลาจะผ่านมาปีกว่าแล้วตั้งแต่ที่คุณตาจากพวกเราไป แต่ความทรงจำที่มีต่อคุณตาสำหรับหน่อยยังชัดเจนเหลือเกิน

หน่อยยังพูดกับคุณตุ๋ยอยู่บ่อยๆว่า ไม่น่าเชื่อเลยว่าคุณตาได้จากพวกเราไปแล้ว ยังนึกถึงตอนที่คุณตา คุณยายไปเที่ยวพัทยากับเรามาเมื่อเดือนธันวาคม 2546 เหมือนเพิ่งผ่านมาไม่นานนี้เอง หน่อยกับคุณตุ๋ยยังช่วยกันใส่สบู่อาบน้ำ ตีฟองให้คุณตาแช่น้ำกันอยู่เลย และวันที่ 16 มกราคม 2547 คุณตาก็ยังออกไปกินเลี้ยงฉลองวันเกิดของคุณตุ๋ยกับเอกที่ร้านที ที สเต็กด้วยกัน ตอนนั้นคุณตายังดูเป็นปรกติ แข็งแรง ใครจะไปคิดว่าหลังจากนั้นอีกเพียงไม่กี่วันคุณตาก็ต้องเข้าโรงพยาบาล

หลังหน่อยแต่งงานกับคุณตุ๋ยและมีลูก หน่อยก็ลาออกจากงาน อยู่บ้านเลี้ยงลูกและยังพาลูกชายของหน่อย "ตั้ง"มาเล่นกับคุณชวด คุณตา คุณยายๆของเขาเกือบทุกวัน หลังกินข้าวกลางวันคุณตาจะมานั่งอ่านหนังสือที่เก้าอี้สีเขียวตัวโปรด ตั้งก็จะต้องแกล้งคุณชวดชายทุกครั้ง โดยการไปพับที่พักขาลง และชอบปีนขึ้นไปนั่งเอ้เตบนตัวคุณชวด ซึ่งคุณชวดก็ไม่เคยว่าตั้งซักครั้งกลับยิ้มชอบใจซะอีก หน่อยต้องเรียกลงเพราะตัวตั้งก็ไม่ได้เล็กและคุณตาก็อายุมากแล้ว ตั้งโชคดีที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดคุณชวด ได้รับความรัก ความเมตตาจากคุณชวดเหมือนอย่างที่หน่อยได้รับมาตลอด หน่อยคิดว่า ตั้งมีความผูกพันกับคุณชวดชายมากทีเดียว

ช่วงที่คุณตาเข้าโรงพยาบาลหน่อยตั้งท้องลูกคนที่ 2 คือ "ติตี้" หน่อยก็ยังพาตั้งไปที่โรงพยาบาลด้วยเกือบทุกวัน หน่อยมีโอกาสได้เข้าไปเยี่ยมคุณตาในห้องไอซียูบ้าง แต่ตั้งไม่ได้เข้าไปเลย ได้แต่ไปอยู่ที่ห้องข้างบนชั้น 15 อยู่เป็นเพื่อนคุณชวดหญิงเท่านั้น จนหน่อยคลอดติตี้แล้ว หน่อยก็

ได้พาลูกทั้ง 2 คนไปที่โรงพยาบาลบ้าง จนวันที่ 24 พฤษภาคม 2547 คุณตาอาการดีขึ้น คุณหมอให้ออกจากไอซียูแล้วขึ้นมาพักบนห้องข้างบน หน่อยดีใจมาก วันนั้นเป็นครั้งแรกที่ติตี้ได้พบและไปกราบสวัสดีคุณชวดชาย ตอนตั้งไปกราบชวดชาย ตั้งก็ไม่กลัวเลย แม้ไม่ได้เจอกับชวดชายมานานหลายเดือนแล้วก็ตาม ตั้งทราบอยู่ตลอดว่าชวดชายไม่สบาย แต่ตอนเจอก็อดมีคำถามไม่ได้ เช่น ทำไมชวดชายต้องนอนใส่หมวก ทำไมชวดชายไม่มีฟัน เป็นต้น ไม่คิดเลยว่าครั้งนั้นจะเป็นครั้งสุดท้ายที่ลูกๆของหน่อยได้พบคุณชวดชายของเขา แต่ก็นับว่าติตี้โชคดีเหลือเกินที่มีโอกาสได้พบกับคุณชวดชาย แม้เป็นเพียงครั้งเดียวก็ตาม

ตั้งแต่คุณตาเสียจนวันนี้ คุณตาก็ยังอยู่ที่บ้านถกลสุข หน่อยและคุณตุ๋ยจะพาลูกๆมากราบคุณตาเสมอ ลูกๆไม่กลัวเลย ชอบมาเล่นกันตรงนั้น และเคาะบอกคุณชวดเมื่อมากราบ หน่อยให้ตั้งและติตี้ดูรูปคุณชวดชายบ่อย จนทั้ง 2 คนจำได้แม่น หน่อยอยากให้ลูกๆได้รู้จักและจดจำคุณชวดไว้ตลอดไป

หน่อยเชื่อว่าคุณตายังคงอยู่ใกล้ๆพวกเราตลอด ถึงหน่อยจะไม่เคยเจอคุณตาเองก็เถอะแต่ลูกๆน่ะ.... อาจเจอมาแล้ว....

เรื่องก็มีอยู่ว่าหลังคุณตาเสียไม่นาน ทุกเย็นพวกเราจะออกมานั่งกินของว่างตอนบ่ายกันที่สนาม เด็กๆจะชอบไปเล่นที่ศาลาในสนามกัน ซึ่งตั้งเรียกว่า "บ้านตั้ง" ใครถามว่าใครให้ตั้งก็จะตอบด้วยความมั่นใจมากว่า "ชวดชายให้ตั้ง" มีอยู่วันหนึ่ง เราก็ออกมานั่งที่สนามกันตามปกติ ตั้งก็ชวนคุณยายจิ๋วไปเล่นที่ "บ้านตั้ง" เข้าบ้านแล้วตั้งก็นั่งลง ยายจิ๋วจะนั่งลงข้างๆแต่ตั้งกลับบอก "ยายจิ๋วๆ อย่านั่งตรงนั้น เถิบมาตรงนี้" ยายจิ๋วก็งงถามว่า "ทำไมล่ะ" ตั้งตอบว่า "ตรง

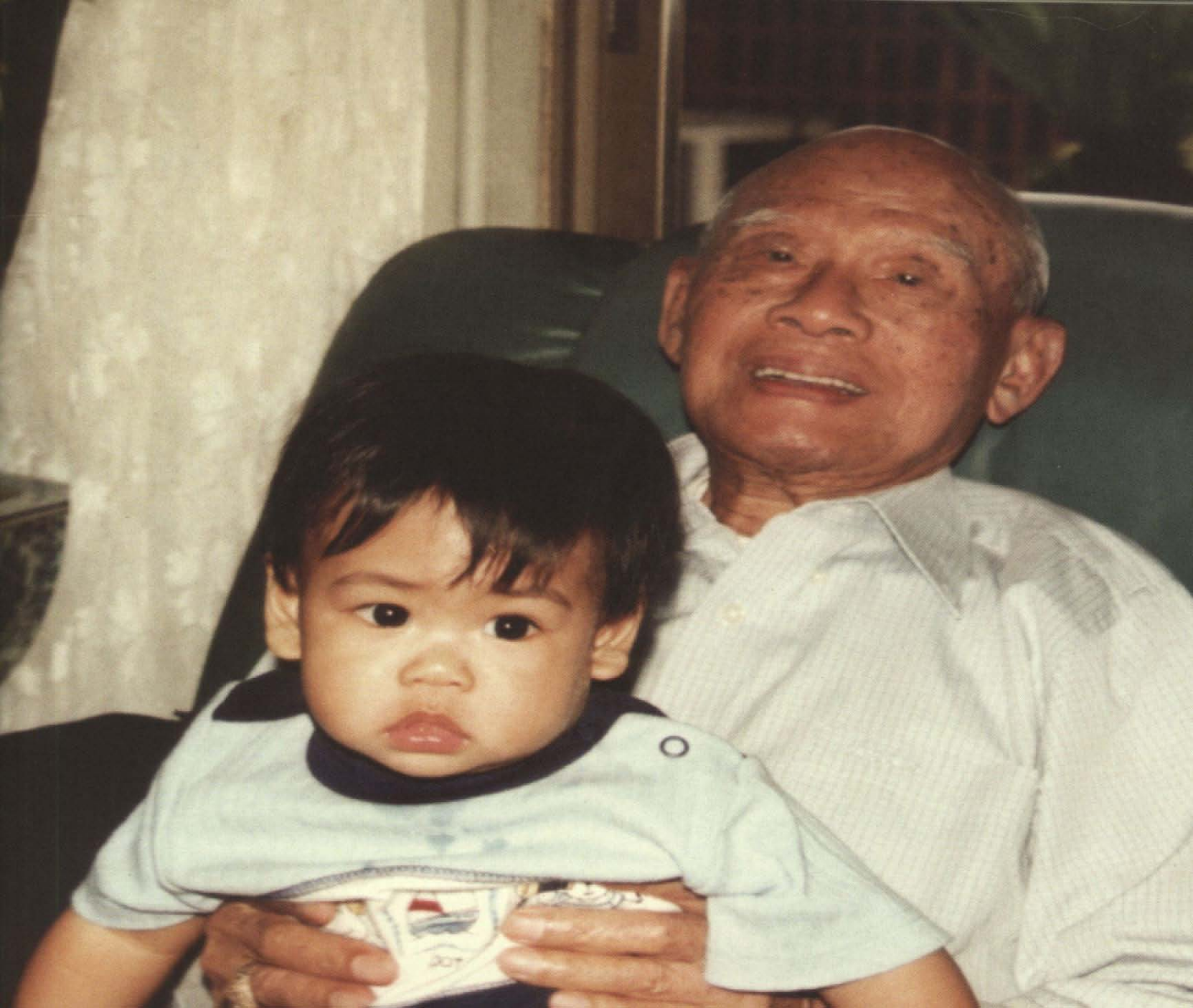

นั้นชวดชายนั่งอยู่" เท่านั้นแหละ ยายจิ๋ววิ่งปร๊าดหน้าตื่นมาหาพวกเราเลย หน่อยถามลูกเดี๋ยวนั้นว่าชวดชายอยู่ในบ้านตั้งด้วยเหรอ ตั้งก็ตอบแบบธรรมดาสุดๆว่า "ใช่ครับ" ใครๆจะคิดว่าจะไปเอาสาระอะไรกับเด็ก 3 ขวบ แต่สำหรับหน่อย รู้ว่าลูกไม่ได้พูดปดแน่ๆ

อีกครั้งเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2548 ตอนค่ำเรามีกินข้าวเย็นที่สนาม พอเริ่มมืด ยุงเยอะ หน่อยเลยพาลูกติตี้เข้าบ้านมาเล่นในห้องจีน เพราะแอร์เย็นสบายดี น้องก้องเอาคอมพิวเตอร์มาต่อคาราโอเกะสำหรับร้องเล่นกันระหว่างรอเวลาถึงเที่ยงคืน หลังจากลองเครื่องแล้วก็ออกไปกินข้าวกันที่สนามและไม่ได้ปิดทีวี จอก็ขึ้นเป็นสีฟ้าอยู่อย่างนั้น เมื่อหน่อยเข้ามาในห้องจีน ก็ไม่ได้สนใจจะปิดทีวี ก็ไม่มีเสียงหนวกหูนี่นา หน่อยนั่งเล่นกับติตี้บนเตียงที่นอนเล่นของคุณยาย อยู่ๆทีวีก็ปิดพรึบลง ก็งงๆว่าปิดได้ไง รีโมทคอนโทรลก็อยู่ที่โต๊ะนู้นตั้งไกล กำลังคิดอยู่ในใจว่าหรือคุณตามาปิด อยู่ๆติตี้ก็พูดขึ้นว่า "ชวดๆๆ" มั้ยล่ะ!!! ก็เลยถามลูกทำเสียงเฉยสนิท ทั้งที่ในใจเต้นดิสโก้ว่า "ไหนลูก ไหนคุณชวด" ติตี้ก็ทำมือชี้ไปทางด้านหลังหน่อยว่า "นู่น ชวดๆ" หน่อยรีบหันไปปรากฏว่าเป็นรูปคุณตา คุณยายอยู่ในกรอบ วางอยู่บนหลังทีวี หน่อยหยิบขึ้นมาแล้วถาม "นี่ใช่ไหมคะ" ติตี้ชี้ไปตามรูปบอก "ชวดชาย ชวดหญิง" สรุปหน่อยเลยไม่รู้ว่าคุณตามาเยี่ยมเรากันหรือเปล่า

หน่อยและคุณตุ๋ยยังคิดถึงคุณตาอยู่เสมอ วันเกิดหน่อยทั้ง 2 ปีที่ผ่านมาก็ยังเอาเค้กวันเกิดไปให้คุณตาและขอพรคุณตาเหมือนเดิม ความรัก ความเมตตา คำสั่งสอนทุกอย่างที่หน่อยเคยได้รับจากคุณตาหน่อยจะจดจำไว้และปฏิบัติตามตลอดไป

รักและคิดถึงคุณตามากค่ะ **หน่อย ตุ๋ย ตั้ง ติตี้**

ตัวอย่างของพวกเรา

...ใหญ่ ก้อง เอก

มรดกคุณตา

คุณตาผู้เป็นแบบอย่าง (บทเรียน 10 ประการ)

คุณตาในความทรงจำของพวกเราสามคน เป็นผู้ใหญ่ใจดี ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต แข็งแกร่ง อดทนมีระเบียบวินัย และเปี่ยมด้วยเมตตา ซึ่งก็คงไม่แตกต่างจากความรู้สึกและความทรงจำของผู้ใกล้ชิดและลูกหลานคนอื่นของคุณตานัก แต่เราอาจจะโชคดีตรงที่เราได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดกับคุณตามาตลอดทั้งชีวิตของเรา จนกระทั่งวันที่คุณตาจากเราไป ตลอดเวลาที่เราได้อยู่กับคุณตาเราได้เรียนรู้อะไรต่างๆ มากมายจากคุณตาโดยที่คุณตาไม่จำเป็นต้องมานั่งสอนแบบคุณครูกับนักเรียน แต่คุณตาจะสอนเราด้วยการปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้แก่เรา ให้เราค่อยๆ ซึมซับไปเองทีละน้อยโดยไม่รู้ตัว เราเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากกิจวัตรประจำวันที่คุณตาปฏิบัติเป็นประจำเป็นสิบๆ ปี โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง บทเรียนที่คุณตาสอนเรามีดังนี้

บทเรียนแรก เรื่องความตรงต่อเวลา

เริ่มต้นด้วยการตื่นนอนตอนเช้าคุณตาจะตื่นตั้งแต่เจ็ดโมงเช้า ทานอาหารเช้าเวลาแปดโมงครึ่ง ทานอาหารกลางวันตอนเที่ยงครึ่ง และทานมื้อค่ำเวลาสองทุ่มตรงเสมอมา ที่สำคัญหากคุณตาต้องไปร่วมในงานพิธีต่างๆ เราก็ไม่เคยเห็นคุณตาไปสายเลยสักครั้ง นอกจากจะมีเหตุสุดวิสัยจริงๆ

บทเรียนที่สอง เรื่องการรักษาสุขภาพกาย

เราเห็นคุณตาออกกายบริหารเป็นประจำทุกเช้าไม่เคยขาด ทั้งวิดพื้น ลุกนั่ง (Sit-up) และทำแกว่งแขนไปมาเป็นจังหวะซึ่งคุณตาจะทำได้พลิ้วสวยงามมากๆ ตอนเย็นก่อนทานอาหารค่ำคุณตาก็จะเดินออกกำลังกายไปรอบๆ บ้าน ทำให้คุณตามีสุขภาพแข็งแรง แม้จนกระทั่ง

อายุเก้าสิบกว่าปีคุณตาก็ยังเดินเหินอย่างคล่องแคล่วไม่ต้องให้ใครมาประคองและก็ไม่ชอบให้ใครมาประคอง

บทเรียนที่สาม เรื่องการรักษาสุขภาพใจ

คุณตาจะสวดมนต์ไหว้พระในห้องพระเป็นประจำทุกวันทั้งเช้าและเย็น รวมเวลาแล้ววันละไม่ต่ำกว่า 2 ชั่วโมง ซึ่งก็คงจะด้วยการปฏิบัติกิจวัตรสำคัญนี้ ที่ทำให้คุณตาดูสงบ สุขุมเยือกเย็น และมีใบหน้าผ่องใสแม้จะมีอายุเกือบร้อยปี

บทเรียนที่สี่ เรื่องนิสัยรักการอ่าน

คุณตาจะอ่านหนังสือพิมพ์ติดตามข่าวสารบ้านเมืองเป็นประจำทุกวัน คุณตาอ่านหนังสือมากจริงๆ อ่านหนังสือเกือบทุกประเภทหนังสือเล่มหนึ่งที่คุณตาอ่านประจำคือ ต่วยตูน ซึ่งเป็นหนังสือที่สนุกและแฝงด้วยความรู้รอบตัว แม้เวลาจะผ่านไปร่วมสามสิบปีแล้วแต่เราก็มีความสุขมากทุกครั้งเมื่อนึกถึงเวลาที่นอนอยู่ในอ้อมแขนคุณตา ฟังคุณตาเล่านิทานให้ฟัง คิดแล้วก็อยากกลับไปมีวันนั้นอีกครั้ง

บทเรียนที่ห้า เรื่องความเป็นระเบียบ

คงเป็นเพราะคุณตาเป็นทหาร ถูกฝึกแบบทหารมาตั้งแต่เด็กๆ จึงทำให้คุณตามีความเป็นระเบียบเรียบร้อยฝังลึกอยู่ในตัว เราจะเห็นคุณตาคอยเดินตรวจตราความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านอยู่เป็นประจำทุกวัน โต๊ะ เก้าอี้ จะต้องอยู่ที่เดิมที่คุณตาจัดไว้แม้แต่รูปภาพที่แขวนอยู่บนผนังทุกภาพก็จะต้องอยู่ในตำแหน่งตั้งตรงขนานกับพื้นห้อง เรียกว่าเอียงไปหนึ่งองศาคุณตาก็จะรู้ทันที สมกับที่คุณตาเคยเป็นครูสอนวิชาแผนที่ทหาร

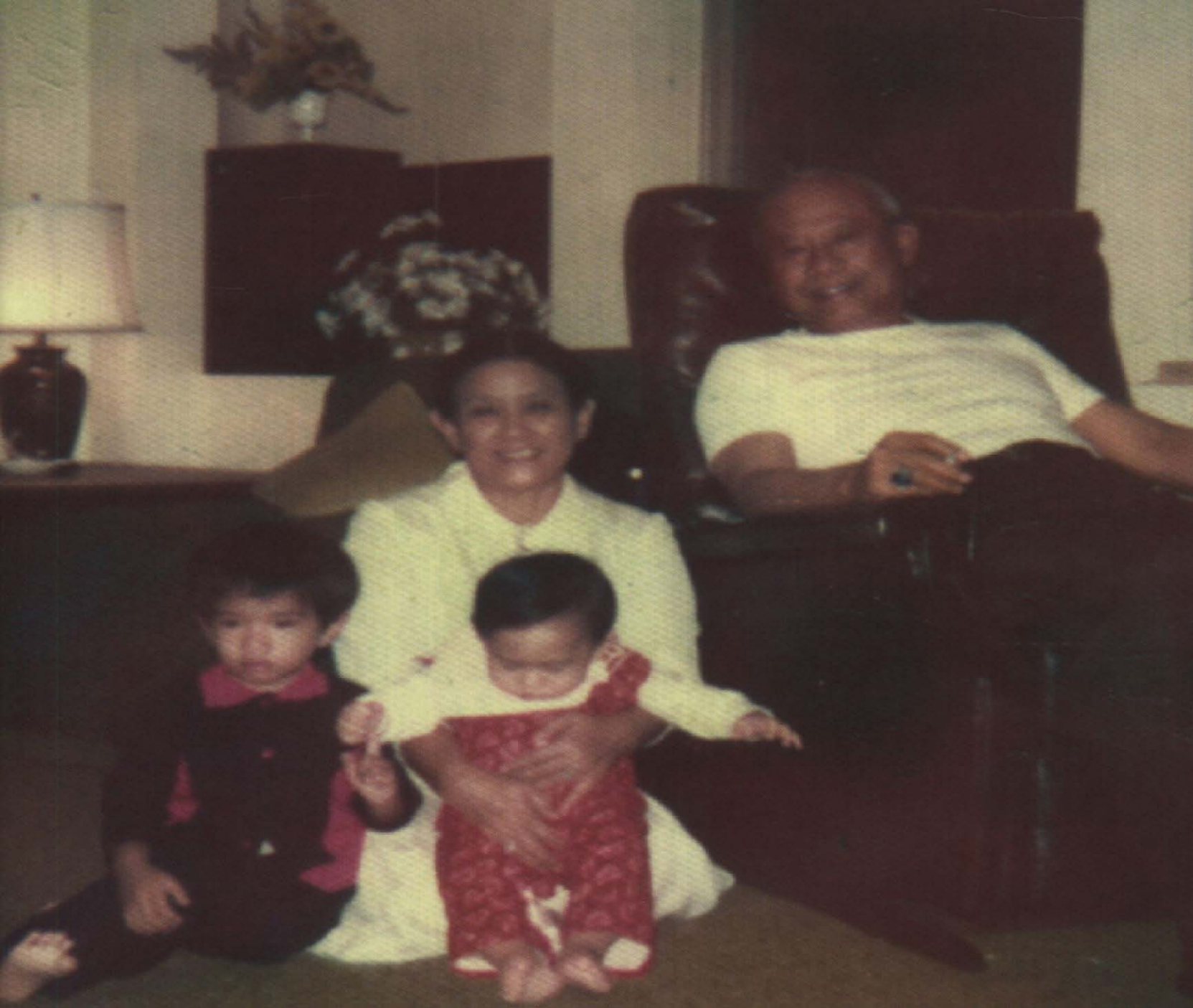

บทเรียนที่หก เรื่องความสุภาพเรียบร้อย

เราไม่เคยได้ยินคุณตาพูดจาหยาบคาย หรือตะโกนว่ากล่าวใครด้วยถ้อยคำไม่สุภาพ ในเรื่องการแต่งตัว คุณตาจะแต่งตัวเรียบร้อยเหมาะสมเสมอ เสื้อและกางเกงที่สวมใส่แต่ละวันจะต้องสะอาดสะอ้านและเป็นสีประจำวันของวันนั้นๆ

บทเรียนที่เจ็ด เรื่องการให้ทาน

เนื่องจากคุณตาใจดีมากๆ เราจึงเห็นคุณตาทำบุญทำทาน ช่วยเหลือคนอื่น และสังคมเสมอมา ใครมาขอความช่วยเหลืออะไร คุณตาก็จะพยายามช่วยเต็มที่ แม้ผู้ที่มาขอความช่วยเหลือจะไม่ได้เป็นญาติมิตรหรือคนรู้จักของคุณตา บ้านเราจะมีการทำบุญเลี้ยงพระหรือถวายสังฆทานพระเป็นประจำ นอกจากนั้นสิ่งหนึ่งที่เราภาคภูมิใจมาก คือการที่คุณตาได้ริเริ่มจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส มาเป็นเวลาหลายสิบปีแล้ว

บทเรียนที่แปด เรื่องความสม่ำเสมอ

เมื่อเราอายุมากขึ้น ก็มักจะบ่นกันเสมอว่ามีแรงมีพละกำลังน้อยลงไปทุกที ไม่สามารถทำอะไรได้คล่องแคล่วว่องไวเช่นแต่ก่อน ทั้งที่จริงๆ แล้วเรายังมีอายุเพียงน้อยนิดเมื่อเทียบกับคุณตา เหตุผลที่เราไม่แข็งแรงเหมือนคุณตาคิดง่ายๆ ก็คือเราขาดความสม่ำเสมอ ทำอะไรเป็นช่วงๆ เป็นพักๆ ซึ่งย่อมไม่ได้ผลลัพธ์ดีอย่างแน่นอน

บทเรียนที่เก้า เรื่องการให้อภัย

แม้ตอนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ เราจะยังเด็กมาก เอกยังไม่เกิดด้วยซ้ำ แต่จากการศึกษาหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ และจากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เรารู้และเข้าใจเหตุการณ์นั้นพอสมควรและก็รู้ว่าใครคิดดีหรือคิดร้ายกับคุณตา ใครที่เป็นมิตรแท้และมิตรเทียม เรารู้สึกโกรธแค้นบรรดามิตรเทียมแทนคุณตาจริงๆ แต่คุณตากลับไม่เคยรู้สึกโกรธเคือง

คนเหล่านั้นเลย เวลาที่คนเหล่านั้นกลับมาหาท่าน คุณตาก็จะต้อนรับพูดคุยกับคนเหล่านั้นด้วยไมตรี เหมือนว่าคนเหล่านั้นไม่เคยคิดร้ายใดๆ ต่อคุณตาเลย และคุณตาก็ดูมีความสุขอย่างจริงใจที่ได้เห็นคนเหล่านั้นกลับมาเยี่ยมเยียน คุณตาจึงทำให้เราเข้าใจคำว่าการให้อภัยได้เป็นอย่างดี

บทเรียนที่สิบ เรื่องการแสดงความรักความห่วงใย

คุณตาทำให้เรารู้ว่าการแสดงความรักความห่วงใย แม้จะด้วยการกระทำเล็กๆ น้อยๆ ก็มีคุณค่าทางจิตใจได้อย่างมหาศาล คุณตาได้แสดงออกถึงความรักที่มีต่อครอบครัว คนใกล้ชิด โดยเฉพาะต่อคุณยายอย่างสม่ำเสมอ เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2547 คุณตาก็ได้ร้องเพลงโปรดคือ กังหันต้องลม และบัวขาว ให้คุณยายฟัง จนลูกหลานและแขกที่มาร่วมงานต้องหยุดนิ่งฟังด้วยความประทับใจ นอกจากนั้นตั้งแต่เด็กจนโตเราจะไปทานอาหารค่ำที่บ้านคุณตาทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์ และเสาร์ ในระหว่างทานอาหารคุณตาจะคอยถามเราต่างๆ นานา เช่น วันนี้เป็นอย่างไรบ้าง? ไปไหนมาบ้าง? มีเรื่องอะไรมั้ย? เราก็มักจะไม่ค่อยตอบอะไรมากมายเท่าไหร่ เพราะคิดว่าเป็นคำถามประจำวันของคุณตา แต่คุณตาก็ยังเพียรถามเราได้ทุกๆวัน เราคงใจจดใจจ่ออยากจะทานอาหารให้เสร็จเร็วๆ จะได้ไปเข้าแถวรับ Chocolate คนละชิ้นจากคุณตา และก่อนกลับบ้านจะเข้าคิวอีกทีเพื่อสวัสดีคุณตา คุณตาก็จะตอบรับด้วยการหอมแก้มเราทุกครั้ง เป็นอย่างนั้นเสมอมาจนเราโตเป็นหนุ่ม แม้มันจะเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่เมื่อย้อนกลับไปนึกถึงวันเวลาเหล่านั้น ก็ทำให้เรารู้สึกอบอุ่นและซาบซึ้งใจในความรัก ความห่วงใยที่คุณตามีให้แก่เราเสมอ

นอกจากบทเรียนสิบประการที่กล่าวถึงไปแล้วนั้น ยังมีสิ่งต่างๆ ที่เราได้เรียนรู้จากคุณตาอีกมากมายเกินบรรยาย บทเรียนทั้งหมดที่คุณตาให้แก่เรามันมีค่ามาก มากจนไม่อาจจะหาสิ่งใดมาทดแทนได้ ซึ่งก็ทำให้เราไม่เคยสงสัยเลยว่าทำไมคนจำนวนมาก รวมถึงบุคคลสำคัญของ

ประเทศ เช่น ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อดีตประธานองคมนตรี และ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ได้เคยกล่าวถึงความยุติธรรมและความเมตตาของคุณตา เราภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นหลานคุณตาและจะนำเอาบทเรียนอันล้ำค่าที่ได้รับจากคุณตามาเป็นหลักและแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตลอดไป

เคารพรักและคิดถึงคุณตามาก

ใหญ่ ก้อง เอก
สุวงศ์ ยอดมณี
พงศ์ศักดิ์ ยอดมณี
จักรา ยอดมณี

คนน่ารักที่สุดในโลก ... นิ่ม

เป็นการยากที่จะเขียนอะไรสักอย่างถึงคุณตา สำหรับนิ่ม การบอกความรู้สึกนั้นไม่สามารถทำได้ง่ายๆ ถึงแม้จะเติบโตในบ้าน ในครอบครัวใหญ่ที่แสนจะอบอุ่น และสามารถรู้สึกได้ตลอดเวลาถึงความรัก และความห่วงใยที่ทุกๆ คนมีให้ ถึงกระนั้นพวกเราไม่ค่อยจะได้แสดงความรักด้วยคำพูดกันเท่าไรนัก (จะรู้สึกได้ก็จากสายตา คำสั่งสอนตักเตือน และการกระทำเพียงเท่านั้น)

จำได้ว่า ตอนเล็กๆ จะได้พบคุณตาคุณยายเมื่อแม่พาพวกเราไปสิงคโปร์ซึ่งพวกเราจะดีใจกันมาก (ตอนที่คุณตาคุณยายยังอยู่ที่อเมริกานั้น ยังจำความไม่ได้) ไม่รู้ว่า จริงๆ แล้วดีใจที่ได้ไปเมืองนอก หรือว่าได้ไปหาคุณตาคุณยาย เมื่อท่านทั้งสองกลับมาอยู่ที่บ้านแล้ว รู้สึกว่าบ้านครึกครื้นขึ้น นิ่มชอบไปอยู่กับคุณตาและนอนคุยกับคุณยายอยู่บ่อยๆ เพราะไม่ชอบวิ่งเล่นกับพวกพี่ๆ เท่าไหร่ ตอนเด็กๆ นิ่ม (บางทีกับเอก) ชอบทำขนมมาก และชอบเอาไปให้คุณตาลองทาน (เพราะคิดว่าคุณตาเป็นนักชิมตัวยง) จำได้ว่าครั้งหนึ่งพยายามทำแพนเค้กกล้วยหอมแต่ออกมาหน้าตาเหมือนแป้งเปียก ไม่ว่าขนมนั้นหน้าตาประหลาดแค่ไหนคุณตาก็ยอมทานเสมอ ทำให้นิ่มรู้สึกภูมิใจมากในขณะนั้น (แต่ในภายหลังได้เห็นใจท่าน และได้ตระหนักว่าคุณตาน่ารักกับหลานๆ ขนาดไหน)

บ้านของเราประกอบด้วยหลายครอบครัว ครอบครัวของเรากับป้าจิ๋วอยู่ในรั้วเดียวกัน ป้าจิ๋มอยู่รั้วติดกันและยังมีบ้านป้าแต๋วและบ้านยายหนม อยู่ใกล้ๆ กันอีก ส่วนครอบครัวลุงเล็ก ลุงจี๊ด และลุงเรศร์ก็มากันทุกอาทิตย์ นิ่มคิดว่าพวกเราโชคดีมากที่นอกจากมีพ่อแม่ของตัวเองแล้วยังมีลุงป้า และอาดูแลพวกเราอีก มีพี่น้องไว้เล่นด้วยเยอะแยะ ที่สำคัญ การที่มีคุณตาคุณยาย ซึ่งนอกจากเป็นเหมือนพ่อแม่ที่สองของพวกเราแล้ว ยังเป็นเสาหลักของบ้าน ทำให้พวกเรารวมตัวกันติด

คุณตาคุณยายสอนเสมอให้พวกเรารัก และปรองดองสามัคคีกัน ให้หมั่นขยันทำงาน และเรียนหนังสือให้เก่ง

การที่เติบโตขึ้นมาในบ้านถกลสุข มีสิ่งที่สอนใจหลายอย่าง พวกเราหลานๆ คุณตา (รวมไปถึงรุ่นเหลนด้วย) เติบโตมากับเพลงกังหันต้องลม และร้องเพลงนี้เป็นกันทุกคนโดยไม่ต้องมีใครสอน อาจเป็นเพราะเป็นเพลงโปรดของคุณตาและได้ยินกันบ่อยๆ เวลามีงานที่บ้านและมีการร้องเพลงกัน โตขึ้นมาถึงได้รู้ว่าเพลงนี้เป็นอุทาหรณ์สอนถึงความไม่แน่นอนในชีวิต คุณตาไม่เคยปริปากบ่นน้อยใจในเรื่องที่เกิดขึ้น ทั้งๆ ที่ท่านทุ่มเทแรงกายและใจอย่างมากเพื่อชาติบ้านเมือง ทุกคนก็คงคิดเหมือนกันเคยคิดว่าโลกนี้ช่างไม่ยุติธรรม แต่คิดว่าคุณตาคงทำใจรับได้แล้ว ในระยะหลังๆ นิ่มได้รู้สึกถึงแต่ความห่วงใยที่ท่านมีให้แก่ลูกหลานสำหรับอนาคตที่ไม่แน่นอนของพวกเรา

สำหรับนิ่ม คุณตาเป็นแบบอย่างที่ดีอย่างยิ่งในการดำรงชีวิต (ถึงแม้ว่าตัวเองจะทำตามแบบท่านไม่ได้เสียมาก) ท่านเป็นคนสม่ำเสมอในกิจวัตรประจำวัน มีระเบียบ มัธยัสถ์ แต่ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว เป็นคนละเอียดลออ รักความถูกต้อง (จำได้ว่ามีครั้งหนึ่งคุณตารีบนุ่งผ้าออกมาจากห้องน้ำ ขณะที่ยังมีฟองสบู่เต็มตัว เพราะคนเอาของมาส่งและคิดเงินผิด พวกเราขำกันแทบแย่) คุณตาใช้ชีวิตที่เรียบง่ายแต่รู้จักการหาความสุขในชีวิต ท่านเป็นคนอดทนอย่างที่สุด ครั้งสุดท้ายที่คุณตาเดินทางไปอเมริกาและมาเยี่ยมนิ่มขณะที่เรียนปริญญาโทอยู่ที่นั่น คุณตาปวดหลังมากแต่ไม่เคยปริปากบ่น พวกเราสังเกตจากการที่ท่านหาที่นั่งพักเสมอเวลาต้องเดินมากๆ เพราะปกติท่านเดินเร็วและเดินทนมาก

ในระยะหลังๆ นิ่มรู้สึกเป็นห่วงคุณตามาก ทั้งๆที่คุณตามีสุขภาพดีมาก (เว้นแต่เป็นโรคเบาหวาน) และสมองยังดีเยี่ยมเหมือนเดิม อาจจะเป็นเพราะรู้สึกว่าคุณตาช้าลงบ้างเล็กน้อย ซึ่งก็เป็นธรรมดาของคนอายุขนาดนี้ (ตอนงานวันเกิดคุณยายปี 2547 คุณตายังร้องเพลงอยู่เลย) แต่วันที่พวกเราใจหายกันที่สุดก็คือวันที่คุณตาเส้นเลือดแตกในสมองและต้องรับการผ่าตัด การที่นิ่มต้องอยู่ห่างจากบ้านในขณะที่คุณตาป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลนั้น ก็พยายามทำใจมาเสมอว่า ชีวิตนั้นต้องมีการเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นเรื่องธรรมดา การที่คุณตาจากพวกเราไปนั้น จะทำให้ท่านไม่ต้องทรมานอีกต่อไป ถึงกระนั้น ก็ยังทำใจไม่ได้เมื่อคุณตาได้ถึงแก่กรรมในยามที่นิ่มไม่อยู่

มองย้อนกลับไป นิ่มได้เห็นสิ่งดีๆ หลายอย่างเหลือเกินจากชีวิตของคุณตา คุณตาเป็นสามีที่แสนดีของคุณยาย เป็นคู่ทุกข์คู่ยาก ดูแลคุณยายเป็นอย่างดี เป็นพ่อที่แสนดีของลูกๆ เป็นคุณตาที่น่ารักและน่าเคารพที่สุดของหลานๆ และเป็นคุณชวดที่ใจดีของเหลนๆ นิ่มดีใจที่ได้เกิดมาในครอบครัวที่อบอุ่นและมีบุพการีที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้ สร้างบ้านที่มีความรักอย่างเหลือล้น อันเป็นรากฐานที่ดีแก่ชีวิต ให้ความมั่นคงแก่จิตใจ และเป็นกำลังใจให้พยายามทำสิ่งที่ดีที่สุดให้กับตนเอง ครอบครัวและสังคม

นิ่มรู้สึกดีใจที่ได้ใช้เวลาอยู่ใกล้ชิดกับคุณตาเยอะและมีความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับคุณตาอยู่มากมาย และคิดว่าความทรงจำเหล่านั้น ทำให้ท่านเสมือนยังมีชีวิตอยู่กับพวกเราเสมอ ถ้าชาติหน้ามีจริงก็จะขอเกิดเป็นหลานคุณตาอีกทุกชาติไป

นิ่ม

คุณชวดของเหลน

หนูแหวน แขนอ่อน

หัวหน้าเหลน

คุณชวดเป็นหนึ่งในบุคคลที่อยู่ในความทรงจำแรกเริ่มสุดของแหวน แหวนยังจำภาพคุณชวดนั่งอยู่บนเก้าอี้ตัวโปรด อ่านหนังสือเล่มแล้วเล่มเล่า เหมือนกับว่าท่านจะไม่เคยอยู่นิ่งเฉย ทุกๆ วันอาทิตย์ แม่หนิงจะต้องพาหนูแหวนแขนอ่อนไปรับประทานอาหารกลางวันกับคุณชวด ทุกครั้งเวลาเราเข้าไปกราบคุณชวด ท่านจะต้องก้มหน้ามาหอมแก้มเราทั้งสองข้างด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม เป็นภาพความทรงจำที่มิเคยลืมจากใจแหวน เวลาผ่านล่วงเลยไปกว่า 20 ปี จวบจนถึงวันสุดท้ายที่แหวนได้รับประทานข้าวกลางวันเป็นครั้งสุดท้ายกับคุณชวด

แหวนมีความทรงจำตอนเด็กๆ กับคุณชวดมากมาย แหวนชอบไปนั่งคุยกับคุณชวด ชอบแอบเอาหนังสือของคุณชวดไปเปิดดู เพราะอยากรู้อยากเห็นว่ามันเกี่ยวกับอะไร มีแต่ตัวอักษร ทำไมคุณชวดชอบอ่านจัง คุณชวดก็เลยต้องมานั่งเล่าให้ฟัง พอเราได้ฟังแล้วรู้สึกสนุกก็เลยไปซื้อมาอ่านบ้างทั้งหนังสือประวัติศาสตร์ ทั้งวรรณกรรม จนทำให้เราซึมซับนิสัยรักการอ่านมาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้เรายังได้ไปเที่ยวหลายๆ ประเทศด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นประเทศในแถบ Europe อย่าง Switzerland , Austria หรือ Australia , Singapore และอีกมากมาย มันเป็นความทรงจำที่สวยงามในวัยเด็กของแหวน เสียงหัวเราะของคุณชวด รอยยิ้มของคุณชวด ช่วงเวลานั้นมันช่างอบอุ่นและมีความสุขเหลือเกิน ทุกๆ trip คุณชวดเป็นคนที่เดินเก่งมากไม่เคยเหนื่อยเลย เราก็ได้แต่วิ่งตามต้อยๆ แต่ตามไม่เคยทันเพราะตอนนั้นตัวเล็กขาสั้นนิดเดียว จนคุณชวดต้องหยุดเดินแล้วรอเรา แหวนยังจำภาพท่านติดตา ท่านจะเดินอกผายไหล่ผึ่ง หลังตรง ขนาดเดินยังเป็นเส้นตรง แต่งตัวเนี๊ยบตั้งแต่ศีรษะ

จรดเท้า มันแสดงถึงความมีวินัยอันเปี่ยมล้นในตัวของท่าน ดั่งชายชาติทหารที่แท้จริง ท่านช่างสง่างามเหลือเกิน ท่านมีความเป็นผู้นำอยู่ในตัวท่านเองโดยธรรมชาติ ท่านไม่ได้เป็นแค่ force leader แต่เป็น natural leader อย่างแท้จริง แหวนได้แต่มองและชื่นชมจนเป็นความฝังใจ ใฝ่ฝันเหลือเกินว่าจะเป็นให้ได้สักครึ่งของท่าน

ตั้งแต่เด็กๆ แหวนจะชอบเดินดูรูปต่างๆ ในบ้านคุณชวดในสมัยที่คุณชวดยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย มันเป็นความภูมิใจลึกๆ ของแหวนที่มีบรรพบุรุษเป็นถึงบุคคลที่ได้ถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ไทย ท่านจอมพลผู้ยิ่งใหญ่ และนายกรัฐมนตรีที่ดำรงตำแหน่งถึง 4 สมัยในขณะเดียวกันท่านก็ยังเป็นคุณชวดที่แสนอบอุ่นและเป็นที่รักของบรรดาหลาน เหลน คุณชวดจะคอยถามแหวนตลอดว่าอยากจะทำอะไร อยากจะเรียนอะไร และท่านก็จำได้ตลอดว่าแหวนอยู่ชั้นปีไหน คณะอะไร สมองของท่านนั้นเกินบุคคลธรรมดา ท่านสามารถจดจำทุกรายละเอียดของลูก หลาน เหลน ไว้ได้หมดครบถ้วน แหวนเติบโตมาในฐานะเหลนคนโต คุณชวดเรียกแหวนว่า "หัวหน้าเหลน" และคอยปลูกฝังแหวนตลอดเวลาว่าให้เป็นเด็กดี ตั้งใจเรียนหนังสือ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่น้องๆ มันเปรียบเสมือนความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของแหวน เพราะการที่จะเป็นแบบอย่างหรือ "role model" ของใครสักคนนั้นมันช่างยากเย็นนัก คุณชวดเปรียบเสมือนแรงบันดาลใจและกำลังใจของแหวน ผู้เป็นบุคคลที่คอยสนับสนุนและเป็นแบบอย่างที่แหวนพึงจะทำให้ได้ในชีวิตนี้ ในหนทางที่แหวนกำลังจะก้าวเดินต่อไป ถึงแม้วันนี้ท่านไม่สามารถพูดกับหนู และไม่ได้อยู่ให้หนูได้สัมผัสใกล้ ๆ อีกแล้วแต่ หนูรู้ว่าคุณชวดยังคอยจับตาดูหนูและยังคอยเป็นกำลังใจให้หนูอยู่ห่างๆเสมอ หนูขอสัญญาว่าหนูจะไม่ทำให้คุณชวดผิดหวัง.....

คุณชวดขา.....คุณชวดจะอยู่ในใจของหนู และเป็นแรงบันดาลใจให้หนูในทุกๆสิ่งและในทุกๆ ก้าวจากนี้และตลอดไปเสมอ คอยเป็นกำลังใจให้หนูจากบนฟ้านะคะ หนูแหวนรักคุณชวดที่สุดเลยค่ะ

หนูแหวน แขนอ่อน

ตี๋ - แป๊ม

Back when I was a chil
Before life removed all the innocen
Father would lift me hig
Spin me around till I fell aslee
Then up the stairs he would carry m
And I knew for sure I was love

If I could get another chance
Another walk, another dance with hi
I'd play a song that would never ever en
How I'd love to dance with Father agai

If I could steal
One final glan
One final step
One final dance with hi
I'd play a song that would never ever en
Cause I'd love to dance with my father agai

Every night I fall asleep
And this is all I ever dream

For the great Father of the family

Pam and Kitty

ชาญ

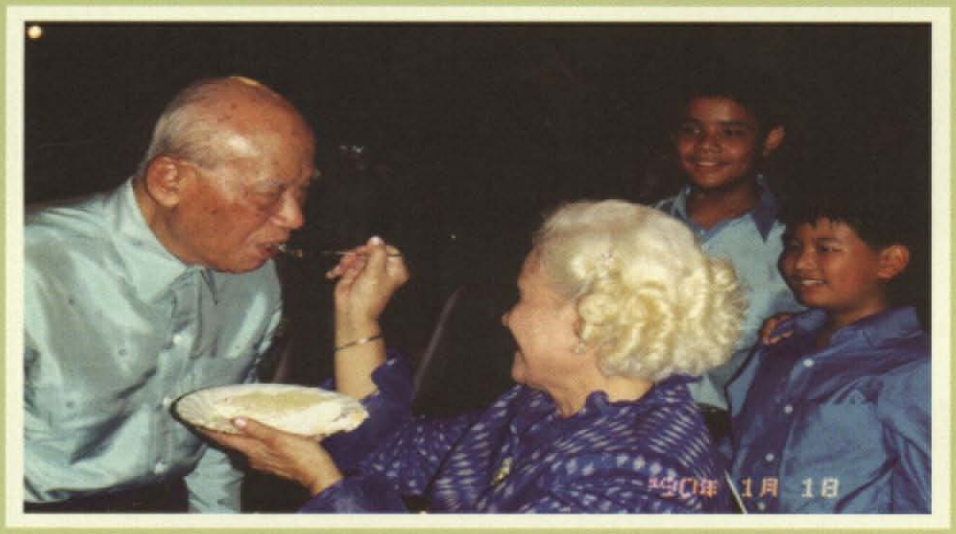

ชาญเป็นฉากหลังครับ

I might be just a book
But million memories lie within me;
Joy of loving family,
Or pain of losing,
I keep them all.
I hold
The adoration of the past,
And the reminiscences for what to come.

Charn Phenjati

เหลนณัฏฐ์

ความจริงในมุมของผม

หลายคนมักจะพูดเสมอว่าผมนั้นโชคดีที่เป็นเหลนของนายกรัฐมนตรี ในความเห็นของผมพวกเขาพูดถูกที่ผมโชคดี แต่ไม่ใช่เพราะคุณทวดเป็นนายกรัฐมนตรี แต่เพราะว่าผมมีคุณทวดนั้นเปรียบเหมือนเสาหลักของครอบครัวและผมคิดว่าท่านได้ทำหน้าที่เป็นคุณทวดที่ "ดีมาก" สำหรับผมและทุกๆ คนในครอบครัว

มีอยู่ครั้งหนึ่งในวิชาประวัติศาสตร์ไทย ขณะที่ผมนั่งเรียนอย่างน่าเบื่อหน่ายอยู่กับนักเรียนคนอื่นๆ อาจารย์พูดสรุปเกี่ยวกับนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยเป็นคนๆ ผมนั้นไม่ได้ใส่ใจอะไรมากนักนอกจากจดตามที่อาจารย์พูดลงไปในเอกสารเพื่อเตรียมสอบ จนกระทั่งชื่อของทวดผมดังขึ้นมาผมจึงได้เริ่มตั้งใจฟัง แต่สิ่งที่ผมได้ยินนั้นไม่ใช่สิ่งที่น่าฟังเสียเลย อาจารย์กล่าวว่าทวดผมเป็นคนไม่ดี ผมคงไม่ขอเข้าถึงรายละเอียดในสิ่งที่อาจารย์พูด แต่มีคำหนึ่งที่ผมยังจำได้ถึงวันนี้ คำกล่าวหาว่าคุณทวดของผม "เปรียบเหมือนฮิตเลอร์" ผมทนนั่งฟังจนจบคาบโดยที่ไม่ได้พูดอะไร ผมโกรธตัวเองและละอายใจเหลือเกินที่วันนั้นผมไม่ได้ลุกขึ้นไปเถียงไม่ได้ลุกขึ้นไปบอกว่าสิ่งที่อาจารย์พูดออกมานั้นมันไม่ใช่ความจริง

ผมเองนั้นไม่ได้อยู่ในสมัยที่เกิดเรื่องขึ้น แต่ผมนั่งกินข้าวกลางวันกับทวดของผมเกือบทุกอาทิตย์ ผมได้รู้จักกับคุณทวดในมุมมองของผม คุณทวดเป็นคนตรงต่อเวลามาก คุณทวดเริ่มกินข้าวตรงเวลาเกือบทุกครั้ง จนผมไม่สงสัยเลยว่าคุณทวดเคยเป็นนายทหารมาก่อน สิ่งที่ผมจำได้เป็นอย่างดีอย่างหนึ่งคือคุณทวดจะสั่งบะหมี่หมูแดงเกือบทุกมื้อ คุณทวดใส่ใจคนรอบข้างเสมอ ถึงคุณทวดจะเป็นคนเงียบๆ ไม่ค่อยคุยในระหว่างทานอาหาร แต่

มักจะถามถึงคนรอบข้างเสมอว่า กินอันนั้นรึยัง กินอันนี้รึยัง วันนี้คนนี้หายไปไหนล่ะ คนนั้นไม่มาด้วยเหรอ พอทานข้าวเสร็จคุณทวดจะย้ายไปนั่งที่เก้าอี้ตัวใหญ่สีเขียว คุณทวดจะอ่านหนังสือ บางทีก็อ่านจดหมายต่างๆ หลังจากนั้นก็นอนหลับพักผ่อน ถ้าบางทีมีน้องๆ มาเล่นกับคุณทวด คุณทวดจะยิ้มตอบกลับเสมอ เท่าที่ผมจำได้ไม่มีครั้งไหนเลยที่ท่านดุผมหรือคนอื่นๆ แม้ว่าเด็กๆ จะซนแค่ไหนก็ตาม ไม่ใช่แค่เวลานั้น เวลาที่ผมมาถึง เวลาที่ผมนั่งกินข้าว เวลาที่ผมจากไป คุณทวดก็เป็นคนยิ้มแย้มเสมอ ผมไม่เคยคิดว่าคนที่ผมนั่งกินข้าวอยู่ด้วยเสมอนั้นคือ “ฮิตเลอร์”

บทความอันนี้เป็นบทความที่ผมเขียนขึ้นมาด้วยตัวเอง ไม่ได้ถูกใครบังคับหรือบอกให้เขียนโดยอย่างไร ผมไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะต่อว่าอาจารย์ของผมหรือใครก็ตาม แต่ผมอยากจะให้ทุกท่านรู้ว่าหนังสือนั้นไม่ใช่ลูกแก้ววิเศษที่สามารถบอกความจริงได้ทุกอย่าง สิ่งที่ได้ยินนั้นก็ใช่ว่าจะเป็นความจริงเสมอไป เรื่องที่ผมเล่าให้ฟังนั้นอาจจะเป็นแค่คำพูดของเด็กคนหนึ่ง อาจจะดูเหมือนผมเข้าข้างครอบครัวตัวเอง แต่นี่คือความจริงในมุมมองของผม

โดย นาย ณัฏฐ์ เพ็ญชาติ

เหลนปั๊ม

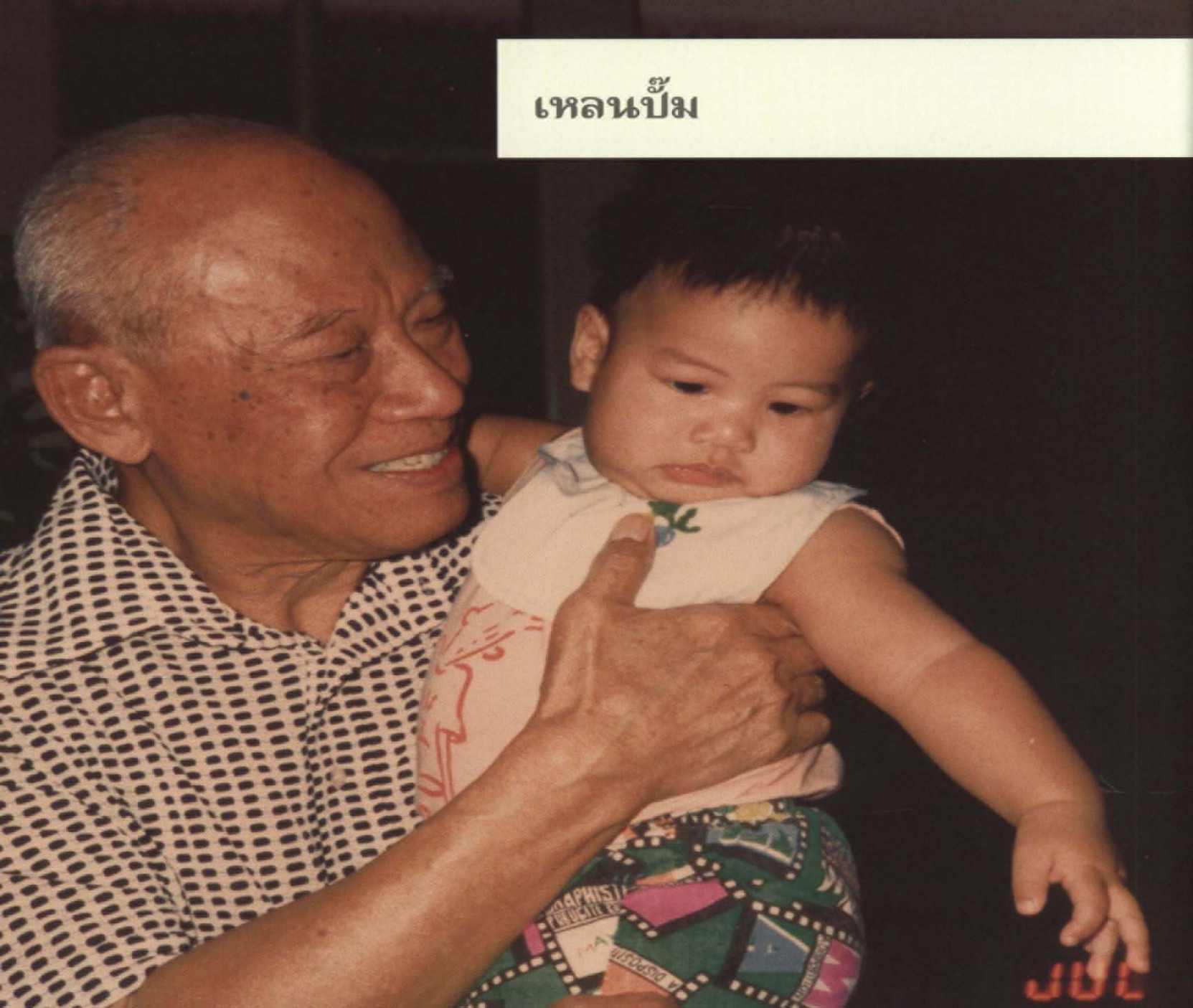

ตั้งแต่เกิดมาปั๊มก็อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นมีคุณทวดคอยดูแลเอาใจใส่และเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต คอยพร่ำสอนให้ขยันในการศึกษาเพราะความรู้จะเป็นสิ่งที่ติดตัวเราไปตลอดชีวิต ยามที่คุณทวดมีเวลาว่างคุณทวดก็จะให้ความใกล้ชิดกับลูกหลานด้วยการพาไปเที่ยวต่างจังหวัด ซึ่งทำให้ปั๊มเห็นถึงการดำเนินชีวิตที่แท้จริงของคุณทวด และได้นำมาปฏิบัติตาม แต่ ณ ยามนี้ ถึงแม้จะไม่มีคุณทวด ปั๊มก็ได้นำคำสอนมาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมา คุณทวดเสียสละเวลาเพื่อให้ครอบครัวได้มีความสุขและเสียสละเวลาเพื่อประเทศชาติ

ปั๊มก็ขอให้คุณทวดได้นอนหลับพักผ่อนอย่างเต็มที่ หากชาติหน้ามีจริงปั๊มก็ขอเกิดเป็นลูกหลานคุณทวดอีก

รัก....ปั๊ม

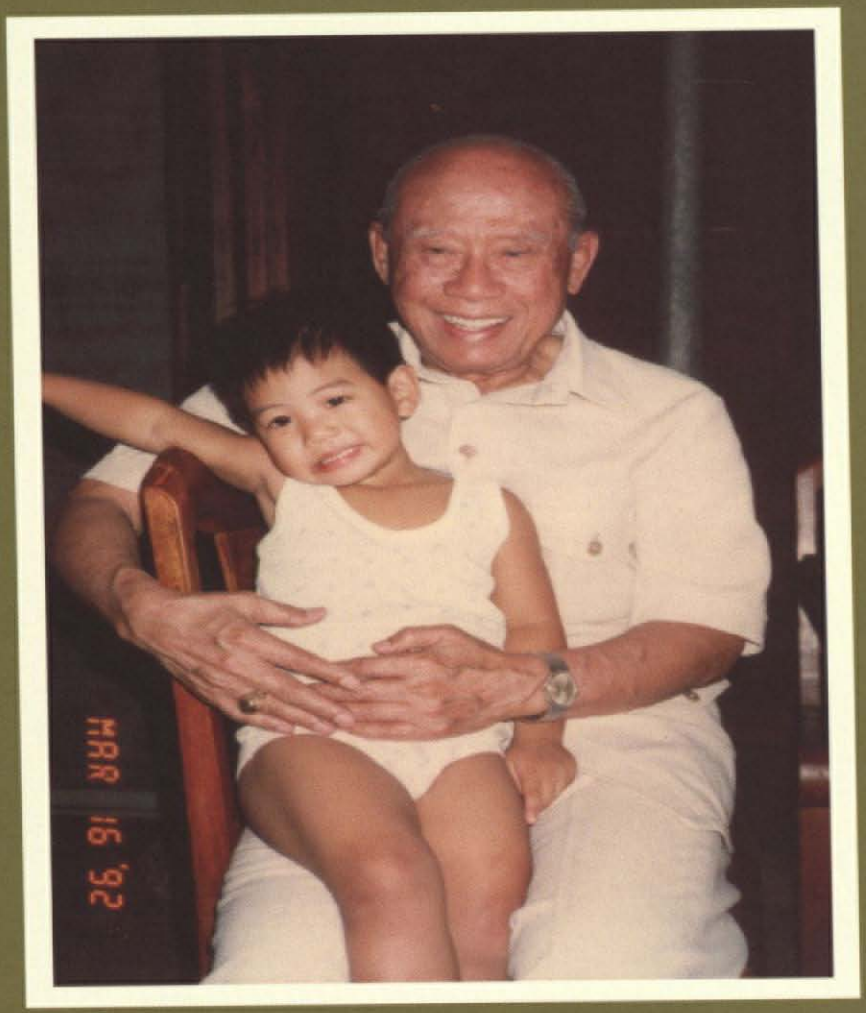
MAR 16 '92

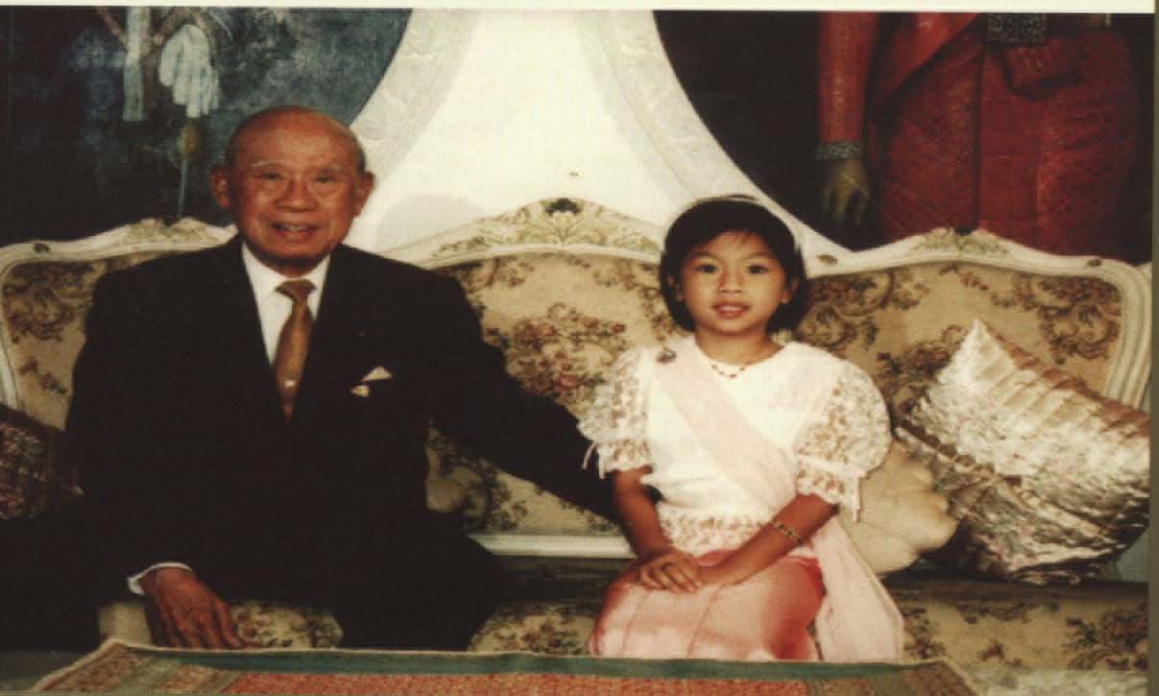

เหลนไมน์

คุณชวดมีเหลนทั้งหมด ๒๑ คน นับตั้งแต่พี่แหวนเหลนคนแรก (ซึ่งตอนนี้อายุครบ ๒๑ ปีแล้ว) จนถึงน้องวินที่เพิ่งจะเกิดได้ไม่นาน น้องไมน์เป็นเหลนคนที่ ๘ ของคุณชวด ความทรงจำที่น้องไมน์มีเกี่ยวกับคุณชวดมักจะเกี่ยวกับเรื่องการเดินทางไปเที่ยวทั้งครอบครัว ตั้งแต่การไปเที่ยวที่จังหวัดตากบ้านเกิดของคุณชวด จนถึงการไปเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงวันหยุดปีใหม่แทบทุกปี แต่นับจากวันนั้นจนถึงวันนี้ ช่วงเวลาอันแสนสุขที่เราเคยไปเที่ยวพร้อมกับคุณชวดก็คงเป็นแค่เพียงความทรงจำ

น้องไมน์ยังจำความสุขในเวลานั้นได้อย่างแม่นยำ อย่างเช่น ตอนที่นั่งรถบัสจากกรุงเทพฯไปยังจังหวัดตาก เราต้องนั่งรถกว่า ๕ ชั่วโมงจนถึงโรงแรมเวียงตาก ๒ ริมแม่น้ำปิง เหลนๆก็ถือโอกาสพูดคุยวางแผนว่าเราจะทำอะไรกันบ้าง ในที่สุดก็ตกลงกันได้ว่า เราจะไปเล่นน้ำในแม่น้ำปิงซึ่งมีน้ำใสสะอาดและตื้นมาก ไม่อันตรายสำหรับน้องตัวเล็กๆ เลย วันนั้นพวกเราเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนาน บางคนก็ไปเช่าเรือแคนูพายเล่นกัน ส่วนพวกเราเด็กๆก็นั่งเล่นบนทรายละเอียดในน้ำที่ตื้นและใสมาก

หลังจากที่เราเล่นน้ำกันสนุกเต็มที่แล้ว ตอนกลางคืนหลายๆคนก็ลงไปร่วมงานลอยกระทง แต่น้องไมน์เป็นคนที่กลัวเสียงดังของพลุ เลยต้องขึ้นไปอยู่ที่ห้องคุณชวดและชวนคุณชวดคุยสารพัดเรื่อง แต่ปรากฏว่า น้องไมน์ได้มีโอกาสเห็นพลุใกล้ชิดกว่าใครๆโดยที่ไม่ต้องได้ยินเสียงอันดังสนั่นเหมือนคนอื่นที่ลงไปร่วมงาน เพราะในห้องคุณชวดมีหน้าต่างกระจกบานใหญ่ที่มองเห็นสถานที่จัดงานได้ชัดมากและกระจกก็ช่วยป้องกันเสียงได้เป็นอย่างดี

ในช่วงวันขึ้นปีใหม่ ๒๕๔๖ เป็นครั้งสุดท้ายที่ครอบครัวของเราได้มีโอกาสขึ้นไปฉลองปีใหม่พร้อมกับคุณชวดที่บ้านแม่แฝกของป้าต๋อยที่จังหวัดเชียงใหม่ ในคราวนั้นมีสมาชิกในครอบครัวของเราไปอยู่รวมกันมากที่สุด จนบ้านแม่แฝกที่มีห้องนอนตั้งหลายห้องยังไม่พอที่จะรองรับได้ บางคนจึงต้องกางเต็นท์นอนซึ่งก็สนุกไปอีกแบบ และเราก็รู้สึกอบอุ่นดี ท่ามกลางอากาศที่แสนจะหนาวเย็น ในคืนวันสิ้นปี พวกเราทุกคนจะมารวมกันที่ลานจัดงานที่ป้าต๋อยจัดไว้อย่างสวยงาม ทุกคนกิน เล่น และเต้นรำกันอย่างสนุกสนาน บางคนก็ผลัดกันขึ้นไปร้องเพลง ส่วนคุณชวดทั้งสองก็ได้เต้นรำด้วยกันไปร่วมหลายเพลง ทุกคนพยายามถ่างตาอยู่จนถึงเที่ยงคืนเพื่อสวัสดีปีใหม่กันและขอพรจากคุณชวดทั้งสอง คืนนั้นเป็นคืนที่น้องไมน์มีความสุขมาก

แล้ว Trip สุดท้ายที่เราไปกับคุณชวดและเป็น Trip ที่เราจะไม่มีวันลืม คือ Trip ที่เราไปทำพิธียกซ่อฟ้า ทอดผ้าป่าและลอยกระทงที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ คุณชวดเดินทางไปพักรอเราที่ดอยอินทนนท์ก่อน แล้วพวกเราก็ทยอยเดินทางจากกรุงเทพฯไปสมทบกับคณะของคุณชวดที่ดอยอินทนนท์และเดินทางพร้อมกันต่อไปพักที่บ้านพักของทางป่าไม้ เด็กๆสนุกสนานกันมากเพราะที่นั่นมีบ้านบนต้นไม้ มีกระเช้าซักรอกข้ามบึงใหญ่ที่พวกเราเด็กๆรวมทั้งผู้ใหญ่ตัวโตๆอย่างพ่อกับลุงวัชรยังผลัดกันเล่นอย่างไม่กลัวตกน้ำ นอกจากนี้เรายังได้ไปผจญภัยล่องแก่งในป่า ซึ่งเป็นการเดินทางที่สุดแสนหฤโหดมากและเป็นประสบการณ์ที่สุดแสนจะประทับใจน้องไมน์จริงๆ

เช้ารุ่งขึ้นเราได้นั่งรถไปอีกไกลเพื่อไปร่วมทำพิธียกช่อฟ้ากับชาวบ้าน พวกเรารู้สึกทึ่งมากที่คุณชวด (ซึ่งขณะนั้นอายุถึง ๙๒ ปีแล้ว) สามารถลงเดินบนพงหญ้าอันแสนรกเป็นระยะทางไกลพอสมควร (รถยนต์ไม่สามารถเข้าไปถึงได้) ไปยังตลิ่งริมแม่น้ำเพื่อไปทำพิธีงมพระอุปคุต และต่อด้วยการยกช่อฟ้าที่วัดยางหลวง อำเภอแม่แจ่ม และในคืนนั้นคุณชวดและพวกเราทุกคนก็ได้ไปร่วมพิธีลอยกระทงแบบชาวเหนือที่ริมแม่น้ำ จบลงด้วยการลอยโคมขนาดใหญ่มากและการจุดพลุอย่างสวยงาม (ซึ่งทำให้น้องไมน์ต้องไปหลบอยู่ในรถของคุณชวดอีกตามเคย)

น้องไมน์มาคิดทบทวนดูแล้วว่า น้องไมน์มีความทรงจำเกี่ยวกับคุณชวดมากมายเหลือเกิน ไม่มีใครบอกได้ว่า เมื่อไม่มีคุณชวดแล้ว เราจะมีช่วงเวลาอันแสนสุขอย่างนี้อีกหรือไม่ แต่น้องไมน์พร้อมเหลนๆทุกคนจะช่วยกันดูแลคุณชวดผู้หญิง และถ้ามีโอกาสเราจะชวนคุณชวดผู้หญิงไปเที่ยวกันทั้งครอบครัวอย่างนี้อีก แต่ก็คงจะไม่สนุกเท่าเดิมเมื่อไม่มีคุณชวดผู้ชาย น้องไมน์ขอให้วิญญาณของคุณชวดไปสู่สุคติ และถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้น้องไมน์ได้เกิดมาอยู่ในครอบครัวของคุณชวดอีกค่ะ

รักและคิดถึงคุณชวดมากค่ะ

น้องไมน์

เหลนแมน

คุณยายครับ

ผมขอให้วิญญาณ
ของคุณยายไปสู่สุคติ
นะครับ

เหลนเอเอ้

คุณชวดครับ
ผมคิดถึงคุณชวดมาก
ขอให้คุณชวดไปสู่สุขคติ
และถ้าชาติหน้ามีจริงผม
อยากเจอคุณชวดอีก
เอก้

เหลนแอม

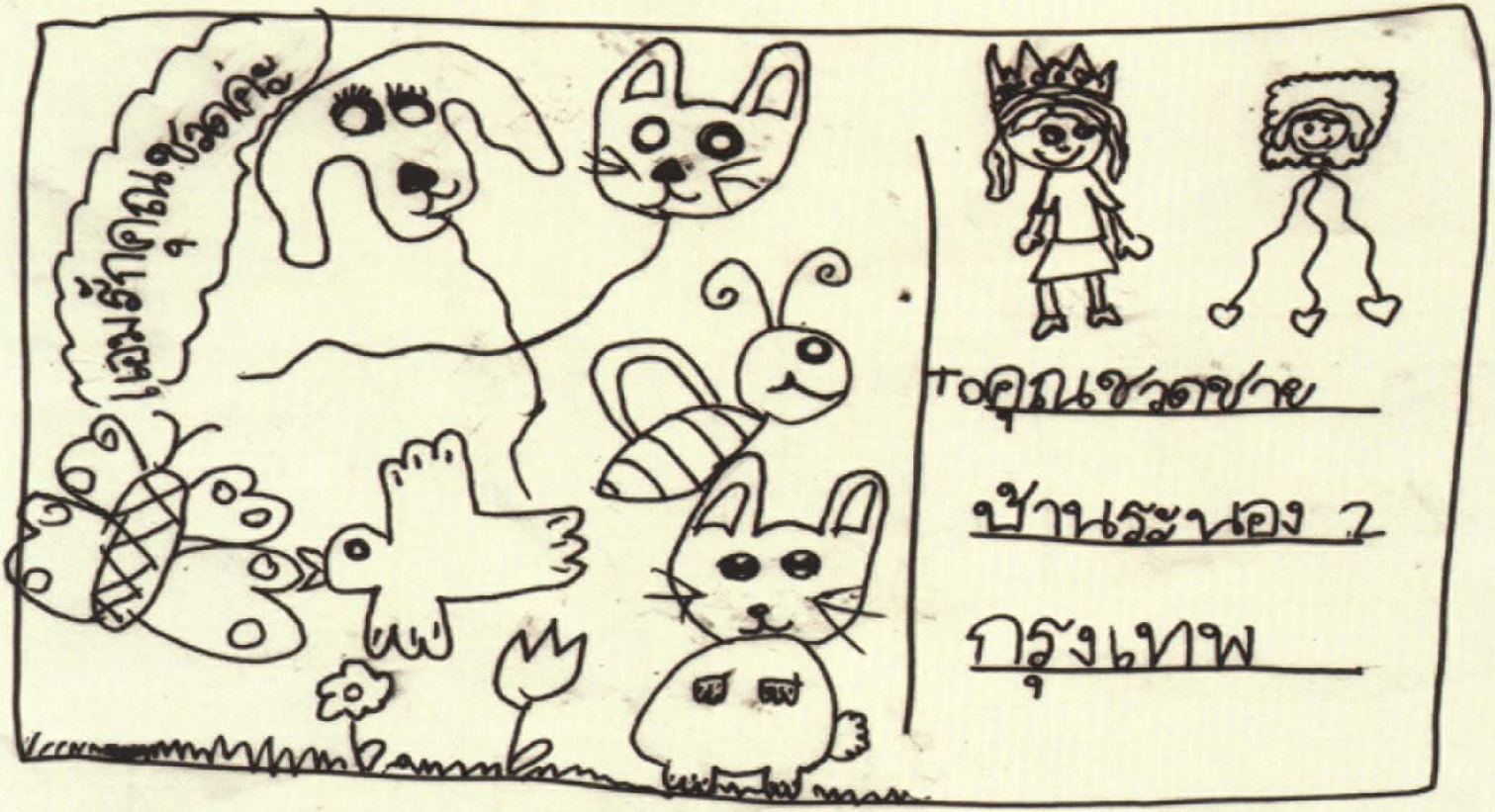
เพื่อนรักของฉันคือ
ใครบ้างเอ่ย
คุณชวดชาย
บ้านเรือนของ 7
กรุงเทพ

เหลนเบย์

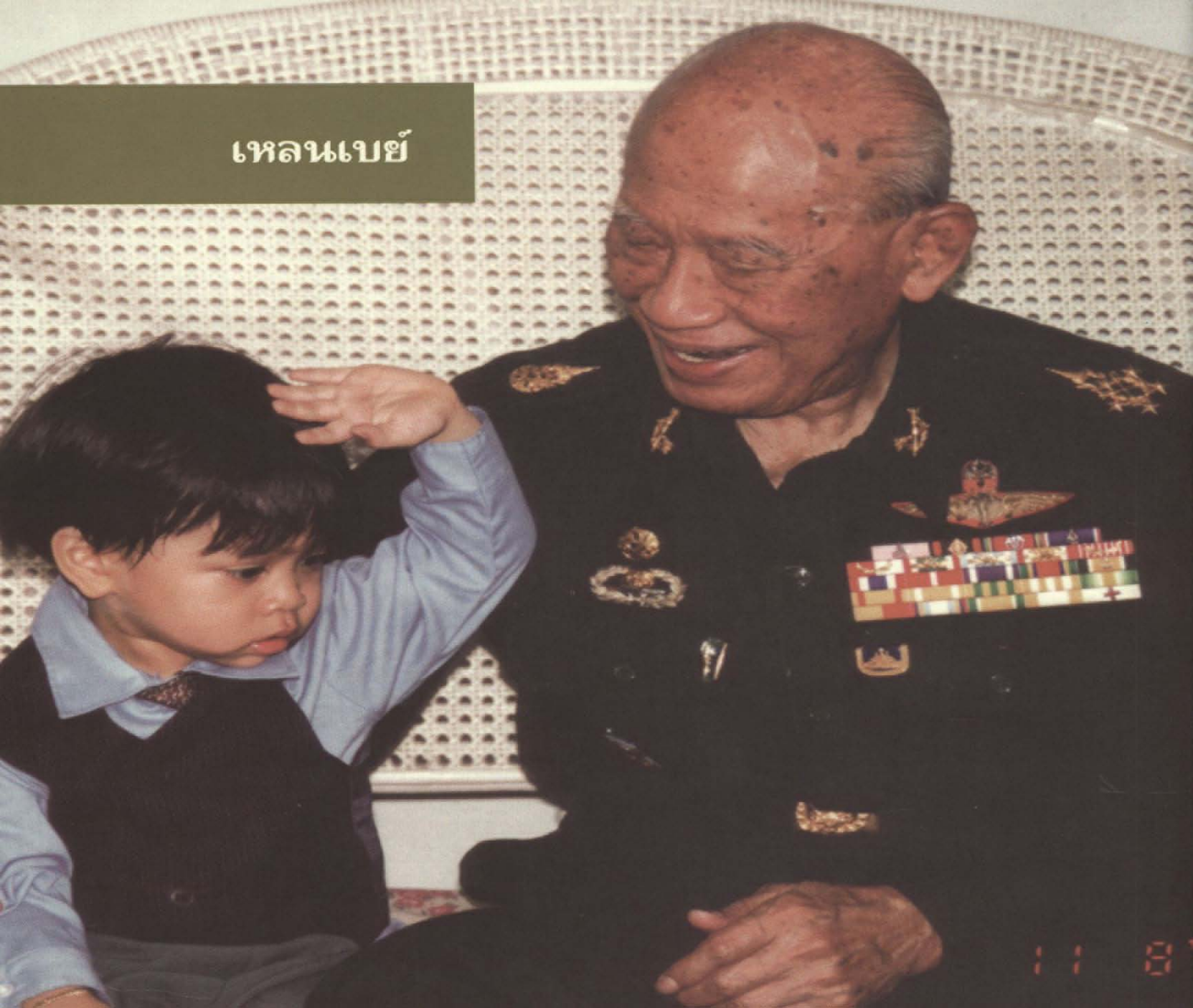

เปรียบคุณพ่อของผู้ขายครับ

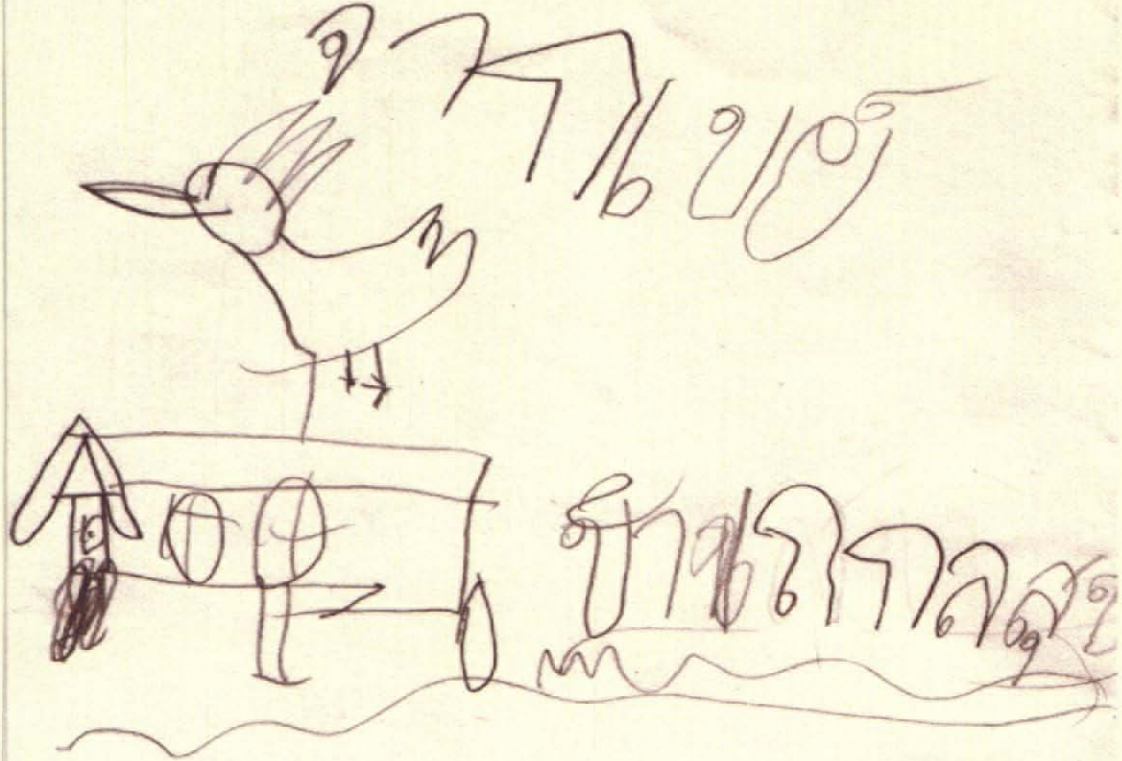

เหลนนวล

หนู รัก คุณ หวด ผู้ ชาย หนูไม่อยากให้คุณ ชวด ผู้ ชาย เสีย
คิดถึงคุณ ชวดผู้ชายค่ะ หนูอยากอยู่กับคุณ ชวด ผู้ ชาย เออะๆ

จาก หนูล ค่ะ

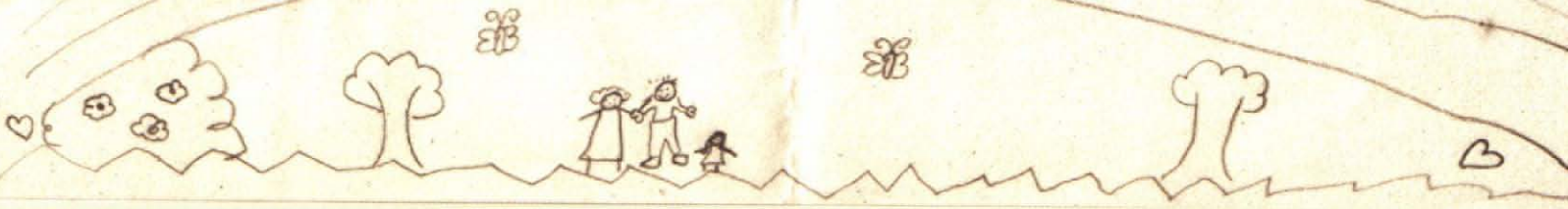

ภาพความทรงจำกับเหลนๆ

2006

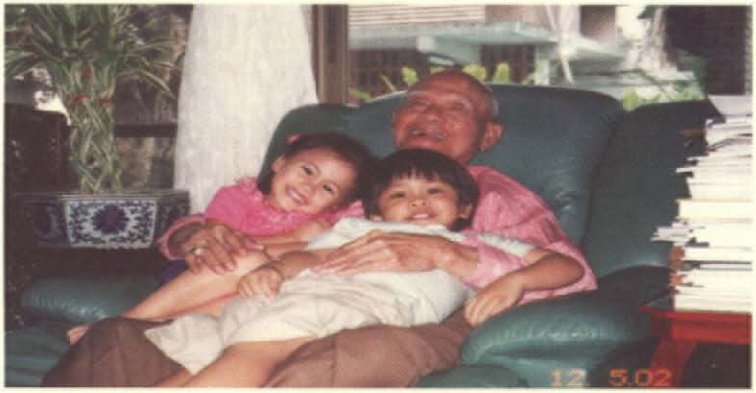
12 5.02

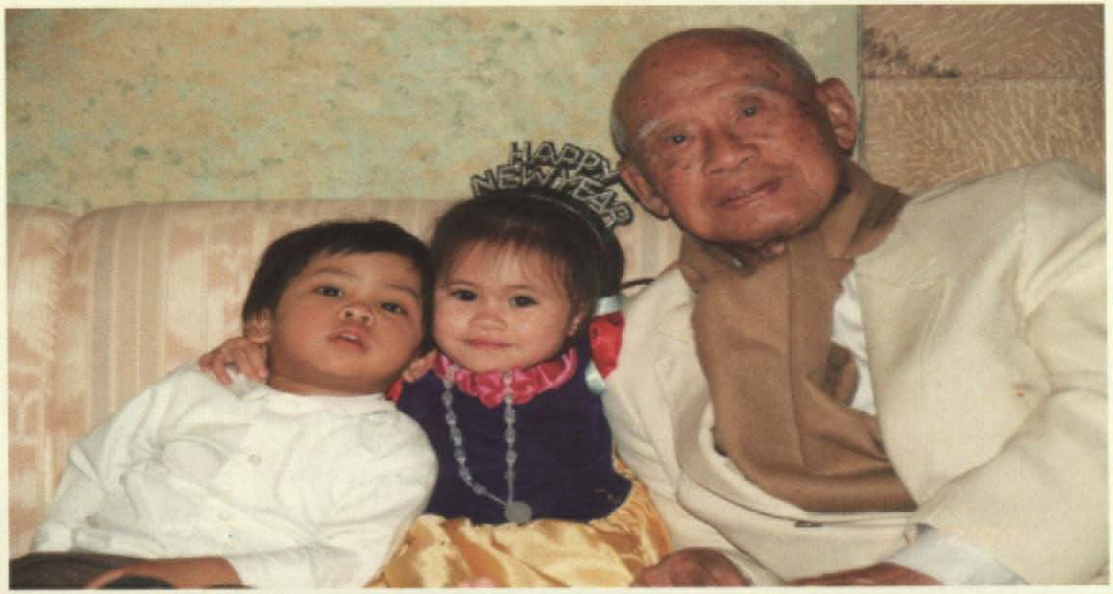
HAPPY
NEW YEAR

2006 4 8

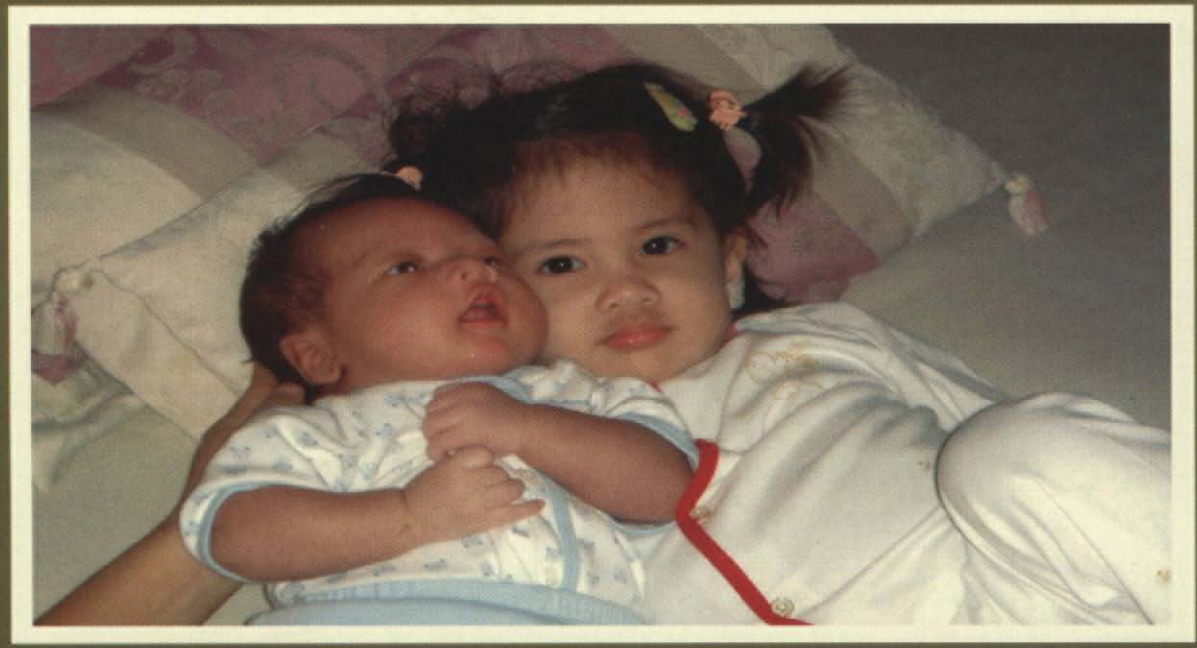

พี่ชายที่แสนดี

ระลึกถึงคุณพี่

ตอนสายของวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๗ ได้รับโทรศัพท์จากหลานน้อย (คุณหญิงทรงสมร คชเสนี) บอกมาว่า คุณพี่ไม่สบายได้พาไปตรวจที่โรงพยาบาลกรุงเทพ หมอตรวจพบว่าเส้นโลหิตในสมองแตกต้องผ่าตัดด่วน น้องกับเล็ก (สุภาพร อินทรสูต) รีบไปที่บ้านคุณพี่ทันที และนั่งรถไปกับคุณสุภา (พลเรือเอกสุภา คชเสนี) ถึงโรงพยาบาลน้องต้องนั่งรถเข็นขึ้นไปที่ห้อง ไอซียู ชั้น ๔ ของโรงพยาบาลเพราะเดินไม่ไหว เข้าไปเยี่ยมดูคุณพี่เห็นนอนหลับอยู่ จึงขึ้นไปพบกับคุณพี่ผู้หญิงและหลาน ๆ ซึ่งพักอยู่ที่ห้องชั้น ๑๕ ของโรงพยาบาลเพื่อเฝ้าดูคุณพี่ทั้งกลางวันกลางคืน คุณพี่ผู้หญิงได้เล่าถึงอาการของคุณพี่ที่เริ่มรู้สึกผิดปกติเมื่อตอนเช้าของวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๗ พอทราบน้องเป็นห่วงคุณพี่มาก จากวันนั้นได้ไปเยี่ยมคุณพี่ทุกวัน ไปพักอยู่ที่ห้องคุณพี่ผู้หญิง เมื่อท่านลงไปดูอาการคุณพี่ก็ลงไปกับท่านด้วย บางครั้งคุณพี่ลืมตาอยู่ น้องกับเล็กเข้าไปกราบและพูดว่าน้องกับหลานเล็กมาเยี่ยม ดูเหมือนคุณพี่จะมีความรู้สึกแต่พูดโต้ตอบไม่ได้ แม้จะพูดไม่ได้ แต่ดูสีหน้าเนื้อตัวสดใสดีไม่ซูบผอม น้องกับเล็กจะอยู่ที่โรงพยาบาลจนเย็นทุกครั้งที่ไปเยี่ยม จนถึงปลายเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๗ น้องเองรู้สึกไม่สบาย มีอาการวิงเวียน เดินไม่สะดวกมากขึ้น จึงไม่ได้ไปเยี่ยมคุณพี่ทุกวัน ถ้าวันไหนไปไม่ได้ น้องจะให้เล็กโทรฯ ไปถามอาการของคุณพี่จากลูก ๆ ของคุณพี่ทุกวัน และสวดมนต์ไหว้พระให้คุณพี่ทุกเช้าค่ำ แม้อยู่บ้านน้องเฝ้าดูรูปของคุณพี่ที่ใส่กรอบเงินตั้งอยู่ที่โต๊ะ หัวนอนเตียง เพราะเป็นรูปที่หน้าเหมือนตัวจริงของคุณพี่ที่นอนอยู่โรงพยาบาลมาก คุณพี่ได้เขียนให้หลานไว้ว่า "ให้หลานอ๊อดและเล็กด้วยความรักอย่างยิ่ง" ยิ่งทำให้น้องระลึกถึงความรักความเมตตาที่คุณพี่มีต่อหลานเล็กและอ๊อดผู้เป็นสามีมากขึ้น

วันอังคารที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๗ วันนี้น้องกับเล็กต่างรู้สึกคิดถึงคุณพี่มากที่สุด จึงได้ไปเยี่ยมแต่เช้าและอยู่ด้วยตลอดทั้งวัน จนเกือบค่ำด้วยใจเป็นห่วง รุ่งขึ้นไม่ได้ไปเยี่ยมแต่โทรศัพท์ถามอาการทั้งวัน ช่วงเย็นเล็กโทรฯไปถามอีก หลานจิ๋วบอกว่าหมอกำลังตรวจอาการของคุณพ่ออยู่ต่อมาอีกพักใหญ่หลานแต๋วโทรศัพท์มา (นงนาถ เพ็ญชาติ) เล็กรับแล้วร้องไห้เสียงดัง น้องใจหายนึกรู้ทันทีว่ามีอะไรเกิดขึ้น จนเล็กบอกว่าคุณลุงสิ้นใจแล้ว หลานแต๋วให้น้องกับเล็กไปรอที่บ้านถกลสุข เพราะทางโรงพยาบาลจะนำคุณพี่กลับมาบ้าน ถึงบ้านคุณพี่น้องอดร้องไห้ระลึกถึงคุณพี่ไม่ได้ เมื่อเห็นคุณพี่แต่งตัวอยู่ในเครื่องแบบนอนหลับตาดวงหน้าแจ่มใสตัวและแขนเหยียดตรง เหมือนกำลังนอนหลับ ทุกคนที่รออยู่เข้าไปกราบ ด้วยความเศร้าสะเทือนใจและเคารพรัก

น้องนึกถึงคุณธรรมความดีและคุณสมบัติพิเศษสุดของคุณพี่ที่พวกเราทุกคนต่างภาคภูมิใจอย่างยิ่ง คือความซื่อสัตย์สุจริต กตัญญูกตเวที ต่อสถาบันสูงสุดทั้ง 3 คือ ชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์ ต่อแผ่นดินบ้านเกิด และบุพการีผู้มีพระคุณ ในชีวิตของคุณพี่ได้ปฏิบัติครบถ้วนไม่มีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง ต่อชาติเป็นทหารกล้าได้ออกทำการรบนำชัยชนะมาสู่ประเทศชาติ ต่อศาสนา คุณพี่จะปฏิบัติธรรมสวดมนต์ไหว้พระทุกเช้าเย็นเป็นประจำ มาตลอด เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาคุณพี่จะจัดผ้าไตรและเครื่องสักการะบูชานำไปกราบถวายสมเด็จพระสังฆราช และสมเด็จองค์อื่น ๆ ทุกรูป ทุกวัด ทุกปี ไม่เคยขาด และทำบุญถวายภัตตาหารหรือสังฆทานที่บ้าน ในโอกาสต่าง ๆ ปีละหลายครั้ง ทำบุญทอดกฐิน ผ้าป่าทุกปี ปีละ ๒ ครั้ง เป็นอย่างน้อย สร้างพระประธานถวายวัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย พร้อมตั้งทุนมูลนิธิไว้เป็นค่าใช้จ่ายของวัดไทย พุทธคยา ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ คุณพี่มีความจงรักภักดีเทิดทูนอย่างสูงสุด ต่อบิดามารดา เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ แม้จะมีภารกิจในหน้าที่ราชการมากสักเพียงใด คุณพี่จะต้องหาเวลาพาครอบ

ครัวไปเยี่ยมและร่วมรับประทานอาหารกับท่านอย่างน้อยอาทิตย์ละ ๑ ครั้ง ตั้งแต่หนุ่มจนสูงวัย ยามเจ็บป่วยจะดูแลรักษาเอาใจใส่เป็นอย่างดี ระยะสุดท้าย แม้ตัวเองอยู่ในภาวะวิกฤตของชีวิตอย่างที่สุด คุณพี่ก็ยังพยายามฝ่าอุปสรรคกลับมาบวชให้บิดาตามที่ท่านได้ขอไว้ กลับมาทันให้ท่านได้เห็นผ้าเหลืองที่คุณพี่ได้ครองอยู่ก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรม นี่คือข้อความจริงที่พวกเราในครอบครัวได้ตระหนักและรับทราบถึงความกตัญญูอย่างสูงสุดของคุณพี่ ที่มีต่อบิดามารดา แม้ท่านได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว คุณพี่ก็ยังทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่านทุกปี เมื่อถึงครบรอบวันมรณกรรม อย่างต่อเนื่องจนตลอดชีวิตของคุณพี่ ต่อครอบครัว คุณพี่มีความรักซื่อสัตย์ มั่นคงกับภรรยา ร่วมทุกข์ ร่วมสุขไปไหนไปด้วยกัน มีความห่วงใย ไม่ทอดทิ้งกัน เข้าใจซึ่งกันและกันมาตลอดชีวิตยาวนานถึง ๗๒ ปี

ความมีเมตตาธรรมของคุณพี่นอกจากมีให้กับพี่น้อง ลูกหลาน และผู้ที่รักเคารพนับถือแล้วยังมีให้กับผู้ที่คิดร้ายต่อคุณพี่อย่างแสนสาหัส ยอมให้อภัยเขาได้ โดยไม่มีความอาฆาตพยาบาทแม้มีความทุกข์กระทบกระเทือนจิตใจสักปานใดก็ตาม แต่ยังหวังให้คนในแผ่นดินมีความสามัคคีร่วมใจกันค้นคิดหาทางแก้ไขปัญหาของชาติให้พ้นวิกฤตการณ์ ความมีเมตตาธรรมนี้ส่งผลให้เห็นอย่างชัดเจน หลังจาก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการสวดพระอภิธรรม แล้วมีผู้คนมากมายที่ยังระลึกถึงความดีงามของคุณพี่ทั้งจากหน่วยราชการ องค์กรเอกชน คณะสงฆ์ของวัด ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ตลอดจนญาติมิตร เพื่อนฝูง ประชาชนชาวตากและชาวจังหวัดอื่น ๆ ที่เคยรักใคร่คุ้นเคยมาเคารพศพ บำเพ็ญกุศลและขอร่วมเป็นเจ้าภาพในการสวดพระอภิธรรม อย่างเนืองแน่น แม้เมื่อครบ ๑ ปี และครอบครัวได้ปิดการสวดพระอภิธรรมแล้วคงไว้แต่การทำบุญถวายภัตตาหารพระในวันถึงอสัญกรรม คือ

ทุกวันพุธ แต่ก็ยังมีพระสงฆ์ของวัดไทยในต่างประเทศหลายวัดมาขอเปิดสวดพระอภิธรรมพิเศษอีกหลายครั้ง

ด้วยกุศล คุณธรรมและความดีของคุณพี่ที่ได้ประพฤติปฏิบัติมาตลอดชีวิต และการบำเพ็ญกุศลทั้งปวงที่คุณพี่ผู้หญิง น้อง ลูก หลาน เหลน ญาติมิตร และผู้ที่รักเคารพและระลึกถึงถึงคุณพี่ทุกคนได้กระทำและตั้งใจอุทิศให้คุณพี่จงเป็นผลบุญให้คุณพี่ได้รับความสุขในสัมปรายภพจงทุกประการ

กราบด้วยความเคารพรักและอาลัยอย่างยิ่ง

จากน้อง สายสนม กิตติชจร
และหลานเล็กใหญ่ (สุภาพร อินทรสูต)

คำไว้อาลัย ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร

ดิฉันเป็นหลานคนหนึ่ง ในจำนวนหลานอีกหลายสิบคน ของ ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร เนื่องจากคุณแม่ของดิฉัน เป็นพี่สาวของท่าน ฯพณฯ จอมพลถนอม ฯ ท่านเป็นผู้มีอัธยาศัยสุภาพ เรียบร้อย โอบอ้อมอารี มีจิตใจดีกับบุคคลโดยทั่วไป มีความซื่อสัตย์สุจริต ชอบการทำบุญ, ทำกุศลอยู่เป็นเนืองนิตย์ และถวายความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ให้ความรัก และเคารพบิดามารดาอย่างสูง ด้วยการดูแลใกล้ชิดอย่างสม่ำเสมอ จนคุณตาคุณยายจากไป ท่านรับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ท่านจึงมีความเจริญก้าวหน้าทางราชการ มีเกียรติยศเป็นถึงจอมพล และเป็นนายกรัฐมนตรีหลายสมัย และได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุด รักและดูแลลูกหลานทุกคน ด้วยความดีของท่านถึงท่านจะปลดเกษียณราชการไปแล้ว แต่ทุกปีเมื่อถึงวันเกิดของท่าน คือวันที่ 11 สิงหาคม ก็จะมีผู้คนที่ยังรักและนับถือท่าน นำกระเช้าดอกไม้ ไปอวยพรกันอย่างคับคั่งตลอดทั้งวัน ท่านจอมพลถนอม กิตติขจร ท่านเป็นชายชาติทหารอย่างหาตัวจับได้ยาก อีกประการหนึ่งคือท่านรักเดียวใจเดียว ให้ความรักและซื่อตรงต่อภริยา คือท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร ลูกๆ หลานๆ ทุกคนจึงให้ความรัก และเคารพท่านอย่างสูง จากความดีของท่าน ทำให้ท่านมีสุขภาพแข็งแรง แม้จะมีอายุมากแล้ว แต่ถ้ามีใครมาเชิญท่านไปเป็นประธานในพิธีต่างๆ อาทิ งานแต่งงาน งานฌาปนกิจศพ และอื่นๆ อีกมากมาย ท่านก็ไม่มีการปฏิเสธ ท่านจึงมีอายุยืนนานมาถึง 93 ปี และจากไปด้วยความสงบ นำความเศร้าโศกเสียใจมาสู่ครอบครัว ญาติสนิทมิตรสหาย ลูกศิษย์ และลูกน้องโดยทั่วหน้า

ดิฉัน และน้องๆ ทุกคน ขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้ดวงวิญญาณของท่านจงไปสู่สวรรค์ชั้นฟ้าด้วย เทอญ

ด้วยความเคารพรักอย่างยิ่ง

สมทรง อาทรอรัญญกิจ, ประภาพร อินทุรัตน์,
พิสมัย-พลเรือตรีอุดมศักดิ์ ราชรัตนารักษ์,
ประไพศรี พันธุมเสน, สุภักตรา พันธุมเสน

"ร่มโพธิ์ – ร่มไทร" ของลูกหลาน

เราสามคนพี่น้องเป็นลูกสาวของแม่ (สุรภี ชูพินิจ) น้องสาวคนถัดจากคุณลุง ซึ่งอายุห่างกัน 3 ปี คุณลุงเป็นพี่ชายคนโตที่แม่รักและเคารพมากที่สุด แม่ชอบเล่าเรื่องชีวิตวัยเด็กที่ใกล้ชิดสนิทสนมของคุณลุงและแม่ให้ฟังเสมอ เรื่องที่หลานจำได้อย่างแม่นยำคือเด็ก ๆ คุณลุงเรียนเก่งมาก ชอบวิชาทหาร ถึงขั้นสะสมตุ๊กตาทหารและรูปภาพทหารไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย พอเรียนจบ ร.ร. นายร้อยได้ออกรับราชการเป็นนายทหาร ที่เชียงใหม่มีผู้บังคับบัญชาคือคุณตาหลวงจบ กระบวนยุทธ และมีบ้านพักติดกัน ทำให้แม่ซึ่งคุณยายให้ไปอยู่เป็นเพื่อนคุณลุงเพื่อช่วย ดูแลเรื่องบ้านเรือนอาหารการครัว มีความสนิทสนมรักใคร่กับคุณป้า (ท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร) ธิดาคนโตของคุณตาหลวงจบมาก และความรักใคร่ผูกพันต่อเนื่องมาถึงพี่ชาย ด้วยความเป็นคนแน่วแน่ มั่นคง ขยัน ทำงานดี มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานสูง ในที่สุดคุณลุงก็ได้สมรสกับคุณป้าโดยมีแม่แอบเป็นแม่สื่อ หลังการสมรสของคุณลุงคุณป้าแม่จึงกลับบ้านเมืองตากไปอยู่กับคุณตาคุณยายและสมรสกับพ่อ (สอน ชูพินิจ) พ่อเป็นน้องเขยที่คุณลุงรักใคร่สนิทสนมเพราะพ่อทำตนเป็นลูกชายที่ดีของคุณตาคุณยาย เป็นพี่ชายที่ดีของน้อง ๆ ทุกคน ของคุณลุง ความจริงทั้งคุณปู่และคุณตาเป็นเพื่อร่วมน้ำสาบานกันมาตั้งแต่ยังเป็นหนุ่ม ฉะนั้นลูกๆ ของคุณปู่และคุณตาจึงรักและสนิทสนมมากเหมือนเป็นลูก พ่อ-แม่เดียวกัน

แม้ว่า คุณลุง แม่ และคุณน้าทั้ง 4 คนต่างแต่งงานมีครอบครัว มีลูกหลานแล้วก็ตาม แต่มีสิ่งหนึ่งที่ยังคงเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง คือ ความรักและความผูกพันระหว่างพี่น้อง-ลูกหลาน โดยมีคุณตาคุณยายเป็นศูนย์กลางผูกพันให้เกิดความสนิทสนมรักใคร่กัน เมื่อสิ้นคุณตาคุณยาย คุณลุงได้รับสืบทอดความผูกพันไว้ได้อย่างไม่ขาดตอน ในโอกาสวันเกิดคุณลุง คุณป้า วันครบรอบ

สมรส วันปีใหม่ วันสงกรานต์ ฯลฯ ทุกครอบครัวจะมาร่วมงานกันไม่เคยขาด คุณลุงจึงเปรียบเสมือนร่มโพธิ์-ร่มไทรให้ร่มเงาและความร่มเย็นแก่พี่น้องลูกหลานทุกคน ด้วยจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม และบุคลิกภาพที่สง่างาม สุภาพอ่อนโยน และโอบอ้อมอารี มีเมตตา กรุณา และยึดมั่นในขนมธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม อันดีงาม ทำให้หลานรู้สึกอบอุ่นทุกครั้งที่ได้เข้าใกล้ท่าน และซึมซับวิธีปฏิบัติของคุณลุงเป็นแบบอย่าง และดำเนินรอยตาม และสืบทอดเจตนาโดยไม่รู้สึกตัวว่า "ถูกสอน" และ "ถูกบังคับให้ต้องเรียน" นับเป็นบทเรียนและการสอนลูกหลานเหลน แบบธรรมชาติที่มีคุณค่ามากที่สุดยากที่หลานจะลืมได้

เหนือสิ่งอื่นใดที่คุณลุงได้ฝากไว้ในจิตใจของหลาน คือความจงรักภักดีและเทิดทูนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณซึ่งมีมากล้นเหลือที่จะกล่าว จริยาวัตรของคุณลุงสอนให้เรารู้จักปฏิบัติตามหน้าที่ที่ควรปฏิบัติต่อกัน เช่นปฏิบัติตนต่อพ่อแม่ครูอาจารย์ต่อลูกศิษย์ ผู้ใหญ่ต่อผู้น้อย สามีต่อภรรยา เพื่อนต่อเพื่อน แบบอย่างเหล่านี้นับมีคุณค่ายิ่งแก่หลานที่จะนำมาปฏิบัติตาม

เมื่อคุณลุงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้ดำรงตำแหน่งสำคัญของบ้านเมือง คุณลุงได้ยึดถือและปฏิบัติหลักธรรมเป็นหลักปกครองผู้คนและบ้านเมืองด้วยพรหมวิหารธรรม อย่างมีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต บริสุทธิ์ยุติธรรม เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองเป็นประการสำคัญ คติพจน์ที่คุณลุงมอบให้แก่ผู้คนทั้งหลายและท่านเองยึดถือปฏิบัติเองตลอดชีวิต ซึ่งครอบครัวและผู้ใกล้ชิดได้รับรู้อย่างตระหนัก คือ "จงทำดี มีศีลธรรม ถือความซื่อสัตย์"

การจากไปของคุณลุง ผู้เป็นแบบอย่างที่ดีเลิศของครอบครัว ผู้เป็นปูชนียบุคคลและร่มโพธิ์-ร่มไทร ของลูกหลาน จึงยากที่จะหาคำใดมากล่าว ถึงความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ของหลานได้ ด้วยคุณงามความดีและบุญกุศลราศีที่คุณลุงได้ประพฤติปฏิบัติสั่งสมมาตลอดชั่วชีวิต หลานขออธิษฐานต่อคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงบันดาลให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณลุงผู้ที่หลานเคารพรักยิ่งจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เปี่ยมด้วยความสงบสันติ อันเป็นภูมิที่ผู้ปฏิบัติธรรมย่อมใฝ่หา จงตลอดชั่วนิรันดร์ เทอญ

จากหลาน ๆ ลูกแม่สุรภี ชูพินิจ

ไพฑูรย์ - บุญสนอง ขันธทัตบำรุง
- น.อ.ภูริทัต-สุพรรษา จันทร์แก้ว
- น.ต. ฐานันดร์ -นิภาพร ขันธทัตบำรุง

เบ็ญจมาศ ชูพินิจ

สุจินต์ - เสาวณี สุวรรณชีพ
- ปวิณ - ปัทมรัตน์ สุวรรณชีพ
- วฤณ สุวรรณชีพ

"พระคุณเกินรำพัน"

พวกเราขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณของคุณตาจอมพลถนอม กิตติขจร ไปสู่ภพใหม่ อันเกษมสำราญตามกฎบุญกุศลแห่งกรรมดี ที่ท่านได้บำเพ็ญต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ มาตั้งแต่เยาว์วัยจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต

คุณงามความดีอันเกิดจากน้ำใสใจจริงของท่าน ขณะเป็นนักเรียนนายร้อย เป็นนายทหาร ตั้งแต่ยศนายร้อยตรีจนถึง จอมพลเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดในตำแหน่งข้าราชการประจำเป็น รัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีในตำแหน่งข้าราชการการเมือง นับว่าทุกตำแหน่งในความรับผิดชอบ ของท่าน เป็นไปเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของบ้านเมือง เป็นไปด้วยเมตตาธรรมทั้งสิ้น

ความรับผิดชอบในฐานะนายกรัฐมนตรีรวม 11 ปี ท่านได้นำบ้านเมืองสู่ความสุข สงบ ร่มเย็น รุ่งเรืองมาตามลำดับ กระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2516 ด้วยแรงด้านของสังคมและสถานการณ์โลก ที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ทำให้ท่านและครอบครัวต้องเดินทางออกนอกประเทศ เป็น การตัดสินใจครั้งสุดท้ายด้วยความเสียสละ จะมีใครสักคนล่วงรู้เข้าไปในหัวใจของท่าน คนที่รู้ และเข้าใจเท่านั้นที่หยั่งรู้ว่า ชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ อยู่เหนือสิ่งใดๆ ในชีวิต ชายชาติทหารเช่นท่าน

ณ วันสุดท้ายแห่งชีวิตของการเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ในเปลวเพลิงพระราชทาน ดิน น้ำ ลม ไฟ ได้กลับไปสู่ที่เดิมหมดสิ้น สิ่งที่เหลืออยู่คงมีแต่ชื่อเสียง เกียรติคุณ ที่ได้บำเพ็ญไว้

เท่านั้น สิ่งเดียวที่พวกเราหวัง ขอให้คนรุ่นหลังเข้าใจว่า จอมพลถนอม กิตติขจร คือผู้รักชาติ ศาสนา เสียสละแม้ชีวิตเพื่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับผู้รักชาติคนอื่นๆ

ท่านผู้มีพระคุณเกินจะสรรหาคำรำพันกับครอบครัวเล็กๆของพวกเรา หลังจากคุณตาสนิท กิตติขจร ซึ่งเป็นน้องชายได้สิ้นบุญไปตั้งแต่ยังหนุ่ม ท่านได้มีพระคุณเสมือนผู้อุปการะทั้งแม่และพวกเรามาตลอด

แม่เคยเล่าถึงคุณลุงของแม่เสมอๆ ว่าท่านมีแต่ความเมตากรุณา ในปีพ.ศ. 2497 ท่านกรุณาเป็นเจ้าภาพในพิธีมงคลสมรสให้แม่กับคุณพ่อ (พ.ต.ประพาส โพธิ์อ่อนแย้ม) ซึ่งคุณพ่อก็ได้จากพวกเราไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 ครั้งวาระสุดท้ายของแม่ คุณตา จอมพลถนอม กิตติขจร ท่านยังกรุณาเป็นประธานในพิธีฌาปนกิจศพ ทั้งๆ ที่ท่านอยู่ในวัยชราแล้ว พวกเราประจักษ์ ซาบซึ้งสำนึกพระคุณของท่านไม่มีวันลืมเลือน

ขอดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านจงสู่สรวงสวรรค์
ถึงซึ่งพระนิพพานอันประเสริฐสุขชั่วนิรันดร

ลูกแม่แป้ง (ขนิษฐา โพธิ์อ่อนแย้ม)
พนิตา นวลศรี, ธานินทร์ โพธิ์อ่อนแย้ม, พิณทิพย์ ตระกูลฮุน

อาลัยคุณลุง

ผมภาคภูมิใจที่สุด ที่มีคุณลุงชื่อ จอมพลถนอม กิตติขจร ผมยังจำได้ดีเมื่อครั้งอยู่บ้านคุณปู่ที่สวนอ้อย คุณลุงท่านจะมาเยี่ยมคุณปู่คุณย่าพร้อมกับคุณป้าท่านผู้หญิง และพี่ๆ ทุกอาทิตย์ หากท่านไม่ติดราชการ ภาพของคุณลุงผู้แสนใจดียิ้มแย้ม แต่งกายสุภาพเรียบร้อยแสนสง่างามและเป็นสุภาพบุรุษเต็มร้อยยังติดตรึงใจผมอยู่ตลอดเวลา

คุณป้าสายสนมเคยเล่าให้ฟังว่า คุณลุงรักน้องๆ ทุกคนมาก เมื่อครั้งที่ยังอยู่จังหวัดเชียงใหม่ คุณพ่อถูกส่งให้ไปอยู่กับคุณลุงด้วย ท่านดูแลน้องชายของท่านดุจเป็นลูกของท่านเอง พาไปโรงเรียน สอนหนังสือและคอยสอนสั่งเป็นห่วงเป็นใย เมื่อครั้งคุณพ่อล้มป่วยและเข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลศิริราช คุณลุงท่านก็ให้ความเป็นห่วงเป็นใยและเมตตาคุณพ่อเช่นเคย ท่านมาเยี่ยมที่โรงพยาบาลบ่อยครั้งมาก เมื่อคุณพ่อปรารภว่า อยากจะมาพักฟื้นที่บ้านถกลสุขในซอยระนอง 2 คุณลุงท่านก็ได้กรุณาเป็นธุระสั่งการให้จัดปรับปรุงห้องและเตรียมเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับพักฟื้นให้คุณพ่อเป็นการพิเศษ แต่คุณพ่อท่านก็ไม่มีโอกาสมาพักฟื้นอย่างใจปรารถนาเพราะอาการท่านไม่เอื้ออำนวย

เมื่อนึกถึงคุณลุงท่านแล้วใจหาย คือเมื่อค่ำวันที่ 14 มกราคม 2547 ซึ่งเป็นวันครบรอบวันเกิดของคุณป้าท่านผู้หญิง ที่บ้านท่านได้จัดให้มีงานเลี้ยงรื่นเริงเป็นการภายใน ลูกๆ หลานๆ ตลอดจนญาติมิตรที่ใกล้ชิดได้ไปร่วมกราบอวยพรและรับประทานอาหารร่วมกัน พร้อมทั้งมีการร่วมร้องเพลงแบบคาราโอเกะอย่างสนุกสนาน โดยมีนักร้องรับเชิญผลัดกันขึ้นมาร้องหลายท่าน เช่น คุณกำธร สุวรรณปิยะศิริ เป็นต้น แต่มีนักร้องท่านหนึ่งซึ่งประทับใจที่สุดในงานเพราะ

ไม่เคยฟังท่านเคยร้องเพลงที่ใดมาก่อนเลย คือนักร้องรับเชิญพิเศษ จอมพลถนอม กิตติขจร คืนนั้นท่านร้องเพลงอย่างมีความสุขและที่พิเศษกว่านักร้องท่านอื่นคือ ท่านไม่ต้องดูเนื้อร้องเลยสักเพลง ที่ผมจำได้คือเพลง "กังหันต้องลม" เสียดายเหลือเกินที่คุณป้าสายสนมและพี่เล็ก(สุภาพร) กลับไปเสียก่อน เลยพลาดโอกาสได้ฟังท่านร้องเพลง

หลังจากนั้นวันที่ 19 มกราคม 2547 ได้ทราบว่าคุณลุงท่านมีอาการผิดปกติ คุณป้าท่านผู้หญิงและพี่ๆ นำตัวท่านเข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลกรุงเทพ ผมกับคุณป้าสายสนมและพี่เล็ก(สุภาพร)ได้ไปกราบเยี่ยมท่านหลายครั้งและยังได้พาแม่แอนไปกราบเยี่ยมท่านหลายครั้งเช่นกัน ครั้งหลังสุดเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2547 รุ่งขึ้น 16 มิถุนายน ตอนค่ำก็ได้รับข่าวร้ายว่าคุณลุงอันเป็นที่รักเคารพยิ่งของผมได้จากไปเสียแล้วอย่างสงบ

ด้วยคุณงามความดีที่คุณลุงท่านได้กระทำมาทั้งกับครอบครัวและกับประเทศชาติตลอดชั่วชีวิตของท่านผมขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพตลอดกาลเทอญ

กราบด้วยความเคารพรักและอาลัยยิ่ง

ประเสริฐสุข กิตติขจร (ต้อ)

บุตร พล.ต.ต. สง่า กิตติขจร

กราบเท้าคุณลุงที่เคารพรักอย่างสูง

คุณลุงเป็นบุคคลที่คุณแม่ให้ความเคารพรักมากที่สุด ในฐานะที่คุณลุงเป็นพี่ชายใหญ่ และคุณแม่เป็นน้องสาวคนสุดท้องของตระกูลกิตติขจร คุณแม่มักเล่าให้ฟังเสมอว่าสมัยที่คุณแม่ยังเป็นเด็กหญิงตัวเล็กๆ นอกจากคุณแม่จะได้รับความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ในการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นกุลสตรีและเป็นลูกที่ดีของคุณตาคุณยายแล้ว คุณลุงก็ปฏิบัติต่อคุณแม่ไม่ต่างไปจากคุณตาคุณยายนัก คุณลุงจึงเป็นที่เคารพรัก ภาคภูมิใจและเป็นแบบอย่างที่ดีของคุณแม่ตลอดมา ซึ่งพวกเราลูกหลานทุกคนก็ได้ซึมซับความรู้สึกดีๆ ของคุณแม่ที่มีต่อคุณลุงตลอดมาเช่นเดียวกัน จนกระทั่งเมื่อพวกเราทุกคนได้รับรู้และสัมผัสได้ด้วยตัวเองทุกครั้งที่มีโอกาสได้พูดคุยใกล้ชิดกับคุณลุง คุณลุงก็จะแสดงให้พวกเราเห็นว่าคุณลุงมีความรัก ความห่วงใย ต่อลูกหลานทุกคน ความรู้สึกดีๆ เหล่านี้จะยังคงอยู่ในใจของพวกเราทุกคนตลอดไปและพวกเราทุกคนรู้สึกเป็นเกียรติและภาคภูมิใจเป็นที่สุดที่คุณลุงของพวกเราเป็นชายชาติทหาร สง่างาม มีจิตใจงดงาม ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี เสียสละ เฉลียวฉลาด รอบรู้เป็นนักปกครองที่ดี สร้างสรรค์คุณประโยชน์นานัปการให้แก่ประเทศชาติสมกับเป็นผู้นำของประเทศนามว่า "จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี"

ลูกหลานทุกคนของครอบครัวสุคันธวณิชขอให้คุณลุงรับรู้ว่าพวกเราจะเคารพรักคุณลุงและจะจดจำสิ่งดีๆ ทุกอย่างที่คุณลุงมอบให้แก่พวกเราตลอดไป

ด้วยความเคารพรักและอาลัย

บุตร-ธิดาคุณปราณีต สุคันธวณิช

ผู้ใกล้ชิด

ด้วยความอาลัย รัก และเคารพ

แด่

ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร

เมื่อท่านจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บัญชาการทหารบก ท่านดำริจัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ขึ้นมาแล้วนั้น ท่านจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก ที่สนใจในกิจการสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกด้วยเป็นอย่างมาก ตอนนั้นผมเป็นผู้ช่วยเจ้ากรมการทหารสื่อสาร และผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก มีอะไรเกี่ยวกับเรื่องวิทยุโทรทัศน์ ท่านก็จะเรียกผมไปสอบถาม ท่านมีอะไรที่จะแนะนำแก้ไขก็บอกให้ผมทราบ ผมจึงมีความคุ้นเคยกับท่าน

เมื่อท่านกลับจากพักผ่อนหลังเกษียณแล้ว พล.ท.สมัย แววประเสริฐ เห็นว่าท่านคงจะเหงา จึงรวบรวมผู้ที่เคยทำงานพร้อมกับท่านมีทั้งทหาร ตำรวจ และพลเรือนตลอดจนรัฐมนตรีรวมแล้วประมาณ 20-30 คน มาร่วมรับประทานอาหารกับท่านเดือนละครั้งในวันอังคาร จึงเรียกกลุ่มนี้ว่า "กลุ่มวันอังคาร" ซึ่งต่อๆ มา ก็ค่อยๆ ทยอยจากไปเพราะชรา และถึงแก่กรรมบ้าง จึงเหลือน้อยลง เมื่อ พล.ท. สมัย แววประเสริฐ ถึงแก่กรรมลง ท่านจอมพลถนอม กิตติขจร จึงให้ผมทำหน้าที่เลขานุการกลุ่มวันอังคาร แทนตั้งแต่นั้นมาจนปัจจุบัน

พวกเรากลุ่มวันอังคาร ที่เหลืออยู่ในตอนหลังนี้มี อาทิเช่น พล.อ.พร ธนะภูมิ, พล.ท.ประณต โพธิทัต นายแพทย์ รพ. พระมงกุฎเกล้า, พล.ท.ปุ่น วงษ์วิเศษ อดีตผู้อำนวยการองค์การทหารผ่านศึก, คุณชำนาญ ยุวบูรณ์, คุณทรวง เลียวไพโรจน์, พล.อ.อ.เอื้อน

เขมะสิงคิ, พล.อ.เชวง ยังเจริญ, พล.ท.ฉลอม วิสมล และพล.ต.ประสิทธิ์ ชื่นบุญ ส่วนฝ่ายหญิงที่ยังมีชีวิตอยู่ คือ คุณหญิงสมศรี วิจิตรานุช, คุณหญิงผุสดี ปุณณกันต์, คุณหญิงโฉมศรี กำภู, คุณหญิงวลี ยุวบูรณ์, คุณสมจิตรา ชื่นบุญ, คุณจีระพันธ์ คล่องวิชา, คุณสุวรรณี วิสมล ผมรู้สึกว่าท่านจอมพล มีความสุขที่ได้เห็นผู้ใต้บังคับบัญชา และลูกศิษย์ของท่านมาพบปะกัน ท่านเป็นผู้ฟังเท่านั้น ไม่พูดไม่วิจารณ์ใคร ฟังแล้วก็ยิ้มๆ แต่ถ้าใครพูดผิดจะท้วงทันที แสดงว่าความจำท่านดีมากแม้แต่อาหารที่จัดเลี้ยงพวกเราทุกครั้ง ท่านจะคิดเองสั่งให้เขาทำเป็นส่วนใหญ่ ส่วนพวกเราก็มีความสุขที่ได้พบกัน คุยกัน ทุกเดือนๆ ละครั้ง และโดยเฉพาะมากขึ้นในวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ และวันเกิดของท่านทั้งสอง

พวกเรากลุ่มวันอังคาร เคยนึกอยู่เสมอว่า พวกเราคงจะจากท่านไปก่อนแน่ๆ เพราะท่านเป็นคนแข็งแรง และรักษาสุขภาพอย่างดี ไม่นึกเลยว่าท่านจะมาจากพวกเราไปก่อน พวกเราจึงรู้สึกว้าเหว่ และอาลัยท่านมาก ตามความรู้สึกของพวกเราที่ได้มีโอกาสรับใช้ใกล้ชิด ท่านจอมพลถนอม เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ต่อครอบครัวของท่านมาก มีความสุข อยู่กับทุกคนในครอบครัวของท่านจริงๆ ในฐานะที่เคยเป็นผู้บริหารประเทศ ท่านก็มีความซื่อสัตย์ต่อประเทศชาติ ต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ท่านจะคิดจะทำสิ่งใดเพื่อชาติ และเพื่อส่วนรวมก่อนเสมอ เห็นได้จากการจ่ายเงินของทางราชการ ท่านจะจดรายละเอียดรายรับรายจ่ายไว้ทุกบาททุกสตางค์ เมื่อมีเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบ จะได้รับข้อมูลโดยละเอียด และถูกต้อง นับว่าท่านเป็นบุคคลตัวอย่างอันดีในเรื่องความซื่อสัตย์ ซึ่งน่าจะถือเป็นแบบอย่างต่อไป

กลุ่มวันอังคาร ได้แสดงความกตัญญูต่อท่านจอมพลถนอม กิตติขจร โดยบำเพ็ญกุศลเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ท่านด้วยความอาลัยในคุณงามความดีที่ท่านเคยประกอบไว้เป็นอเนกประการแก่ประเทศชาติในฐานะนายกรัฐมนตรี แก่กองทัพไทยในฐานะผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด โดยลำดับ

สุดท้ายนี้ ขออัญเชิญอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายโปรดดลบันดาลให้ท่านจอมพลถนอม กิตติขจร จงประสบความสุขในสุคติภพด้วยเทอญ

พล.ต.ประสิทธิ์ ซื่นบุญ
เลขานุการกลุ่มวันอังคาร

รำลึกถึงอาจารย์

จอมพล ถนอม กิตติขจร

จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นทหารผู้มีคุณูปการ ต่อการปกป้อง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในห้วงเวลาที่ประเทศไทยอยู่ในภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง สงครามอินโดจีน สงครามมหาเอเชียบูรพา และการต่อสู้ผู้ก่อการร้ายคอมมิวสิสต์ การถึงแก่อสัญกรรมของท่าน แม้จะเป็นเรื่องปกติของสามัญชน ที่เกิด แก่ แล้วเจ็บและตายไปในที่สุดก็ตาม แต่สำหรับผมมีความเศร้าเสียใจมาก เมื่อทราบว่า จอมพล ถนอม กิตติขจร ถึงแก่อสัญกรรม เพราะขณะที่ผมเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก ท่านเป็นอาจารย์ และเมื่อผมเรียนจบรับราชการเป็นนายทหาร ท่านเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ แม่ทัพกองทัพภาคที่ ๑ ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และนายกรัฐมนตรี ผมก็ได้ปฏิบัติราชการโดยใกล้ชิดตลอดมาเป็นเวลาเกินกว่า 30 ปี เห็นว่าท่านเป็นผู้อุทิศตน เพื่อความมั่นคงของ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อย่างจริงจัง

ในขณะที่ประเทศไทยอยู่ในภาวะสงคราม ซึ่งเรียกว่าสงครามมหาเอเชียบูรพา **เพราะเหตุกองทัพญี่ปุ่นได้ยึดครองคาบสมุทรอินโดจีน** และเคลื่อนกำลังเข้าประเทศไทย เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ทางรัฐบาลไทย โดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้ตกลงให้ญี่ปุ่นยกกองทัพผ่านประเทศไทยไปสู้รบทางภาคเหนือ โดยจัดกำลังทหารบก เรียกว่า กองทัพพายัพ นายทหารสังกัดโรงเรียนนายร้อยทหารบกหลายนายต้องไปราชการสงครามด้วย ในจำนวนนี้ ร้อยเอก (ยศขณะนั้น) ถนอม กิตติขจร ไปเป็นผู้บังคับกองร้อย สังกัดกองพันทหารราบที่ ๓๔ เรียกว่ากองพันโรงเรียนนายร้อยเคลื่อนกำลังข้ามแม่น้ำสาย จังหวัดเชียงราย ปะทะกับฝ่ายข้าศึกหลายครั้ง

รุกคืบหน้า ยึดเมืองพยาค เมืองเชียงฮายเหนือ กองทัพไทยสามารถยึดเมืองเชียงตุงได้ เรื่องการสู้รบ ของกองพัน โรงเรียนนายร้อยทหารบก เป็นที่สนใจของบรรดานักเรียนนายร้อยมาก และมีบุตรชายเจ้าเชียงตุงเข้ามาเป็นนักเรียนนายร้อย ๒ นาย บรรรดานายทหารผู้รอดตายกลับมา ก็ได้บำเหน็จความดี ความชอบสูงขึ้น สำหรับ ร้อยเอก ถนอม กิตติขจร เมื่อกลับมาก็ได้ประดับยศพันตรี หนุ่มมาก เมื่อเปรียบเทียบกับนายทหารอื่น ๆ

เมื่อประเทศไทยต้องเผชิญกับสงครามมากขึ้น เพราะหลังจากฝ่ายพันธมิตร อเมริกา และอังกฤษ ยกพลขึ้นบก ที่นอรมังดี ผรั่งเศส สามารถรบชนะ ฝ่ายเยอรมันนี ในทวีปยุโรปแล้ว ได้ส่งกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ เข้าทำการสู้รบกวาดล้างกองทัพญี่ปุ่น ที่ยึดครองประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย กรุงเทพพระมหานคร ถูกเครื่องบินฝ่ายพันธมิตร โจมตีทิ้งระเบิดรุนแรงมากขึ้น ผู้คนต้องอพยพหลบภัยออกจากเมืองหลวงไปอยู่ที่อื่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีแผนย้ายเมืองหลวงไปอยู่ จังหวัดเพชรบูรณ์ รวมทั้งโรงเรียนนายร้อยทหารบกได้ย้ายไปอยู่ห่างจากตัวเมืองเพชรบูรณ์ ประมาณ ๗ กิโลเมตร ตามแนวทิวเขาบ้านป่าแดง และบ้านพรำ เป็นที่ตั้งของโรงเรียนนายร้อยเทคนิค และโรงเรียนเตรียมทหารบก มีถนนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่เป็นถนนลูกรัง และมีชื่อว่า "ถนนกิตติขจร" ตามชื่อของ พันโท ถนอม กิตติขจร อาจารย์สอนวิชาแผนที่ทหาร ซึ่งท่านได้สอนนักเรียนนายร้อยหลายรุ่น บรรดานายทหารบกทั้งหลายจึงเรียกว่า "อาจารย์ถนอม" ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งสูง เป็นนายกรัฐมนตรียศจอมพลก็ตาม อีกอย่างหนึ่งยังสามารถจำชื่อนายทหารที่เคยสอนในระหว่างที่เป็นนักเรียนนายร้อยได้อย่างแม่นยำและรู้ว่าใครอยู่รุ่นไหน ภายหลังที่ผมจบจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก (ปัจจุบันเรียกว่าโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า) แล้ว ๓ ปี อาจารย์เป็นผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์ไปตรวจเยี่ยมหน่วยทหารที่จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา ขณะที่ทักทายนายทหารทั้งหมดที่เข้าแถวต้อนรับ ได้ถามผมว่า "ฉลอมมาอยู่ที่นี่เมื่อไร" ผมตอบว่า "เพิ่งย้ายจากอุดรธานีมาอยู่ที่นี่ได้ ๓ เดือน ครับ" ผมภูมิใจมากที่ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงยังจำชื่อเราได้ ต่อจากนั้นอีก ๔ ปี ผมได้รับคำสั่งให้เป็นผู้บังคับกองร้อยกองบัญชาการกองทัพที่ ๑ ซึ่งขณะนั้น พลโท ถนอม กิตติขจร เป็นแม่ทัพที่ ๑ (ปัจจุบันเรียกว่ากองทัพภาคที่ ๑) ซึ่งผมทราบภายหลังว่า พันตรี อรุณ ทวาทศิน (ต่อมาได้รับพระราชทานยศเป็น พลเอก) นายทหารคนสนิทแม่ทัพที่ ๑ เป็นผู้เสนอให้ผมเป็นผู้บังคับกองร้อย กองบัญชาการกองทัพที่ ๑ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สำคัญมากในยุคนั้น เพราะมีหน้าที่รักษาความปลอดภัยให้แก่ ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงของกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ รวมทั้งนายกรัฐมนตรี ซึ่งมาร่วมประชุมกัน ณ กองบัญชาการนี้ด้วย ต่อมา ผมก็ได้รับคำสั่งให้เป็นนายทหารคนสนิท แม่ทัพที่ ๑ และมาอยู่ที่บ้านพักนายทหารอยู่ติดกับบ้านเกษะโกมล ซึ่งเป็นบ้านพักรับรองของ จอมพล ถนอม กิตติขจร และครอบครัว ซึ่งผมได้ปฏิบัติราชการอยู่กับท่านนานหลายปี และท่านได้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้น เป็นผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นายกรัฐมนตรี ผมก็ยังทำงานใกล้ชิดกับท่านตลอดมา ในช่วงเวลานั้น ลัทธิคอมมิวนิสต์ ได้แผ่ขยายเข้าสู่ประเทศไทย และทวีความรุนแรงขึ้นจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๗ มีผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ ติดอาวุธ เกิดขึ้นทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ทำให้ทางรัฐบาลภายใต้การนำของ จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ต้องใช้กำลังทหาร ตำรวจ พลเรือนอาสาสมัคร ไปปฏิบัติการต่อสู้ ทั่วทุกภาคของประเทศ และเพื่อเป็นการบำรุงขวัญแก่ผู้ที่ไปปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว บรรดาแม่บ้านทหาร ตำรวจ มาที่บ้านเกษะโกมล เพื่อช่วยจัดสิ่งของที่มีผู้บริจาคบรรจุถุงของขวัญไปให้ ทหาร ตำรวจ พลเรือนอาสาสมัครที่ปฏิบัติการต่อสู้ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ทั่วทุกภาคของประเทศ เป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำต่อเนื่องนานหลายปี ผมและภรรยาได้ร่วมกิจกรรมนี้ตลอดเวลา

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ จอมพล ถนอม ท่านผู้หญิง จงกล กิตติขจร ได้กรุณาเป็นประธานในงานฌาปนกิจศพ นายเริ่ม วิสมล บิดาของผม ที่วัดเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผมและญาติพี่น้องทุกคนยังซาบซึ้งในความเมตตาเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งชาวบ้านเนินฆ้อ มีความปิติยินดีที่ได้มีโอกาสต้อนรับบุคคลสำคัญระดับนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งแรก

นอกเหนือจากการให้ความสำคัญในเรื่องของความมั่นคงของประเทศชาติแล้ว อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญซึ่งผมอยากจะกล่าวถึงท่าน ก็คือการสนับสนุนส่งเสริมพระพุทธศาสนาในเรื่องการจัดตั้งสำนักงานใหญ่ขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกในประเทศไทย กล่าวคือ

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ทางองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ อาคารที่ทำการ สำนักงานใหญ่ องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ณ ถนนสุขุมวิท ระหว่างซอย 1 กับซอย 3 หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล ประธานองค์การ ทรงกล่าวถึงอาคารที่ทำการแห่งนี้เพื่อใช้เป็นสำนักงานใหญ่ถาวรตั้งอยู่ในประเทศไทย ตามความเห็นชอบและอนุมัติของคณะรัฐบาล จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งในระยะ ๒๐ ปี นับตั้งแต่ก่อตั้งองค์การนี้มา ที่ทำการสำนักงานได้ผลัดเปลี่ยนกันตามธรรมนูญขององค์การมาแล้วรวม ๓ แห่ง เดิมที่กรุงโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา นครร่างกุ้ง ประเทศพม่า และกรุงเทพมหานคร สุดแต่ประธานองค์การอยู่ในประเทศใดก็ให้สำนักงานใหญ่ขององค์การตั้งอยู่ในประเทศนั้น เมื่อมีการประชุมใหญ่ครั้งที่ ๙ ณ ประเทศมาเลเซีย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ที่ประชุมได้เลือก หม่อมเจ้าหญิง พูนพิศมัย ดิศกุล เป็นประธานต่อไปอีก ๔ ปี และในที่ประชุมได้มีมติเป็นเอกฉันท์ขอให้สำนักงานใหญ่ถาวรขององค์การตั้งอยู่ในประเทศไทยเป็นการถาวรสืบไป ซึ่งรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร

ได้มอบหมายงานก่อสร้าง ตกแต่งให้กระทรวงศึกษาธิการ พิจารณาดำเนินการ ซึ่งกรมธนารักษ์ก็ดี กระทรวงศึกษาธิการก็ดี ได้อำนวยความร่วมมือในการดำเนินการเป็นอย่างดียิ่ง

จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้กล่าวแสดงความยินดี และความในใจบางประการ ซึ่งผมเห็นว่าท่านมีความห่วงใย พระพุทธศาสนามาก จึงขอนำคำกล่าวของท่านทั้งหมด ดังต่อไปนี้

ท่านประธานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก

กระหม่อมมีความปิติเป็นอย่างยิ่งในการที่ฝ่าพระบาทประทาน พระเมตตาต่อกระหม่อมให้มาร่วมพิธีวางศิลากฤษ์ อาคารที่ทำการขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกในวันนี้ ท่ามกลางพระคุณเจ้าและท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย เพราะอาคารหลังที่จะเกิดมีขึ้นโดยสมบูรณ์ในอีกไม่นานนักจะได้เป็นศูนย์รวมกำลัง ปัญญา และจิตใจของชาวพุทธ โดยไม่เลือก ชาติ ชั้น วรรณะ ให้สามัคคีกลมเกลียวกัน เพื่อช่วยประกอบกรณียกิจในการเสริมสร้างศานติแก่มนุษยชาติ และสรรพสัตว์ทั้งมวล สมเจตนารมย์ ในวัตถุประสงค์ขององค์การ

การที่ได้มาอยู่ในที่ประชุมพรั่งพร้อมด้วย พระคุณเจ้าผู้ทรงศีล จากนานาประเทศ และสาธุชนเป็นจำนวนมากนี้ เป็นคุณต่อกระหม่อมอย่างยิ่ง สีของผ้ากาสาวพัสตร์ กระแสแห่งเมตตาจิต มุทิตาจิต ที่แผ่อยู่ทั่วบริเวณ เป็นผลให้จิตใจของกระหม่อม ผ่องใส สงบ เป็นเหตุให้ความปิติบังเกิดดังได้ทูลแล้ว ความปิติเป็นเหตุให้เกิดความวางใจ ความกล้าที่จะขอประทานอนุญาตกล่าวถึงความในใจบางประการต่อหน้าที่ประชุมนี้

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า โลกในปัจจุบันเต็มไปด้วย ความยุ่งยาก วุ่นวาย ยิ่งกว่าในอดีต เป็นเหตุให้ความเดือดร้อนบังเกิดขึ้นทั่วทุกหย่อมหญ้า จนมนุษยชาติต่างก็คว้าไขว่แสวงหาที่พึ่งยึดเหนี่ยวกันอย่างสับสน กิจกรรมขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องนี้ เพราะที่พึ่งอื่นใดจะยิ่งกว่าพระรัตนตรัยนั้นไม่มี ชาวพุทธทุกท่านทราบกันดีว่า คนเรานั้นประกอบขึ้นด้วย กายและด้วยจิต การทำนุบำรุงคนนั้น จึงต้องทำนุบำรุงทั้งสองประการ จะเว้นเสียประการใด ประการหนึ่งมิได้ ในฐานะที่ข้าพเจ้ารับผิดชอบต่อราชการ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พยายามเต็มกำลังที่จะทำนุบำรุงประชาชนสนองพระเดชพระคุณทั้ง ๒ ประการ

การทำนุบำรุงที่ยากยิ่งนั้น พบว่าคือ การทำนุบำรุงจิต เพราะจิตนั้นละเอียด ซับซ้อน ต้องใช้เวลา ใช้ปัญญา และอื่น ๆ อีกมาก ที่สำคัญก็คือ ความร่วมมือจากทุกฝ่าย ข้าพเจ้าปรารถนาเพียงแต่จะเห็นประชาชน ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ ถึงพร้อมในพรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุธรรม อิทธิบาทธรรม และสัปปุริสธรรม ประพฤติแต่สิ่งที่เป็นมงคล เพียงเพื่อสำเร็จประโยชน์ของแต่ละบุคคลและของส่วนรวมคือประเทศชาติในปัจจุบัน มิได้ปรารถนามากไปกว่านั้น เพราะเชื่อในผลแห่งกรรมว่า เมื่อปัจจุบันดี อนาคตก็ย่อมดีเป็นธรรมดาตามพระพุทธวจนะ

ปัญหาเยาวชนซึ่งเป็นปัญหาของโลกอยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะบิดามารดา ครู อาจารย์ ไม่นำสังคหวัตถุธรรมไปปฏิบัติต่อบุตร ธิดา และศิษย์ของตนโดยสมควร ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในสิงคาลกสูตรว่า ผู้ใดไม่ถึงซึ่งสังคหวัตถุ ๔ ประการ ย่อมได้รับความนับถือแม้จากบุตร ธิดาของตน เมื่อเด็กไม่นับถือผู้ใหญ่ ปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดเพราะการเจริญพรหมวิหารธรรมประการเดียวนั้นไม่พอสำหรับเด็ก ถ้าประชาชนมีศรัทธาและได้รับคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จนเข้าใจตามกำลังแห่งปัญญา ความขยันหมั่นเพียรอันเป็นเหตุที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจจะบังเกิด การบำเพ็ญบุญจะแข็งแรงขึ้น ประชาชนจะอยู่ในระเบียบวินัย เคารพในสิทธิและหน้าที่ของกันและกัน ความเบียดเบียนอันเป็นอุปสรรคสำคัญของประชาธิปไตยจะไม่บังเกิด เป็นผลให้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของประเทศราบรื่น ความในใจของข้าพเจ้าเป็นดังกล่าวมา

ข้าพเจ้าใคร่จะขอกล่าวไว้ในที่นี้ด้วยความจริงใจว่า ระหว่าง ๑๐ ปีที่ผ่านมานี้ โอกาสอำนวยให้ข้าพเจ้าได้สนใจศึกษาผลงานขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกอย่างค่อนข้างจะใกล้ชิด จึงได้ประจักษ์ความสำคัญ และสามารถจะยังผลอุดมให้บังเกิดเพื่อความผาสุกสันติแก่โลกได้อย่างไร แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับรูปงานที่ตั้งไว้ และสมรรถภาพของบุคคลผู้ปฏิบัติ ในฐานะหัวหน้ารัฐบาล ข้าพเจ้าได้สังเกตตั้งแต่จุดเริ่มต้นที่ชาวพุทธไทย ได้รวมกำลังทั้งทรัพย์สินและสติปัญญาจัดงานการประชุมใหญ่ครั้งที่ ๗ ขององค์การ ที่สารนาถ นครพาราณสี ขึ้นเป็นผลสำเร็จ และเมื่อสำนักงานใหญ่กับสำนักงานเลขาธิการ เข้ามาอยู่ในประเทศไทย โดยชาวพุทธได้รับความไว้วางใจให้บริหารงานขององค์การคือ "พุทธสมาคมแห่งโลก" แล้ว องค์การนี้ก็ได้เพียรพยายามปรับปรุงงานให้เข้าแบบสากล ใช่แต่เท่านั้นคณะกรรมการบริหารซึ่งประกอบด้วย ๕ ชาติ ก็ได้วางนโยบายพัฒนาปลูกฝังความมั่นคงด้วยประการต่าง ๆ ด้วยความไม่ประมาท แม้กระทั่งวิธีการฝึกอบรมให้พุทธเยาวชน ได้เป็นทายาทสืบงานจรรโลงพระพุทธศาสนาต่อไป จึงทำให้เกิดความคิดเห็นที่จะให้สำนักงานขององค์การนี้ตั้งอยู่ถาวรในประเทศที่เทิดทูนพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และมีองค์ประมุขเป็นพุทธมามกะ

ในการที่รัฐบาลเห็นชอบ และอนุมัติให้สำนักงานใหญ่ ขององค์การศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ตั้งอยู่เป็นการถาวรในประเทศไทย ตามคำร้องขอของบรรดาศูนย์ภาคี พสล. ๖๐ ศูนย์ใน ๓๔ ประเทศ นั้น มิได้หมายจะสนองศรัทธาการบอกบุญเพียงเพื่อสร้างธรรมวิหารให้เท่านั้น ยังได้คำนึงถึงการพิทักษ์บำรุงด้วย และปรารถนาให้การทั้งหลายเป็นไปตามแบบชาวพุทธ เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่า สำนักงานใหญ่ถาวรซึ่งจะได้สร้างขึ้นนี้ จักมีส่วนช่วยให้การปฏิบัติงานในวัตถุประสงค์ ๕ ประการขององค์การได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยว่าโดยผลแห่งการที่ พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปทั่วโลกนี้ จะเป็นเครื่องบันดาลใจ และเป็นพลังชักจูงให้ประชากรและรัฐบาลต่าง ๆ ดำเนินชีวิตตามพุทธธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะมีแต่ความสันติสุข และความสามัคคี กลมเกลียวกันในมวลมนุษย์ตลอดกัลปาวสาน

ตามอุดมฤกษ์ที่ข้าพเจ้าได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ อาคารที่ทำการใหญ่องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ที่ได้กระทำไปแล้วนั้น นับเป็นอุดมฤกษ์อันดียิ่ง ก็ขออัญเชิญคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงได้ดลบันดาลให้ที่ตั้งขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ซึ่งได้วางศิลาฤกษ์ไปแล้วนั้น จงมีความเจริญรุ่งเรืองวัฒนาถาวร เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ชาวพุทธทั้งหลายทั่วโลก ให้มีความสุข สันติ ตลอดไปชั่วกาลนาน

เมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จอมพลถนอม กิตติขจร ต้องออกไปอยู่ต่างประเทศ และท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร ติดตามไปอยู่ด้วย ส่วนทางบ้านในกรุงเทพ ถนนระนอง ๒ มารดาอายุกว่า ๘๐ ปีของท่านผู้หญิง อยู่กับหลาน ๆ ยังมีปรากฏเสียงระเบิดบริเวณหน้าบ้านอีกหลายวัน ผมได้พักในบ้านนั้นระยะหนึ่งเพื่อให้ความอบอุ่นแก่ผู้ชราและลูกหลานด้วย จอมพล ถนอม

กิตติขจร เป็นผู้ต่อสู้ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ เป็นผู้อุทิศตนเพื่อชาติ ศาสนา จงรักภักดีพระมหากษัตริย์ จึงได้มีโอกาสกลับมาใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยในเวลาต่อมา ตลอดระยะเวลานับแต่นั้นมาจนถึงแก่ อสัญกรรม ผมได้ไปเยี่ยมเยือนท่านอย่างสม่ำเสมอด้วยความนับถือท่าน และท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร เสมือนญาติผู้ใหญ่

การถึงแก่อสัญกรรมของ จอมพล ถนอม กิตติขจร นับว่าเป็นการสูญเสียบุคคลสำคัญที่ยึดมั่นในสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อย่างสุดชีวิต แต่อย่างไรก็ตามคำขวัญที่ว่า จงทำดี มีศีลธรรม ถือความสัตย์ และผลงานทั้งปวงที่ท่านได้ทำเพื่อประเทศชาติไทย เพื่อพระพุทธศาสนา ยังคงอยู่ในความทรงจำของปวงชน ผู้รักชาติสืบไป

ขอกุศลผลบุญทั้งหลายที่อาจารย์ จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้บำเพ็ญมาแล้วทั้งในอดีตชาติและปัจจุบันชาติ ตลอดจนบุญกุศลที่ ครอบครัว ญาติมิตร รวมทั้งบรรดาศิษย์ทั้งหลาย ได้บำเพ็ญอุทิศให้ได้โปรดเป็นพลวปัจจัย น้อมนำดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ ของอาจารย์ ไปสู่สุขในสัมปรายภพเทอญ

พลโท ฉลอม วิสมล
รองประธานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก

คำไว้อาลัย

กระผมรู้สึกมีความยินดี และเป็นเกียรติอย่างสูงยิ่งที่ได้มีโอกาสร่วมแสดงความอาลัยในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล ถนอม กิตติขจร อดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งเคยเป็นผู้บังคับบัญชาที่เคารพรักของกระผม

ฯพณฯ จอมพล ถนอม กิตติขจร ตามที่กระผมได้เคยปฏิบัติงานและใกล้ชิดกับ ฯพณฯ มาเป็นเวลาอันยาวนานกว่า 30 ปี ผมรู้สึกซาบซึ้งและประทับใจเป็นอย่างมาก เพราะ ฯพณฯ เป็นผู้ทำคุณประโยชน์ให้กับประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์ เป็นปูชนียบุคคลสมควรแก่การยกย่องสรรเสริญ คุณงามความดีที่ ฯพณฯ ทำไว้ ยังอยู่ถึงลูกหลานจนทุกวันนี้ ฯพณฯ เป็นนายทหารตัวอย่างที่ซื่อตรง รักษาระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด สำหรับผู้ใต้บังคับบัญชา ฯพณฯ เป็นผู้บังคับบัญชาที่ประเสริฐยิ่ง มีความเมตตา มีเหตุมีผล ผู้ใดรักษาตัวให้อยู่ในระเบียบปฏิบัติแล้ว ไม่ต้องเกรงว่าจะมีความผิดใดๆ ทั้งสิ้น ในฐานะผู้นำประเทศ ฯพณฯ ได้ทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้านเมืองอย่างมากมาย เป็นแบบอย่างที่ดีของคนรุ่นหลังในการดำเนินชีวิต แม้แต่กระผม ซึ่งได้ปฏิบัติงานและประสบผลสำเร็จในด้านต่างๆ จนถึงปัจจุบันนี้ เหนือสิ่งอื่นใด ฯพณฯ เป็นผู้จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างที่ทุกคนทราบกันดี ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้ตราบจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

ในคราที่ ฯพณฯ จากไปอย่างสงบ ขอคุณงามความดีที่ ฯพณฯ ได้สร้างไว้ จงเป็นปัจจัยน้อมนำดวงวิญญาณของ ฯพณฯ ไปสู่สุคติ ประสบแต่ความสุขสงบในสัมปรายภพทุกประการ

พลเรือตรี ชาโณ เพ็ญชาติ

อาลัยรัก

กราบเท้าคุณพ่อ "จอมพลถนอม กิตติขจร" ท่านผู้เป็นทั้งครู ผู้บังคับบัญชา และพ่อในดวงใจของกระผมและครอบครัวตราบเท่านิรันดร์.....

ท่านเป็นคุณครูที่เคารพรักและศรัทธาของเหล่าบรรดาลูกศิษย์ ซึ่งเป็นนายทหารที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก หรือโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ในปัจจุบัน ท่านเป็นแบบอย่างของผู้ที่ประกอบคุณงามความดีอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อประเทศชาติ

กระผมได้มีโอกาสเป็นลูกศิษย์ของท่านเมื่อได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ปีที่ 1 ในวิชาแผนที่ทหาร ซึ่งวิชาความรู้ที่ได้รับจากการสอนสั่งของท่านในครั้งนั้น นับได้ว่ามีประโยชน์ต่อการรับราชการและชีวิตส่วนตัวเป็นอย่างยิ่ง เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว กระผมได้เข้ารับราชการในกองทัพบก กองบัญชาการทหารสูงสุดมา โดยลำดับซึ่งนับได้ว่าเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านมาเกือบจะโดยตลอด และเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2511 กระผมได้ย้ายเข้ารับตำแหน่งนายทหารฝ่ายเสนาธิการประจำผู้บัญชาการทหารสูงสุด จึงได้มีโอกาสปฏิบัติงานใกล้ชิดกับท่านมากยิ่งขึ้น กระผมได้เรียนรู้ว่า ท่านเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ หลักการ และเหตุผล มีความอดทนกล้าหาญเด็ดเดี่ยว มุ่งให้เกิดประสิทธิภาพในผลงานเป็นสำคัญ อีกทั้งท่านยังมีจิตใจที่โอบอ้อมอารีและให้ความอบอุ่นแก่ผู้ใกล้ชิดเสมอมา ท่านได้ให้ความรักความเมตตาแก่กระผม ไพเราะ และครอบครัวเสมือนหนึ่งเป็นลูกหลานของท่าน กระผมยังจำได้ว่า เมื่อครั้งที่ลูกชายคนเล็ก (พันเอก ชำนัญพจน์ พูลเกษ) ยังเป็นเด็กได้วิ่งเล่นซุกซนรอบๆ ตัวท่านอยู่เสมอ แต่ท่านก็ได้ให้ความรักความเอ็นดูเฉกเช่นเป็นหลานชายของท่านคนหนึ่งตลอดมา การจากไปของท่านในครั้งนี้นับได้ว่าเป็นความสูญเสียอันใหญ่หลวงไม่เฉพาะแต่เพียงบรรดาครอบครัวและวงศ์คณาญาติ ผู้ที่เคยร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านเท่านั้น หากแต่เป็นการสูญเสียปูชนียบุคคลของประเทศอีกด้วย

ด้วยความรักและผูกพันที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ กระผมและครอบครัวมีความรู้สึกเศร้าเสียใจอย่างสุดซึ้งในการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของท่านและขอตั้งจิตอธิษฐาน ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและคุณงามความดีทั้งหลายที่ท่านได้บำเพ็ญมาในระหว่างที่มีชีวิต และบุญกุศลที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดจงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพ ด้วยความสุขสงบและร่มเย็นชั่วนิรันดร์.....

สายตาอันอบอุ่น
เหมือนท่านได้อยู่ใกล้
เป็นนายที่เข้มแข็ง
เปี่ยมด้วยอุดมการณ์
เป็นพระที่คุ้มเกล้า
เป็นน้ำที่รินไหล
เมตตาคอยสั่งสอน
เป็นแบบที่ครบครัน
เป็นพ่อของลูกลูก
เป็นรักที่ชื่นใจ
จากนี้ไม่มีแล้ว
คงมีแต่น้ำตา
ยังคงกรุ่นติดตรึงใจ
ตลอดไป.....ตลอดกาล
ท่านแข็งแกร่งและกล้าหาญ
เป็นทหารที่เกรียงไกร
ให้พวกเราได้ปลอดภัย
ให้ชื่นใจได้ทั่วกัน
คอยอาทรไม่แปรผัน
ให้ยึดมั่นกันต่อไป
คอยพันผูกไม่ผลักไส
มีแต่ให้ตลอดมา
ร่มโพธิ์แก้วให้หันหา
และคำลา.....ชั่วนิรันดร์

กราบเท้าด้วยความอาลัยรักยิ่ง

พลโท สมเดช พูลเกษ

คิดถึงท่านนายก

ผมรับราชการปฏิบัติหน้าที่เป็นแพทย์ประจำโรงพยาบาลตำรวจนานถึง 26 ปี จึงลาออกจากราชการ ช่วงเวลาหนึ่งระหว่างรับราชการอยู่ผมมีโอกาสได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นแพทย์ประจำตัว ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยและตำแหน่งข้าราชการประจำทางการทหารอีกหลายตำแหน่ง เนื่องด้วยท่านเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดี ไม่มีโรคประจำตัว และดูแลรักษาสุขภาพเป็นอย่างดี งานในหน้าที่จึงไม่ยุ่งยาก ตำแหน่งแพทย์ประจำนายกรัฐมนตรีนี้เป็นคำสั่งแต่งตั้งโดยสำนักนายกรัฐมนตรี ขณะเดียวกันผมมิได้ทอดทิ้งงานประจำที่โรงพยาบาล ยังปฏิบัติหน้าที่เป็นแพทย์ประจำโรงพยาบาลตำรวจเป็นปกติ ยกเว้นยามที่ต้องติดตามท่านไปราชการต่างจังหวัด หรือบางครั้งไปต่างประเทศ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีและตามวาระงานประจำของท่าน ลักษณะงานเช่นนี้ท่านจึงได้อนุญาตให้ผมเข้าพักอาศัยในบ้านเกษะโกมลซึ่งเป็นบ้านประจำตำแหน่งของทหารหรือบ้านถกลสุข ซอยระนอง 2 ซึ่งเป็นบ้านส่วนตัว โดยพักรวมกับนายทหารคนสนิทซึ่งผลัดกันเข้าเวรทุกวัน ทำให้ผมมีความสนิทสนมกับแทบทุกคนในบ้าน ผมได้รับความกรุณาปรานีความไว้วางใจจากท่าน ได้เรียนรู้อุปนิสัย ความมีวินัย และความเป็นระเบียบของท่านพอๆ กับนายทหารคนสนิท ผมทำหน้าที่นี้พร้อมกับงานประจำในโรงพยาบาลตำรวจเป็นเวลานานจนสุดสิ้นภาระการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของท่าน หลังจากผมลาออกจากราชการไม่นานผมได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจสำคัญ ซึ่งงานนี้ทำให้ผมต้องเหินห่างจากท่านและครอบครัวท่าน โดยผมต้องไปอยู่ต่างจังหวัดและต่างประเทศบ่อยครั้งและครั้งละนานๆ ผมไม่เคยลืมท่านเมื่อมีโอกาสผมจะมากราบท่านอยู่เสมอ ซึ่งท่านก็เข้าใจดีในเหตุผลที่ผมเหินห่าง

ช่วงเวลาที่ผมอยู่ในบ้านท่าน ปฏิบัติงานใกล้ชิดท่าน มีโอกาสได้ศึกษาตัวท่านอย่างใกล้ชิด ด้วยท่านเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นแบบพิมพ์ที่เป็น "หนึ่งในร้อย" ท่านเป็นสุภาพบุรุษทั้งในและนอกเครื่องแบบ เป็นผู้ดีอย่างแท้จริง ท่านใช้คำพูดสุภาพเสมอกับชนทุกชั้น ไม่เคยพูดหยาบคาย ไม่เคยพูดให้ร้ายนินทาใครลับหลัง เป็นผู้นำครอบครัวตัวอย่างที่มีแต่ความรักสามัคคีและกลมเกลียว ยากที่จะหาครอบครัวใดเสมอเหมือน ท่านเป็นตัวอย่างในการยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ เป็นผู้หนึ่งซึ่งผมเชื่อมั่นว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์ สุจริต อย่างแท้จริง ท่านประพฤติสมกับที่ท่านให้คำขวัญเยาวชนในวันเด็กแห่งชาติครั้งหนึ่งว่า "จงทำดี" คำนี้ผมจำขึ้นใจและปฏิบัติตามตลอดเวลา อย่างน้อยก็ทำให้ผมมีความสุขทางใจ และได้รับความเจริญเช่นทุกวันนี้ พระคุณทั้งหมดที่พรรณนา ยังฝังอยู่แนบแน่นในความจำของผม

วาระที่ท่านจากไปอย่างไม่มีวันกลับ ผมขอกราบอาราธนาอัญเชิญคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงพร้อมกันประสาทให้ดวงวิญญาณของท่านจงสถิตย์อยู่ในแดนสวรรค์ ด้วยความสงบ ตลอดชั่วกาลนาน

พลตำรวจตรีเฉลิมพงศ์ โกมารกุล ณ นคร
อดีตแพทย์ประจำนายกรัฐมนตรี

จอมพล ถนอม กิตติขจร (ลุงหนอม) ในความทรงจำของผม

จอมพล ถนอม ท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร เป็นที่รักและนับถือของ พลอากาศเอก บุญชู คุณหญิงอนงค์ จันทรุเบกษา ซึ่งส่วนหลังนี้เป็นคุณพ่อคุณแม่ของผม (พลอากาศเอก ชนินทร์ จันทรุเบกษา) ผมและน้องๆอีก 5คน จึงรักและนับถือ "ลุงหนอม" และ "ป้าจงกล" เหมือนพ่อและแม่เสมอมา เมื่อคุณพ่อผมเสียเนื่องจากโรคเบาหวาน ในวันที่ 28 มกราคม 2519 จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้กรุณาเขียนคำไว้อาลัย ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพเรื่อง "อาลัย เพื่อนตาย" ท่านเขียนเรื่องนี้จากใจของท่านแม้ในขณะนั้นท่านพำนักอยู่ประเทศสิงคโปร์ ไม่สามารถมาร่วมงานศพได้ ต่อมาเมื่อคุณแม่ผมป่วยด้วยโรคหัวใจ คุณลุงคุณป้าก็ได้หมั่นมาเยี่ยมด้วยความห่วงใย และเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2540 คุณแม่ได้เสียลงที่โรงพยาบาลภูมิพลฯ เล็กได้โทรไปพูดกับคุณป้าเอง คุณป้าตกใจมาก ทั้งคุณลุงคุณป้าก็รีบมาที่บ้านและ ได้กรุณาช่วยทำหน้าที่จัดการศพคุณแม่เหมือนญาติสนิท ท่านมีความเมตตากรุณาต่อพวกเรามาก ทั้งยังแนะนำกำชับว่า "พวกเธอต้องดูแลคุณแม่ให้เรียบร้อย พวกเธอกำพร้าแล้ว ฉันเป็นเหมือนพ่อแม่เธอแล้วนะ" พวกเราปลื้มมากที่คุณลุงคุณป้าได้กรุณาพวกเราถึงเพียงนี้

เมื่อจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ล้มป่วยลง ผมและน้องเล็ก ได้ไปเยี่ยมคุณลุงหลายครั้งที่โรงพยาบาลกรุงเทพฯ ผมได้บ่นบอกตัวเองบ่อยๆ เมื่อไปเยี่ยมท่านและสื่อสารกับท่านไม่ได้ว่าควรจะได้อยู่ใกล้ท่านให้มากกว่านี้ก่อนที่ลุงหนอมจะล้มป่วย ตามจริงก่อนท่านป่วยผมและเล็กก็มาเยี่ยมและร่วมรับประทานอาหารเที่ยงกับท่าน ที่บ้านระนอง 2 บ่อยๆ แต่ในช่วงหลัง ลุงหนอมไม่ค่อยจะคุยกับใคร ผมก็เลยกลัวว่าจะไปทำให้คุณลุงรำคาญ คุณหญิงทรงสุดา ยอดมณี (คุณจิ๋ม) คุณหญิงทรงสมร คชเสนี (คุณน้อย) จะเป็นผู้ประสานเชิญชวนให้ผมมาพบคุยกับคุณ

ลุงคุณป้า บอกว่า เวลาพี่แดงมา คุณป้า ยังคุย และชอบหัวเราะเวลาพี่แดงคุยอยู่เสมอ คุณลุง คุณป้า ให้ความเป็นกันเองกับผมมาก ตอนผมเป็นผู้ช่วยทูตทหารอากาศประจำประเทศสิงคโปร์ (2527-2530)ท่านจะมาเที่ยวสิงคโปร์หลายครั้ง ผมได้บริการรับใช้คุณลุงคุณป้าและคณะทุกครั้ง

คุณลุงหนอมเป็นคนที่มีอายุแล้ว แต่ท่านยังแข็งแรง แม้ท่านจะ เก้าสิบกว่าแล้ว เวลาท่านออกงานต่างๆ ไม่ว่าจะงานแต่งงาน งานศพ ท่านรับเป็นประธานให้ทุกครั้ง การแสดงออกของท่าน การเดินเหินจะกระฉับกระเฉงดูแข็งแรงกว่าอายุ และที่สำคัญที่สุดคือ จิตใจอันเข้มแข็งท่านเป็นทหารผ่านการเมืองและวิกฤตการณ์ที่เลวร้าย แต่ความแข็งแกร่งในจิตใจ ดูเหมือนความเลวร้ายเหล่านั้นไม่ได้ระคายเคืองหรือบั่นทอนลุงหนอมของผมได้เลย ลุงหนอมยังเป็นผู้ใหญ่ที่เข้มแข็งมั่นคงของผมอยู่เสมอ

เมื่อผมได้ทราบข่าวจากน้องเล็ก ในเช้าวันหนึ่งว่าลุงหนอมป่วยและเข้ารักษาที่โรงพยาบาลกรุงเทพ ผมตกใจมากและไม่นึกเลยว่าลุงหนอมที่แข็งแรงและอยู่ดีๆ ก็ล้มป่วยอย่างกะทันหัน ผมไปเยี่ยมท่านที่โรงพยาบาล คุณหญิงจิ๋มพาผมไปเยี่ยมคุณลุงที่ห้อง ICU ผมพบจี๊ด (พลอากาศเอกยุทธพงศ์ กิตติขจร) เฝ้าอยู่ข้างคุณลุง ผมเข้าไปยืนอยู่ข้างท่าน "คุณลุงครับ ผมแดงครับ ผมแดงมาเยี่ยมคุณลุงครับ" ทุกคนที่อยู่ข้างๆ บอกผมว่าท่านมีปฏิกิริยารับการทักทายของผม ผมมาเยี่ยมลุงหนอมทุกครั้ง ผมจะทักท่านในลักษณะเดียวกันนี้ บอกท่านว่าผมมาเยี่ยม ผมได้เยี่ยมลุงหนอมในห้อง ICU ทุกครั้งจนตอนหลังๆ ผมเสียใจเพราะอาการลุงหนอมไม่ดีขึ้นเลย ต่อมาในวันที่ 16 มิถุนายน 2547 ผมก็ได้รับข่าวว่าลุงหนอมได้จากพวกเราไปแล้ว

สุดท้ายนี้ขอให้ดวงวิญญาณของลุงหนอม (จอมพลถนอม กิตติขจร) จงสถิตย์อยู่ในสรวงสวรรค์ด้วยบุญกุศลและกรรมดีที่ท่านได้สร้างสมไว้ในชาตินี้ ขออธิษฐานให้ผลบุญเหล่านั้น จงส่งให้คุณลุงไปสถิตย์ในสุคติภพเทอญ

พลอากาศเอก ชนินทร์ จันทรุเบกษา

รักและคิดถึงคุณพ่อ

เมื่อต้นปี พ.ศ. 2502 ขณะที่ผมกำลังเรียนแพทย์ เกิดปัญหาขาดทุนทรัพย์ในการศึกษา กำลังคิดจะลาออกจากการเรียน อาจารย์ได้แนะนำให้มาพบคุณพ่อเหมือนฟ้ามาโปรด คุณพ่อเมตตา ได้อุปการะให้ทุนการศึกษาผมจนเรียนจบแพทย์ หลังจากนั้นแล้ว คุณพ่อยังได้ให้ความกรุณา ดูแลผมตลอดชีวิตทั้งการทำงานและเรื่องครอบครัว ท่านให้ความอุปการะเหมือนผมเป็นลูกของท่าน ทำให้ผมและน้องๆ ได้มีอนาคตที่ดีมาจนทุกวันนี้ นับว่าเป็นพระคุณของคุณพ่ออย่างสูงสุดที่จะเปรียบได้ ผมคิดถึงความรักและเมตตาที่คุณพ่อมีต่อผม ที่ผมไม่สามารถจะตอบแทนได้หมด

ตลอดเวลาที่ผมได้อยู่รับใช้คุณพ่อมา 40 กว่าปี สำหรับผมแล้วมีความรู้สึกว่าคุณพ่อเป็นบุคคลที่ประเสริฐที่สุด ใจดี มีเมตตา เอื้อเฟื้อ ต่อทุกคน ไม่เคยพูดในแง่ร้าย ทำคุณประโยชน์ต่อส่วนรวมไว้มากมาย

ผมรักและคิดถึงคุณพ่อมาก

ในวาระที่คุณพ่อจากไป ขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย คุณความดีและกุศลผลบุญที่คุณพ่อสะสมมาตลอดชีวิต จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพ ชั่วนิรันดร์

พล.ต.ต.นายแพทย์วิเชียร สุนทรศิริ

อาลัยคุณพ่อ ถนอม กิตติขจร

กราบเท้าคุณพ่อที่เคารพรักอย่างสูง

ผมเป็นแพทย์อีกคนหนึ่งที่เคยได้รับทุนเล่าเรียนจากคุณพ่อ ระหว่างเรียนแพทย์ ที่คณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างปี พ.ศ. 2505-2510 โดยคำแนะนำของอาจารย์นายแพทย์ชัญโญ เพ็ญชาติ โดยอาจารย์มาบอกผมว่าท่านนายกจอมพลถนอม กิตติขจร อยากจะอุปการะนักศึกษาแพทย์ที่มีฐานะยากจนอีกสักคน เพราะท่านนายกอุปการะนักศึกษาแพทย์มาหลายคนแล้ว เผอิญผมเป็นนักศึกษาซึ่งอยู่ในความดูแลของอาจารย์นายแพทย์ชัญโญ เพ็ญชาติ ซึ่งนำผมมาพบคุณพ่อในงานวันเกิด ซึ่งมีคนเยอะแยะเต็มบ้าน

ขณะนั้นผมเป็นนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 2 และน้องชายก็สอบเข้าเตรียมแพทย์มาอีก 1 คน ทำให้มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายพอสมควร ทั้งๆ ที่ทางบ้านก็ส่งเสียมาแล้ว และผมเองก็ได้รับความช่วยเหลือจากอาจารย์นายแพทย์ชัญโญมาโดยตลอด และเป็นความโชคดีของผมที่อาจารย์นำมาให้รู้จักและรับทุนจากคุณพ่อ

หลายคนคงไม่ทราบความรู้สึกของผมว่ามีความปลื้มปิติแค่ไหน ที่เป็นเด็กมาจากบ้านนอก ลูกแม่ค้าขายข้าวแกงในต่างจังหวัด ที่ได้มากราบเท้าคุณพ่อ ได้รับความอนุเคราะห์ รักใคร่เอ็นดู ตัวเราเหมือนลูกของท่านคนหนึ่ง ตอนแรกๆ ผมเรียกท่านว่า "ท่านนายก" ท่านก็บอกว่าไม่ให้เรียกอย่างนั้น ให้คนอื่นเขาเรียกก็แล้วกัน ส่วนตัวผมท่านให้เรียกว่า "พ่อ" ซึ่งเราจะมองได้จากนัยน์ตาและรอยยิ้มของท่านเมื่อเจอกัน แล้วเราพูดว่า "สวัสดีครับคุณพ่อ"

ผมเดินเข้าออกในบ้านอยู่หลายปีจนผมจบการฝึกอบรมทางศัลยศาสตร์ทั่วไป ระหว่างนั้นทุกคนในบ้านให้ความเป็นกันเองกับผมเหมือนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของบ้าน โดยเฉพาะพี่ณรงค์ ซึ่ง

เป็นเหมือนพี่ใหญ่ของเรา จะให้ความเป็นกันเองกับผมมาก คุณพ่อเองเป็นคนที่ไม่ถือตัวว่าเป็นถึงนายก ตัวผมเองทั้งเกรงใจ แต่มีความอบอุ่นใจและสบายใจเมื่ออยู่ใกล้คุณพ่อ คุณแม่

เมื่อผมจบการฝึกอบรมทางศัลยศาสตร์จากจุฬา คุณพ่อก็มีความกรุณาต่อผม ซึ่งในชีวิตนี้ผมจะลืมไม่ได้เลย คือคุณพ่อจัดการให้ผมได้บวช เพื่อเป็นกุศลต่อพ่อ แม่ของผม โดยคุณพ่อกรุณาเป็นผู้ปลงผมให้ผมเป็นคนแรก หลังจากนั้นก็จัดรถยนต์เป็นขบวนให้ผมและเพื่อน เดินทางไปทำพิธีบวชที่วัดห้วยยอด จังหวัดตรัง ซึ่งผมเองมีความซาบซึ้งในบุญคุณในครั้งนี้เป็นอย่างสูง

ตอนหลังผมไปฝึกอบรมด้านศัลยศาสตร์ ต่อที่มลรัฐ CONNECTICUT ก็ได้มีโอกาสไปเยี่ยมคุณพ่อที่เมือง BOSTON คุณพ่อก็ยังเหมือนเดิม คือ ให้ความเป็นกันเอง พาผมและครอบครัวไปทานข้าวเย็นพร้อมกับคุณสุวิทย์ ยอดมณี คุณพ่อก็มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส และแสดงความดีใจที่ได้เจอผมและครอบครัว

คุณพ่อเป็นคนหนึ่งที่ให้ความรัก ความอบอุ่น ความเมตตากับทุกคนที่ท่านรู้จักและได้สัมผัสและใกล้ชิดท่าน ท่านเป็นคนหนึ่งที่อยู่ในใจของผม และคำสอนของท่าน ประโยคหนึ่งที่ผมใช้มาตลอด คือ "จะทำอะไรก็จงทำแต่ความดีและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น" ท่านเป็นผู้ให้ของทุกๆคน

บัดนี้ท่านจากพวกเราไป แต่ทิ้งซึ่งความอาลัย ความทรงจำและความดี ที่มีต่อพวกเราทุกคน ผมและครอบครัวขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วสากลโลก จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อมีแต่ความสุข ความสบายอยู่ในสวรรค์ชั้นสูงสุดเทอญ

เคารพรักระลึกถึงคุณพ่อเสมอ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแพทย์ประเสริฐ วศินานุกร

เพื่อนลูก เพื่อนหลาน

'94 3 14

คุณแต๋ว (นงนาถ เพ็ญชาติ) เพื่อนผู้เป็นที่รักยิ่งของพวกเราเป็นผู้นำพวกเราไปพบ รู้จัก และสนิทสนมกับ บิดา มารดาของเธอ คือ ท่านจอมพลถนอม และท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร

หลายปีที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับท่านจอมพล พวกเราทุกคนรู้สึกตรงกันว่าท่านเป็นนายทหารที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ทั้งกายและใจ แม้ในปัจจุบันท่านก็ยังเป็นที่รักเคารพของข้าราชการทหารและพลเรือนชั้นผู้ใหญ่มากมาย ที่สำคัญยิ่งคือ พวกเราเห็นว่าท่านเป็นหัวหน้าครอบครัวที่วิเศษ ให้ความรักอาทรแก่ภรรยา ลูกหลานทุกคนอย่างอบอุ่นยิ่ง

หากผู้ใดมีโอกาสได้ใกล้ชิดกับครอบครัวของท่าน จะต้องซึ้งใจในความรัก ความผูกพัน และความใกล้ชิดที่สมาชิกในครอบครัวมีต่อกัน ตั้งแต่ท่านจอมพลและท่านผู้หญิงลงมาจนถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน รุ่นเหลน เป็นครอบครัวใหญ่ที่สนิทสนมแน่นแฟ้นยากจะหาครอบครัวใดเทียบได้ และความรักความอบอุ่นนั้นยังได้เผื่อแผ่มาถึงพวกเรา ซึ่งเป็นคนนอกครอบครัวอีกด้วย สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้เพราะท่านหัวหน้าครอบครัวผู้เป็นเสาหลักเป็นผู้มีใจเมตตากรุณาอย่างที่สุด ครอบครัวของท่านนับได้ว่าเป็นครอบครัวตัวอย่างที่อบอุ่นด้วยความรักและผูกพันสำหรับพวกเราทุกคน

คุณแต๋วผู้เป็นบุตรสาวของท่านก็เป็นบุคคลตัวอย่างสำหรับพวกเราเช่นกันในความใจบุญและมีเมตตากรุณายิ่ง เธอได้เผื่อแผ่บุญกุศลให้แก่ผู้คนมากมายทั้งที่เธอรู้จักและไม่รู้จัก ด้วยการจัดปฏิบัติธรรมทั้งที่เชียงใหม่และปากช่องมาเป็นเวลานานนับสิบปี คุณงามความดีและบุญกุศลต่างๆ มากมายที่ท่านจอมพลและครอบครัวได้ทำมา ย่อมส่งผลที่ดีงามทั้งในชาตินี้และชาติต่อๆ ไป

"ชมรมวันพฤหัส" ขอกราบอาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย ได้ดลบันดาลให้ท่านจอมพลถนอม กิตติขจร มีความสุขสงบในสัมปรายภพเทอญ

ด้วยความเคารพรักยิ่ง

ประภา ยศสุนทร , ทอสี สวัสดิ์-ชูโต , สมพร สัตยมานะ , สมร อินทรัมพรรย์ สุภาพ ซีเจริญ , มรว.ประสมจันทรจรูญ บุนนาค , มัทนา โรเบิร์ท , ปราณี บุศยสิริ ศิวาพร เจริญงาม , สมพงษ์ศรี โต๊ะทอง , สุวรีย์ พงศธร , ธำรง เมืองกระจ่าง วิภา จุลชาต , ปราณี นิรันดร , เมตตา เต็มบุญเกียรติ์ , โสภาพิศ อหันทริก ทิพาวดี ภาคสุวรรณ , นิภาวดี ผลประเสริฐ , สุพัตรา มาศดิตถ์ , อมรา รัตตกุล ม.ร.ว.ทิพยลาวัณย์ วรวรรณ , สมศรี ปทุมสูตร , อัจฉรา หะริณสุต

ครอบครัว สุวรรณปิยะสิริ และปัทมสูต โชคดีที่มีโอกาสได้สัมผัสกับครอบครัวใหญ่ครอบครัวหนึ่งที่เต็มไปด้วยความรัก ความอบอุ่น มีระเบียบวินัย มีความร่วมมือสามัคคีกลมเกลียว ซึ่งหาได้ยากทั้งในอดีตและปัจจุบัน สมาชิกในครอบครัวนับรวมกันจำนวนเป็นร้อย แต่เมื่อถึงเทศกาลต่างๆ จะเห็นลูกหลานเหลนทุกคนมาอยู่ในที่เดียวกัน แต่งตัวสุภาพใส่เสื้อผ้าสีเดียวกันจากผ้าพับเดียวกัน นั่นหมายถึงมีการตระเตรียมซักซ้อมกันเป็นอย่างดีในระหว่างสมาชิกของครอบครัวใหญ่นี้

เราสองครอบครัวประทับใจในบรรยากาศต่างๆ ของบ้านถกลสุขที่เราเรียกติดปากว่า "บ้านระนอง" ได้รับความเมตตา เอ็นดู เอื้ออาทรจากท่านจอมพลถนอมและท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร ดุจลูกหลาน ได้เห็นตัวอย่างของความรัก ความผูกพัน ความเอาใจใส่ต่อกันของผู้ใหญ่ทั้งสองท่าน เห็นบุคลิกภาพของท่านจอมพลที่สุภาพ สุขุม เป็นผู้ดีทุกกระเบียดนิ้ว ได้เห็นการแต่งตัวที่สุภาพเรียบร้อยทุกครั้งไม่ว่าจะเป็นวันที่มีงานสังสรรค์หรือเวลาที่ท่านพักผ่อนอยู่บ้าน ท่านมีความละเอียดลออ ละเมียดละไมอย่างมาก ใส่เสื้อสีตามวัน กางเกง เข็มขัด รองเท้าจะมีโทนสีเข้ากัน

ท่านจอมพลถนอม มีระเบียบวินัยในการรักษาสุขภาพไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารการกินหรือการออกกำลังกาย ท่านเคร่งครัด แต่ไม่เคร่งเครียด ทำให้ผู้อ่อนอาวุโสเช่นพวกเราจดจำเพื่อนำมาปฏิบัติตามท่าน เวลาที่พวกเราไปกราบลาท่านไม่ว่าในโอกาสใด ท่านจะแสดงความเอ็นดูด้วยการสัมผัส ท่านแตะบ่าทั้งสองข้างหรือไม่ก็วางมือของท่านบนศีรษะของเราเหมือนให้พร และพูดด้วยประโยคเดิมๆ นุ่มนวลแต่มีพลัง "ขอบใจนะลูก" ท่านเป็นอดีตนายกรัฐมนตรีที่ยิ่งใหญ่ของประเทศที่ทุกคนต้องคิดว่าท่านอยู่สูงจนยากที่จะสัมผัสได้ แต่สำหรับลูกหลาน คนคุ้นเคย ท่านจอมพลถนอมคือผู้ใหญ่ที่น่าเคารพนับถือและศรัทธาด้วยความจริงใจ ท่านมีชีวิตอย่างสงบ

สมถะ เรียบง่าย เราได้เห็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยที่ดีงามน่าชื่นชม ที่เคยเห็นตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันในบ้านระนอง บ้านที่ไม่เคยขาดความรักความอบอุ่น ที่มีท่านจอมพลถนอมและท่านผู้หญิงจงกล เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรตลอดไป ไม่ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนไปอย่างไร.....

กำธร-นันทวัน สุวรรณปิยะศิริ

สุประวัติ-นีรนุช ปัทมสูต

ท่านพ่อถนอม
คิดถึงวันชื่น
ใต้ร่มไม้
ท่านโอบอ้อม
ท่านยิ้มเยือน
ยามสนุก
ร้องเพลงกัง
ต่อแต่นี้
เหลือเป็นเพียง
คงประทับ
ท่านคือพ่อ

เสียดายเอย
ที่เคารพรัก
คืนเคยสุข
ระนองสอง
การุณแท้
ตามถ้อย
ท่านมาร่วม
หันต้องลม
ไม่มีแล้ว
ภาพพิมพ์
รอยค้าง
ที่ยิ่งใหญ่

เสียดายนัก
มาตักษัย
สนุกใจ
ผุดผ่องพรรณ
แม้ผู้น้อย
ค่อยเสกสรร
รวมจำนรร
ชมชื่นใจ
แม้รอยยิ้ม
อันสดใส
ระหว่างใจ
นิจนิรันดร์

นฤพนธ์ - ดวงใจ ดุริยพันธุ์

ด้วยความเคารพรัก

ท่านจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของพวกกระผม เมื่อเริ่มรับราชการเป็นนายทหาร ในขณะเดียวกัน พวกกระผมก็เคารพนับถือท่านเสมือนเป็นคุณพ่อ เนื่องจากพวกกระผมเป็นเพื่อนสนิทกับ ยุทธพงศ์ กิตติขจร เพื่อนร่วมรุ่นในโรงเรียนเตรียมนายร้อย ซึ่งกลุ่มนี้ได้แก่ เชษฐา ฐานะจาโร ,วรยุทธ มีสมมนต์, เชิญชัย พินิจสุทธาโภชน์, สมศักดิ์ แพทย์ศิลป์, ทำนอง พินิจการ, บุลฤทธิ์ เจริญราช, สมศักดิ์ พิฆาตปรปักษ์, พจน์ เขียววิจิตร, เดโช สนธิศิริ และ พิสิฐ วุฒิไกร จากโรงเรียนนายเรืออากาศ เข็มภร อินทรศร จากธรรมศาสตร์

ท่านได้กรุณาให้พวกกระผมกลุ่มนี้เข้าพักอาศัยในบ้านเดียวกับยุทธพงศ์ ซึ่งอยู่ในบริเวณบ้านระนองและบ้านเกษะโกมล ในตอนเช้าทุกคนก็แยกย้ายไปทำงานในหน่วยของตน และตอนเย็นก็กลับมาสังสรรค์และรับประทานอาหารกันทุกวัน สำหรับเชษฐา และบุลฤทธิ์ โชคดีได้มีโอกาสรับใช้ท่านอย่างใกล้ชิดโดยเป็นชุด รปภ.ปฏิบัติหน้าที่จนจบภาระกิจ

ในชีวิตรับราชการของพวกกระผมได้ยึดถือแนวทางและแบบอย่างการปฏิบัติจากท่าน จนพวกกระผมทุกคนประสบความสำเร็จได้รับตำแหน่งผู้บังคับหน่วยในระดับต่าง ๆ ในกองทัพ โดยเฉพาะเชษฐา ฐานะจาโร ได้เป็นผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

คุณพ่อและคุณแม่เป็นตัวอย่างในการดำรงชีวิตครอบครัวที่ดี ซึ่งพวกกระผมก็ยึดถือปฏิบัติมาจนทุกวันนี้ และประการสำคัญคือ คุณพ่อและคุณแม่ได้มีเมตตาเป็นเจ้าภาพจัดงานพิธีสมรสให้พวกกระผมหลายคู่ และต่อมายังได้กรุณาเป็นเจ้าภาพจัดงานพิธีสมรสให้กับบุตรและธิดาที่เกิดจากคู่สมรสที่ท่านทั้งสองได้ประกอบพิธีให้มาแล้วอีกหลายคน นับเป็นความกรุณาต่อเนื่องจากลูกถึงหลาน

ความเมตตาและความผูกพันที่ท่านมอบให้แก่พวกกระผม ตั้งแต่เป็นนายทหารชั้นผู้น้อย มีมาโดยตลอด จากการที่ท่านได้เรียกพวกกระผมว่า "พวกลูกๆ" และในบางครั้งท่านก็เรียกว่า "พวกเด็กๆ" จนกระทั่งพวกกระผมได้เกษียณอายุราชการไปแล้วทุกคน ท่านก็ยังคงเรียกพวกกระผมว่า "พวกลูกๆ" หรือ "พวกเด็กๆ" เช่นเดิม

เมื่อยุทธพงศ์ แจ้งข่าวการป่วยของท่านว่าต้องอยู่รับการรักษาพยาบาล ณ โรงพยาบาลกรุงเทพ พวกกระผมก็ไปเยี่ยมท่านเป็นประจำทุกสัปดาห์ จนถึงคืนวันที่ท่านจากไป พวกกระผมก็ได้ไปกราบอำลาท่านทันทีที่โรงพยาบาล และตามมาส่งท่านที่บ้านระนอง ซึ่งเป็นการเดินทางกลับบ้านครั้งสุดท้ายของท่าน

ถึงแม้ท่านจะจากพวกกระผมไปแล้ว แต่ความเคารพรักและผูกพันจะยังคงอยู่ในจิตสำนึกของพวกกระผมและครอบครัวตลอดไป

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงได้โปรดดลบันดาลให้คุณพ่อจงมีความสุขอยู่ในสรวงสวรรค์ชั่วนิรันดร

ด้วยความเคารพรัก

พวกลูก ๆ

(เพื่อนจี๊ด)

กราบระลึกถึงท่านจอมพลถนอมด้วยความเคารพรักยิ่ง

ผมรู้สึกเป็นเกียรติที่พี่จิ๋ม (คุณหญิงทรงสุดา ยอดมณี) ได้กรุณาให้ผมเขียนข้อความระลึกถึง ท่านจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งเป็นผู้ที่ผมให้ความเคารพรักเป็นอย่างยิ่ง

ผมมีความประทับใจในท่านจอมพลถนอม ตั้งแต่ท่านดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและมีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศ แต่เมื่อตอนที่ท่านมีอำนาจวาสนา ผมไม่ได้มีโอกาสใกล้ชิดท่าน ต่อเมื่อท่านได้เดินทางไปพำนักที่เมืองบอสตันหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ขณะนั้นผมเรียนหนังสืออยู่ที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และเนื่องจากผมมีความเคารพรักในตัวพี่สุวิทย์ (ดร.สุวิทย์ ยอดมณี) และพี่จิ๋ม ผมจึงได้เข้าไปพบและช่วยเหลือท่านเล็กๆน้อยๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการสนทนาพูดคุยและขอความรู้จากท่านเสียมากกว่า เมื่อกลับมาเมืองไทยแล้วผมก็มีโอกาสไปเยี่ยมคารวะเพื่อสนทนากับท่านเสมอและไปอวยพรวันคล้ายวันเกิดของท่านทุกปี

คุณงามความดีของท่านที่ท่านทำให้บ้านเมืองนั้น คงเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วและคงมีท่านอื่นๆ ได้เขียนถึง แต่สิ่งที่ผมมีความประทับใจในตัวตนของท่านจอมพลถนอมเป็นอย่างมากก็คือ ความเป็นสุภาพบุรุษ ความสุภาพเรียบร้อย ความรักชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง และเหนือสิ่งอื่นใดคือความจงรักภักดีในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ท่านจอมพลถนอมมีอยู่ในทุกส่วนของหัวใจ

ผมมีความเชื่อมั่นว่าด้วยคุณงามความดีที่ท่านจอมพลถนอมได้ทำมาตลอดชีวิต จะส่งผลให้ท่านประสบแต่ความสุขในสัมปรายภพ

ด้วยความเคารพรักยิ่ง

นายพรเพชร วิชิตชลชัย

ผู้พิพากษาศาลฎีกา

อาลัยคุณพ่อ "จอมพลถนอม กิตติขจร"

ผมมีโอกาสได้ใกล้ชิดกับคุณพ่อ จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นครั้งแรกเมื่อปลายปี พ.ศ. 2516 ในขณะที่ท่านเดินทางไปพำนักอยู่ที่นครบอสตัน รัฐแมสสาชูเส็ต ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยทราบเรื่องจาก ดร. สุวิทย์ ยอดมณี ซึ่งเป็นเพื่อนกันมานานนับสิบปีว่าท่านและครอบครัว รวมทั้ง ดร. สุวิทย์ พักอยู่ที่อาคารพรูเดนเชียล จึงได้ไปกราบเยี่ยมท่านและครอบครัว ต่อมายังได้ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำท่านและครอบครัวไปเยี่ยมชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์และสถานที่ท่องเที่ยวในแถบนิวอิงแลนด์หลายแห่ง และเมื่อท่านเดินทางกลับประเทศไทยแล้ว ผมก็ยังคงไปกราบเยี่ยมเยียนท่านอย่างสม่ำเสมอตลอดมา

ตามปกติคุณพ่อ จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี เพราะใส่ใจกับการออกกำลังกายเป็นประจำ นับเป็นผู้สูงวัยใกล้ครบหนึ่งศตวรรษที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีมากผู้หนึ่ง การป่วยที่เกิดขึ้นอย่างกระทันหันและการจากไปของท่านจึงเป็นเรื่องที่ไม่มีใครคาดคิดมาก่อน

หวนระลึกถึงครั้งแรกที่ได้พบกับท่านที่บอสตัน ผมได้สัมผัสกับบุคลิกภาพอันสง่างามตามแบบของนายทหาร คำพูดทักทายที่สุภาพอ่อนโยน ให้เกียรติทุกคนแม้จะเป็นผู้ที่อ่อนวัยกว่า ความไม่ถือตัวและความมีเมตตาของท่านยังเป็นสิ่งที่ผมจดจำได้เสมอ และเมื่อรู้จักท่านมากขึ้น ผมยิ่งมีความประทับใจเพิ่มขึ้นอีกหลายเรื่อง

ในเรื่องความทรงจำ ท่านเป็นผู้ที่มีความจำที่รวดเร็วและแม่นยำมากโดยเฉพาะการจำชื่อและนามสกุลของผู้ที่ท่านพบ บางรายที่ได้พบกันเพียงครั้งเดียว แม้เวลาผ่านไปหลายปีท่านก็ยัง

คงจำทั้งชื่อและนามสกุลได้อย่างแม่นยำ ความสามารถของท่านซึ่งอาจเรียกว่าเป็นพรสวรรค์นี้ได้สร้างความประทับใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและบุคคลที่เคยพบท่านเป็นจำนวนมาก

คุณพ่อ จอมพลถนอม กิตติขจร มีบุคลิกภาพแบบผู้ใหญ่ไทย คือมีความสุภาพอ่อนโยน มีเมตตาต่อคนทั่วไป ท่านเป็นคนพูดน้อย แต่ทุกครั้งที่พูดจะเข้าสู่สาระสำคัญและตรงประเด็น ไม่อ้อมค้อม ส่วนใหญ่ท่านจะพูดในเชิงสร้างสรรค์และไม่ชอบตำหนิผู้ใด ทั้งยังมีความอดทนสูงต่อการถูกผู้อื่นเข้าใจผิดหรือกระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมต่อท่าน ผมไม่เคยได้ยินท่านปริปากแสดงความคับแค้นใจในเรื่องใดๆทั้งสิ้น ในทางตรงกันข้าม ท่านเป็นผู้ที่มีสติมั่นคง สามารถควบคุมอารมณ์ให้อยู่ในภาวะสงบและเยือกเย็นได้ตลอดเวลา ความอดกลั้นและอดทนของท่านอยู่ในระดับที่ผมยังไม่เคยพบเห็นผู้ใดทำได้มาก่อน

การเป็นแบบอย่างที่ดีของท่านอีกเรื่องหนึ่ง คือ การยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดต่อผู้ใกล้ชิดและบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่ท่านถวายความจงรักภักดีเป็นอย่างสูง ตลอดระยะเวลาที่ท่านพำนักอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ท่านได้แสดงความห่วงใยในความมั่นคงของสถาบันนี้เป็นอย่างมากเพราะอยู่ในระหว่างถูกคุกคามจากภัยคอมมิวนิสต์ในขณะนั้น และเมื่อท่านกลับมาพำนักในประเทศไทยแล้ว ท่านก็ไม่เคยขาดการเข้าเฝ้าถวายความจงรักภักดีทุกครั้งที่มีพระราชพิธีหรือเมื่อมีโอกาส

คุณลักษณะเด่นของท่านอีกประการหนึ่งที่ผู้นำครอบครัวทั้งหลายควรยึดถือเป็นแบบอย่าง คือ ท่านเป็นผู้ที่รักและให้ความสำคัญกับครอบครัวมาก ท่านประสบความสำเร็จในการสร้างครอบครัวที่อบอุ่น สมาชิกในครอบครัวของท่านมีความรักและความผูกพันระหว่างกันอย่างเหนียวแน่นมาก

การจากไปของคุณพ่อ จอมพลถนอม กิตติขจร ก่อให้เกิดความโศกเศร้าและอาลัยเป็นอย่างมากในบรรดาสมาชิกของครอบครัว ผู้ใกล้ชิด มิตรสหาย อดีตผู้ใต้บังคับบัญชาและลูกศิษย์ ผมขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อ จอมพลถนอม กิตติขจร จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพชั่วนิรันดร

ด้วยความรักและเคารพอย่างสูง

ดร. เย็นใจ เลาหวณิช

ท่านจอมพลถนอม กิตติขจร ที่ผมรู้จัก

ผมมีโอกาสได้รู้จักท่านจอมพลถนอมและครอบครัวในช่วงที่ผมกำลังทำปริญญาเอกที่ Fletcher School of Law and Diplomacy ในเมืองบอสตัน สหรัฐอเมริกา ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกันนั้นท่านและครอบครัวได้เดินทางออกจากประเทศไทยไปพำนักเป็นการชั่วคราวในอเมริกา

ผมรู้จักพี่สุวิทย์ ยอดมณี และพี่จิ๋ม (คุณหญิงทรงสุดา ธิดาท่านจอมพลถนอม) มาก่อนหน้านี้ในขณะที่พี่ทั้งสองกำลังศึกษาอยู่ที่บอสตันเช่นเดียวกัน เมื่อมีปัญหาวิกฤตการเมืองในประเทศไทยและท่านจอมพลถนอมและครอบครัวต้องเดินทางออกนอกประเทศไปสหรัฐอเมริกา พี่สุวิทย์และพี่จิ๋มได้เดินทางติดตามมาดูแลในฐานะลูก ในขณะนั้นมีนักศึกษาไทยในบอสตันหลายคนเดินขบวนประท้วงไม่ให้ท่านอยู่ที่บอสตัน ในจำนวนนี้มีหลายคนที่สนิทกับพี่สุวิทย์และพี่จิ๋ม ผมและเพื่อนๆ อีกส่วนหนึ่งรู้สึกไม่ดีมากๆ เพราะเราถือว่าการเมืองกับส่วนตัวไม่น่าจะเกี่ยวกันเรื่องการเมืองก็ว่ากันไป แต่ส่วนตัวในฐานะเพื่อน เมื่อเพื่อนลำบาก ผมรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของเพื่อนที่ดีที่ต้องให้กำลังใจ ช่วยกันเท่าที่จะทำได้ พวกเราก็เลยแวะไปเยี่ยมเยียนพี่สุวิทย์และพี่จิ๋ม ให้กำลังใจในฐานะเพื่อน ทำให้มีโอกาสได้รู้จักท่านจอมพลถนอม กิตติขจรและท่านผู้หญิงและได้มีโอกาสใกล้ชิดท่านในยามที่ท่านต้องจากประเทศไปแดนไกล ซึ่งความสัมพันธ์อันดีนี้ต่อเนื่องมาตลอดถึงช่วงที่ท่านกลับมาประเทศไทย ท่านจอมพลถนอมได้กรุณาเป็นประธานในงานเผาศพคุณพ่อและคุณแม่ผม ท่านอนุญาตให้พวกเราเรียกท่านว่าคุณพ่อและคุณแม่ตามพี่สุวิทย์ นับว่าเป็นความกรุณาที่ท่านได้ให้แก่ผมในฐานะเพื่อนรุ่นน้องของพี่สุวิทย์และพี่จิ๋มที่ผมจะไม่มีวันลืม

ในวันแรกๆ ที่ผมได้พบท่านจอมพลถนอมและท่านผู้หญิง ผมรู้สึกว่าท่านทั้งสองเป็นผู้ใหญ่ที่น่านับถือและน่าเห็นใจเป็นอย่างยิ่ง ท่านทั้งสองประสบวิกฤตในชีวิตอย่างร้ายแรง ต้องออกนอกประเทศมาร่อนเร่อยู่ในต่างแดน อยู่อย่างลำบากเพราะสถานที่พักอาศัยเป็นเพียงอพาตเม้นท์เล็กๆ ธรรมดา และอยู่กันหลายคนทั้งครอบครัวพี่สุวิทย์ด้วย เวลานอนต้องมีบางคนปูที่นอนบนพื้นห้องการกินอยู่ของท่านก็ทำอาหารไทยง่ายๆ กินกันอย่างประหยัด การออกไปเที่ยวข้างนอกเท่าที่ผมเห็น ก็เป็นการทำอาหารไปกินนอกบ้านในสวนสาธารณะที่เข้าได้ฟรี ไม่มีสักครั้งที่ท่านจะมีการใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยเท่าที่สังเกตท่านและครอบครัวไม่ได้มีนิสัยฟุ้งเฟ้อ ใช้เงินเปลืองแบบครอบครัวเศรษฐีในสมัยนั้น และท่านไม่มีเงินมากมายเก็บไว้ที่สหรัฐแบบที่พูดกันในเมืองไทย เวลาลูกท่านไปเยี่ยมก็เอาเงินไปให้ท่านใช้สอย เมื่อผมกลับมาประเทศไทย ผมสามารถยืนยันอย่างมั่นใจกับทุกคนได้ว่า ในสายตาของผม ท่านเป็นบุคคลที่สะอาดไม่มีทรัพย์สินไม่บริสุทธิ์ หากท่านโกงเงินมากมายตามที่มีการกล่าวหากันในขณะนั้นแล้ว ท่านและครอบครัวคงไม่ต้องอยู่กันอย่างลำบากหลายปีแบบนี้

คุณสมบัติที่สำคัญของท่านจอมพลถนอมที่ผมสัมผัสได้อย่างเด่นชัดเมื่อมีโอกาสใกล้ชิดกับท่านคือ ความเมตตา เวลาท่านพูดคุยกับพวกเรา สายตาและน้ำเสียงของท่านแสดงถึงความมีเมตตาอย่างมาก ผมสามารถสัมผัสกระแสความเมตตาจากท่านได้อย่างชัดเจน แม้ท่านจะถูกกระทำอย่างมากจากหลายต่อหลายคนในเมืองไทย ถูกเข้าใจผิดเกลียดชังจากประชาชนจำนวนมาก แต่ผมไม่เคยได้ยินท่านด่าว่าคนเหล่านั้น ท่านเพียงแต่พูดว่า พวกนี้เข้าใจผิด เพราะไม่รู้จักท่าน ถ้าได้มีโอกาสรู้จักก็จะรู้ว่าท่านไม่มีทางเป็นคนเลวแบบที่ถูกกล่าวหา ความที่ท่านเป็นครู ท่านก็ใช้โอกาสช่วยสั่งสอนพวกเราถึงวิธีการทำงาน วิธีการปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

วิธีการอ่านคนที่ต้องคบหาทำงานด้วย ซึ่งคำแนะนำต่างๆ ของท่านผมได้นำมาใช้ในการประกอบอาชีพจนประสบความสำเร็จด้วยดี

ท่านสอนผมว่าเวลาทำงาน อย่าไปคิดว่างานเล็กงานใหญ่ ตราบใดที่เป็นงานในหน้าที่ต้องทุ่มเทให้ดีที่สุด เมื่อเสร็จแล้วก็ไม่ต้องไปติดยึดผูกพันเป็นเจ้าของ ใช้แต่ประสบการณ์เพื่อไปปรับปรุงการทำงานต่อไป ในเรื่องการปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาท่านสอนว่า ความจริงใจต่อลูกน้องเป็นหัวใจในการปกครอง หวังให้ลูกน้องได้ดีช่วยเหลือเมื่อมีโอกาส ให้ความเป็นธรรมและความโปร่งใสในการบังคับบัญชา ทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีในทุกด้าน ถึงพบลูกน้องไม่ดี ก็ใช้หลักเมตตาช่วยให้เขาได้ปรับปรุงตัวหวังดีกับเขา เรื่องวิธีการอ่านคน ท่านสอนให้เราหัดสังเกตแววตาของคนที่เราติดต่อด้วย เพราะคนเราคิดอะไรก็มักจะไปออกที่นัยน์ตา ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ได้ผลเป็นอย่างดี

คุณสมบัติอีกประการของท่านที่โดดเด่น คือความเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมสูง ท่านสอนผมว่า คนเราต้องซื่อสัตย์เริ่มจากสังคมเล็กที่สุด คือต้องซื่อสัตย์ต่อคู่ครองต่อครอบครัว ซื่อสัตย์ต่องานในหน้าที่ ซื่อสัตย์ต่อสถาบันประเทศชาติและพระมหากษัตริย์ คนไม่ซื่อสัตย์ก็ไม่ต่างอะไรกับโจร ท่านสอนว่า ถ้าเราไม่ซื่อสัตย์กับคู่ครองก็จะเป็นจุดเริ่มต้นที่จะไม่ซื่อสัตย์ต่องานในหน้าที่ต่อประเทศชาติต่อไปท่านสอนให้เห็นความสำคัญของการรักษาคำพูด ไม่สัญญาอะไรง่ายๆ แต่เมื่อสัญญาอะไรกับใครแล้ว ก็ต้องพยายามทำให้ได้ ท่านเน้นหนักเรื่องของเกียรติยศ เรื่องของศักดิ์ศรีที่จะต้องรักษาเท่าชีวิต เพราะท่านถือว่าความภูมิใจในตัวเองเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าคนเราทำไม่ดีไม่สามารถภูมิใจในตัวเองได้แล้ว ชีวิตก็หมดความหมาย

ท่านเป็นคนที่มีวินัยสูง ซึ่งอาจเป็นเพราะในรุ่นของท่าน มีการเข้าโรงเรียนทหารตั้งแต่ชั้นเด็กเล็ก การเข้ากรอบฝึกวินัยตั้งแต่วัยเยาว์ ส่งผลให้ท่านสามารถหล่อหลอมความแข็งแกร่งยึดมั่นในเกียรติยศ ในคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างโดดเด่น ภายใต้คุณสมบัติส่วนตัวที่เป็นคนสุภาพอ่อนโยนมีเมตตาสูง ซึ่งนับว่าเป็นการประสมประสานที่หาได้ยากยิ่ง

หลังจากที่ท่านได้เดินทางกลับมาประเทศไทย ท่านก็ยังคงรักษาการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความสุขอย่างแท้จริงกับครอบครัวและหลานๆ จวบจนสิ้นอายุขัย นับได้ว่าท่านเป็นตัวอย่างที่ดีของบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ถึงพร้อมด้วยความสำเร็จและคุณธรรมคนหนึ่งของประเทศไทย

ดร.บุญญรักษ์ นิงสานนท์

"คุณพ่อ" ใน ความทรงจำ

"คุณพ่อ" จอมพลถนอม กิตติขจร ในความทรงจำของพวกเรา – บุ , น้อย , อ๊อด , ติ๋ม และอ้วน – คือต้นแบบของผู้ใหญ่ใจดี มีความรักและห่วงใยลูกหลานทุกคน รวมไปถึงเพื่อนของลูกๆด้วย เราจึงเรียกท่านว่า "คุณพ่อ" ตามจิ๋ม (คุณหญิงทรงสุดา) มาตั้งแต่เด็ก และไม่ค่อยจะคิดว่าท่านเป็นอย่างอื่น แม้ว่าท่านจะมีตำแหน่งเป็นถึงนายกรัฐมนตรี

บุ , น้อย , อ๊อด , ติ๋ม และอ้วน เป็นเพื่อนร่วมรุ่นโรงเรียนราชินีบน กับจิ๋มมาตั้งแต่เด็ก ไปมาหาสู่กันอย่างสนิทสนม โดยเฉพาะบ้านจิ๋ม เพราะเป็นบ้านใหญ่ บริเวณกว้าง มีงานบ่อย คุณพ่อทำตัวเป็นกันเองกับพวกเราและนับเราเป็นลูกเป็นหลานเช่นเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๐๗ น้อย (ดร.ดวงทิพย์) ได้รับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ และคุณพ่อในฐานะนายกรัฐมนตรีมาเป็นประธานให้โอวาทแก่ผู้ที่ได้รับทุนทั้งหมด เสร็จพิธีท่านจะเดินผ่านผู้รับทุนที่ตั้งแถวคอยส่งท่าน คุณพ่อมาหยุดตรงหน้าน้อยแล้วกล่าวยิ้มๆว่า "เรียนให้ดีนะลูก" พร้อมกับยื่นซองที่เตรียมไว้ให้ ซึ่งทำให้ทุกคนตื่นเต้นและคิดว่าน้อยโชคดีที่ท่านนายกฯ ทักทายและมอบรางวัลให้เป็นพิเศษ แต่ความปลาบปลื้มของน้อยในวันนั้นมิใช่เงินรางวัลที่ได้ แต่เป็นความเมตตากรุณาและพรที่คุณพ่อให้น้อย หรือเมื่ออ้วนและอ๊อดแวะไปเยี่ยมคุณพ่อที่ประเทศสิงคโปร์ท่านก็ยังแสดงความเป็นห่วงเป็นใยพวกเราเหมือนเดิม ทั้งๆ ที่ในขณะนั้นคุณพ่อคงจะมีทุกข์มากกว่าพวกเรา

ความทรงจำดีๆ ในอดีต เมื่อคิดถึงทุกครั้ง ที่มีการเดินทางร่วมกันไปพักร้อน และท่องเที่ยวตามที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นที่ตราด , ตาก , สวนสน , ไร่ทับกวาง สระบุรี ก็จะมีภาพพวกเราโชคดี

ได้ร่วมคณะไปกับคุณพ่อคุณแม่ด้วย เมื่ออ๊อดแต่งงาน คุณพ่อก็เมตตาเป็นประธานในพิธีมงคลสมรสให้

พวกเราคิดถึงสถานที่ต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านพัทยาและบ้านปากเกร็ดของคุณพ่อคุณแม่ที่พวกเราเด็กๆ ได้มีความสุขสนุกสนาน และได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์ร่วมกัน จนทำให้มิตรภาพของพวกเราเติบโตแน่นแฟ้นจวบจนทุกวันนี้ พวกเราได้เรียนรู้การใช้ชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ความอบอุ่น และความห่วงใยกันในครอบครัว คุณพ่อเป็นแบบอย่างหัวหน้า ครอบครัวที่ดี และเป็นความประทับใจอย่างยิ่งสำหรับคนที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดท่าน

ในระยะหลังๆ พวกเราต่างเติบโตมีหนทางชีวิต และภารกิจหน้าที่ การไปมาหาสู่ระหว่างเพื่อนฝูงจึงดูจะห่างๆ ไปบ้าง แต่ยังคงระลึกถึงท่านอยู่ตลอดเวลา เมื่อได้ข่าวการจากไปของท่าน ทั้งๆ ที่รู้ว่าท่าน คงไปสู่สุคติภพแต่ก็ยังอดที่จะเศร้าเสียใจไม่ได้

ในโอกาสนี้พวกเรา เพื่อนของจิ๋ม ขอยึดเอาความซื่อสัตย์ กตัญญูต่อแผ่นดิน ความรักและห่วงใยที่มีต่อลูกหลาน และความโอบอ้อมอารีที่คุณพ่อมีให้แก่พวกเราไว้เป็นตัวอย่าง เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่คุณพ่อ "จอมพล ถนอม กิตติขจร"

ถนอมขวัญ ณ ป้อมเพชร , ดวงทิพย์ สุรินทาธิป , ชนิกา ศิลปอนันต์
เสาวรส อักษรนันท์ , ฆรณี อภัยวงศ์

ปึง... เป๋ง ปึง...เป๋ง
ปึง... เป๋ง ปึง...เป๋ง

เสียงผลมะนาวทิ้งทานที่ยัดเงินเหรียญเอาไว้ภายในซึ่งถูกโปรยลงมาราวห่าฝนจากยอดหลังคาพระวิหารไม้สักทองของวัดยางหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ กระทบกับกะละมังและกระป๋องน้ำสังกะสีบุบบิบบู้บี้เก่าคร่ำคร่าที่ครอบอยู่เหนือศีรษะของคุณตา และคุณยาย โดยที่มือทั้งสองข้างของผมจับยึดให้มั่นข้างละใบ และผมเองก็ต้องคอยโยกย้ายส่ายมือและศีรษะของตัวเองเพื่อหลบเลี่ยงผลมะนาวที่ถูกโปรยลงมาราวห่าฝน ในทันทีที่คุณตาและคุณยายชักสายสูตรนำพาเอาหงส์ไม้ไผ่สานตัวเขื่องกว่าคนจริง ปิดกระดาษสีตามแบบประเพณีพื้นบ้านล้านนา อัญเชิญขึ้นสู่ยอดหน้าบันของพระวิหาร ในพิธียกช่อฟ้าของพระวิหารหลังนี้

ช่วงนั้นเป็นช่วงที่ชุลมุนที่สุดเพราะชาวบ้านนับร้อยนับพันคนที่มาร่วมพิธีที่คุณตาและคุณยายกรุณาเดินทางมาเป็นประธาน ต่างก็พากันกรูเข้ามาอย่างเนืองแน่น ทั้งผลักทั้งดันเพื่อเข้าแย่งเก็บผลมะนาวทิ้งทานไว้เป็นสิริมงคล เสียงน้าแต๋วตะโกนดังลั่นว่า "คุณแพน.. ระวังมะนาวลงศีรษะคุณพ่อคุณแม่ด้วย..." ทำให้ผมต้องรีบคว้าสิ่งของใกล้ตัวมาป้องศีรษะท่านทั้งสอง และยังต้องยืนกางแขนกางขาเพื่อกันไม่ให้ท่านทั้งสองโดนดุนดันจากชาวบ้านที่เข้าไปยื้อแย่งมะนาวทิ้งทานนั้น

ผมเองในขณะนั้นก็ใจหายวาบด้วยความเป็นห่วงและคาดไม่ถึงว่าขั้นตอนพิธีกรรมแบบโบราณที่มีการโปรยผลมะนาวทิ้งทานลงมาจากยอดพระวิหาร อาจจะตกลงมาโดนศีรษะของคุณตาและคุณยายให้เป็นอันตรายได้ แม้จะส่งเสียงตะโกนลั่นสนั่นแก้วหูว่าอย่าโปรยลงมาทางนี้ ขอให้ระวังจะตกลงบนศีรษะของท่านประธานในพิธี แต่ก็ดูจะไม่เป็นผลเลย เพราะเสียงฆ้อง เสียงกลอง

กับทั้งเสียงฉิ่ง ฉับ กรับ โหม่ง ต่างก็พากันประโคมขึ้นเซ็งแซ่สนั่นหวั่นไหว เสียงผู้คนโห่ร้องอนุโมทนาฉลองศรัทธาการยกช่อฟ้า ดังลั่นปานพสุธาจะถล่ม กลบแก้วหูทั้งสองข้างของผมเสียสิ้น แต่เมื่อเหลียวไปมองหน้าท่านทั้งสองก็พบรอยยิ้มเต็มใบหน้า ทำให้ผมวางใจลงได้เพราะเป็นรอยยิ้มของความศรัทธาสนุกสนาน และเมตตาที่ยังคงประทับใจผมมาจนทุกวันนี้

เมื่อเสร็จพิธีแล้ว พวกเราทุกคนก็คลายใจและหัวเราะกันอย่างสนุกสนาน และหลังจากวันนั้นแล้ว คุณต๋อยมาเล่าให้ฟังว่า คุณตาบอกว่าในชีวิตของตาได้เคยรับเชิญไปยกช่อฟ้ามามากมายหลายสิบวัด แต่ไม่เคยมีวัดไหนสนุกเท่าวัดยางหลวง อำเภอแม่แจ่ม ที่ผมกราบเรียนเชิญท่านทั้งสองไปเป็นประธานครั้งนี้เลย

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๖ หลังจากนั้นคุณตาก็ล้มเจ็บ เมื่อผมแจ้งให้ชาวบ้านที่วัดยางหลวงทราบ ต่างก็แสดงความเป็นห่วงเป็นใยอยากจะเหมารถมาเยี่ยมถึงโรงพยาบาล แต่คุณต๋อยเกรงว่าจะโกลาหลเป็นการยากลำบากมากเกินไป จึงขอให้งดไว้ก่อน ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านจึงได้ร่วมกันจัดพิธีสืบชะตา ทำเทียนสะเดาะเคราะห์และพิธีต่างๆ มากมาย แต่ความไม่เที่ยงของสังขารก็พรากคุณตาไปจากพวกเราจนได้

ทุกครั้งที่นึกถึงคุณตา ผมมักจะนึกถึงท่านในฐานะเป็นบันทึกประวัติศาสตร์เล่มใหญ่ที่อัดแน่นไปด้วยข้อมูลที่เพียบพร้อมยิ่งกว่าตำรับตำราเล่มใดๆ ที่ใช้ศึกษาเล่าเรียนกันอยู่ในปัจจุบัน.. เมื่อครั้งที่เราไปเที่ยวกรุงปักกิ่งด้วยกันทั้งครอบครัวใหญ่ ขณะที่รถบัสของเราแล่นผ่านเข้าสู่พระราชวังต้องห้ามกลางนครหลวงของจีน ผมได้ยินเสียงคุณตาพูดกับคุณยายทางด้านหลังของผมว่า "...อยากมาเมืองจีนนานแล้ว แต่ได้ให้สัญญาไว้กับท่านเจียงไคเช็คว่าตราบใดที่ท่านเจียงยังมีชีวิตอยู่ จะไม่เหยียบแผ่นดินใหญ่เลย..." ผมขนลุกซู่ หูผึ่ง ความอยากรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ผ่านคำบอกเล่าของคุณตา ซึ่งถือเป็นประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ที่ทรงคุณค่าที่สุด ทำให้ผมกระสับ

กระส่าย การบรรยายเริ่มตะกุกตะกัก เพราะไหนสมองจะต้องคิดในสิ่งที่จะพูด และปากจะต้องขยับส่งข้อความออกมา แต่หูแทบจะม้วนตลบกลับไปข้างหลัง เพื่อรับฟังเรื่องราวสำคัญที่ไม่เคยมีการจดบันทึกไว้ในตำราประวัติศาสตร์เล่มใดๆ มาก่อนเลย.....สัญญาของลูกผู้ชายกว่า ๙๐ ปี ..... สัญญาของจอมพลผู้นำประเทศ โอย....ผมตื่นเต้นมากเหลือเกิน

แม้ท่านทั้งสองจะเดินเหินได้ดีและคล่องแคล่วในวัยสูงอายุ แต่พวกเราก็เห็นพ้องต้องกันว่าควรจะให้ท่านได้นั่งเก้าอี้รถเข็น เพื่อเป็นการสงวนแรง และพวกเราจะผลัดกันดูแลบริการเข็นให้ท่าน เพราะแต่ละสถานที่ที่พวกเราไปเที่ยวชมนั้นกว้างใหญ่ไพศาลมาก และเราก็ผลัดกันเข็นผลัดกันชี้ชวนให้ ท่านได้ชมสถานที่สำคัญต่างๆ ซึ่งหลายต่อหลายครั้งที่ท่านทั้งสองได้เมตตาขยายคำบรรยายของผม ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะผมเองก็ใช้วิธีอ่านและค้นคว้าจากตำรับตำราต่างๆ มาพูด แต่ท่านทั้งสองคือผู้ที่อุดมด้วยประสบการณ์อย่างแท้จริง เวลาเข้าชมในพระราชวังต้องห้ามซึ่งมีธรณีประตูสูง ขวางอยู่เป็นช่วงๆ เป็นอุปสรรคต่อการเข็นรถเข็น พวกเราก็พร้อมใจกันผลัดเข้ายกเก้าอี้ข้ามไป ท่ามกลางเสียงเชียร์และเสียงหัวเราะเฮฮาของป้าๆน้าๆ ที่ยังคงก้องอยู่ทุกครั้งที่นึกถึง หรือแม้แต่เมื่อตอนที่คุณตาคุณยายไปพักผ่อนที่บ้านพักป่าไม้ ดอยอินทนนท์ ภาพที่ท่านทั้งสองนอนเอกเขนกอยู่บนเสื่อที่ปูบนสนามหญ้าเขียวขจียามบ่าย ก็ยังตรึงตรากับความไม่ถือตัวและเป็นกันเองอยู่เสมอ

สิ่งหนึ่งที่ผมเคารพและนับถือคุณตาเป็นอย่างยิ่งก็คือ ความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถรวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ที่ปรากฏชัด อยู่ทุกซอกทุกมุมบ้านของคุณตาคุณยาย โดยจะมีพระบรมฉายาลักษณ์ที่มีลายพระหัตถ์ทรงลงพระปรมาภิไธยและลงพระนามพระราชทานใส่กรอบไว้พระบรมรูปและพระรูปในพระอิริยาบถต่างๆ ไปจนถึงรูปที่ตีพิมพ์ในนิตยสารและปฏิทินต่างๆ ที่ท่านทั้งสองประทับใจก็จะตัด

แล้วนำมาใส่กรอบตั้งและแขวนไว้บนโต๊ะทุกมุมบ้าน ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องยืนยันในความเป็น "จอมพล" ของคุณตาได้เป็นอย่างดี

เมื่อเวลาที่คุณต๋อยโทรมาแจ้งว่าคุณตาจากไปแล้วนั้น สำนึกแรกของหัวใจคือความวูบมืดมิดไปทันที... หมดไปอีกแล้วหรือสำหรับบุคคลผู้มีคุณค่า ประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต.... บันทึกหน้าสำคัญของชาติได้ถูกฉีกขาดหายไปอีกหน้าหนึ่งแล้ว เหลือแต่คนรุ่นหลังที่จะต้องคาดเดาและปะติดปะต่อกันต่อไป...ถ้าอนิจจังคือความไม่เที่ยงแท้...ผมอยากจะขอกราบแทบเท้าคุณตาเป็นครั้งสุดท้ายเพื่อยืนยันว่ายังคงเคารพรักคุณตาอย่างเป็นนิจจัง....ตลอดไป

จนกว่าจะได้รับใช้คุณตาอีกครั้ง

เผ่าทอง ทองเจือ
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คิดถึงคุณตา

ผมมีโอกาสใกล้ชิดกับครอบครัวของท่านจอมพลถนอม และท่านผู้หญิง จงกล กิตติขจร โดยเป็นเพื่อนสนิทกับคุณนิภานันท์ (คุณต๋อย) และคุณวรวัชร ตันตรานนท์ ซึ่งเป็นหลานของท่าน ผมได้รับความเมตตาจากท่านทั้งสองให้เรียกว่า "คุณตา-คุณยาย" ซึ่งผมสามารถเรียกท่านทั้งสองได้อย่างสนิทใจ เนื่องจากท่านให้ความรัก ความเมตตาแก่ผม ดุจเป็นหลานคนหนึ่งของท่าน เวลาผ่านมา 10 กว่าปี ผมได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับครอบครัวของท่านอย่างต่อเนื่อง ได้เดินทางไปเที่ยวประเทศจีน และประเทศออสเตรเลีย ร่วมกับท่าน รวมทั้งเดินทางไปทำบุญตามวัดต่างๆ เช่น วัดป่าดาราภิรมย์ อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่ ทุก ๆ ปี ท่านจะมาร่วมงานลอยกระทงที่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข (บ้านคุณต๋อย) อ. สันทราย จ. เชียงใหม่ และในทุกๆปี ที่ตรงกับวันเกิดของคุณตา 11 สิงหาคม ผมจะไปร่วมด้วย ตลอดเวลาที่อยู่ใกล้ชิดคุณตา ผมรู้สึกอบอุ่นประทับใจ แม้การพบท่านในแต่ละครั้ง ผมไม่ได้พูดคุยกับท่านมากมาย แต่ทุกครั้งที่พบคุณตา ท่านจะเอ่ยถามเสมอว่า "เป็นไงบ้าง ต๋อม" ผมรู้สึกถึงความผูกพันและห่วงใยดุจเป็นลูกหลานของท่าน แม้เวลาจะผ่านไปเนิ่นนาน คุณตาก็ยังอยู่ในความประทับใจของผมตลอดไป

ภูมิใจ บุรุษพัฒน์

ท่านผู้ชาย

คำไว้อาลัย

ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร

"บ้านถกลสุข" เป็นครอบครัวใหญ่ มีพวกเราร่วมเป็นสมาชิกอยู่ด้วยนับสิบคนซึ่งรวมกันอยู่อย่างมีความสุขมาเกือบ 40 ปีแล้ว พวกเราโชคดีเพราะมีพระในบ้านที่เป็นบุคคลสำคัญของชาติยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูง มีพรหมวิหารธรรมและทิศทั้งหกมีข้อวัตรปฏิบัติอันงดงามต่อเนื่องมาโดยตลอด

ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีที่ปกครองประเทศให้มีความร่มเย็นเป็นสุข และพัฒนาประเทศชาติทุกด้านให้มีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน ท่านมียศเป็นจอมพล เคยได้ปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศจนได้รับบาดเจ็บสาหัส ท่านได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทุกตระกูล ท่านเป็นสุภาพบุรุษที่หาตัวจับได้ยาก และมีลักษณะทหารอยู่ตลอดเวลา สร้างศรัทธาให้กับผู้ที่พบเห็น เป็นผู้ที่สง่างามในเครื่องแบบ ในงานพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนของเหล่าทหารราชวัลลภเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพวกเราจะได้เห็นท่าน แต่งชุดราชวัลลภเต็มยศไปร่วมพิธีเป็นประจำทุกปีมิได้ขาดจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ความมีระเบียบวินัยของท่าน ยังถูกนำมาใช้กับการจัดระเบียบและความเป็นอยู่ในบ้านอีกด้วย ท่านสอนให้พวกเรามีความสามัคคี ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน มีความเกรงใจผู้อื่นภายใต้คำขวัญที่ว่า "จงทำดี มีศีลธรรม ถือความสัตย์" ระยะเวลาที่อยู่กับท่านมานานนั้นมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง พวกเราทุกคนก้าวย่างเข้ามาเป็นสมาชิกของ "บ้านถกลสุข" ในครั้งแรกงานของพวกเราคืองานทำบุญ ทำบุญในบ้านก็ทำบุญกันบ่อย ทำบุญนอกบ้านก็ทำเป็นประจำ ทุกวันพุธได้จัดอาหารคาว-หวาน-ผลไม้ ไปถวายพระทั้งวัดที่อยู่รอบบ้านเป็นประจำมานานแล้วไม่เคยขาด ท่านได้เคยสร้างพระพุทธชินราชเป็นพระประธานในโบสถ์วัดไทยพุทธคยา

ประเทศอินเดีย องค์พระมีพุทธลักษณะที่งดงามมาก ชาวอินเดียนึกว่าสร้างด้วยทองคำ ขนาดองค์พระเท่ากับพระประธานในโบสถ์วัดเบญจมบพิตร (เฉพาะหน้าตักเล็กกว่าหนึ่งนิ้ว) ส่วนเจดีย์ภูเขาทองที่วัดสระเกศนั้น องค์เดิมเป็นสีขาว ท่านจึงได้ทำการบูรณะใหม่ โดยใช้ทุนทรัพย์ส่วนตัวทำให้เจดีย์ภูเขาทองเป็นสีทองอร่ามตาดังที่เห็นมาจนถึงทุกวันนี้ ฯลฯ งานที่ยึดเป็นธุระมาตลอดไม่เคยลืมก็คือการให้ทานบริจาคเงินช่วยเหลือมูลนิธิของโรงพยาบาลต่างๆ เป็นประจำ นอกจากนั้นยังมีมูลนิธิช่วยคนปัญญาอ่อน มูลนิธิช่วยคนหูหนวก มูลนิธิช่วยเหลือคนตาบอด มูลนิธิที่บำรุงวัดวาอารามของท่าน เองก็มี ฯลฯ เรื่องการทำบุญให้ทานที่มีมากมายในชีวิตของท่านแล้ว ท่าน ยังเป็นพุทธมามกะที่เคร่งครัดต่อพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง คือในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ ท่านจะนำเครื่องบูชา-ไทยธรรมไปถวายสักการะสมเด็จพระสังฆราชฯ และพระเถรานุเถระตามลำดับ ในวันสำคัญนั้นๆ ก็จะมีพิธีเวียนเทียนด้วย ท่านจะเป็นผู้นำสวดมนต์ ไหว้พระ และเวียนเทียนรอบองค์หลวงพ่อใหญ่ พร้อมด้วยลูกหลานและสมาชิกที่ "บ้านถกลสุข" พร้อมทั้งพวกเราด้วย ในการเดินทางหรือไปในที่ต่างๆ ท่านก็เอาใจใส่ดูแลคอยไต่ถามพวกเราเรื่องการอยู่การกินให้พร้อมเพรียงกัน เมื่อครอบครัวของพวกเราเดือดร้อนไม่ว่า บิดา-มารดา-หรือตัวเราเจ็บไข้ได้ป่วย ฯลฯ ท่านจะคอยอุปถัมภ์และไปเยี่ยมเยียนทุกครอบครัวทุกคนมาโดยตลอด และเสมอภาคเป็นขวัญและกำลังใจให้กับพวกเราตลอดมา

วันที่ 16 มิถุนายน 2547 ซึ่งเป็นวันที่ท่านได้จากพวกเราทุกคนไปแล้ว คงเหลือแต่อดีตกับความทรงจำในการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่นี้ พวกเรามีความอาลัยท่านเป็นอย่างมาก การกระทำใดๆ ของพวกเราที่ได้ล่วงเกิน ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร ไว้ ด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ขอได้โปรดอโหสิกรรมให้กับพวกเราด้วยเถิด

สุดท้ายนี้ ขอให้บุญกุศลที่ท่านได้สร้างไว้ดีแล้ว และการอุทิศส่วนกุศลในแต่ละครั้ง จงเป็นพลวปัจจัยแผ่ไพศาลไปให้ ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร ไปสู่สุคติในสัมปรายภพโน้นเทอญ

ด้วยความอาลัยและความเคารพอย่างสูง

ประเสริฐ , สุธน , วิเชียร , ณรงค์ , พงษ์ศักดิ์
ประไพ , บุณธรรม , ชุ่ม , สมปอง , ยูร
พรพิมล , สุนทรี , อ้วน , อำนวย , รุ่ง , แจ้
นกแก้ว , ลัดดา , แหวว , เศรษฐา
เล็ก , ยันต์ , วง , สวัสดิ์ , บอย, สมพงศ์ , นพ , อนันต์ , สมนึก

เมื่อกล่าวถึงท่านผู้ชาย พวกเราต้องนึกถึงความเมตตาที่ท่านมีต่อพวกเรา ทุกครั้งที่ท่านมาเที่ยวบ้านคุณต๋อยที่เชียงใหม่ พวกเราจะดีใจมากที่ได้รับใช้ท่านทั้งสอง เปรียบเสมือนท่านเป็นร่มโพธิ์ที่ยิ่งใหญ่ เมื่อท่านเรียกให้พวกเราเข้าไปพบมักจะถามเสมอว่า "สบายดีเหรอ" เป็นคำพูดที่ฟังแล้วรู้สึกอบอุ่น ความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานก็จะหายไป ถ้าชาติหน้ามีจริงอย่างที่ทุกคนพูดกัน ขอให้มีโอกาสได้รับใช้ท่านอีก

ท้ายนี้พวกเรา ลำดวน ณี มานิด รังสี และครอบครัวของพวกเราทุกคนขอให้ดวงวิญญาณท่านผู้ชายสู่สวรรค์ชั้นสูงสุด

จาก ลำดวน ,ณี , มานิด , รังสี

ความทรงจำใน ICU

ระลึกถึงจอมพลถนอม กิตติขจร

กระผมได้ยินชื่อ จอมพลถนอม กิตติขจร ตั้งแต่ผมยังเด็กและจำความได้ ทราบว่า ท่านคือ "นายกรัฐมนตรี" และก็ยังคงได้ยินชื่อเสียงของท่านตลอดในด้านการเมือง แล้ววันหนึ่งผมได้พบท่านจอมพลถนอม กิตติขจร โดยพบท่านในห้องผู้ป่วยหนักในโรงพยาบาลกรุงเทพ ซอยศูนย์วิจัย ซึ่งผมเป็นประสาทศัลยแพทย์ประจำอยู่ด้วย

ในวันนั้นท่านได้เข้ารับการรักษาเนื่องจากมีอาการอ่อนแรงของแขนขาด้านซ้าย เป็นผลมาจากเส้นเลือดภายในสมองแตก ผมได้มีโอกาสเข้าตรวจและได้เรียนถามถึงอาการของท่านในขณะนั้นท่านยังรู้สึกตัวดีโดยตลอด ในการตรวจท่านในวันนั้นผมได้สัมผัสถึงความรู้สึกว่าได้ตรวจผู้ใหญ่ท่านหนึ่งที่น่าเกรงขามและเรียบง่าย ในหนึ่งชั่วโมงต่อมาอาการของท่านได้เปลี่ยนแปลงหมดสติ และต้องทำการรักษาด้วยการผ่าตัดเร่งด่วน

หลังจากวันนั้นผมได้มีโอกาส พบกับครอบครัวของท่าน ได้อธิบายถึงลักษณะและการดำเนินของโรค ซึ่งในการที่ได้รู้จักกับครอบครัวของท่านมากขึ้นนี้เองผมได้พบว่า ท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร และลูกหลานทุกคนเป็นคนที่เรียบง่าย น่าเคารพ เป็นกันเองและให้ความรู้สึกที่ดีที่สัมผัสได้ ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวได้เกิดกับแพทย์และพยาบาล ICU ตลอดช่วงเวลาที่ท่านจอมพลถนอม กิตติขจร อยู่ในโรงพยาบาล

ในความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อท่านจอมพลถนอม กิตติขจร และครอบครัวนั้นเป็นความรู้สึกที่ดี เรื่องข่าวสาร สื่อทางการเมืองนั้นเราคงต้องใช้การพิจารณา และใช้วิจารณญาณ จากข้อมูล

หลาย ๆ อย่าง มีสิ่งที่น่าประทับใจและติดอยู่ในความทรงจำตั้งแต่วัยเด็ก สิ่งนั้นอาจจะเป็นการบ่งบอกอะไรหลาย ๆ อย่าง สิ่งนั้นคือคำขวัญ โดยเฉพาะ

คำขวัญวันเด็ก

ปี พ.ศ. 2508 เด็กจะเจริญต้องรักเรียนและ**เพียรทำดี**

ปี พ.ศ. 2509 **เด็กดี**ต้อง**มีสัมมาคารวะ** มานะบากบั่น และสมานสามัคคี

ปี พ.ศ. 2510 อนาคตของชาติสุกใส หากเด็กไทยแข็งแรง เรียนดี และมี**ความประพฤติเรียบร้อย**

ปี พ.ศ. 2511 ความเจริญและความมั่นคงของชาติไทยในอนาคตนั้นอยู่กับเด็กที่มีวินัย มีความเฉลียวฉลาด

ปี พ.ศ. 2512 รู้เรียน รู้เล่น รู้สามัคคี **เป็นคนดีเด็กพึงจำ**

ปี พ.ศ. 2513 เด็ก**ประพฤติดี** และศึกษาดี ทำให้มีอนาคตแจ่มใส

ปี พ.ศ. 2514 ยามเด็กจงมั่นเรียน **เพียรกระทำดี** เติบใหญ่จะได้มีความสุขความเจริญ

ปี พ.ศ. 2515 เยาวชนฝึก**ตนดี** มีความสามารถ

ปี พ.ศ. 2516 **เด็กดี**เป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ

นอกจากนั้นยังมีคำขวัญอีกหลายคำขวัญ อาทิ เช่น

จงทำดี จงทำดี จงทำดี

จงทำดี มีศีลธรรม ถือความสัตย์

ซึ่งถ้าเราลองศึกษาดูในแต่ละคำขวัญ เราจะนึกถึงความหมาย คุณค่าของคำขวัญ และบ่งบอกถึงผู้ให้คำขวัญดังกล่าว คำขวัญของท่านจอมพลถนอม กิตติขจร ได้กล่าวถึง การทำความดี การเป็นคนซื่อสัตย์ การประพฤติดี ซึ่งสิ่งดังกล่าวเป็นปัจจัยพื้นฐานของครอบครัว ชุมชน สังคม และของประเทศชาติ

ซึ่งการทำความดีนั้น คนรวย คนจน คนฉลาด หรือคนไม่ฉลาด คนมีโอกาส และคนไม่มีโอกาส สามารถทำได้ทุกคน ซึ่งในคำขวัญของเด็กนั้นถ้าเด็กจดจำและกระทำประเทศไทยจะเจริญรุ่งเรืองดีอย่างถาวร

ในอีกแง่มุมของชีวิตทหารของท่านนั้น ตามประวัติจะเห็นว่าท่านเป็นชายชาติทหารและเป็นมาตลอด แม้แต่ในช่วงที่ท่านหมดอำนาจ ท่านยังคงมีคนไปเยี่ยมเยียน แสดงความเคารพอันแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้มีพระคุณไม่ใช่มีแต่พระเดชเหมือนเช่นหลาย ๆ คน ซึ่งเมื่อหมดอำนาจไปแล้วไม่มีใครแสดงความเคารพรักอย่างแท้จริง

ความดีของคนเป็นสิ่งที่อยู่และยั่งยืนจรรโลงอยู่ในโลก ดังนั้นการทำความดีไม่ว่าเป็นการปิดทองเบื้องหน้า หรือเบื้องหลังพระก็ตามเป็นสิ่งที่ถาวรยั่งยืนตลอดดังคำกล่าวที่ว่า

นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

คำขวัญในปีสุดท้ายที่ท่านให้ไว้ สำหรับเด็กคือ **เด็กดี เป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ** ผมอยากเห็นประเทศไทยเป็นอย่างคำขวัญของท่านจริง ๆ

นายแพทย์นันทศักดิ์ ทิศาวิภาต
สำนักงานวิชาประสาทศัลยศาสตร์ โรงพยาบาลศิริราช

เสี้ยวหนึ่งของชีวิตกับท่าน "จอมพล"

ผมได้รู้จัก.....ความจริงพูดว่า "ได้ยินคนพูดถึง" ท่านจอมพลถนอมครั้งแรกในชีวิต ก็เมื่อตอน ตุลาคม 2516 ด้านหนึ่งจากข่าวต่างๆ ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ ของเหตุการณ์ในช่วงนั้น อีกด้านหนึ่งเนื่องจากคุณพ่อรับราชการโดยหน้าที่ต้องเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองในช่วงนั้นเช่นกัน ผมจึงได้ยินได้ฟังเรื่องของท่าน "จอมพล" ที่คุณพ่อเอ่ยถึงกับคนใกล้ชิด ข้อมูลทั้งสองด้านที่ผมได้ยินเกี่ยวกับท่านจอมพลนั้น ตรงกันข้ามกันโดยสิ้นเชิง แต่ในตอนนั้นผมยังอายุไม่ถึง 15 ปี เรื่องของท่านไม่มีอะไรต้องเกี่ยวข้องกับผมนัก ผมไม่ต้อง (ควรใช้คำว่า "ไม่สามารถ") ตัดสินว่า "กรรม" หรือ "การกระทำ" ของท่าน "ถูก" หรือ "ผิด" "ดี" หรือ "ไม่ดี"

หลังจากนั้น ผมไปร่ำเรียนอยู่ต่างประเทศ เห็นข่าวท่าน บวช พยายามจะเดินทางกลับเข้าประเทศไทย สีหน้าท่านในหน้าหนังสือพิมพ์ ดูสงบแต่แฝงไว้ด้วยความทุกข์ มาคิดย้อนหลังถ้าท่านมีทุกข์แสดงว่ากรรมที่ทำไว้ "อาจจะ" เป็นกรรมไม่ดี แต่ตอนนั้นผมก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคิดว่า กรรมที่ผ่านไปแล้วของท่านเป็นอย่างไร ผมศึกษาต่ออยู่ต่างประเทศอีกหลายปี ทราบแต่คนพูดถึงต่อๆ กันว่าท่านได้กลับมาอยู่ในเมืองไทยอย่างเงียบๆ

ผมกลับมาทำงานในประเทศไทยได้ระยะหนึ่ง อยู่ๆ ผมก็ได้รับโทรศัพท์จากแพทย์รุ่นน้องขอให้มาช่วยดูแล "ท่านจอมพล" ด้วยเพราะท่านมีปัญหาเรื่องโรคหัวใจ คือความดันโลหิตสูง ในตอนนั้นผมรู้สึกตื่นเต้น และกลัวภาพที่ยิ่งใหญ่ของ "ท่านจอมพล" เท่าที่ผมจดจำได้ยังฝังใจผมอยู่

แต่เมื่อผมได้พบท่านจริงๆ ท่านมีสีหน้าสงบนิ่งเหมือนกับที่ผมเห็นในหนังสือพิมพ์เมื่อตอนท่านบวช ต่างกันแต่ว่า.....ตอนนี้สีหน้าท่านไม่มีทุกข์เลย ถึงแม้ท่านจะป่วยเข้ามาโรงพยาบาลครั้งแรกเนื่องจากมีอาการผิดปกติทางสมองเล็กน้อย ก็ยังดูท่านสงบ ไม่มีทุกข์ มีสติอยู่กับตัวตลอดเวลา

ผมได้แนะนำการรักษาและแนวทางการปฏิบัติตัวเรื่องอาหารและการออกกำลังสำหรับผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตสูงไปว่า.....ท่านควรลดอาหารรสเค็มและรสจัด ออกกำลังกายเบาๆ ด้วยการเดิน 20-30 นาทีต่อวัน และดื่มน้ำให้เพียงพออยู่ตลอดเวลา เพราะสุขภาพโดยทั่วไปท่าน แข็งแรงดี ถึงแม้ท่านจะอายุกว่า 90 ปี แล้วท่านก็กลับบ้านได้อย่างรวดเร็ว

หลังจากนั้น ผมได้ไปเยี่ยมท่านที่บ้านอีก 2-3 ครั้ง.....ก็ได้รับทราบว่าท่านปฏิบัติตามที่ผมแนะนำไปอย่างเคร่งครัด ท่านแข็งแรงดี.....ไม่เจ็บ.....ไม่ปวด.....ไม่เหนื่อย.....ไม่หอบ.....รับประทานอาหารได้.....นอนหลับได้ ถ้าใครอายุ 90 กว่า แข็งแรงแบบนี้คงต้องมีบุญมาก.....ผมเริ่มคิดย้อนถึง "กรรม" ของท่านในอดีต ถ้าท่านแข็งแรงสุขภาพดีเช่นนี้ในปัจจุบัน "กรรม" ของท่านต้องเป็นกรรมดีมากกว่ากรรมไม่ดีเป็นแน่

ยิ่งไปกว่านั้น ในบ้านที่ท่านอาศัยอยู่ที่ผมได้ไปเยี่ยมนั้น ท่านอยู่อย่างง่ายๆ อย่างเพียงพอ แต่กลับห้อมล้อมไปด้วยครอบครัว ลูก หลาน เหลน และลูกน้อง ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ยังวนเวียนไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนท่านเสมอ ถึงแม้ท่านจะไม่มี "อำนาจ" เหมือนเคย.....ผมคิดว่าคนอายุ

90 กว่า จะต้องการอะไรมากไปกว่านี้.....ผมชักไม่แน่ใจว่าท่านเคยทำกรรม "ไม่ดี" ไว้บ้างหรือไม่?

อย่างไรก็ดีถึงแม้เราจะควบคุมความดันโลหิตท่านจอมพลได้เป็นอย่างดี แต่อายุที่มากแล้วไม่เข้าข้างใคร ท่านอาจจะเหมือนหลายๆ คนที่มีความดันโลหิตสูงมาก่อนหน้าที่จะตรวจพบอยู่นาน เพราะส่วนใหญ่ของคนที่มีความดันโลหิตสูงมักจะไม่มีอาการ เมื่อพบอาการนั้นส่วนมากจะเกิดปัญหาต่อสมอง หัวใจ หรือไต ไปแล้วทั้งสิ้น เนื่องจากความดันโลหิตที่สูงอยู่นานๆ นั้นจะเปรียบไปก็เหมือนกับความดันน้ำในท่อประปา ถ้าความดันสูงผนังท่อน้ำก็จะเสื่อมเป็นสนิมและในที่สุดก็แตก รั่ว หรือตันก็ได้

ครั้งสุดท้ายที่ท่านเข้าโรงพยาบาลท่านมีปัญหาเรื่องเส้นเลือดในสมองแตก ซึ่งมีสาเหตุมาจากผนังหลอดเลือดแข็งตัวจากความดันโลหิตสูงทำให้ผนังหลอดเลือดนั่นเปราะและแตกง่ายบางคนก็อาจจะมีเส้นเลือดอุดตันได้ แต่ของท่านมีปัญหาเรื่องเส้นเลือดแตกมีเลือดออกในสมองต้องรักษาด้วยการผ่าตัดเอาก้อนเลือดออกจากสมอง

ขณะที่ท่านมาถึงโรงพยาบาลท่านรู้ตัวดี เมื่อได้รับคำแนะนำว่าต้องทำการผ่าตัดสมองท่านก็ตัดสินใจให้แพทย์ทำตามที่แนะนำโดยไม่ลังเล หลังผ่าตัดอาการทางสมองดีขึ้นบ้างแต่เนื่องจากอายุที่มากแล้ว ก็ทำให้มีปัญหาต่างๆ เข้ามาแทรกอยู่เรื่อยๆ ตลอดเวลาที่อยู่ใน ICU ท่านเป็นคนไข้ที่เชื่อฟังแพทย์และพยาบาลตลอดเวลา ดูสงบ ไม่ทุรนทุราย ผมมั่นใจว่าท่านคงไม่ทรมานถึง

บางครั้งท่านอาจจะเจ็บ แต่สีหน้าท่านก็นิ่งเฉย เหมือนกับว่า ความเจ็บความปวด.....มันก็เป็นเช่นนั้นเอง

ในช่วงที่ท่านมารักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ผมมีโอกาสได้เข้าเฝ้าถวายงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถบ่อยครั้ง มีอยู่หลายครั้งที่ทั้งสองพระองค์จะรับสั่งถามถึง "ท่านจอมพล" และยังได้พระราชทานดอกไม้และของเยี่ยมให้ท่านจอมพลมากับคนอื่นต่างหากอีกด้วย.....ด้วยพระเมตตาที่ทั้งสองพระองค์ทรงมีต่อท่านจอมพลในบั้นปลายชีวิตนี้ทำให้ผมไม่มีความสงสัยเหลืออยู่เลยว่า "กรรม" ที่ท่านเคยทำไว้ต้องเป็น "กรรมดี" เป็นแน่.....

ท้ายที่สุดนี้ ผมขอกราบขอบพระคุณท่าน "จอมพล"และครอบครัวที่ยิ่งใหญ่ที่ได้ให้โอกาสหมอธรรมดาๆ อย่างผมได้มีโอกาสได้ดูแลสุขภาพและรักษาท่าน ได้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ยิ่งใหญ่และครอบครัวที่อบอุ่นน่ารัก และที่สำคัญทำให้ผมได้เห็นว่า

-มนุษย์ทุกคนมีกรรมเป็นแดนเกิด
-มนุษย์ทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง
-มนุษย์ทุกคนมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์
-มนุษย์ทุกคนมีกรรมเป็นที่พึ่ง

.....สามสิบกว่าปีหลังจากที่ผมได้รู้จัก (ได้ยินคนพูดถึง) ท่านจอมพลเป็นครั้งแรก ตอนนี้ถึงแม้ผมจะตัดสินใจได้แล้วว่ากรรมที่ท่านทำไว้ตอนนั้น ต้องเป็นกรรมดีเท่านั้น ท่านจึงประสบพบแต่สิ่งดีๆ ในบั้นปลายชีวิตเช่นนี้ แต่.....ผมก็ไม่มีความจำเป็นต้องตัดสินอยู่ดีว่า

ท่านจอมพลได้ทำกรรมดี หรือไม่ดี เพราะท่านได้จากไปแล้ว.....อย่างสงบ.....อย่างมีสติ ไม่รู้สึกเจ็บ.....ไม่รู้สึกปวด

ผมแน่ใจว่า ท่านจอมพลในบั้นปลายชีวิตนั้น ท่านอยู่อย่างสงบ ท่านหลุดพ้น ท่านอยู่เหนือทั้ง "กรรมดี" และ "กรรมไม่ดี" จริงๆ

ศ.นพ.นิธิ มหานนท์
6 มีนาคม 2549
สถาบันหัวใจเพอร์เฟคฮาร์ท
โรงพยาบาลปิยะเวท

อาลัยฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร

กระผมรู้สึกเสียใจอย่างสุดซึ้ง ต่อการถึงแก่อนิจกรรมของท่านจอมพลถนอม กิตติขจร ในครั้งแรกที่ทราบว่าท่านล้มป่วยและจะมารักษาตัวที่โรงพยาบาลกรุงเทพ โดยเป็นผู้ป่วยในพระบรมราชานุเคราะห์ ก็รู้สึกกังวลใจและหนักใจ ทั้งในโรคของท่านและในความเป็นบุคคลสำคัญของท่าน แต่เมื่อได้พบท่านและครอบครัว ซึ่งมีความเป็นผู้ใหญ่และมีอัธยาศัยที่ดีงาม น่าเคารพนับถือทุกๆท่าน ก็ทำให้ความหนักใจในด้านนั้นหมดไป สามารถทุ่มเท แรงกายและแรงใจให้กับการดูแลรักษาท่านได้อย่างเต็มที่ซึ่งกระผมรู้สึกเป็นเกียรติเป็นอย่างสูงที่ได้เป็นหนึ่งในคณะแพทย์ที่ให้การดูแลรักษาท่าน เป็นที่น่ายินดีที่อาการของท่านก็กระเตื้องขึ้นตามลำดับ จากเดิมที่ต้องใช้อุปกรณ์ช่วยชีวิตหลายอย่าง ก็สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองและนั่งเก้าอี้เข็นได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อกาลเวลามาถึง ท่านก็ก้าวไปสู่สิ่งที่มนุษย์ทุกคนไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แม้คณะแพทย์ผู้เชี่ยวชาญจะพยายามเพียงใดก็ตามที่จะขอต่อเวลาให้ท่านอยู่กับเราต่อไป

ท้ายที่สุดนี้ กระผมขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย โปรดดลบันดาลให้ ดวงวิญญาณของ ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

นายแพทย์ศรชัย หิรัญนิรมล
แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านอายุรกรรม,
โรคระบบหายใจและเวชบำบัดวิกฤต รพ. กรุงเทพ

รำลึกถึง ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร

วันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2545 เวลาประมาณ 12.00 น. เศษ ดิฉันได้รับแจ้งทางโทรศัพท์ จากพล.ต.ต.น.พ. วิเชียร สุนทรศิริ ซึ่งเป็นแพทย์ประจำครอบครัวท่าน ว่ากำลังจะนำท่านมา ร.พ. กรุงเทพ (ซอยศูนย์วิจัย) ให้ช่วยประสานงาน ด้วยความตกใจมากจึงรีบสอบถามอาการเจ็บป่วย และรีบประสานงานทีมแพทย์ผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกๆที่ เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะให้การดูแลและทำการรักษาอย่างทันท่วงที อาการของท่านก็ดีขึ้นจนกลับบ้านได้ในเวลาอีก 3 วันต่อมา

อีก 2 ปีต่อมา ในวันที่ 19 มกราคม 2547 ท่านได้มอบความไว้วางใจอีกครั้งในการให้การดูแลท่าน และในครั้งนี้อาการน่าวิตกมาก ท่านต้องเข้ารับการผ่าตัดสมองโดยด่วน และแล้วหลังผ่าตัด อาการท่านดีขึ้นเป็นลำดับ สามารถทำกายภาพบำบัด พูดจาโต้ตอบรู้เรื่อง ในอีก 5 เดือนต่อมา (มิถุนายน 2547) สิ่งที่ทุกท่านไม่สามารถหลีกพ้นได้ ไม่เว้นแม้แต่ "ท่านผู้ซึ่งทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ และสังคมอย่างมหาศาล ผู้ซึ่งกอรปไปด้วยความเมตตากรุณาเป็นอย่างยิ่งต่อทุกท่านที่พบเห็น" ท่านพลัดพรากจากเราแล้วอย่างไม่มีวันกลับมา

ระหว่างที่ท่านนอนรักษาตัวในร.พ. กรุงเทพ ดิฉันรู้สึกอบอุ่น มีความภาคภูมิใจ และเป็นเกียรติอย่างยิ่งแล้วที่ท่านและครอบครัวได้มอบโอกาสและความไว้วางใจอีกครั้ง

ในอดีต ครั้งที่ท่านดำรงตำแหน่งสูงสุดของประเทศอยู่นั้น ดิฉันเป็นพยาบาลจบใหม่ปฏิบัติงาน ณ ร.พ.ตำรวจ (ตึกตวงสิทธิ์อนุสรณ์) ท่านและครอบครัวจะใช้บริการที่สถานพยาบาลแห่งนั้น สิ่งที่ยังเป็นภาพอยู่ในใจเสมอ คือ ท่านผู้หญิง จงกล กิตติขจร ที่เคียงคู่มาพร้อมกับท่านเสมอ มีสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรงสดชื่นสง่างาม และท่านยังจำดิฉัน และผู้ร่วมดูแลท่านในอดีตได้ จนดิฉันรู้สึกได้เลยว่าอบอุ่น และเป็นบุญเหลือเกินแล้ว

ดิฉัน และคณะผู้ตรวจการ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ ร.พ. กรุงเทพทุกคน ขออัญเชิญอำนาจคุณพระรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกแห่งนี้ โปรดดลบันดาลส่ง ดวงวิญญาณของ ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจรสู่สวรรค์ และสู่สุคติด้วยเทอญ

กราบระลึกพระคุณท่านเป็นอย่างยิ่ง

พ.ต.ท. หญิง แจ่มจันทร์ เหลืองสนิท และ คณะผู้ตรวจการร.พ.กรุงเทพ

อาลัย ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร

พวกเราชาว ไอซียู โรงพยาบาลกรุงเทพรู้สึกเป็นเกียรติเป็นอย่างยิ่งที่มีโอกาสได้ดูแลท่านจอมพลถนอม กิตติขจร ผู้ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของชาติจนสุดความสามารถ พวกเราไม่อาจจะหยุดยั้งกาลเวลาแห่งการพรากจากไปได้ คงจารึกไว้ในความทรงจำที่ครอบครัวของท่านได้ให้ความรักและความอบอุ่นรวมถึงความเป็นกันเองแก่ชาวไอซียูเสมอมา

ในช่วงแรกที่พวกเราได้ดูแลท่านจอมพลถนอม เรารู้สึกเกร็งและประหม่าทุกครั้ง อาจจะเป็นเพราะพวกเรารู้สึกว่ากำลังให้การดูแลท่านจอมพลผู้ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของประเทศ แต่เมื่อเวลาผ่านไปความรู้สึกเกร็งและประหม่าก็ลดลง นั้นคงเป็นเพราะรอยยิ้ม ความรักความเอ็นดู ที่ท่านผู้หญิง คุณป้าแต๋ว คุณลุงเล็ก คุณลุงจี๊ด คุณหญิงจิ๋ว คุณหญิงจิ๋ม คุณหญิงน้อย คุณต๋อยและท่านอื่นๆ ในครอบครัว ถ่ายทอดมาสู่พวกเราชาวไอซียูพูดคุยถามสารทุกข์สุกดิบของพวกเราเสมือนเป็นลูกหลาน จนทำให้พวกเรารู้สึกปลาบปลื้มใจเป็นอย่างมาก

และแล้ววันเวลาแห่งการพรากจากก็มาถึง เมื่อวันที่ท่านจากไปพวกเรารู้สึกเสียใจ บางคนถึงกับร้องไห้ด้วยความรู้สึกผูกพัน อาลัยรัก ท้ายที่สุดพวกเราชาวไอซียู ขออาราธนา คุณพระศรีรัตนตรัยโปรดดลบันดาลให้ ดวงวิญญาณของฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร ไปสู่สุขสงบยังสัมปรายภพและคอยปกปักษ์รักษาพวกเราตลอดไป

เจ้าหน้าที่แผนกไอซียู โรงพยาบาลกรุงเทพ

แม้มองไป ไม่เห็น ใครนั่งอยู่
แต่ใจรู้ "อยู่เสมอ" ที่ตรงนั้น
คอยปกปัก ครอบครัว คนผูกพัน
ทุกคืนวัน มิเหินห่าง จางจากใจ

บ 20433

อศ จอมพลถนอม กิตติขจร.
ถ131จ
2549